

Ч. 13.

Львів, 1. липня 1907.

Рік IV.

Передплата рі-
чна 8 кор., пів-
річна 4 кор.
Поодинокі чи-
сло 40 сот.

НИВА

Адрес редакції
і адміністрації:
Львів, ул. Пе-
тра Скарги
ч. 2.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Попис „святих Українців“ в „Ділі“. — Тайна супружества. — До нашої церковної термінології. — Про наші пезучі справи. — Рефлексії при читанні нашої преси. — Допис з Надвірнянщини — Перегляд часописів. — Бібліографія. — Всячина — Церковний устав і календар. — Епархіяльні вісти. Анонс Товариства педагогічного.

Попис „святих-українців“ в „Ділі“.

Як коли в „Ділі“ появить ся яка допись з „кругів духовенства“, то вже з гори можна сказати, що се якась нова — компротация для святихого стану... Кілька таких сумної слави „дописей“ було вже обговорених в „Ниві“, статя п. з. „По виборах“ („Діло“ з 14 червня ч. 122) перевисшає попередні не лишень плиткістю думки — помімо цілої шумної фразеології — але ще й до того проголошує теорії, котрі суть запереченням основних вимогів католицької релігії.

Автор, уповнений успіхами національних змагань в переведеній не давно-що кампанії виборчій, застановляє ся наперед над причинами „ненадійного зросту радикальної партії“ і сей-час має готову, легку відповідь на се — будь-що-будь — досить складне питанє: брак освідомлення національного, спричинений „кацапським мракобіснем“ — от і ціла причина лиха! Якби лишень освідомити національно наш нарід, то певно — запевняє святих — українець — не булоб і сліду радикалів.

Сконстатувавши з такою легкістю і ясністю причину зросту радикалізму, автор так само легко находить зараду і подає цілком певну рецепту: „перед нами святихиками ясний і простий шлях: освідомлене народа!“ Дальше йде низка знаних, вічно перемелюваних фраз про працю, освідомлюване — розумісь національне, — фраз загальних, котрих залюбки уживають патріоти в роді „святихика-українця“, коли про зміст такої патріотичної праці, про напрям і спосіб того освідомлення

не вміють ніч розумного сказати, не розуміючи, що освідомлюване народа під зглядом національним єсть лише формою — правда, найвідповіднішою — в котру доперва треба вляти цілий культурний зміст...

Хтожби не згоджувався з автором в тім, що обовязком кожного священика і патріотичним і церковним є працювати на всіх областях суспільного життя нашого народа, скажемо більше: нині та праця єсть конечнішою як колинебудь; однак шкода велика, що автор не вмів висказатись яснійше про характер тої праці. От возьмім хочби просьвіту: не вистарчить тут зовсім, щоби книжочка чи часопис була написана по народному, треба більшу вагу привязувати до самого змісту, а під тим зглядом — признасть мені сам автор — у нас дуже зле. Чи „священик-українець“ не видить, як між нашим народом ширять ся наскрізь нерелігійні книжочки і часописи, як много розстрою в релігійне життя нашого народа вносять навіть письма таких людей, котрих ми всіми силами підпираємо, як н. пр. „Свобода“, „Діло“ і ін. Автор і на се має мудру раду: треба, щоб священик всюди втискав ся, де куєсь доля народа і всюди вносив Христового духа. Ми згоджуємось з тим цілком і самі вже пераз в „Ниві“ висказали погляд, що священство моглоб вже хочби своїм великим числом серед народної партії попровадити цілу роботу в напрямі і дуєї Христовім; ми боронились навіть проти робленого нам закиду, що хочемо витворити „клерикальну“ партію, тим, що нам не потреба відділюватись від нікого, але лишень не дозволити, щоб в партії, до котрої належимо, перемагали елементи ліберальні, індеферентні і ворожі відродженню нашої суспільности на виразних основах християнської віри і етики. Ми лишень жалуємо, що „священик - українець“ не вмів чи не хотів сказати яснійше, як іменно має священик вносити того Христового духа у всі товариства, організації etc. Догадуємось, що автор статі „По виборах“ мусить бути дуже горячим і діяльним членом нашої партії, а однак ми ще доси ніколи не чули, щоби хто небудь із священиків в роді „священика-українця“ відізвав ся якимсь словом критики чи то на зборах „Просьвіти“ чи „Народного Комітету“, чи на зборах Тов. ім. Шевченка. Для чогож не зроблено ніколи доси навіть найменшої проби вношеня того Христового духа у ті інституції? Знаємо прецінь аж надто добре, як много би треба було там внести того духа...

„Може однак хто скаже, — говорить високопарно священик-українець — що обовязком священика проповідати любов і згоду а не борбу і ненависть. Так, правда, але згоди зі злом не може бути ніякої, а любов не вимагає геройської саможертви з того, що чоловікови до життя і щастя доконечне“.

Справді, священик повинен проповідати любов і згоду, але zarazом з цілою ревністю бороти ся проти зла; додамо лишеч, що ту борбу повинен звернути не лишень, як се виходи-

лоб зі слів автора, проти тих, що не дають їм „ясти“, але ще більше проти тих своїх ворогів, що затроюють душі християнські, відвертають їх чим раз більше від Христа і Церкви.

Отимто не годжу ся без застережень з автором, коли визнає св'ящеників, щоб не відділювались „від прочих учасників боротьби, а особливо від св'ятської інтелігенції“. Ми все готові йти і йдемо разом зі св'ятською інтелігенцією в справах, в котрих можемо йти, не покидаючи законів Божих і Церкви; але не сьміємо йти враз з нею тоді, коли праця її приносить шкоду душам віруючого народу: тут радше нашим обов'язком ужити цілого нашого впливу і всіх сил, щоби такого союзника поборювати. Автор дуже вдоволений, що клич, щоби утворити клерикальну партію (?), на щастє прогомонів без шкоди, бо як каже — „Творячи клерикальну партію, ми самі мимохіть замкнемо собі двері до всіх неклерикальних товариств, зборів, віч і т. д. відтрутимо від себе всі інтелігентні сили, котрі цілком не суть ворожі церкві, а однак клерикальними не хотять бути“ (!). Св'ященик - українець, здаєсь, окрім „Діла“, котрого духом і поглядами наскрізь перейняв ся, ніч більше не читав, бо на сам перед бувби не повторив за „Ділом“ сплетні про „клерикальну партію“ а дальше бувби вичитав в „Ниві“, що то писалось про потребу певної спільної акції духовенства в цілі внесення і заховання того Христового духа, про котрого згадує в своїй статі. І ми не хочемо зовсім відтручувати від себе інтелігенції св'ятської; противно, хочемо враз з нею працювати, належати до їх товариств і т. д., але хочемо, щоби наша спільна праця мала на меті правдиве добро народа, хочемо щоби та інтелігенція не лишень не була ворожа нашій руській (!) Церкві, але щиро була прихильна католицькій вірі і привязана до католицької Церкви і її науки, хочемо, щоби та св'ятська інтелігенція помагала нам щиро, особливо своїми часописами, в борбі з радикалізмом і соціалізмом, щоби не відносила ь індеферентно до тої роботи, що сіє безвіре серед нашої суспільности. Інакше обов'язком нашим є відділитись від інтелігенції, йти з нею лишень в справах, на котрі з нею згоджуємось, але виступати навіть проти неї, наколи її діяльність на невластивий звернена шлях. Тоді ми обов'язані булиб відтрутити від себе навіть тих 90% нашої інтелігенції, прихильних, як каже дуже недотепно дописуватель-св'ященик, нашій руській церкві: не сьміємо за жадну ціну зв'язувати собі рук тоді, коли ми повинні взяти у ті руки — меч. Як низько отаксував сам автор вартість тої інтелігенції, хочби навіть для самої руської церкви, показуєсь з класифікації самого автора, котрий тих прихильних ділить на три класи (не подаючи вже %): одні з переконання, другі з патріотизму (!), а треті з при звичаєня (!). Признаю ся, що не виджу жадної користи для „руської“ Церкви з таких прихильників, що лише з патріотизму або при звичаєня належать до неї і для того

не дуже лякає мене евентуальність, що ті „прихильники“ можуть цілком відпасти від церкви, як лиш скристалізуєсь клерикальна партія: всьо, що ні тепле ні зимне, не пригоже для Христової церкви і все лиш шкоду а не користь приносить, дарма, що автор на ту справу дивить ся так рожево і без застереження каже нам йти „плече о плече“ з інтелігенцією... Але „святих-українець“ не лишень підлещуєсь тій „прихильній“ інтелігенції повтаряючи її звичайні фрази. — він робить їй навіть великі концесії, а концесії, котрі впрост негідні суть Христового служби. От послухаймо, як автор дивить ся на християнську школу по його власним словам:

„Гарна річ віроісповідна школа; але чи на часі?! Чи живучість Церкви полягає в тім, щоби вертати до старих віджитих форм, чи противно, щоби в нових умовах вишукувати нові способи і нові форми, щоби проникнути наскрізь нову суспільність?“ Отже так, нині коли весь свідомий християнський світ боре ся всіми силами о те, щоби міг свої діти виховувати по християнськи; нині де рішаєсь та борба, — знаходить ся католицький святих, котрому віроісповідна школа не на часі, для святиха українця школа, в якій виховувалиб дітий по Божому, де би не сміли мати вступу учителі без віри, де не впоювалоб дітям нашим недовірства, вже не на часі Автор, здаєсь, навіть не зміркував, як дурницю написав він, видно, не має навіть докладного поняття про те, що то єсть віроісповідна школа, не знає того, що кождий християнин знати повинен, плете нісенітниці про „віджиті форми“, а такі клясичні порівняння з інквізицією, публичною покутою та всенародною (?) сповідію суть дуже мізерним свідощвом інтелігенції і теологічного образования автора і не ворожить се нич доброго, если такого „духа“ він би хотів вносити в товариства, віча, Січи etc.

Лучше вносім ясність і щирість в наші погляди, лучім ся до кожного доброго діла, але виступаймо отверто там, де святий обовязок нам се наказує і не говорім про мир, де того мира нема; інакше приляжуть до нас ті страшні слова, котрі пророк Єремія висказав про своїх святих — сучасників: и цѣляху сотрєніє людей своихъ, уничижающе и глаголюще: миръ, миръ: и гдѣ єсть миръ?

с. с. с.

о. М. Коритко.

Тайна Супружества і її вороги.

И сотвори Богъ челоувѣка, по образу божію сотвори его; мужа и жену сотвори ихъ. И благовѣсти ихъ Богъ, глаголя, растите ся и множите ся. (Витія, I 27.). — И рече Г. Богъ: не добро быти челоувѣку единому: сотворимъ ему помощника по нему

и созда Г. Богъ ребро еже взя отъ Адама, въ жену и приведе ю ко Адаму. И рече Адамъ: се нынѣ кость отъ костей моихъ... сего ради оставить челоуѣкъ отца своего и матеръ и прилѣпитъ ся ко женѣ своей и будета два во плоть едину. (Витіє, 2, 18).

Ісуса Христа, коли був за Йорданом, питали фарисеї, який стосунок мужа до жени і чи годить ся її пустити. (Мат. 19, 3). Божественний Учитель дав відповідь повторюючи слова Бога Отця в Книзі Витія і зазначає з притиском: Якоже ктому нѣста два. по плоть єдина, еже убо Богъ сочета, челоуѣкъ да не разлучаетъ. (Мат. 19, 6).

...добро челоуѣку женѣ не прикасати ся. Но блудодѣянїя ради кїждо свою жену да имать и каїжда жена своего мужа да имать... оженившимъ ся завѣщаваю, не азъ, но Господь: женѣ отъ мужа не разлучати ся, и мужу жєны не отпущати. (І. Кор. 7, 2, 10 сл.).

Мужіє любите своя жєны, якоже и Христосъ возлюбил є церковь (Єфес 5, 25)

Отже супружество є сполука одного з одною, сполука не розривна, установлена творцем природи, заключена волею мужа і жєни, Богом потверджена і благословлена на се, щоби супруги взаїмно вспомагались, усовершенались, мали охорону против похотий тїла, розмножуючи рід людскій приспособили членів церкви, виховали потомство фізично, етично і релігійно, представляючи собою злуку Христа з Їго церквою, або як коротко дефініюєсь: Сполука супружєска мужа і жєни нерозривна між особами правними.

Супружество є установою Божою. Бог сотворив Єву і віддав її Адамови яко товаришку житя і такє дав право, що лише в супружестві люди мали множити ся. Але по упадку людий первісна краса, величність і святість установи Божої затратилась, стала сфалшованою. Супружество так зіпсували, що один муж мав кілька жінок, або жєна кілька чоловіків, настала так звана полігамія і поліандрія. Становиско жєнщини яко товаришки житя так підупало, що стала слугою невольницею, предметом торгів, заміни і низкої розпусти. Аж прийшов Висшій, що мав Божу власть, що приніс ласку, що освятив супружество, що двигнув жінку і поставив родинне житє на такім степені, на яким стояло в раю. Тим був Син Божий — Ісус Христос. В Кані Галилейській своєю присутністю на весїлю благословив новожєнцїв, дав родині непохитні підвалини, а то святість через Тайну і через святє зобовязанє для супружества, бо полігамію осудив і проголосив нерозривність раз важно заключеного і змішаного (consumatum) супружества.

Супружество між христїанами єсть тайного нового завіта. Се стверджує Собор Тридентскій. В каноні 1. сес. 24 стоїть: „Коли би хто сказав, що супружество не єсть одною з сімох

тайн закона євангельського установленого від Ісуса Христа, але відумкою людскою і ласки не подає, най буде виклятий". В Церкві кал. переховувалась все наука о 7 св Тайнах. Умова, зв'язь між супругами була довершувана сьвятими обрядами при молитвах, яко річ сьвята, Божя, а ні чисто людська, цивільна. Св. Августин каже. що так як крещене і сьвященство витискає нестертий характер, так і муж і жєна злучені супружеством нерозривно мають перебувати, доки живуть, так, що ні сєпарация і ні гріх з другим не може тої нерозривности знести, остає вправді вина, але зв'язи не розриває. Св. Павло представляючи обовязки жінок до своїх мужів, як і мужів до жінок каже: Тайна сїя велїя єсть, азъ же глаголю во Христа и во Церковь. Тайна супружества має представляти злуку Христа з Ёго церквою, де Церков чиста і непорочна оказує Христу вірність і послух і уяглисть, а Христос оказує любов Церкві, бо сам віддав ся за неї. Злуку мужа з жєною в супруестві підносить Христос до стану надприродного, даючи ласку. Се одно є гідним образом того нерозривного получєня, яке є з одного боку між божєю а людскою природою в особі Ісуса Х., а з другого боку між Ісусом Хр. а Ёго церквою. Ціль і обовязок супругів так широкі і в порядку природнім і надприроднім, що Бог тих, що признає до сєго, відповідною ласкою. яку в церкві полишив, не залишив вивіновати. Силою супружества супруги беруть на себе обовязок, силою супружества осягають ласку. Бож виховати діти, до совершенства привести, чесноти виціпити, приспособити храми Духа св. се незвичайно тяжка задача, повна герічних чеснот, залєртя і самовідрєчення, де натури супругів не рав дуже відмінні і ріжнородні, потреба великих зусиль, аби вони до себе пристали і жили в любові, згоді, вірности і послуєі серед нерозривности і супружескої єдности. Деж булаб сила на те, щоби було його мєє сладко и бремя легко" як не власці, що єї подає Тайна?

З відси нема ріжнїці між христїянською умовою а тайною супружества, так, що між христїянами нема супружества, щоби не було Тайною. Взаїмна згода словами в теперїшности виражена споводовує супружество (Я беру собі тебе..). Спільною згодою заключуєсь контракт а сїй контракт єсть тайною. Ласкою перевищає супружество супружества старозавітні, а що іменем супружества розумієсь не церемонїї, але саму умову супружу — тому та умова єсть тайною. Супружества т. з тайні (clandestina) перед декретом Собору Тридентського були правдивими супружествами і мали рацію Тайни, доки Церков їх за неважні не узнала. Пій IX пише 27/8 1852: Ніхто з католиків не знає і не може не знати, що супружество є одно зі 7 св Тайн від Христа установлєних і між вірними нема супружества, щоби рівночасно не було тайною, проте яка будь сполука мужа і жєни поза Тайною, хотїйби силою якої небудь власти світської, нічим иншим не єсть, як мерзким і погубним конкубінатом, стільки разів церквою пятнованим. Тому від зв'язи супружескої ніколи

не можна відділити тайни, наколи, як відтак в енцикліці (10/2 1880) пише Лев XIII., „умова була зроблена після права“. Умова супружа відповідає природі і є для добра натури, особливим способом Богу зарезервована „яке Богъ сочета...“ свята і релігійна, бож така ціль супружества, тайнствена, духовна, бо є сполугою душ і добра дітей, церковна, бо установі Церкви підлягає, цивільна, о скільки до добра людства відносить ся. Тому церков має виключне право установляти що до супружества, так як що до всіх інших Тайн. Нема поза Церквою влади, що могла би о тій Тайні рішати. Як яка власть, чи парламент, втручаєсь в Боже діло Тайни супружества — то се право неважне, а власть світська мусить в сій річі прийняти закон Божий і Закон Церкви. Уладнене прав світських маєтку, спадку, належить до влади світської, але рішене о важности або неважности супружества — се виключна річ св. Церкви. Супружество перед властю світською, цивільне, не є ніяким супружеством перед Богом, лише житєм „на віру“. Дарма, що в брошурці агітаційній — „Лесь Мартович — Реформа подружного закона“, названо се непорозумінєм річі, заведеним очевидно клерикальною агітацією. (ст. 2.).

Ціхою, неначе охоронню маркою супружества в Церкві Хр. є єдність і нерозривність. Від початку істнованя церков мала ворогів, що оспорювали гідність і взнесість, навіть і саму установу супружества яко Тайни; були такі, що виступали против єдности супружества одного з одною, (прихильники полігамії). Моногамія, так пише д-р Франко (Вістник Літ. наук. р. 1905.), критикуючи з точки крайного безвір'я посланє Преосв. Митр. О квестії соціальної в нашій суспільности, вже переживаєсь, се історична форма і коли існує де небудь в чистій формі, то хіба в глухих закутках незачеплених еще новочасною культурою; в законодавстві се юридична фікція. — Наколи переживаюча (sic) моногамія — та фікція юридична практикована хіба ще дурними в закутках глухих — має бути погноймою для новочасної культури, то по правді гідна пожалування та новітна культура. Виходило би на те, що кулявий, який опираєсь на кулях, тому, що має кулі, культурнійший від того, що має здорові ноги!

Др Й. Унгер, пізнійший член міністерства Карла Авершперга, так пише в своїй книжці: Супруже і єго історичний розвій:

„Де супруже і родинні звязи були в святім пошанівку, там процвітали держави та доходили до повної сили і зрілості, там штука і наука і духове і товариске жите приносило гарні овочі і благословенство, а знова з упадком моральних звязів супружого і родинного життя, з єго розлюзненєм і деpravованєм хилинь ся також штука і наука до скорого упадку, а й сама держава йде на неминучу загибяду; всі пороки, що знищили духове, товариске і державне жите підкопали були вперед супружество“.

Історія доказує, що моногамія, хоч не в своїй повній чистоті, доховалась у многих народів і тим чистійша, чим ближша до первісного обявлення, а тим гірше псувалась, чим дальше від него віддалялась.

Жиди мали строгий закон: Не чужолож і не пожадай жени ближнього твого і хоть задля їх твердого серця позволено їм давати відпустні листи і вічатись з другою, то Христос повернув на ново чистоту і єдність.

Всякъ пущай жену свою, и приводяй ину, прелюби дѣетъ и женяй ся пущеною отъ мужа прелюбы творить. (Лука 16. 18. Мат. 19. 9.).

Если чужоложить той, що відпустив жену свою а взяв иншу, не менше чужоложить, аь иншу бере, хоть першу затримав. Не годить ся тобі, пише Аїмрозий, коли жив жена, брати другу, бо другої шукати, коли маєш свою, є зчином чужолства. И будета два во плоть єдину.

Блудодѣянїя ради, кїйждо свою жену да имать. Женѣ мужъ довшну любовъ да воздаєтъ, такожде и жена мужу. Жена же своимъ тѣломъ не владаєтъ но мужъ, такожде и мужъ своимъ тѣломъ не владаєтъ но жена. (1. Кор. 7. 2.). Сими словами вказав Апостол на засадниче право мужа до своєї жени і жени до мужа, виключаюче полігамію; таж і злука Христа єлише з одною Церквою. В давних часах христїанства не чувано, щоби котрийсь мав безкарно дві жени. Ба навіть в первісній установі супружества виключена полігамія: сотворена одна пара людий, хоть конечність розмноження роду людського була велика (старозавітні патріархальні многоженства були толеровані *ex dispensatione divina*). Вжеж і право природи вимагає єдності, бо у народів, де є полігамія, женщины суть слугами, залежні від примх і гуморів мужа. Якаж тут єдність матери, яке є добро родинне, де любов, згода, як зависть, облуда, ненависть, злість, підступ буде серце другої, чи третьої жени розривати, коли бачить, що перша, чи друга жена має більший голос дома, вплив і згляди мужа? Сьвідомість природного закона і первісне обявленє задержало на довгий час у старинних народів моногамічну форму супружя. А чим дальше, тим більше затемнювалась сьвідомість природного закона і звільна прірвалась загата, а струї неморальности втиснули ся також до св. інституції супружества і справили таке знищенє, що ледви мож говорити про супружество — як про діло Боже.

Другою ціхою супружества то єго нерозривність. Супружество змішанє ніколи не може бути розривне, хіба смертию одного зі супругів. Ісус Христос ясно і рішучо поставив сю справу. „Иже аще пустить жену свою и оженитъ ся иною предлюбы творить на ню; и аще жена пустить мужа, и посягнетъ за иного, прелюбы творить (Марко 10. 11. Лука 16. 18.).

Стільки разів творить ся чужоложство, скільки разів пускаєсь, розходить ся зі своєю женою і бере ся другу Ніяким чином супружество не розриваєсь, наколи супруги чи то розійдуть чи розлучать ся.

Ибо мужатая жена живу мужу привязана єсть закономъ и аще ли умреть мужъ ея, разрѣшить ся отъ закона мужескаго. Тѣмже убо живу сущу мужу прелюбодѣйца бываєть, аще будетъ мужевинному, аще ли умреть мужъ ея, свободна єсть отъ закона, не быти ей прелюбодѣйцѣ, бывшей мужу инному. (Рим. 7, 2.).

Женѣ отъ мужа не разлучати ся, ... мужу жены не отпущати. (1. Кор 7, 10).

Св. Петро наминаючи мужів, щоби женам своїм віддавали честь яко „сосуду“ слабшому, пише: мужів, вкупѣ живуще со своїми женами (1. Петр. 3, 7).

Що супружество з первісної установи нерозривне, видно зі слів Христових: Нѣсте ли чли, яко сотворивый искони мужескій и женскій полъ, сотворилъ я єсть, сего ради оставить человекъ отца своего и матеръ и прилѣпится къ женѣ своей и будета обаво плоть єдину Якоже къ тому нѣста два, но плоть єдина: єже убо Богъ сочета, человекъ да не разлучаєть (Мат. 19, 4. Мар. 10, 10.). Як булоби злочином, каже св. Йоан зол., калічити своє тіло — так само є розривати супружество, що не є два но одна „плоть“, одно тіло. Супружество будьто в стані природи, будь то много передше, заки до стану гідности тайни піднесене. установою Божою таке, що за собою потягає непреривну і нерозривну звязь, яка ніяким чином власттю сьвітскою не може бути розірваною. І хотяй би рацію Тайни від супружества мож би відділити, як ось між невірними, то одначе в такому супруестві, на коли є оно правдивим, має остати і рішучо остає ся не преривна звязь, яка від першого початку божому праву супружому так приналежить, що ніякій сьвітській власти непідлягає.

Звязь межи супругами так нерозривна, як нерозривна звязь між обручником Христом Женихом, а вго обручницею невістою Церквою. Науки христової Церков св. боронила і сей депозит переховувала. 20 вікова історія церкви кат. найлучше об тім засвідчає, що „йота єдина или черта не преїдетъ отъ закона“, науки цілої Христової, як і нерозривности супружества береже она мужно і відважно, не зважаючи, що тим наразить ся могутим володарям. які їй великі шкоди спричинять (прим. Генрик. VIII).

(Конець буде).

До нашої церковної термінології.

На сторінці 242—5. сегорічної „Ниви“ появилася допис в справі нашої церковної термінології. А ся допис, і вдатна і на місці, насуває слідуєчі рефлексії.

Офіційально уживаний висказ „гр. католицкий“ є фактично невідповідним, є нелогічним і неісторичним. Нелогічним, бо заходить в ній „*contradictio in adiecto*“ і католицизм не може бути ані грецький ані латинський. Католицизм є „католицким“ зн. універсальним, всесвітним, міжобрядовим, міжнародним. Так бодай з засадничого і теоретичного становища.

Если однак ідею „католицизм“ розложимо на поодинокі складові частини чи прикмети методом логічної аналізи, если з тих прикмет схочемо вибрати таку, яка надає специфічне значення ідеї „католицизм“ (т. з. *differentia specifica*), то без сумніву, мусимо взяти прикметник „римський“. Отже буде „римо католицизм“. Буде се, що правда, плеоназм: бо вже в самім слові „католицизм“ міститься поняття „римський“, то таки деколи того прикметника треба уживати виразно і з натиском. Приміром для відрізнєння правдивого зн. римського католицизму від псевдокатолицизму, званого старокатолицизмом або і від східної схизми, називаючої себе в церковних книгах „католическая“ sc. церков.

Замітити ту прийде, що слово „римський“ має двоякий зміст, іменню догматичний і обрядовий. В обрядовім значінню „римський“ означає обряд римської території, зглядно тих церков, які обряд римської території (церковної) завели в себе. В тім значінню „римський“ не є протиставленєм до „грецького“, бо „римський“ обряд є лиш складовою частиною латинського, і лиш той „латинський“ обряд є рівнорядним понятєм, що виключає поняття „грецький“. Обряд „римський“ і „грецький“ не відповідають собі, не суть собі протиставлєніми (*contraria*) поняттями, вони не дадуться взаємно порівнювати ані в напрямі ріжниць ані подібности.

Гл. „Нива“. 1906, ст. 389—390.

В догматичнім значінню „римський“ означає сю ціху, по якій можна пізнати правдиво Христову, католицьку Церкву. Правдивою Церквою є та, на чолі якої стоїть наслідник голови церкви, св. Петра, а таким наслідником є лиш „римський“ єпископ. „Римський“ єпископ може мешкати, де му ся подобає (пор. Авініон), бо догматичний „римізм“ не є звязаний з територіальним „римізмом“. Головою Церкви є той єпископ, який є юридичним зн. після канонів церковних вибраним єпископом „Риму“, хотяйби в Римі не мешкав і не резидував. Навідворот не буде головою Церкви ані „римським“ єпископом той, кого на „римським“ престолі посадить нарід або володар насупротив канонічних постанов. Титулярний єпископ „Риму“ (т. з. *in parte infidelium*) бувби головою католицької Церкви, еслиби так приміром заняли

Рим недовірки і прогнали папу. Рішальним чинником є тут „іus“ а не „factum“.

В догматичнім значінню кожний католик, отже і Русини, є „римо“ католиками: „римський“ і „католицький“ в тім случаю суть тотожними поняттями. Ми, Русини, єсьмо католиками, без ніякого додатку; але якби наслідком особливих обставин треба докладнійше определити наш католицизм, то можнаби додати лиш прикметник „римо“, а ніколи „греко“. „Римокатолицький“ то лиш плвоназм, „греко-католицький“ то нельогічність.

Слово „гр. католицький“ є і неісторичне, бо ввело його, бодай в нас, доперва австрійське правительство з періоду ославленого Йосифинізму, який новоукутим терміном задумував розбити єдність і вселенськість католицької Церкви. З відси то і пішло в Австрії чудацке противставлене „римокатолицького“ а „грекокатолицького“ віроісповіданя. Чудацке! бо і т. з. „римо“ як і „греко“ католики не ріжнять ся догматично, а обрядова ріжниця одних і других не полягає в „римізмі“ і „грецизмі“, а лиш в „латинізмі“ і „грецизмі“.

Покищо однак не лишає ся нам нічого иньшого, як то чудацке слово „гр. кат.“ заховати після оповіщень Ординаріятів, хотьби і з чисто правничих злядів: бо австрійський кодекс признає Церков „гр. кат.“

Ще менше вмісно є в найновіших часах заведена в нас приватно назва „руско-католицький“. В слові „гр. кат.“ знаходимо сполуку терміну догматичного з обрядовим („грецький“ ніхто не возьме в значінню національнім), отже оба терміни взяті з церковної області. В злучі „руско-катол.“ зіставляє ся догматичний термін з територіяльно-етнічним, отже з двох різних областей. Непотрібно вводить ся проте стиснене католицького універсализму через національний партикуляризм.

Хиба тяжко згодити ся на се, щоби термін „руський“ мав ту значіне обрядове. В нашій Церкві маємо грецький обряд з старославянськими додатками в старославянським, по части зрушенням, язичі. Специфічно „руського“ в нашій обряді так мало, що термін „руський“ в обрядовім значінню не має ніякого узасаднення. А ще менше узасадненим є, лучити національний термін „руський“ з догматичним „католицький“, а то тим паче, що аналогічні терміни „німецько-католицький“ „француско-католицький“ крили все під плащиком псевдопатриотизму схизму і єресь.

Можнаби уживати терміну „руско-кат.“ в такім случаю, наколиби обряд нашої Церкви хоть не руский, лиш слабозрушений грецкославянський, був чимсь нашою народови специфічним. Приміром місто обряд „амврозиянський“ уживає ся „медіолянський“, але се тому, що поза медіолянською церковною територією той обряд ніде інде не існує. Обряд нашої Церкви існує і поза Русию, отже не є „руським“.

Додаток „руський“ в нашій церковній термінології має значіне лиш чисто територіяльне, навіть не національне (на Україні схизма!). Властива, повна і докладна дефініція нашої Церкви

булаби проте така: „Римокатолицька Церков грецько-славянського обряду на руско-галицькій землі“. Правда, ся назва хоть теоретично правдива і науково узасаднена, не практична в щоденнім ужитку і тому треба її скоротити. Яке має бути се скорочення се тяжко сказати і над тим отворена дискусія. Замітити лиш треба то, що скорочена назва не повинна занадто відбігати від поданої дефініції, та повинна вийти передовсім з компетентних, авторитетних кругів, або бути бодай ними прийнятою і оголошеною. Хотяй вдатно скорочену назву не легко винайти, то хиби назви направить бодай авторитетне її походження, підчас коли невдатна назва, виходяча з приватного жерела, все буде хрома на обі ноги.

О. В.

о. Он. Гадзевич.

Наші пекучі справи.

Першим і найуспішнішим аргументом наших ворогів против духовенства є: „Що піп вас обдирає“. До тепер мало хто з духовенства реагував против такої калюмнії, бо уважав, що вільно псови брехати і на Бога. Та коли вже сю справу порушують самі старости і пишуть до деканів: „Що дійшло до їх відомости, що духовенство обдирає нарід себто не держить ся патенту Йосифіньского“, то на се наше духовенство не повинно мовчати. Нема що одному перед другим оправдуватись, скаржитись, або щось написати, що закид сей є великою калюмнією для цілого духовенства, лише треба обдумати вспільно сю справу. — Передовсім ся фраза, що „попи деруни“, є вже перестарілою, дальше, що можна закинути кільком одиницям, се годі приписати цілому духовенству. Треба знати, що селянин уважає за здирство і найменчу належитість, тим більше, що при платні священникови мусить оплачувати і інші видатки, як прийняте, дяка, брацтво, світло, гріб, домовину і пр. — Найбільше нетолерантний для священника чоловік мусить признати, що платня священника і то найвисша 1200 кор., з чого відтягають єму відповідний податок, не є відповідною нагородою за єго науки і працю. Вправді суть люди, що кажуть, що священник не має праці, та се лиш такі говорять, котрі не мають понятя, що значить сповідати людей, чи то підчас спеки, або в зимі при тріскучих морозах, що значить натоща відспівати в неділі і свята всю відправу серед найбільшої задухи тяжко убраним в літі або серед найбільшої студени в зимі. Не знаю, чи до дуже великої приємности належить провадити похорон в осени або на весні серед плюти або сніговиці, або відправити панахиду при розкладаючій ся тілі. Праця священника є дуже тяжкою, тим більше, що она не може бути розложеною на години, бо нераз треба від рана до вечера бути на

ногах і напружати груди. Одна сповідь великодна пожирає священникови більше здоров'я, як цілорічна праця бюрова. Белиб священникови прийшлося що днини відслужити всі функції, як в неділі і свята, то за оден рік пішов би гризти землю. Св'ятий воздух, рух, та від часу-до часу відпочинок, по зваяляють священникови удержатись при здоров'ю. — Бели хто говорить, що священник не має правді, то говорить се або зі злоби, або подібний до сліпого, що диспутує о барвах.

Платня священника не вистарчає на его удержане, тому мусить священник з землі добути прихід на удержане родини. Однак чи можливо є річню задосить учинити обов'язкам священничим і господарским? Одно з тих мусить бути занедбаним і чи се занедбане або друге, то все з матеріальною стратою для священника, поминаючи сторону душевну. Кождий господар мусить признати, що господарка не оплачуєсь, а тим більше не оплачуєсь она священникови, котрий ві розпочинає немаючи до сего ні средств ні знання. Додаймо до сего, що робітник подорожів та що трудно его дістати то не одному священникови господарка добре даєсь в знаки, а мусить господарити, щоб бодай мати свою бульбу та молоко.

Є звичай у нашого духовенства прийняти першого лучшего гостя як найлучше. Сам буде їсти бульбу з молоком, кашу, (що дня мяса нема, якби хто собі думав), а як лучить ся гість, от приміром з суду приїде хтось на комісію, або заїде академік, то тогди їмость ставить ся як лише може, а опісля гість за се звичайно обмовить, що нема то як у попа бути в гостині. Нічо злого бути гостинним в міру, однак щоб се не давало причини до говорення, що піп живе собі в великих достатках. Та часи зміняють ся і ми з ними. Хто з священників має посилати діти образовати, тому горе! Щож робити? поля для них не оставиш, пенсії по смерті отця не дістануть, тож лишаєсь конечність дати їх в школи, чи спосібна дитина чи ні! Легше образовати дитину урядникови, чим священникови. Урядник має школу бодай народну в місці, може доглянути дитину, а священникови треба їхати нераз кількадесять миль, щоб розвідатись за дитину. А така подорож получена з великими трудами і видатками та мимо сего ніколи не є чоловік певним, що дієсь з дитиною. Чимже покрити ті всі видатки? Пенсия замала, поле не рентуєсь, лишаєсь надія на доходи, котрих нам всі жалують. Передовсім треба зазначити, що о побираню тих доходів люди мають мильне і оняте. В деяких місцевостях парохіяни жертвували на службу Богу сьпівану з парастасом 2 кор. 40 сот. і два або три хліби.

Сам Синод львівський приписує, що можна більше взяти. Та священники бачучи, що робітник дорозший, піднесли службу Богу з парастасом на 4 кор., бо цілком природно, бели парохіанин жадає за роботу висшу платню, то мусить священник жадати більшу належитість за треби. Деякі демагоги як соціалісти, та радикали вказують людям патент йосифиньській, та тре-

ба дуже наївного чоловіка, щоб не розумів, що на нинішні часи платня після сего патенту впрост неможлива, бо коли давніше за 5 злр місячно можна було дати дитину на порядну „станцію“, то нині і найбідніший не прийняв би дитини на помешканє і харч за 5 злр. хиба в бурсі за свідомством убожества. Та бл. п. Цісар Йосиф був чоловіком розумним, бо робив реформу відповідно до часу. Таж платня пароха 300 злр. рівналась платні старости і наколи нині той сам цісар мав унормувати належитість за треби, то певно не зробив би кривди священству а не знати на який патент покликувалиб са теперішні демагоги. Ба що більше, деякі людці самі вимірюють належитість за треби не держачись навіть і патенту. Один підпанок С—кусь в селі С. — р — вий обчислив, що священникови належить ся за похорон зі всіма парадами і зі службою божою та парастасами після патенту 5 кор. 40 сот. та щоби люди не милилсь в рахубі то позволив дати 6 кор. Сьмішне але правдиве. Вже цісар Йосиф добре розумів, що за похорон не можна назначувати такси, бо тут входять всілякі функції, та час, дорога, маєтковий стан помершого і инші обставини і тому означив законом, що за покроплене надежить ся 1 кор., а хто хоче мати параду більшу або менчу, то най заплатити більшу або менчу за се належитість.

Та всі нинішні належитости за треби виглядають на жебранину. Прикро робять ся чоловікови, котрий скінчив гімназію і університет, щоби мусів провадити формальні торги за треби. Хотайби священник жадав найменчу суму, то сторона все є невдоволена і жадає опусту. Кождий жалусь, що є убогий і тим стараєсь підбити серце священника, забуваючи на се, що той священник не може нераз кінців полатати. Дальше побиране належитости за працю є у всіх сторонах всіляке, а крім сего і межі священством суть одиниці, котрі не уміють заховати міри а своїм поведенєм стягають ненависть на ціле духовенство. Неодин завидує добру священника, а я знаю, що не один священник заміняв би свої доходи за відповідну пенсію урядника або професора. Що наш селянин даєсь першому лучшому дурисвітови підбурити та повірити, що священник дійсно єго обдирає, то сему нема чого дивуватись. Селянин живе всегда з священником, більшого пана від священника не видить, а побачивши у священника 4-ри корови, лучші коні та на обід кусник мяса, думає, „гей нема то як попови“, і тому то так селяни радіби своїх синів бачити священниками, не задля ідеї, але задля богатства. Тому згадай селянинови за єго біду, а за паньство священника, то вже готова ненависть. Та наші любі не згадують селянинови, що і адвокат живе з єго праці, що з єго податків дістають урядники всіляких категорій пенсії, не згадає за се, що священник працює, для него, коли противно гріш селянина йде нераз на чужі ціли і то нераз єму ворожі. Чомуж, питаю, не мірять ся всіх однаковою мірою? Ми не жалуємс нікому винагородження за працю, бож були ми перші

за поліпшенем платні учителям, однак жадаємо справедливості і для себе. Впрочім сю оклепану пісоньку, „що під дирун“ беруть собі деякі індивідуа за средство агітації ба навіть і власти пробують заграти на тій струні, коли пишуть до деканів про здирство священиків, а що найгірше, що не подають імен ані случаїв, тільки так як би з воздуха се взяли. Щож на се робити? Чи може скаржитись перед нашими властями? А щож нам наші власти допомогуть, если ми самі не будемо н чо робити, лише скаржитись та плакати? Наші власти можуть лише поперти нашу роботу, а не непорадність. Берім собі примір з людей иньших станів, урядників, учителів, ба навіть простих робітників. Не одному священикови сьмішною було річню, щоби духовеньство організовалось. А ту як раз потреба змушує нас, щоби ми організовались і спільними устами заговорили про себе, бо одиницю кождий перекричить та висьміє. Для декого організация священичества виалась небезпечною. Та чому? Если організация людей иньших станів не є страшною для суспільности, то чому ж би організация духовенства мала бути такою небезпечною. Чи ж духовенство не може мати своїх особистих потреб, своїх переконань? От чому то ми повинні всі предплачувати свою часопись „Ниву“ та иньші часописи, котрі суть нам прихильні. Та коби не знати яку гарну думку хто кинув на папір то она не принесе багато користи, если суть межи духовенством такі люди, котрі навіть не знають, чи виходить яка священича часопись, або чи є які иньші часописи, котрі прихильно відносять ся до наших справ. Розважмо, що подібно розкинені по селах в нужді жили народні учителі, а мимо сего они нині зорганізовані імпонують своїм властям і на зазив комітету зіхались майже всі у Львів порадитись над своїми пекучими справами. А ми або зовсім не знаємо, чи хто за нас пише, або перечитавши, нічо на се не скажемо, або розведемо таку велику критику, що з того ніякого не буде хісна. Нам рішучо треба зіхатись, обговорити про всі квестиї, які нас лише можуть обходити, вибрати комітет, котрий має стояти на чолі тої організації. Не ждїм на чужий суд, але осудім остро, що лише є злого в нашім організмі, перепровадьмо реформами між собою санацию і навчїм ся якоїсь взаїмної карности на се, щоби наші ухвали були виконані а не позістали голословними буквами на папери. Під обраду належалоб взяти справу а) належитости за треби б) патронат в) справу конкуренції г) оборона перед лаявою радикалізму і соціалізму д) про способи конкретнійшої праці народної, щоби над нами не приходив ніхто до порядку дньового; а по при тих справах вирине не одна, над котрою треба буде добре застановитись, як приміром „про нашу пресу“!

Рефлексії при читанні нашої преси.

(Конець).

В некрольогу Едварда Греґра читаємо, що Греґр, хоч ворог Німців, все однак витягав руку до згоди з німецькими лібералами, коли розходилося о „правдиву і свободну культуру“. Культура, на яку могли годитися німецькі ліберали і молоді чеські „поступовці“, то лиш оставлений „культуркампф“, лиш поборюване католицької Церкви. А як треба виступити против Церкви, то забувають хвилево на свій звырячий шовінізм і німецькі і чеські „поступовці“ та лучать ся разом. А вслиби так приміром в нас заговсрити про подане руки національному противникови для спільної акції против ворожих Церкві напрямів, хотяйби вони походили і з власного народа, то ледво далаби ся чути де замітка з признанем і симпатією до злуки з національними ворогами там, де розходить ся о справу Церкви. В кінці вже випадалоби раз здати собі справу з того, що то таке правдива культура і поступ, бо совісне знанє того розвіялоби ту тьму тьмєнну фраз.

В фейлетоні „Діла“ „Якої нам потреба лектури“ читаємо дуже „патріотично“ закрашені погляди про „українську біблію“ істор. оповідань, якаби мала стати на рівні з св. письмом, або може і висше від него. В св. письмі видить ся оповідання, які не впливають „уморальнюючо“ на дітей (Про Єзава і Якова). Не тут місце писати апольогію св. письма, яка би роз'яснила, яке значінє мають „неуморальнюючі“ або і неморальні оповідання св. письма — деякі поступовці нарікають вже і на неморальність св. письма — замітити лиш можна, що і історія Руси то не самі картки писані ясеними і взнеслими фактами. Дальше невмісне є зіставленє сьвятої історії з рускою історією: сьвята історія то історія Божого Оявлення, невластиво звана історією жидівського народа, а стоїть без порівняня висше від історії всякого народу, отже і руского.

До часів біблійного раціоналізму нікому і на гадку не прийшло порівнювати історію вибраного народа з національною історією. Сьвята історія то не є історія жидівського народу або жидівська історія, в на є чимсь більше і чимсь менше. Сьвята історія є щось менше чим жидівська історія, бо жидівська історія обнимає всі факти з життя жидівської нації, сьвята історія обнимає лиш одну частину тих фактів, а то частину, яка зістала викликана Богом в надприродний спосіб в ціли приготування приходу Месії. Сьвята історія є щось більше чим жидівська історія, бо обнимає праґматику фактів надприродного, порядку порядку перерастаючого час і простір і народи, порядку призначеного для цілого людства. Сьвята історія то історія надприродного веденя цілого людського роду. То доґма віри християнської.

Чи можна святую історію порівнювати з національною історією, чи можна її заступити примірами з історичного життя нації? Відповідає догма Церкви, для кого розумієся догма має ще авторитет. Питане: „чому-ж жидівські взори мають бути красніші від наших“ в устах християнина не сьміє мати місця. О скільки Бог вищий від чоловіка, о скільки авторитет Церкви вищий від авторитету нації, о стільки св. Письмо вище від історії народу. Хто думає інакше, стає поза кругом християнського світогляду.

Але і поза християнським світоглядом на св. письмо звернено далеко більше уваги, чим на яку небудь літературу і історію. Сьвяте письмо то книжка, що безконечно стоїть понад всіми книжками, на ній виховувалися і виховуютьс я цілі покоління, на ній спочиває цілий християнський світогляд, тій книжці посвятили свої сили, своє життя найбільші генії людства, в сій книзі черпали відряду мільйони терплячих, та книга ублагороднила мільйони злочинців, та книга більше осушила слез, більше викликала радості, чим в ній листків. Св. письмо то листи писані Богом до нас, то документ нашого взнеслого походження і призначення.

Про св. Письмо писалося багато, а ще більше пишеться тепер; хто уважає св. письмо за книжку, над якою належить перейти до дневного порядку, свідчить лиш о своїм крайнім неучті. Хотий багато писалося і пишеться про св. Письмо, хотий борба о св. Письмо в наших часах розгоріла ся на всіх точках, у нас о тім не чути, не знати або бодай мало. В нас всі заняті „політикою“, отже і не мають часу на такі дрібниці, як „жидівські оповідання“. Але говорити і критикувати, робить кождий. На жаль є і в наших святих грубе незнання св. Письма: тексту рідко де подибати, а о коментарі і не говорити. Але на Літ. Наук. Вістник і видання Вид. Спілки то стане, лиш з св. письмом тяжко. Кождий священик повинен поставити за точку честі заосмотрити ся в текст св. Письма, но але і читати.

Літературу про св. Письмо подає ся в Heimbucher, Bibliothek des Priesters, 5. A. Regensburg, 1904. ст. 67-90.

D. Gla, Repertorium der kath. theol. Literatur. 1. B. 1. Abt. ст. 40-413, Paderborn. 1895.

В тих двох книжках подає ся видання текстів оригінальних і переводів, коментарів, конкорданцій, інтродукцій і пр. пр.

A. Wagner, Erziehungsgrundsätze der hl. Schrift, Donauwörth, 1906 і ту книжочку повинні би прочитати ті, що раді би заступити „нашими“ примірами приміри „жидівські“ в виховуванню дітей.

S. Raue, Christus als Lehrer u. Erzieher. Freiburg Br. 2. A. 1902.

Знаменитий учебник св. історії є Schuster-Holzammer, Handbuch zur biblischen Geschichte, 6. A. 2. Bd. Freiburg Br. 1906.

Богато вдатних заміток про педагогічне значінє св. письма подає: K. Krieg, Lehrbuch der Pädagogik, Paderborn, 1903, Real-enzyklopädie des Erziehungs und Unterrichtwesens. Mainz 5. Bd. 2. A. 1872-84. (Зачинає виходити нове виданє); Enzyklopädisches Handbuch der Pädagogik, Langensalza, 2. A. 1903. ff.

О. В.

Допись з Надвірнянщини.

Кождий з нас певно старав ся усильно подбати о те, щоби послом вийшов чоловік гіден заступати наш християнський нарід. Алеж хиба в тім, що ми мірили посла не так метром христ. кат, але нашим партійним! За теж нарід справедливо закидав нам не розбираючи як слід тих наших містерій, що коли можна одному сьвященникови за сим кандидатом а зругому за тим побиватись, чомуж би не мож було народови знов за иньшам звязитись, тим більше, що той иньший виказуючи блудну дорогу всяких комітетів, насипав цілий мішок обцянок народови темному, охочому чуже брати, а нічого не давати. Розумію тут шалену, не перебираючи в средствах агітацію радикалів, що то ругали за усях в відобраню ґрунтів ерекціональних, панських (жидівських — пропитих народом, Боже борони) та скасованю всяких оплат попам! Наганячі радикальні, розумієсь платні, двох, трох з села де не могли словом переконати невірних, там погрозою зуміли присилувати людей до голосованя на посла радикального. Терор хлопський страшний: палкою або камінєм в лоб! Ну, несвідома маса „страха ради“ хоч не хоч дала повести ся на мотузку радик. до виборів.

Дітваки зтереризовали батьків! Ледво якась частина розважнійших пійшла за голосом духовного, що силував ся своє стадо охоронити від вовків! Не помогло і відчитуванє соборного Єпископского листу, бо як раз се була вода на їх млинок! От, бачите, як попи боять ся, щоби не вийшов Трильовський, бо він не буде їм пенсії побільшати, але буде старати ся і ся, що мають, урвати, щоби народови облегчити податки і т. п. То дармоїди, най працюють чорно, як ми... До чого то доводить така диявольська агітація. най свідчить факт, що в однім селі того самого дня по прочитаню листу пастирского, вибили радикали вікна своему парохови! В иньшій селі засідались таки, щоби обити свого душпастиря! В селі Б. на самі проводи впав як ястріб до села Д-р Лагодинський з Делятина, адвокат, заступник Трильов. зі 200 радикалами по Службі б. — а затрубівши, засвиставши як на пів, зібрав ціле село на віче, та в одну мить подерто звиж 100 карт виповнених на иншого кандидата і роздано готові з Трильов. Що там дістав кождий під ганьби, ну то не зраховати, але й Романчук дістав купу бештанин, бо то старий дурень! От така чесна робота наших радикалів! Алеж

бо сей панок (Д-р Лагод.) недіставби був 1. голосу, якби не пакт єго кажуть люди) з батьком „Січий“, що не маючи чим оплачувати агітації, зобов'язав Лагод. до вкладки щось 6.000 на агітацію, обіцяючи зробити єго послом вразі вибору в двох округах.

І так наші радикали місто Трильов. дістали Лагодиньського на посла! Скороб були предвиділи (а того не хотіли розуміти), що їх заступником в Раді держ. буде Лагод. а не Трильов. — булиб не голосували. Ба, не кінець на тім! Колишній радикал, наймит Трильовського, академік Сіак (що то від торік осліплює Солотвиньщину, бо сидить у якоїсь вдови по канцелярії Кобзею, яка має доньку — всіляко люди про них говорять) потрафив в Солотвиньщині вмовити в селян, щоби голосували на Трильов., але з заступником Д-р Новаковским (соціалістом), а не з Лагод., а то з тої причини, що сам Сіак проголосив себе соціалістом, та видно лучшу оферту дістав від тогож Новаковського, що вже осів в Богородчанах. Буде гаразд! А що агітував за Трильов., тож діставав і від сего заплату, о якій тепер голосно говорять. По виборах виплачено єму 700 К. Так отже за одним замахом 2 гриби в борщ. Се інтерес!

Нині вже люди собі марикують, що агітатори так їх надули, они все гадали, що їх заступником буде Трильовский, що виборі їм всякі права до чужих піль і до даремщини. Може з часом прозріють та пізнають ся на фарбованих лисах, що дбають лише о своє добро коштом тисячів темного народа.

Мимоходом скажу, що нещастем для нас є, що з міста Солотвини розходить ся вся гниль доокола; тут нема нікого, щоби бодай в части параліжував затії Сіяка! Парох знемощений не є в силі нічого ділати! Требаб дуже енергічного і татовного душпастиря в місци, щоби ще вратував се, що не пропало в обіймах радикалізму і соціалізму. Правда, що ще нема ярих наслідків сеї роботи, крім голосованя, алеж з часом може прийти до гіршого.

Нам отже — коби то можна всіх вразумити — не уставати в праці духовній, та не зражувати ся минувшим, а Бог батько! Алеж зачнім тому від себе...

Неменьшим нашим нещастем було що нас комітет народний лишив самим собі! Видно організація окружна або дуже оптимістично гляділа в будучність, або обоятною була. Покажіть нам Романчука! А тут роби що хоч, наганяч за наганячем за Триль. — а про наших не чувати. Крім Сіяка, також акад. Ціхоцький, що то сидів з другими в тюрмі, перев'язавши січову бинду, взявши в руки печатку, мав в Порогах ходити хата в хату, видирати карти, кажучи, що є присланий на се!

Він має вітця в Порогах, що спершу був против, а відтак з сином агітували за Трильов., котрий — як кажуть люди — обіцяв старого зробити війтом. Не меньше, кажуть люди, заслужив ся в Раківці ад Солотв. і академік Яцків для уменшеня голосів для Романчука. Оттак в такім глухім кутку академіки

наші попирали рух радикальний. Хоть ті попи помогли неодному діячеві вийти в люди!

В додатку наш народ. комітет все щось крутив з добром кандидатів і їх заступників. Раз Ром. і о. Богач., а так Ром. з заступн. о. Богач., то знов Романчук і Богачев., відтак вже іно Романчук з Коцюбою а в кінці Романчук без Коцюби... Всього лишили на попів, щоб відтак було кому і на кого всім кричати та плюгавити. Москвофіли, яких у нас мало, кажуть, що ряд попирав Романчука!? Але як? Може для того, що влади наші — не знаю, чи всюди — обоятні були при голосованню! Хоть правди ніде діти, що за Ціпсером не одну сотку добрі люди роздали в Надвірнянщині. Навіть Кошовий Січи з Гвозда дістав пару десятків з карток, та носив їх аж в Старуню коло Солот. Кожда карта з 2 або 4 к. Але мусів утікати, бо були би обили вго, чи таки били. От, бачите, яка мораль у Козаків, хто більше дасть! В Космачи ад Росільна, приніс дорожник повітовий з Росільної 15 карток (до вїйта' на Ціпсера до роздачі з 30 К. Дешево! Грубший додаток: шарварку не будуть робили ті, що дадуть голос на Ціпсера! А Зелена коло Надвірної таки переважно кажуть голосувала на Ціпсера! В Надвірні жидки молоді голосували з чужими легітим.

В кінці додаю, що то дуже людям не сподобало ся, що о. Онишкевич (посол) зїхав в Солотвинщину (запізно) перед 2. голосованем в товаристві Новаковського, що то деякі села, за намовою наганяча соціалъ. Сіяка, поклязли на заступника Трильовському! Бо оба разом вічували дня 19/5 і 26/5 в Солотвині перед 3. голосованем. Люди ось так порозуміли, що отець Онишкевич є соціаліст демократ! Розумнійші говорили: по що сьвященикови ставати з Новаковским, та ще й просити вго, щоби відступив кілька сіл Романчукови? От до чого довела наша політика!

Новаковський мав перед вічем обіцяти о. Ониш., що відступить, чи згодить ся на се, але в часі вічазмикитив. — Перед 3. голосованем прислали, як говорено — якогось агітатора, академіка чи когось там, щоби за Ром. агітував, але як показало ся, він більше стояв за Трильовским, як за Ром.

Може ті вибори дадуть науку нам, як при недалеких виборах до Сойму з'організувати ся.

В Богородчанщині вже буде тяжко що зробити, бо Д-р Новаковский замешкав в Богород. певно в надії на пословане до Сойму! Буде знов антипопівска геца!

Перегляд часописий.

Діло. Як відомо, послідний з'їзд католиків Австрії дав почин до заложення товариства для попираня католицької преси, так званого „Pius-Verein-y“. Недавно виділ сего товариства призначив значнійші запомоги двом католицьким німецьким дньни-

кам, „Vaterland-ови“ і Reichspost-ови“. Згадуючи про це, пише „Діло“ в ч. 117 (з 7. червня с. р.), що „Pius-Verein“ має на меті „пипирати клерикальну (!) пресу“ і називає згадані оба днівники „рептильною (!) пресою“. І знова примір, що наше „Діло“ розуміє під клерикалізмом і як безсторонно глядить на него!

Наш спеціаліст від представительства в пресі поглядів руського клиру помістив знова в „Ділі“ (ч. 122 з 14 червня с. р.) статтю („По виборах“), в якій питомим собі способом компромітує і себе і всіх нас. Сю статтю обговорюємо на іншому місці, тому тут лише згадуємо про неї.

Начеби доказом на тверджене редакції „Свободи“, що між партією радикальною а національно демократичною нема майже жадної різниці, може послужити стаття „Діла“ в 124 ч. з 17 червня с. р. під заголовком „Першому народному парламентови в привіт“. Як однак не єсть, ми сего про ті партії не скажалиби. Ми лише не перечимо, що нема майже жадної різниці між пресою сих обох партій. А сеж інша річ і се лише хіба до часу. Зміна якась мусить наступити.

Але поки що нема дійсно різниці між пресою радикальною а національно демократичною. Ось возьмім згадану в горі статтю „Діла“. У ній пише редакція, що новий парламент чекає між іншими полагоджєня так важної справи, як „реформа подружного закона, як борба за вільну школу“.

„В сих справах — пише далі „Діло“ — нарушувати та обмежувати внутрішні переконання і почування громадян ніхто не думає, навпаки, вся реформа дотеперішних відносин полягає на тім, щоби освободити ті внутрішні переконання і по чуваня від грубого зверхного гнету (!)“.

Так пише „Діло“, орган національно-демократичної партії, орган половини руського клиру... Чим властиво тепер різнить ся „Діло“ від всяких соціалістичних газет? Скаже дехто: се промах. Алеж се за великий промах і надто обдуманий, аби дав ся оправдати. Зрештою сих промахів за багато, рішучо за багато. Цікаві би ми почути щоби на се сказав наш „святихник“, співробітник „Діла“? Чи може і тепер скаже, що ми лише нібито в обороні віри і церкви „чіпаємо ся“ невинного „Діла“. Відозвіть ся, отче добродію! На ваш суд в сім згляді чекають „круги духовенства“!

Промінь. „Промінь“ чим далі, тим поступовійший. В переліцтовуваню радикалізму з „Громадським Голосом“ (коли се буде „клеветою“ і „доносом“, то прости нам „Проміне“!) доходить вашковецькі учителі-редактори прямо до вершка наївности. З такими людьми не можлива жадна полеміка: ми й будемо її уникати, а подамо лише нашим читачам зміст деяких маркантнійших місць з 12 ч. „Проміня“. Повипен прецінь знати наш клир, якою поживою годує ся наше учительство.

В статі: „Борба за національне духовенство — школа і учительство“ читаємо між іншими таке: „Працю над витворенем своєрідного, українського патріотичного духовенства уважаємо

змаганем до скріплення клерикалізму. А з огляду, що клерикалізм все і всюди завзято виступав проти свободи думки і переконань, проти реформ в здоровім, модернім напрямі і взагалі проти всякого поступу — тому супроти змагань скріплення сего клерикалізму не може рівнодушно відносити ся правдолюбна людина, отже і учительство. Практика показує, що клерикальна язва навіть в національнім убраню не перестає бути шкідливою в свободнім розвитку народа. Много праці коштувало українську суспільність виробити „свідоме“ і „патріотичне“ духовенство а вкінці показало ся, що многі з тих нових „патріотів“, особливо з'організованих коло „Ниви“, не заважають ся і найтяжчий камінь кинути під ноги народним діячам, наколи їх праця розминає ся з вузко клерикальними інтересами „чорноризців“.

— Далі іде глумлива згадка про Преосвященних Григорія і Сотера і повторене цілої статі „Свободи“ з 15 числа с. р. під заг. „Клерикальна кириця“. — Відтак знова: „Коли образ поданий в повисшій короткій але влучній нотатці офіційального нац. дем. орґану доповнимо еще тим, що виховані в тім самім дусі молодші священики ведуть таку саму акцію, то окаже ся, кільк. „користи“ принесли вони для народа“. — Борба між духовенством а учительством — по думці редакторів „Проміня“ — має свою причину в ліберальнім дусі, в вільнодумних поглядах, найновіших здобутках науки, що провалюють столітні заско-рузлі віровання (редактори „Проміня“ говорять про „здобутки науки“!), чим починає оживляти і учительство. Учителі се уособлене правдивого поступу духовенство реакції. Духовенство бореть ся з усіма поступовими партіями, а лишає в спокою лише москвофільство. Тут наводить ся уступ з статі „Священника-Українця“ з „Діла“, де каже ся, що „Нива“ чіпає ся „Свободи“ нібито в обороні віри і т. д.

Дякуємо вам за прислугу, „священику“!

Вкінці подаємо в цілості уступ, де говорить ся про „вільну школу“, а спеціально про відлуку школи від церкви. Наводимо сей уступ в цілості з „Проміня“ тим радше, що і „Діло“ заявилося за „вільною школою“, ну і наш „священик“, автор статі „По виборах“. Випадає отже знати докладно, що се таке на ділі та так рекомендована нашими „повагами“ вільна школа...

„Промінь“ пише так:

„Сказалисьмо, що під вільною школою розуміємо цілий ряд реформ, між котрими відлука школи від церкви є лише одною частиною між многими частинами. Мимо того, що при вичислюваню кладемо її на послідне місце, займає она між знаменами вільної школи перше місце яко постулат основний. Засадища вага не впливає тут із усиля агітаційного, але із ріжниць між задачею школи вільної а задачею церковної школи.

Задачею вільної школи є: привести дитину при помочи наукових средств та виховательської штуки до повного розвою

вїї характеру та тілесних і душевних спосібностей, приспособити вїї до совершенного, правдивого і морального житя, котре було би для одиниці і суспільности людської жерелом радости, пожитку та щастя. Звертаючись до дитини яко природного ества находити вона в вїї природних дарах достаточне поле, щоби вїї розвоєм та ублагородненем піднесла вартість та украсила зміст туземского житя, не уважаючи своєю задачею підпорядкувати вїї красу і силу зглядам на непевну позагробову поезию.

Задачию конфесийної школи вмузити в чоловіка віру на перекір розумови і волі і вірою забезпечити ему надію на блаженне посмертне житє.

Конфлікт між школою вільною а конфесийною в отже частию відвічної боротьби між наукою а вірою. Котра школа має право на егзистенцію, о сїй рішає історичний розвій після того, як она полагоджує конфлікти між наукою а вірою на прочих областях людської чинности.

Нема ния льогічнійшого, як жадати від школи, щоб приготувляла до житя, бо она на се заведена. А наколи видимо, що ввїї галузи продуктивної людської чинности розвивають ся і кермують ся науковою правдою, не була би школа приготовленем до житя, але проти житя, наколиб була заложена на вірі і підлягала церковній власти.

Розлуки школи від церкви жадаємо також, яко консеквенції горожанських 4 прав. Ар. основного державного закона каже: „Цілковита свобода віри і совісти є для кожного зарученою“. Але як довго буде мати церква привілей, що в кождім шкільнім уряді буде заступлена своїм делегатом, доти не може бути бесіди о свободі совісти в школі і без вартости є також §. державного закона з дня 25. мая 1868 р., після котрого церков „не має мати жадного впливу“ на науки иньших предметів, крім релігії. Вільна, від церкви независима школа, являєсь тут яко постулят оправнений духом основних державних законів. Науку релігії нехай веде собі церков своїми власними средствами яко свою справу внутрішню, до котрої не буде мішатись ані школа, ані учитель. Для вільної школи припадає задача, щоб до свого образуючого програму приняла також історию релігії яко певний відділ історії культури. Нею приспособлять ся вихованці до того, щоб в релігійних питаннях з'уміли розглянутись і рішити без упередження і фанатизму, який робить ся з незнання иньших релігійних систем і з мнимої самоспасаємости церкви власної“.

— „Священику“ з „Діла“, і ви підписуєте ся під се?
Gazeta koście'lna. „Gazeta kościelna“ ніколи не грішила церковним духом. У нїї все віяло поганьским шовінізмом. Та від часу, як редакцію вїї обняв кс. Пехнік, ся газета стала правдивою офіциною „Dziennika polskiego“. Запізнаємось з деякими вїї поняттями!

В 23 ч. з 7. червня с. р. містить редакція свої повиборчі рефлексії і перше місце відступає „Tryumfom Rusinów“. Сі тріумфи збентежили сильно редактора „Gaz. kościelnej“. Шан. кс. Пехнік пише так: „Найбільше студованя викликала „potworna“ вість, що більшість руского люду веліла голосувати на Жидів, як на Поляків. Тут стала ся річ, яка в жаднім цивілізованім краю не булаби можливою: аби докучити Полякам, наклонили проводирі рускої політики нарід голосувати на сіоністів. Через се доказали найліпше, що не руководять ся жадною засадою і що вони христіянами лише з імени“.

Жид і Поляк — сеж два рідні брати, сеж одно; навіть галицька конскрипція не робить між ними різниці. Чому ж голосувати на одного з сих братів такий великий гріх? Чи Русин мусить лише на Поляка голосувати? Щоби се було аж нечуваною річю в цивілізованім світі, ми рішучо не віримо. Судити знова з сего на недостачу христіяньского духа у Русинів, се трохи за сьміло. З того, що в Тернополи Поляки, навіть езуїти, воліли Жиду, як руського католицького св'ященника, можна би також дещо заключати після рецепти кс. Пехніка.

Далі обурюєсь шан. кс. редактор на Русинів і на наших богословів, що голосували у Львові на Брайтера, сі послідні проти волі Високопреосвященного Андрея. Що до богословів, то має кс. редактор повну рацію, наколи вони дійсно голосували на Брайтера. Але що скаже „Gaz. kość.“ про тих, не богословів, а ксіондзів і пралатів, що агітували і голосували на Дверніцького, що є далеко більшим калюмніатором нашого Митрополита, чим Брайтер польских архієпископів? Чому ані про сі калюмнії ніколи „Gaz. kość.“ не писала, ані не зганьбила тих своїх собратів, що на Дверніцького голосували? Ми цікаві були би почути відповідь на се.

„Gaz. kość.“ пише далі, що се річ імовірна, що поважна часть духовенства буде і далі попірати сіоністів проти Поляків. Ми можемо впевнити кс. редактора, що доки відносини Поляків до нас радикально не змінять ся, то так лійсно і буде. Річ покажеть ся менше страшною, коли сіоністів не будемо ставити на рівні з соціалістами, як се робить кс. Пехнік. Та єму можна се простити.

Що до нашої отруї ненавистю і що до утрати правдивої релігії, про що пише далі кс. Пехнік, то про се нехай не болить голова кс. редактора. Ё у нас кому дбати про се. Ви займіть ся скорше собою і своєю суспільністю, а нас лишіть в спокою і держіть руки при собі.

Вкінці ідуть казки про відмовлюване руськими парохами церкви для польских ксьондзів, (а вношувані скарги проти сего до консисторій остають без успіху), про перетягуване латинників на руський обряд, про відчитуване одним парохом в церкві замість проповіді „Громадського Готосу“ та про розлив крови в Горущку через о Скобельського.

Ціла ся статя кінчить ся зазивом до Столиці Апостольскої, аби вона обдумала що потрібно до усуненя чинників, які перешкаджають згідному пожиттю обох обрядів і які так погубно впливають на вірних...

Ми знова моглиби віднести ся з зазивом до Високопреосвященного Йосифа, аби своїм впливом постарав ся о усуненє з редакції „Gaz. kość.“ чоловіка хорого на шовінізм, який до решти працює над поглубленем непроходимої пропасти не тільки вже між обома народами, але також між католицьким духовенством сих народів.

Яр. Лев.

Бібліографія.

Exhorten an die katholische Jugend in Volks und Bürgerschulen und in den unteren Klassen der Mittelschulen. Auch allgemein als Predigten verwendbar von *Eduard Waschitzka*. k. k. Religionsprofessor in Teschen. Zweite vollständig umgearbeitete Auflage 1907. Preis 4. kronen.

Отсе повний заголовок і дуже доброї і дуже пожиточної книжки, яка появилася сими днями на ринку книгарським. І справді, її зарівно добре може ужити катихит народний, виділовий і гімназійний для екзорт про низшу гімназію, а пригідна она також до проповідий парохіяльних. А що її такою всесторонню ужиточною ділає се актуальність тем, які трактує, се тепло і серце, які з кожної екзорти віють, се численні, цїкаві, нові, не оклепані приміри, які повипітані межі науки дають уяві і розумови дитини чи простолюдина спочати, і саму поставлену тему інтереснійшою ділають. Друге виданє тих екзорт визначаєть ся більшим вигладженем наук. доданими новими примірами і опущенем деякого злишнього баласту, який екзорту надто розроблював і тим одноцільне вражінє затирав, крім того має нове виданє о 9 екзорт менше як попереднє. Жаль нам лиш за екзортою на св. Николая, котра не вийшла в нову, поправлену збірку. Всч. Отець Автор заповідає при кінці книжки новий доповняючий томик: „Supplementbändchen“, який буде обнимати науки на латинські, середвакаційні перікопи від 9—15. Неділі по Сош. св. Духа. Жаль лише, що ми рускі святиченики задля инших перікоп не можемо вповні уживати сеї доброї книжки.

Юл. Дз.

В. Щурат. Пісня про похід Ігоря Святославича. Поема XII. в. Львів, 1907. Накладом В. Вудзиновского.

Наше преславне „Слово“, той жемчуг нашої поезії староруської дочекалось аж тепер ясних промінїв сонця, в яких виступає ціла его краса, поетичність его висловів, плястичність змальованих образів, цілий чар его ефектів. Тими ясними промінями, що також роз'яснюють неодно темне місце того архитвору нашої письменности, се переклад д-ра Щурата. Всї, так поетичні як прозаїчні переклади, які ми доси посідали (Макси-

мовича, Масляка, Огоновського і другі) ані в порівнянню не давали того хисту, того чару поетичного, яким визначається первотвір, а декотрі місця тих перекладів виходили ще темніші як оригінал. Заслуга перекладу д-ра Щурата в тім що „Слово о Полку Ігоревім“ переклав не лиш поетично найвірнійше, але і критично найлучше. Чому приписати сю першу прикмету перекладу, его *поетичність*? На се у відповідь спарафразуем хіба власні слова д-ра Щурата, віднесені властиво до Бояна, та скажем:

„Щурат майстер був до пісні,
Щурат знав на пісню чари...“

Справді лиш високо поетична душа могла так вірно, так чудово віддати гадки первотвору.

Та питане тепер, чому д-ру Щуратови удалось і *критично* дати найлучший переклад. чому ему удалось пояснити много досі темних місць поеми, або бодай кинути нові гадки для їх пояснення? На се питане відповідає сам д-р Щурат в критичних замітках, доданих до поеми. „Досі — пише автор — пояснювано ті темні місця при помочи бесіди або польскої або великорускої — та коли експериментоване при помочи польскої мови закінчило ся фіяскєм, то при помочи великоруської, навіть під рукою такого Барсова, довело до абсурдів“. Не пробував досі ніхто вияснювати їх при помочи галицко-українського лексикального матеріалу, аж зважив ся на се д-р Щурат і переконав ся, що майже кожде ужите в нїм слово живе досі, коли не в устах галицького народа, то в его традиції, яку представляє топографічна номенклатура, або ономастика. Неодно-ж слово пісні, хоч его найдено і деінде, лише в своїм галицко-українським значію відповідає змістови пісні.

Ті досліди д-ра Щурата ясно велють догадувати ся, що автор сей пісні був правдоподібно нашим краєм. Також не підлягає сумнівови сей факт, що автор хоч не був духовним лицем, все-ж таки образував ся не лиш на святім письмі, але не чужа була ему і церковно-схолястична філософія. Доказом на перше тверджене є прим. класичне місце „отъ полковъ яко вихоръ выторже;“ — єсть се образ взятий з св. письма а доказ на друге се оригінальний поетичний образ з засьпіву, що Боян: „растѣкашеть ся мислю до древу“. Д-р Щурат то „мисленне дерево“ толкує яко слід середньовічної схолястичної науки про розвій людської мизли, про відношене абстрактних понять до конкретних (ens-homo), яке Арістотель представив наглядно пнем дерева і его розгалуженем, а яке пізнійше розвинене Порфірієм так і звало ся „arbor Porphyriana“. Цінна се незвичайно увага і важне відкритє — в часах, коли церкви, духовенству закидують ся заодно лиш спинюване культури, поступу, світла, та мимо того ми єще не один, а сотний раз учуємо ту саму пісоньку, сьпівану аж до згудження особливо на стовпцях Л. Н. Вістника де фахові (!?) богослови хочачи компро-

мітувати церков, все лиш компромітують, осьмішують себе самих...

Юл. Дз.

На розсв'іті. Місячник української молодіжи середних шкіл. Під редакцією Василя Пачовського. Львів 1907. Число 1.

Перереклямований завчасно яко наш Виспяньский, а в дійсности лише памфлетист нашого духовенства („Празник“) і явний атеїст („Сон української ночі“) п. Василь Пачовський „розсипав нові перли“. Ось перед нами місячник для гімназистів, а редактором его ексциатель станиславівської гімназії п. Пачовський, син сьвященника (!), але як доси, так і таким редакторством не здобуде він собі безсмертності, хіба слави... Герострата. Цілий зошит се літературна мізерія, правдиве драгетчко. Складаються на него якісь фантастично символічно-модерністичні нариси без заголовків, один Олексі М., і два Мстислава Турського, в котрих персоніфікована то Туга і Хвиля, то Дніпро з Русалками, то Страх і Сум. Нашіковані ті нариси, чи поеми донесочу: „кровю, полумінню, іскрами, гайворонем, страхом,“ і т. п. революційними кавалками, але розуміти їх буде хіба який Übermensch, тому не маючи претенсій належати до тої бранжі, незастановляємось над ними більше. Нехай ті оріхи розгризають історики літератури та заводова критика. Звернім ся до більш реальних річей, не укриваних в мрачні візії, в неясні символи. Їсть і для нас щось. Ось новелька, чи новелетта, може лиш образок Ярослава Стефчина: „В день воскресеня“. Сидить собі маломістечкове товариство, межи иншими адвокат, ну і... о. декан, що попиває винце та гуторить собі при сьвяті про се і про те. Втім входить в комнату (прошу слухати! : „велика на-пів дика морда якогось п'янюги, з розхрістаною, колтуноватою головою, груди відкрита, на ногах заболочені, злодійські (?) чоботи...“ (ст. 5). Ціле товариство сконстерноване, збентежене і всі стараються ся тої „морди п'яниці“ позбутися. Та чогось Стефчин (автор сего образка) невдоволений з сего їх відрухового поступку а я лиш цікавий, що зробив би він в тій ситуації, — сего Стефчин не каже. Може запив би братерство з „колтуноватою головою чи мордою“...

Але найліпше на кінець! Писав собі колись д. Крушельницький Антін свої крайно порнографічні „Живі Струни“, та як сам его критик п. М. Яцків признає, не роздобув собі ні слави, ні розголосу, та тепер під псевдонімом Антін Володиславич пустив собі „кумедю“ п. з. „Орли“ в світ. Якомусь молоденкому Лебедикови в „На розсв'іті“ подобалась вона страшенно. Він каже, що се „цікава, всесторонна студія на полі нашого культурного змаганя послідних літ“. Ось послухайте, дорогі собрати мої, як там в тій вірній студії представлений сьвященник. „Житя родинного й його тепла не знають — вони провідники, духовні батьки народу. „Орли“ обіймають проститутки й щипають дівчата за лица. І то особи духовні!“ (ст. 23)

Ну, нехай там! Нехай ми всі, як один, дорогий Лебедику, і поважаний Антоне Володиславичу, такі, що щипаєм по лицах

та „лупимо мужика де лиш можна“ (ст. 23), то все таки признасте мені, що *місячник для молодіжи*, се не форум нас поправляти, се прямо, скажемо вашими словами: „подлота, перфідія“ кормити молодіж такими вірно (?) змальованими картинами цілого нашого священничого стану. Гарні з вас педагоги, Один (Володиславич) клевете на цілий доси поважаний стан! другий (Лебедик) називає се „всесторонною студією обробленою сумлінно і докладно“ (ст. 22), а третій (п. Редактор самі) дають своє редакторске *probo et concedo* на той пашквіль. Позавидували газетярским шантажистам слави. Та ті куда совіснійші від вас, бо чи правдиво, чи не правдиво, видумані, чи не видумані, та все таки наведуть якісь конкретні факта, назвуть личности, а тут ні! тут о. Карлович у Антона Володиславича, сей pendant до о. Кабановича у Леся Мартовича — се тип руского духовного. Сумно тай годі!..

Чим же закінчити мені отсі сумні мої рефлексії над тою гнилю? Хиба страшною погрозою нашого Спасителя: „Аще соблазнит єдинаго малих сих, уне єсть єму, да обієсть жернов осельський на вії єго і потонет в пучині морській“. Ви письменники, рецензенти, та редактори, не привязуйте собі осельського жернова на шию, але радше дайте тому вашому „Нарозсвіті“ зайти чим єгорше в „пучину морську“ .. *Юл. Дз.*

ВСЯЧИНА.

Відозва до всіх католиків. З Відня отримали ми до оповіщення відозву отсього змісту: „Вірні сини католицької Церкви! На зібраню делегатів всіх австрійських дієцезій, котре відбуло ся 14 вересня м. р. у Відни, рішено в осени 1907 року устроїти загальний з'їзд католиків. Проготовлення сего з'їзду припоручено комітетови вибраному з членів центрального католицького віденьського Комітету. Позаяк сей Комітет підприняв вже відповідні кроки, звертає ся тепер до всіх в Христі собратий і запрошує їх, щоб як найчисленнійше явили ся на повисший з'їзд Католики! Пригадайте собі славні дні 18 до 21 падолиста 1905 р.! Пригадайте собі єдність, ті поважні рішення, яких переведене вплинуло так знаменито на католицький рух. Із серць Ваших відпоручників роздали ся голоси за повторенем з'їзду, бо ми стоїмо на обороті католицького руху. Вже перед V. з'їздом були напади наших ворогів на наше найсвятійше добро, із того дня вони стали атакувати нас ще сильнійше, бо наша єдність страшно їх роздратовала і що вони хотіли передити досягнути нишком, се тепер хочать здобути силою. Та ми хочемо показати їм не лиш як народ думає, але також бажаємо нарядитись над способами запобічи лихови. Для улегчення участи в тім з'їзді радимо удатись до Комітету у Вашій дієцезії. Дай Боже, щоби за єго помічю і єму на славу сей VI. з'їзд був гідним наслідником V, яко запорука загального з'єдинення і скрі-

плєня всіх католиків". — Під предсідательством центрального віденьского Комітету між иншими підписані: Впр. о. Архипресвитери А. Білецький і о. К. Волошинський та Крилошанин о. І. Ших.

Для відомости собратів. При гр. кат. парохії Гребенне пов. Рава руска єсть сервігут, котрим кожний гр. кат. парох в Гребеннім побирає від обшару двірського в Селисках рішенем і ореченем ц. к. Намісництва у Львові з 29. листопада 1862. р. ч. 58339 — 9 сягів (пирне австр.) букового, а 9 сягів (пирне австр.) соснового дерева на опал. Обшар двірський в Селисках хоче конечно того тягару позбути ся. Помимо того, що парох виразно заявив в ц. к. Старостві, що ніколи не згодить ся на викуп того дерева за гроші, ц. к. Староство в Раві рускій *per fas et nefas* вирокком ліквідаційним з д. 17. січня 1900 р. зобовязало кн. Павла Сапігу властителя маєтку в Гребеннім до викупу права побору дерева через пароха в Гребеннім капіталом 3040 кор. платним в 20 річних ратах. Против сему безпідставному вирокви ліквідаційному виданому без згоди пароха і против его волі, вніс підписаний рекурс до ц. к. Намісництва у Львові, а тов рішенем своїм з 12. жовтня 1906. р. ч. 131182 П. в. знесло повисший вирок ліквідаційний, „понеже тоє право побору дерева через пароха в Гребеннім полагоджене зістало правосильним ореченем сервітутовим з д. 16. мая 1863 р. ч. 17363 і з дня 29. падолиста 1862. р. 58339, а яко таке не може бути викуплене на підставі устави з д. 27. мая 1873 р. В. з. кр. ч. 253.“ (бо тую уставу застосовало ц. к. Староство в Раві а тая устава краєва не відносьє ся до викупна сервітутів а лишєнь до викупна мешного).

Ніль Богдан Ломницький
гр. кат. парох.

Відвічальність пароха за знищенє бенефіцій. Під сим заголовком наводить *Quartalschrift* (1907, 1. зошит) такий випадок: Коли парох А. Б. в М. опускав свою парохію, засуджено его на заплаченє 100 кор. за знищенє помешканя і 400 кор. за запущєнє поля. Парох боронив ся тим, що він переняв вже будинки в лихєму стані і що вложив в них навіть більше, як був обовязаний, а також і плодовиєсть поля підніс, навожуючи его гноем з 20 штук худоби. Але оборони пароха власти не узгляднили, бо що до першого, він був обовязаний удержувати будинки в доброму стані, хочби навіть треба було розписаня конкуренції. Колиж се занедбав, то тепер обовязаний до винагороди. Щож до поля, то скінстатовано, що парох в послідному часі зредукував число худоби і через те не був в можности відповідно его навожувати. Після осуду знавців парох не вложив в культуру рілі того мінімум, без якого не потерпілаби шкоди єї плодовиєсть.

Православна пропаганда. В ч. 24. „Русского Слова“ є, як звичайно, спора доза лайки на сьвящеників Українців. Між иншим говорить ся там про мнимі переслїдуваня симиж сьвящениками сторонників „Русского Слова“ і подаєть ся таку раду:

„Можна вносити на таких священників також жалоби в консисторію, а колиби такі жалоби не помагали, то зголошувати в старостві перехід на православну віру“. Ось до чого веде наших людей, „Русское Слово“! Гарні католицькі переконання у тих, що ширять таку православну газету між наш народ!

Статут Товариства св. Ап. Павла потвердили вже всі наші Високопр. Ординаріати і Високе ц. к. Намісництво. Сими днями вийшов він також вже друком. В слідуючій числі обговоримо сей статут обширніше.

Концерт в честь Преосвященного Сотера. Наші богослови устроїли в честь Преосвященного Сотера в духовній семінарії концерт в д. 24. с. р. 3 промов, якими пращали богослови Преосвященного, визначалась гарна і поетична річ Вп. П. Держируки. За щирі та сердечні слова, як взагалі за звеличане його особи концертом, подяковав Преосвящений богословам із слезами в очах і запевнив, що як доси, так і надалі ще цілюю його життя буде праця задля добра та слави катол. Церкви і руского народа

В останнім числі (12.) „Ниви“ пропущено через неувагу складача підпис автора під статтю „З виборчої статистики“. Підпис має бути: о. Сев. Ступ. Зазначаємо се тим більше, щоби наші читачі не думали, що се стаття редакційна і що погляди в ній висловлені — се погляди редакції.

Молитвенник для молодіжи, нове значно розширене видане, цілий друкований шкільною правописом, вже вийшов з друку. Набувати можна по ціні 50 сот, 70 сот. і 1 к. в книгарні ім. Шевченка, ул. Театральна ч. 1, в Товар педагогічній, ул. Сикстуска ч. 47 і в склепі Тов. „Взаїмна Поміч в Коломиї“.

Конкурс. Виділ Руск. Тов. педагогічного оголошує отсим, що прийме на будучий рік шк. до інституту ім. св. Ольги 50 учениць зі шкіл нормальних, виділових і учительських семінарій. Оплата 40 К. місячно; сироти, доньки учителів і бідних родичів будуть могли в виняткових случаях одержати знижку до 30 К. місячно. Крім сего платить ся:

1. за зужите меблів 10 кор. річно з гори;
2. за зужите фортепяну 10 кор. річно;
3. за пране 2 кор. місячно.

Поданя належить вносити на руки о. Т. Лежогубского ул. Сикстуска 47 до дня 15 липня 1907.

Інститут св. Ольги буде на будучий рік розширений, а то з огляду на се, що Тов. педагогічне буде удержувати на будуче лише оден інститут з причини, що льокаль і адміністрація потягає за собою великі видатки, яких інститут зі своїх доходів не може покрити, а також і з причини великої дорожнї у Львові.

У Львові, дня 20 червня 1907.

Від Виділу Руск. Тов. педагогічного.

о. І. Чапельский
голова

Др. О. Макарушка
секретарь.

Церковний устав і календар.

- 24 (7) Неділя 2. Пресв. Евхаристії. Рождество св. Йоанна Крест. Гл 1. — *Вечерня велика з Літїєю.* — *Утрєня* ев. Йоан. зач. 24. — Перед Литургією *виставлене св. Тайн.* — На *Литургії* ев. Йоан. зач. 23 і Луки зач. 1. — По Литургії *обхід з св. Тайнами.*
- 25 (8). Св. Февронії.
- 26 (9). Преп. Давида Селунського.
- 27 (10). Преп. Сампсона.
- 28 (11). Возвращеніє мощей св. безсребр. Кира і Йоана. — Отданіє Евхаристії.
- 29 (12). Св. Петра і Павла. — Состраданіє Пр. Д. М. *Вечерня в. з Літїєю.* — *Утрєня* ев. Йоан. зач. 61. — *Литургія* ев. Йоан. зач. 61 і Мат. зач. 67.
- 30 (13). Собор 12 Апостолів.

Липень.

- 1 (14). Св. безсребр. Козми і Даміана Неділя 3 по Сош. св. Д. — Гл. 2 — На *Литургії* ев. Мат. зач. 18.
- 2 (15). Положенє Ризи Пр. Д. М. і св. Ювенала, патр. Грусалимського.
- 3 (16). Св. муч. Якинта і св. Анатолія.
- 4 (17) Св. Андрея Критського і преп. Марти.
- 5 (18). Преп. Атанасія Атонського і св. Кирила і Методія.
- 6 (19). Преп. Сісоа вел.
- 7 (20). Преп. Томи і Акакія.

Епархіальні Вісти.

Станиславівська Епархія.

Іспит конкурсний відбуде ся в днях 16 і 17 липня с. р.

Іменовані: о. Йос. Балько делегатом Орд. до ц. к. Ради шк. окр. в Борщеві, о. Алекс. Капустинський комісарем Орд. шк., о. Ів. Рогожинський комісарем Орд. для справ сервіт. дек. Пістиньского, о. Ан. Чемеринський деканом Чортківским, о. Юст. Озимкевич дійс. референтом Еп. Конс.

Увіільнений о. Мих. Литвинович від обовязків комісаря Орд. шк.

Інституовані: о. Йос. Билиньский на Сквятин, о. Ів. Федюк на Горохів і о. Ник. Котлярчук на Гореденку.

Конкурс до 20 липня с. р. розписаний на парохії: Ворвулиці, Григорів, Білобожницю, Медведівці, Яблоницю, Оришківці, Заліщики, Кутиска і Вербоваць.

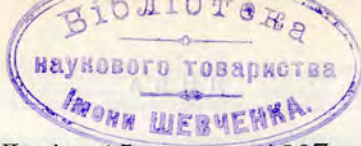
Введені: о. Ів. Березовский в завід. Вербіжа, о. Лев. Обушкевич в завід. Джурова, о. Мих. Руденський в завід. ех сург. Березова вижн., о. Лев Воробкевич в завід. Григорова, о. Ігн. Хмільевський в завід. Крички, о. Ем. Княгиницький в завід. Заліщик, о. Вол. Смулка в завід. Цуцилова, о. Ан. Мануляк в сотруд. Кобак, о. Іл. Кливак в завід. Білобожниць, о. Конс. Балицький в сотр. Обертина, о. Вол. Луговий в завід. Березова виж, о. Ник. Томич в сотр. Березова виж., і о. Евст. Монастирський в сотр. Косова.

Рукоположені: Евст. Монастирський, Конст. Балицький і Ант. Калята. Померли: о. Ант. Туркевич, парох Оришковець † 1. цвітня с. р., о. Іполит Левицький, парох Ворвулинець, † 8. мая с. р., о. Іван Михалевич, парох Білобожниць, † 9. мая с. р., і о. Амвросій Бородайкевич, парох Серафинець, † 31 мая с. р. В. ї. п.!

Важне для Учителства і Рад шкільних місцевих. Книжки на премії і Бібліотека для дітей, молодіжи і читалень, яку видає Рус. Товариство Педагогічне у Львові. Купуйте цікаві і поучаючі книжочки для малих дітей, для шкільної молодіжи і читалень. Предплачуйте педагогічну часопись „Учитель“ і популярно наукову часопись для дітей і селян „Дзвінок“. — Предплата виносить річно по 6 кор. Адреса адміністрації ул. Сикстуська 47. Книжечки можна замовляти в книгарні Наук. Товариства ім. Шевченка у Львові ул. Театральна 1 і в Рус. Тов. Педагогічнім ул. Сикстуська 47 у Львові. Каталог всіх видань Рус. тов. Педагогічного є поміщений в часописи „Учитель“.

Вписуйтеся в члени Рус. тов. Педагогічного, яке удержує своїм коштом приватні руські школи і бурси для дівчат і хлопців. Вкладка річна 2 К, вписове 1 К, селяни платять лиш 1 К річно.

Руске тов. Пед. достарчує на нагороди для шкільної молодіжи всілякі книжки руські і польські, апробовані Вис. ц. к. Радою шк. краю і також всілякі образки руські і польські; з молитвами і без і біблійні (для Жидів) по ціні від 1 К — 5 К за сотку; також медалики. Замовляти можна за попереднім надісланем грошей або за посліплатою ул. Сикстуська ч. 47. 491 Книжки на премії достарчає також склеп тов. Взаїмна Поміч учительська в Коломиї „На рідний дім“.

Ч. 14.

Львів, 15. липня 1907.

Рік IV.

Передплата річ-
на 8 кор., пів-
річна 4 кор.
Поодинокє чи-
сло 40 сот.

НИВА

Адрес редакції
і адміністрації:
Львів, вул. Пе-
тра Скарги
ч. 2.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: До фізіогномії соціальної демократії — Тайна супружества і її вороги. — Історія Унії на Буковині. — До полового питання. — Огляд діяльності клира Одеського деканата. — Статут Товариства св. Ап. Павла — Найбільше пекуча справа — Всячина — Церковний устав і календар. — Епархіяльні вісти.

До фізіогномії соціальної демократії.

Вибори до віденського парламенту скінчили ся, результатом їх усунення на дальший плян „ялового“ націоналізму та вису-нення наперед соціального питання.

Від розвязки соціального питання залежати буде судьба те-теперішної суспільности, в розвязці соціального питання покаже ся, о скілько способами або неспосібними будуть теперішні представителі католицької Церкви в питаннях, нуртуючих в су-часнім людстві. Студія соціального питання зі всіми его підді-лами, як питанєм жіночим, робітничим, аграрним мусить стати предметом совісної праці зі сторони нашого духовенства. Під-ручники для початкууючих подані в „Ниві“ (ст. 247 9). Німеччи-на з величавою організацією як „Volkverein für das Kathol. Deutschland in München Gladbach“ з его журналами, видавництва-ми і практичною соціальною роботою, Німеччина з політично соціальною програмою католицького центра, яке при кожних но-вих виборах на підставі загального права голосовання, виходить з новими світлими побідами, віденська християнсько-соціальна організація з своєю пресою*) і програмою — все то повинно бути предметом совісних студій, які би мали з чужої культури ви-брати то, що для християнського світогляду серед наших місце-вих обставин дасть ся зужиткувати. „Germania docet!“ Журнал

*) Gl. Die katholische Presse Österreich-Ungarns, Verlag des Pressbureau des Piusvereines, Wien, 1907, 0-70 Kr. Подані всі ча-сописі Австро-угорщини, що заступають християнський світогляд.

як *Monatsschrift für christliche Sozialreform* (Basel) *Soziale Kultur* (München-Gladbach), *Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik* (Tübingen) не повинні нам бути чужими.

Соціальні студії суть для нашого сьвященства конечно потрібні з двох причин. По перше соціальні відносини і їх реформа вимагають співучасті Церкви і Її слуг, по друге, незнання соціального питання причиняє ся до ширення соціально-демократичного сьвітогляду, який не є лиш „жолудковим питанем“, але який містить в собі крім економічної програми еще і філософічні, моральні і релігійні засади, які звертають ся рішучо против основ всякої позитивної релігії в загалі, а католицької Церкви з окрема. Послідні вибори виказали в нас неімовірне неуцтво що до соціально-демократичної партії: ми бачимо в ній лиш добрі точки економічної програми, а не бачимо цілої безодні, в якій криє ся ненависть до релігії, до філософії нематеріалістичної, до науки не підходячої під шаблон партії, не бачимо цілого терору і брутального насильства партії зглядом противника, яким між иншим є і мусить бути Церков, не бачимо цинічної лжи і клевет соціально-демократичної преси, коли ходить о інституції католич. Церкви. Ми еще занадто наївно і добродушно беремо за добру монету філантропійні фрази, з якими соціалісти виступають про сьвято там, де ще боять ся „зацофаним“ масам показати свої „ідеї“ в цілій їх наготі.

Нам не прийде і на думку, що такі точки як скороченє робочого дня, справедливий розділ маєтків, справедливий заробок і пр можуть війти і фактично входять в програми не соціально-демократичних партій Аграрна партія дбає про матеріальне піднесенє селянства, християнсько-соціальна дбає про піднесенє добробиту маломіщанства і фабричного робітництва. Партія центра дбає про соціальні реформи на користь всіх верстов. Ті партії дбають про поліпшенє биту всіх, деякі з них так хочуть піднести добробит одних верстов, щоби не знищити других, навідворот, соціальна-демократія хоче піднести фабричний, міський пролетарят, але коштом середної верстви. Соціально-демократична партія стремить до зруйнованя середного стану, а піднесеня коштом тогож з одної сторони фабричного робітника, а з другої сторони жидівського капіталіста. Партія стремить до спролетаризованя широких мас і рівночасно зросту капіталізму, думаючи, що коли капіталізм дійде до верхка своєї сили, коли весь капітал згромадити ся в нечисленних руках а з другої сторони повстане маса пролетарів, то тоді настане соціальна революція. Суспільний лад, витворений працею століть, звалить ся а на его руїнах повстане „держава будучности“, зложена з армії робітників під командою жидівського генерального штабу Адлерів Діямандів та їх „християнських“ попихачів. Як би то виглядав устрій в соціалдемократичнім раю, можна вичитати в творах про соціалізм. А мимо того наша преса видить в соціальній демократії ідею „поступу“ і „свободи“, всьо проче, хотьби

то і партія для широких мас так заслужена, як християнсько-соціальна, то лиш „консервативно-клерикальна реакція“!

Поминаючи „ідейну“ сторону соціальної демократії, якої принципами атеїзм получений з фанатизмом, мораль скотини, що хоче лише „наживи і любови“ і ніщо більше, придивім ся лиш средствам борби і то уживаним тепер вже, коли партія не має еще так великої сили. Партійні організації змушують робітників, щоби кождий з них приносив снідане завите все в передпослідне число соціалістичної часописі. Для контролі оплачує ся шпіцлів з між самих робітників, які за гроші зраджують товаришів, не виконуючих приказів партії. Не хоче робітник належати до партії, то соціалісти погрозою страйку змушують фабриканта до викинення з роботи неслухняного. Напасти старенького священика з партії християнсько-соціальної і по худобячому знущати ся над ним аж до вибитя ему ока, се в червоних філянтропів хліб насущний. „Вистане заглянути лиш до християнсько-соціальних органів, як „Ar-beiter“ в Грацу, „Christl. soziale Arbeiterzeitung“ в Відні, де вже визначена стала рубрика п. з. „Rote Eecke“ для реєстрована брутальних насильств соціально-демократичної партії і її повних клевет органів. При оцінці соціально-демократичної партії не вистане обмежити ся на читане соціалістичних органів, як то в нас робить ся.

Соціалісти любять хвалити ся „науковим соціалізмом“. А ту „науку“ так схарактеризував оден знаток: „Die s. g. proletarische Wissenschaft besteht im talmudischen Herumtüteln an den Werken einiger grossen Meister“. (Гл. Koeln. Volkszeitung, 1907, 13 III. № 221). А наші соціальні демократи кажуть, що тотелогія не наука!

Дуже оригінальні погляди мають соціальні демократи про філософію. Погляди ті виложив „філософ“ партії Jos. Dietzgen в офіційно виданім редакцією берлінського „Vorwärts“у“ п'єсма в 1906 р. п. з. „Die sozialdemokratische Philosophie“. Спекулятивна філософія то ніяка наука, то лиш средство отуманювання народу через буржуазію, правдою є то, що ми змислами бачимо, чуємо, нюхаємо, дотикаємо ся, правдивий чоловік зачинає ся там, де кінчить ся філософічна думка. (Гл. Arbeiter Graz, 1907, 2. VI. № 22). Се філософічна система соціально демократичної школи. Платон, св. Тома, Кант, то півголовки; питання: звідки, доки, пощо, чому світ і чоловік, то все дурниці. Правдивий соціальний демократ-філософ то як віл при повнім жолобі, що вартість всього оцінює після того, як воно смакує, який від часу до часу погляне до окола себе тупим, тумановатим зором, або і сягне оком на звіздяне небо, але якого не інтересує, звідки воно все і по що? Чи ж дивним буде видавати ся фанатизм партії зглядом церкви і взагалі всякого ідеального світогляду? Правду говорить ся в одній причті, що не треба кидати жемчуга перед....!

Такі то черти схоплені з фізіогномії соціальної демократії Не ходило мені о систематичне представлення того обскурного

світогляду, що називає ся соціалізмом; не ходило мені і о основнійше узасаднюванє загальних висше наведених тверджень про сю партію. Одно і друге зробить наведена література предмета, а почасти і інші статі в „Ниві“ вже поміщені. Мені ходило о відслоненє рубка з тої густої заслони, якою оточує ся у нас соціална демократія, мені ходило о то, щоби дехто в нас застановив ся, чи партія така, якою вона є в дійстности, а не за яку себе показує з тагличних зглядів, — чи така партія може тішити ся симпатіями або і чинним спомаганєм католич. священика? А чи хто до тої партії належить формально, чи є „независимим соціалістом“ се річ зовсім обоятна.

Не можна закидувати, що наведені факти і черти то лиш випадкові ціхи поодиноких членів або організацій соціальної демократії, та що і в католицькім духовенстві лучають ся факти злочину і терору. Ціла брутальність соціально-демократичної тактики, то лиш конвенція з теоретичних засад атеїзму, матеріалізму і класової ненависти. Если в соціально демократичнім таборі знайдуть ся люди з ідеальним полетом, то суть они ідейними і внеслими лиш завдяки щасливій неконвенції до теоретичних своїх принципів. Суть соціально-демократичного світогляду є і позістане злом і пятном людського достоїнства. Злі священики суть злими, бо не придержують ся християнських засад, соціалісти суть добрими, як своїх засад не придержують ся! А терор і брутальність партії оказує ся всюди: в Австрії, Німеччині і Франції, там де партія має силу і де єї не має, лиш в однім місци яркійший той терор, в иншім менше впадаючий в очи.

Католицький священик мусить поборювати соціально-демократичну партію все і всюди і то рішучо. Негативна борба повинна полягати в освідомлюваню народа про єство соціалізму, до чого потрібне теоретичне знанє. Позитивна борба полягає в тім, щоби брати участь в практичній діяльності над піднесенєм матеріального добробиту народа і щоби засадами Євангелія гоїти соціальні рани. Добрі сторони соціально-демократичної програми знайдемо і в инших програмах. Поборюване соціальної демократії не принесе протє шкоди і фабричним робітникам. Не будуть вони цілою суспільністю, але будуть рівнорядною з прочими єї частиною; а не будуть наражені на ломанє своїє свободи соціалдемократичним терором і не будуть обиджувані в своїх релігійних почуваннях, які все допче соціална демократія, де не боїть ся і не потребує надягати облудної маски релігійного індеферентизму.

До поданої в наведених жерелах літератури, належить додати Stang, Sozialismus und Christentum, Einsiedeln, 1906. Schwechler, Die österreichische Sozialdemokratie, 2. Aufl., Graz. 1907. Труды Киевской духовной Академіи 1905 р. (I. 220 — 245, 576 — 597) п. з. Н. Стеллецкій Соціалізмъ, его исторія и критическая оцѣнка).

О. В.

Тайна супружества і її вороги.

(Кінець)

Супружжя заключається добровільною умовою наречених, колиж вони вільно віддалились одно другому, лучить їх Бог звязку супружя. Кожде супружжя заключається по волі Бога, мужа і жінки, коли муж зриває звязь зі женою, з якою его злучив Бог — то зриває рівночасно і звязь з Богом.

Церков знає лише три зовсім ясно означені випадки розривності супружого союзу:

1. Навернений з поганьства або з жидівства до кат. Церкви супруг може по прийняттю крещення заключити нове супружжя з особою окрещеною, коли поганський або жидівський супруг відказується жити з окрещеним, або перешкаджає ему в виповнюванню практик. Супружжя заключене перед крещенням розривається в тім випадку не через крещення, але аж через заключення християнського супружя.

2. Незмішане (*non consummatum*) супружжя вважається розірваним торжественним зложенням обіту в чині апробованим папою.

3. Вкінці може розв'язати папа супружжя незмішане з важких причин.

Сі три випадки се виїмки з Божого закону нерозривності. Всяке инше важко заключене і змішане супружжя не може бути розв'язане що до союзу ні церковним, ні світським судом, а лише одним Богом, наколи Він покличе одно зі супругів до себе. Сему непротиворічать слова Христові: Глаголю же вамъ, якоже аще пустить жену свою, развѣ словесе прелюбодѣйна, и оженитъся инною, прелюбы творить, а женяйся пущеницею прелюбы дѣеть. (Мат. 19. 9.) Позволяє вправді Христос відпустити жену, але не з якої будь причини, як се творили фарисеї, але з причини чужолоства і то лише що до ложа і мешкання, а ні що до зв'язи, щоби розривалось супружжя і будь одному будь другому можна було входити на ново в зв'язи супружескі, бо хтоби в тім випадку другу брав за жену „прелюбы дѣеть“.

Вже і природний закон домагався, щоби нерозривність супружя була захована; добро мужа, добро жени і добро дітей. Муж, що має бути головою родини, авторитетом її, що має дбати про її лад, потріб і охорону, жена, що має бути товаришкою его, помічницею в трудах і злиднях життєвих любовню его любивши, не предметом розкоші і заспокоєння зміслів—обов'язані разом мають бути представителями Бога на землі для дітей своїх, яким дали жите і повинні подати вихованя, боязнь Божу і захованя закона Божого і чеснот в їх серця вщипити. А сего без нерозривності супружя подумати годі! Тому то Бог на самім початку позитивним законом установив нерозривність, хоть полишив свій воли і диспензувати від сего закона, як се було в старім завітї. Що природному заповісти не чужа нерозривність

видно з опрокиненого Папою Пієм IX. 67 твердження в Syllabus-ї яке звучить: „Після природного закону не є супружє нерозривне і в ріжних випадках може сьвітська власть законно оголосити розривність супружя“. Такого твердження не буде боронити жаден католик.

Обговоривши о супружю взагалі і о его нерозривности, випадає ще не поминути і розглянутись в ворожих агітаційних поглядах на само супружє і нерозривність его. Супружє се не людка установа, але відвічної премудрости установа для вгамовання змисловости і відповідаюча дуже людській природі, — тому то погляди на супружє в народах і суспільности були все і суть — сказатиб — певним мірилом его побожности, духового життя. Чим побожність більше цвила, чистота обичаїв стояла високо — тим гідність супружя була дуже достойно оцінювана. З упадком моральности і зможенем змисловости супружє много терпіло. Се бачимо в Старім завіті, у старинних народів, се відбиваєсь також і у нашім народі. Перед нами лежить брошурка Леся Мартовича під з. „Реформа подружного закону“, в якій автор стараєсь виказати хиби та недостачі нашого подружного закону австрійського, особливо для католиків, бо мешканці Відня, більших міст, меж ними мешканці Львова, внесли петицію до ради державної з жаданем зміни подружного закону „в дусі новочасних поглядів і житєвих відносин“, „щоби злагодити лихо, яке спадає на нашу суспільність католицьку при постановах теперішнього подружного закону“.

„У нас думають пише п Мартович, що цивільний шлюб або конкубат або як звичайно говорять жити на віру все одно. Таке непорозумінє завела очевидячки клерикальна агітація, ба навіть коли Єпископи так пишуть — то нерозуміють річі, або пишуть неправду, боже люди хочуть реформи подружного закону, щоби не жити на віру! А впрочім житє на віру не є нічим гіршим від подружжя, а є багато людей сьвітлих, сьвітліщих від неодного єпископа що не признають шлюбів, а ідуть за голосом любови, тої божої іскри, що жєврїє в серци кожної живої людини“ (ст. 2.).

„Шлюб цивільний і церковний однаково важні, вже і у Угорщині суть цивільні шлюби, а то на те, бо через церковні шлюби признає ся духовеньству чи малий вплив на установу подружжя. Вправді клерикальна відозва говорить виразно: „Кожде законодавство, що відносить ся до самої звязи подружної є нарушенем найсвятїйших прав нашої Церкви даних їй від Бога, однак обставини з бігом часу і поступу змінюють ся. було невірність, паньщина. духовенство думає, що житє людське має нагинатись до церковних законів, бо они не сьміють бути нарушені. Отсе спонукало невочасну суспільність, що вона висвободжує ся з під впливу духовної власти у всіх справах, а також у справі подружжя... а нові поступові думки взяли верх над запліснїлими поглядами клерикальної партії... тож тепер не-

ма надії, щоби клерикали змінили домагання реформи подружнього закону відповідно до людського поступу". (ст. 4, 5, 6)

Не подобавсь п. Лесеві Мартовичеві, що не вільно дружитись христіянам з нехристіянами (мабуть жидівками), католикам з анабаптистами, але на се рада, що коли належать до мішаних віроісповідань, переходити на безконфесійність і брати шлюб цивільний. Трудніше, як не хочуть або не можуть змінити віроісповідання і подружити ся не можуть, хоч би їм наказував власний інтерес, або обов'язок моральний... (мабуть при тім інтересі божої іскра любови у людини трохи пригасла!)

А вжеж і хиба, що виспі сьвячення і обіти безженства суть перешкодою до закінчення подружжя; навіть і для тих, що покинули духовний стан, тому і диво, що попи так остро взяли ся до агітації проти подружнього закону, атже вони і тим себе кривдять (ст. 8.).

Се була би перша часть брошурки, в якій автор ясно і недвозначно представив новочасні і поступові (!) погляди. Справа се не малої ваги, коли того рода струї починають йти між нашу суспільність і люд. Видна тут очевидна і крайна неація прав Божих, Церкви, отруя сильна і погубна, закрашена новими потребами, еволюціями житєвими, ба станом річи, який є в інших краях. Збивати сї погляди, думаю нема потреби, бо ж при аргументах в I. і II. части сего еляборату, они критики не витримують, а служать радше яко реєстр „злоби дня“.

В другій части своєї брошурки приступає автор до найбільшої хиби нашого закону — якою є заборона розводу католицьких подруж, що доводить нераз до масткової руїни та до тяжкого нещастя. Са заборона се несправедливість, бо коли вільно розводити ся всім, то одним католикам невідільно, а се є нерівність права, протеговане і вивисшене католицькою Церквою, понижене і кривдою для членів сеї Церкви, для католиків мірян. З відси нема користи, а шкода велика! Се останки з сих сумних часів, коли Церква мішала ся до світських прав і законів. Чи розумно заборонювати розводи? Таж у себе завели Німеччина, Франція, Угорщина. Нема села нема міста в нашім краю, де би очевидно не заходила очевидна потреба на розвід. При випадках, що їх пре видіти не мож, а иншої ради нема як розвід. Житє людей, що непристають до себе, докоряють одно другому, тратять охоту до житя, стає пеклом. Коби розійшлись і подружались з любими їх серцю, стали би трудящими і заопадливими господарями.

Они не дібрані, бездітні, нелюбять ся, кожде пізнало людину иншу, котру полюбило і булиб щасливі а ото ж живуть разом, мають до себе гіркий жалє і вважають одно одне за ворога, що занашапив молодий вік і зав'язав їм сьвіт. — Живуть неначе в склянній домовині, де... духота... вбійчі сопухи... застаюлясь віддих і затроюєсь кров. Соняшний сьвіт запрохує їх до себе із домовин... они злинули би, — але висвободитись нїяк.

У таку домовину запроторив наш подружний закон не одну

людину. Одинока перешкода се католицька віра... законодавці заповідяли велику кривду таким безоглядним приписом.

Клерикали старають ся виказати шкоду для людскости з такої реформи, баламутять они особливо селян, або нісенітницями або видумками, або невірним представленням справи. Їх заміти то:

1. що реформа нарушує права Церкви і права Божі,
2. упадок морали і маєткові шкоди.

Чи така реформа нарушує права Церкви і Божі не наша річ судити, так пише п. Мартович, але Церква своєю заборонаю нарушує права людей. (ст. 8—14).

Браком розводів люди живуть на віру пр. Відень, де є клуб сепарованих, а впрочім, що моральне або не моральне можли ще багато перечити ся.

А що, кажуть клерикали, діти не мали би опіки і удержання то належить до суду переводити, чи заходять причини до розводу і що до удержання і опіки дитини він має рішати і в разі неслуху змушує до виповнення обов'язків. (ст. 15).

Отже власть клерикалів, яку дав їм подружний закон, має для добра людскости бути зломана, початок до сего зроблено давніше, а тепер ходить лише о дальший перевід того визволення.

Мусять бути змінені постанови, що найбільше шкодять людскости, і хоть реформа подружнього закону не залагодить уже всі родинні нещастя, однак на те лихо аби з ним бити ся, сильна воля повинна перемогти обставини життєві, їм не піддаватись, а нагинати до своїх потреб.

З розвитком економічних, політичних і культурних обставин мусять установи родинні змінити ся і розвивати ся — а та реформа коли відповідає розвитку життя, є поступом у життю людскости... Зле зробили наші люди, що підписували клерикальні петиції, тим... спивають они людскість на дорозі поступу... стають в ряди ворогів народу, що ралі би завернути людскість в зад в часи темряви. Наші селяни не повинні обставати за клерикальними домаганнями.. а пристати до поступової частини суспільности і висилати петиції до ради державної: „що домагаємось реформи подружнього закону через заведення цивільних шлюбів. обмеження перешкод до подружжя і дозволу католикам розводу з важних причин або за обоюсторонньою згодою“ (ст. 16).

Не можна сего не бачити і не сказати, що починає бути не добре в народі нашим руським хіба хто надто наївний і добродушний потішав би ся, що нарід наш побожний і прив'язаний до віри і обряду, як сим любимо ся перехвалювати. Ся побожність за мало глибока, а прив'язаність за слаба, — тому то необчислені шкоди готові зділати подібні агітації сих поглядів, як ось в брошурці при теперішнім подражненню ума і серця. Але перейдемо подрібно всі заміти по черзі.

Глом. на яким виднієсь величний будинок і святиня супружжя то Божя установа, то права Божі, то права Христа, то

права Церкви, а не наші особисті, клерикальні, як каже—автор. Вже з сеї точки мусять наші погляди діаметрально розходитись. Тому що се права Божі, Христом узнані, в Церкві Ёго заховані мусять відповідати добру людскости, обнімати всесторонні потреби людий, відносити моральні і соціальні.

А моральний лад, щоб і розум панував над нижшими поривами, над прихвилями, над обставинами життя при желізній волі, як і соціальний лад, щоби родичі дали не лише дитині житє, але єї виховали. А сего не буде ніколи, наколи се получене мужа з жінкою буде свободне і залежне від владости та волі обох сторін, хотяй би не знать як довго тревало. На тім фундаменті моральнім і соціальнім спочиває будова супружя. Перейдем подрібні аргумента.

1. Заборона розводів доводить до нещастя, до маєткової руїни. Припустім, що розводи дозволені. Хтож зрахе ті подання, оплати, кошта, страти часу, занедбання роботи заводової, розправи сторін убігаючих ся о розвід, удержане осібних судів до того, або побільшення персоналу супружого — якіж то будуть кольосальні втрати грошові при тих ненастанних процесованях о розвід? Звіснє се як виссе процес нашого мужика, а щож як забачнєсь з женою розвести! Чиж не буде тут права сильнїйшого, бож мущина скорше буде знав, де кинутись, чим женьщина хотє для еманципанток та „свобідна любов“ такою солоденькою представляєсь і визволенєм з упослідження і кайдан мужа. Чиж не будуть мали за що потрібних видатків обганяти а богатим буде о много легше оплачувати алїментації; хтож заплатить утриманє сего персоналю до залагоджуваня всіх тих справ, коли лише в громадї випаде по кілька, як се каже автор, а тих гром в повіті буде до 50 і звиж, а на злагоду кожної потреба буде бодай два днї посвятити. Розводи доводять до руїни маєткової і нещастя.

2. Що кат. Церков в законодавстві протєгована се хибя потїха і радїсть для дітий єї, всіх католиків, любячих обручницю Христову, а що протестанти розходять ся — а в Церкві кат. нема розводів — тамтому не завидуємо сего гаразду, а своє добро маємо.

3. Вжеж справді нема більшого нещастя, як супруги недібрані, де характери розходять ся, серця не розуміють ся, брак любови, згоди, взаїмного порозуміння. Се дійсно чисте пекло. Тому то і в св. письмі стоїть, що лучше жити з львом, змією і скорпіоном, чим з лихою женою а жені з мужем пристрастним і налоговим. Так церков над ними болїє і жалїє, але нещастєм одиниць окупляєсь щастє людскости. Бачимо, що супруги зразу дуже добре дїбрані в любови, нераз пічнуть взаїмно ненавидїтись і зле жити, а знова ті, що зле жили, ті нещасливі ведуть житє найпримірнїйше, як найщасливїйше. Як би прорвала ся та гребля, що утримувала і спиняла так великий наплив вод, як би поломилсь ті запори, що втримували напір води, як величезна шкода насталаби з того впливу і зали тих у урожай-

них піль! Як би були розводи у церкві кат. не було би встрему і забори для низших поривів людської природи, для її налогів і гріхів. А так через те неможна, нема розводу, ветримують ся лихі пристраси, опановуєсь їх, а на тих левадах, луках вирастають прекрасні цвіти геройских християнських чеснот, гарту душі і любови Бога і родини. Наколиб кожде зі супругів пізнавало иньшу людину, як бажає п. Лесь Мар., котру полюбил і було би з нею щасливе, то по правді та мила забавка могла би іти in dulce infinitum, а кому би фортуна сприяла тому лекше о се приходилоб. Настала би полова анархія. І такий власне безоглядний припис спиноє людскість від тої пропасти, в яку би вона впадала. В краях, де заведено розводи, бачимо, що подана о розводи вросли в четверо, а сего $\frac{1}{4}$ части не узгляднено. Хтож зчислить і зрозуміє ті даремні зусилля супругів, що будуть мусіли разом жити, бо причини були за недостаточні до розводу? То eldorado в тих поступових краях бодай нам під тим взглядом не імпонує, хіба п. Лесеви... М. А що щасливість і благословене Боже в супружю суть по части заплаатою за добре проведену молодість, тому до него треба житем побожним приготовлятись і собі упросити у Бога, его легкодушно не заключати, а родичі під гріхом тяжким не сьміють до супружя дітий накланяти.

Розводами лихо не спинить ся, але збільшить ся; а що люди при розводах не жили би на віру — се практикуєсь і днесь що моглиби ся пібрати, а не побірають, бо навикли до гною гріховного, могли би не унещасливлити своїх дітний, жен, мужів але живучи на віру, затратили почуте стида, чести, боязни божої і навіть чисто людського-природного обовязку. Тому то і багато можби перечитись що моральне а неморальне, если кождий схоче принцип морали і етики після своєї примхи укладати. А де Христос? „Азъ есмь путь и истина и животъ“?

4. Виховати діти се незвичайно тяжка задача. Родичі з любови до свого плоту не щадять труду і старання, щоби свій обовязок сповнити. Кілько при тім потреба самовідреченя! Хтож їх в тім заступить, коли супруги розійдуть ся ріжними дорогами?! А судові опіки, курателі над сиротами нам аж добре звісні!

5. Злий фундамент, зла і будова, бож оцінювати супруже з чистої людської вигоди значило би зсувати его з того педесталу, на який поставив его творець природи, обдирати его з тої тайнственной ризи, яку на него поклав Ісус Христос. Церков не нарушує права людий, але береже свободи і індивідуальности кожного чоловіка, коли їм науку Христову подає. Не йде тут о власть і перевагу якоїсь клерикальної агітації, але о заховане того депозиту дорогого, який нам повірений до береження. Духовенство же здрадивши Христа не може від сего відступити.

Лява толків про супружя закони буде йти, тому то в закінчене сего еляборату хотівбим подати практичні висновки, що мають нашу працю зробити одноцільною і органічною:

1. Практично розяснити народи про многоважну установу супружя, власть церкви у тім, обовязки, як сего вимагає собор тридентський;

2. поступати рішучо і недвозначно в справах карности супружі, стисло після приписів Церкви, супругам, що розпривились без суду церковного не давати розршення, одному ні другому, не причащати, не мирувати. Се в селі незвичайно успішне до карности;

3. супружє після благорозумя пастирского годити, навіть не будучи о се прошелим другою стороною;

4. завести практику спільних молитов так в церкві, як і в родинах;

5. набожність до св. Родини ширити.

Приверненє родинного здорового житя і утриманє его після засад св. Церкви запевнить будучність і дасть охорону від не-одного зла, яке іде так скорим кроком.

Історія церковної Унії на Буковині

від початку її заснованя аж до 1901 року.

Написав Кривош. Іван Ших, руский Віденський парох.

Часть II.

(2. Продовженє).

Руско-кат. парохія з Сучаві заснована р. 1826 на підставі цісарского розпорядження з 5-го цвѣтня р. 1812 а в наслідок просьби внесеної до цісаря тутешними руско-кат. прихожанами. Теперішня руско-кат. церква побудована коштом Єлени жени воеводи молдавского Петра Рареша в р. 1551. В часах воеводів Фанаріонів була ся церква мечетом турецким і тогди понищили Турки фрески, які були у внутрі і з на дворі. Коли по австрійській окупації Турки винеслись з Сучави, заняло її правительство яко власність до нікого не принадлежну, і адоптовало на костел латинський, в котрім примістили ся також парохі руско-кат. і вірмень-кат. Р. 1846 побудовано для латинників новий костел, а правительство признало її на церкву для руских ісповідників. Церква ся є мала, але монументально дуже кріпко з каменя і цегли збудована, з трема купулами і великими вікнами, у внутрі помальована і гарно прикрашена; коло неї є мурована закрестія, дзвінниця і муроване мешканє пароха вигідне з малим огородом і мурованими стайнями. Церква і дім парох. лежать в осередку міста, обведені новим парканом. Замітною із свого історичного змісту є таблиця камінна, вложена в мурі над входовими дверми руско-католическої церкви в Сучаві з слідующею написню виритою в камені.

† изволеніе ѿца и зъ посирѣшеніе сѣна
и зъ крѣпленіе сѣто духа начѣ сѣихъ хрѣ кѣ начѣ
кѣскрѣпленіе хрѣ. сѣхторѣи сѣхрѣи елѣна жѣ
петра коеводи дѣши иванѣ деспота црѣ кѣздѣше
господинѣ сѣомѣ петру коеводи и сѣе
кѣкто жѣно аца. ѿ. ѿ днѣ.

Як з повисшої надписи видно, почала будувати сю церкву Єлена, жена воеводи Петра Рареша р. 1551 по смерті свого мужа за правління свого сина Стефана, котрого зараз замордовано. Була она донькою сербського князя Івана Деспоти, васала турецького. Після других жерел викінчила ктитorka сей храм за володіння воеводи молдавського Івана Деспоти Геракліда здає ся р. 1561.

Хоть як коротеньку історичну вість містить повисша надпись церковна, однак при помочи історії розкриває она неімовірні майже події за правління тих двох воеводів, котрі задля незвичайного характеру і судьби, яка їх постигла, заслуговують на спомин. Короткий опис їх життя пояснить наглядно слова, якими схарактеризовано добу правління воеводів молдавських.

Воевода Петро Рареш займав престол від 15 януаря 1527 аж до септембрія р. 1547. Був він чоловіком непостоянного характеру, облудним і немилосердним, ба не щадив навіть найближшої своєї крові. Позаяк побоював ся, щоби его третій брат молодший не прогнав з престолу, заманив его підступно з Туреччини до Сучави і казав ему ніс відрізати, надіючись, що таке каліцтво після народного передання станесь перепоною до занятя престолу. Однак роздумавши, що таке каліцтво не є еще безпечною запорукою для его пляну, казав сего брата каліку простерти на дивані в своїй палаті і велів посіпакам давити его шнуром, а видячи, що брат уже конав, наповнив срібну чашу вином і сказавши „на щасливу подорож до вічності мій брате, еще ніхто з моєї родини не умирав так торжественною смертю“, випив її мигцем!

Яскраве світло на того часні відносини політичні кидает факт, що цісар Фердинанд I. нотифіковав окремим дуже торжественним посольством Петру воеводі своє вступлене на престол а відтак посилав послів, аби привернути Петра в справі угорській на свою сторону. Однак Петро, мимо даного приречення Фердинандови, заключив тайний союз з Іваном Заполією і ошукав також султана Солімана, причинивши ся до замордованя султанського губернатора на Угорщині Гріті і его двох синів. Соліман постановив покарати Петра, і виступив з великою силою до Молдави. На вість о тім поході, утік Петро з родиною в гори, а султан займивши Сучаву, посадив воеводою Стефана, брата Петрового. Петро зумів між тим значним окупом привернути собі назад ласку Порти, і она дозволила ему проживати свобідно в Пері.

Станувши воеводою, почав Стефан здирати і рабувати людий так дуже, що бояри змовивши ся проти него, напали у ночі на княжу палату і закололи его шаблями. Мимо лютости і захланности, з якою розпочав був Петро правління в Сучаві, всі стали домагати ся тепер его повороту на престол, хоть ворохобники, що замордували Стефана, оголосили якогось свояка Петрового Александра, воеводою. Підчас того не заспав Петро своїй справи в Стамбулі і прихилив знов випробованими средствами, іменно грішми і дарунками султана для себе, і сей поставив его у друге воеводою молдавским. Скоро вість о тім дійшла до Сучави, замордували ворохобники невовибраного воеводу Александра, і покорились перед Петром Рарешом. Як лиш прибув Петро до Сучави, було першим его ділом, що приказав поубивати без пощади всіх, що мали участь в подвійнім замордованю Стефана і Александра. Під кінець свого життя став ся Петро лагіднішим, побожним, обдаровував храми Божі, побудовав в Санкт-Іллі під Сучавою монастир і помер в Сучаві 1547 року.

Трагічніша судьба постигла другого висше згаданого воеводу Молдавского Івана Деспоту Геракліда, чоловіка замітного з кожного згляду. Доси годі дослідити, з відки він походив і хто були его родичі, одно лиш відомо, що він був адоптованим сином Якова Геракліда, деспота островів егейских. За молоду скитав ся сей Іван Деспота по цілому світу, був писарем при ватиканській бібліотеці, займав якесь визначне становище на дворі Кароля V. в Ескуріялі і зайшов в кінці на двір воеводський до Сучави за правління Александра, добродія львівської волоскої церкви. А що сей пройдисвіт був високо освіченим, говорив розличними язиками і був з лиця гарним, то не тяжко було ему приміститись на дворі воеводескім в Сучаві тим паче, що виказав ся навіть якимсь свояцтвом з Роксандою женою Александра воеводи.

З першу сидів супокійно, але згодом розглянувши ся в ситуації підмовив одну часть недовольних бояр до бунту явного проти воеводи, гадаючи при нагоді захопити престол для себе. Однак заговор не удав ся, бо воевода довідав ся о всім завчасу а Іван Деспота утік з Сучави. Волочив ся опісля по Австрії і Польщі і непокидаючи наміру захопити воеводський престол в Сучаві, звербував за підмогою польского пана Броніма Ляского і цісаря Фердинанда наємне військо, підступив з ним під Сучаву і в бою, не далеко від сего міста побив Александра, котрий утративши престол, утік до Туреччини і зістав інтернований в Нікомедії. В торжественнім поході вступив Іван Деспота в Сучаву і перший зі всіх воеводів молдавских казав ся коронувати.

Поминувши сей огидний рабунок довершений на воеводі Александрі, небув Іван Деспота о много горшим від воеводів молдавских; а всякі наміри і пориви за его короткого володіння свідчать бодай о добрій волі прислужитись для добра краю.

Перш усього загадав він зреформувати церкву православну, котра ледви животіла, але на своє лихо дібрав не відповідне средство до тої реформи в особі якогось катол. священника Лозиньского чи Лузиньского, котрий оженивши ся, перейшов був на протестантизм і притулив ся в Сучаві. Іван Деспота, поставивши сего Лузиньского єпископом, поручив єму реформу церковну; однак реформатор не зумів знайти приклоників між духовенством з чого настало явне вогорованє, наслідком якого отроєно Лузиньского в Галацу, куда був враз з воеводю виїхав. Зі смертю Лузиньского не уступила вражда прав духовенства проти воеводи, а радше змогла ся так сильно, що митрополит сучавський постановив в змові з другими священниками згладити отруєю воеводу зі світа. Але тоту змову зрадив хтось Деспоті, а той удаючи, що о нічім незнає, рішив люто покарати троїтелів.

Діяло ся то в якесь велике свято. Митрополит Григорій розпочав в церкві св. Георгія службу Божу; явив ся там і Іван Деспота „котрий мав приймати з рук митрополита по службі Божій анафору. Сторожа князя, сильни дородні Арнаути, станула коло дверей і воеводи — наступила хвиля рішаюта“. Митрополит подав після тодішного звичаю Деспоті анафору затроєну; в тім на даний знак, єобступає сторожа митрополита і прочих священників, а воевода каже митрополиті спожити наперед кусень анафори відтак тим священникам, що були в змові. Блискавкою догадали ся троїтелі, що вибила для них послідна година, а не маючи иншого виходу, воліли умерти від отруї, ніж бути катованими. Це сказавши ні слова, спожив наперед митрополит Григорій, а відтак прічі змовники. Страшна наступила хвиля, тим більше переймаюча, що все те діяло ся в білий день, на очах множества бояр і людей. Лиця отроєних почали снігати, відтак чорніти, стони смертельні видобували ся з судорожних запінених уст, очи повивазили на верх і они попадали на землю; видко, що отруя мусіла бути сильна, коли німецький хроніст і очевидець такими словами змалював послідні хвилі конаючих „sie verschwollen und ihr Egngeweid barist untzweg und Fielen Todt darnieder über einen Hauffen mit Höchstem Gwawen der Umstehenden“.

Послі сего приказав воевода позамикати церкви сучавські. Ледви уйшов Іван Деспота одної біди, як знов не обавки попав ся в другу. Недовільні бояри з єго панованя і високих податків, які на них наложили, змовили ся запросити воеводу на пир і там єго убити; але знов той пля пізівав зраджений, а воевода випереджаючи мальконтентів запросив їх до себе на обід, і коли они весело забавляли ся, роздав ся свист свиставки, укрита поза драперіями княжих комнат сторожа, єобступила банкетуючих, посікла їх на кусники і викинула їх псам на жир.

Гроза пійшла по краю, і що ні робив уже Іван Деспота, аби поправити своє не відрадне становище, усе було на дармо; непомогло єму, що заложив вищу школу в Сучаві і єбсидив єї славиши європейськими учителями, не помогло і поотвиране замкненє церков, ані легенда нарочно розпущена між нарід, що

ангел з'явився воеводі з трема коровани; бо бунт явний почався ширити проти него.

Мочуга, двірник бесерабский, головний проводир бунту, обманув воеводу, що мов татари напали на Бессарабію, і треба, щоби Іван з підмогою лично явився. Не догадуючися зради, вийшов Деспота із Сучави з нечисленною дружиною і став наближуватися до Бессарабії; і як би не один пастух, що викрив воеводі змову, був би зараз попався в руки ворохобників. Доси служило по раз останній щастя Іванови. Лиш що спромігся він замкнутися в замку сучавськім, як Мочуга з великою силою підступив під Сучаву. Тоді вибрали ворохобники слугу Івана Деспоти нуждевного простака Стефана Томшу, воевдою, і стали під Сучаву стягати багато войска. Вправді поспішив тесть Деспоти Мартин Зборовський і гетман запороский Дмитро Вишневецький, Іванови на поміч і побили зразу Томшу, однак сей останній зібрав над Серетом ще раз свої сили, побив польске войско, і спіймавши гетьмана Вишневецького (Байдю) відіслав його як п'яника до Царограду, а Зборовський повернувся з нічим домів. А тим часом велося лихо обляженому Деспоті в Сучаві; почало недостовати поживи, пороху і кулі; залога войскова, наймити угорські, сталася бунтувати. Деспота хотівся останнього, хоча лихого средства; довідавшись, хто є проводирем бунту, закликав його до своєї комнати і пробив шаблею; кров з убитого стікаючи зрадила злий учинок, і тоді виступила ціла залога з оружжям явно проти воеводи. Тільки всего удалось Іванови Деспоті виблагати у збунтованої сторожи, що не видало його Томші, лиш призолила на се, щоби добровільно покоровся новому володільцеві. Уповаючи на своє щастя, котре його ще доси не опускало, надягнув Іван Деспота, не прочуваючи ніякого лиха, дорогу грецьку одіж на себе, наложив на голову княжий колпак з китицею жемчугами обсадженою, припав до боку турецьку шаблю чудної роботи і сів на свого любого, пишно нарядженого коня, Брама замкові відчинилися, і в супроводі кількох вірних слуг виїхав Деспота на обложне замкове. Довкола під самими оконами замковими розложився табор ворожого війска; тісним ланцом обступили неприятелі замок з усіх боків; не було способу утікати, хоча впрочім Деспота о утечі ані гадав. Тихо вчинилося, ніхто ані відозвався, ані запитав Івана, доки не дійшов до намету свого суперника. Якби перечуваючи сю стрічу, сидів уже Стефан Томша на коні вооружений в тяжкий чекан, а коло него ждала його дружина. Іван Деспота наблизився і склонився перед ним. „Стій і зліз з коня, крикнув лютий Томша, і каже, хто ти і чого хочеш від мене“. Іван Деспота зіскочив з коня і з лицем повним княжого достоїнства, відповів „Хто я? ти се найлучше знаєш, бо ніхто инший, лиш я надобув тебе з пороху і болота, але що недослідима судьба вчинила тебе моїм паном, я охотно буду тобі служити, скоро пощадиш моє життя“. І приклянувшись на коліно перед своїм слугою. Тоді Томша наїхав його конем і замахнувшись обіруч чеканом, розвалив воеводі голову; чернь і голота кину-

ла ся на тіло убитого, ограбила его з одіня і в крові княжий мочала оружє. Три дні лежало тіло княже не похоронене. Стефан Томша відрубав голову від туловища і післав єї султанови, а проче тіло похоронив опісля слуга покійного на полях коло замку. Так сумно закінчєв житє враз з правлінням в Сучаві Іван Деспота, котрий панував всего від початку р. 1561 до Новембра 1562. (Дальше буде).

До полового питаня.

I. Література предмета:

а) Книжкова.

1. I. Mausbach, die Stellung der Frau im Menschheitsleben. 1—3. Auflage. München-Gladbach. 1906. (Apologet. Tagesfragen. Nr. 5).
2. Idem Altchristliche und moderne Gedanken über Frauenberuf. 1—3. A. M. Gladbach. 1906. (Apol. Tag. Nr. 6.)
3. A. Rössler, Die Frauenfrage. 2. A. Freiburg Br. 1907.
4. E. Ernst, Elternpflicht. 3. A. Kevelar. 1906. (Kapitel: „Sexuelle Pädagogik“; cf. Innsbr. Zeitschrift für Kathol. Theologie, 1906, St. 138—9).
5. Fr. W. Förster, Jugendlehre. Berlin 1905. (Kapitel: „Sexuelle Pädagogik“; cf. In. Ztschf. 1906, St. 136).
6. P. Good, Hygiene und Moral. Strassburg. 1904.
7. N. Grabowski, Die Enthalttsamkeit und die ausserordentliche Bedeutung des sittlich enthalttsamen Leben für unser eigenes Wohl wie das der Allgemeinheit. Leipzig, 2. A. 1901.
8. Huber, Über sexuelle Aufklärung, Münster. 1906.
9. Auguste de Morscer, Frauenrecht und Geschlechtsmoral. (місце? рік?)
10. I. Müller, Die Keuschheitsidee. Mainz. (рік?)
11. Idem Das geschlechtliche Leben der christlichen Völker. (місце? рік?)
12. S. Weigl, Jugenderziehung und Genussmittel. 10. A. München. (рік? Pädagogische Zeitfragen, Nr. 3).
13. Th. Wilhelm, Das sexuelle Leben und seine Bewertung in der Erziehung der Kinder. (місце? рік?)
14. Додель. Про проблем сексуальний Вашківці, 1905. (Бібліотека „Проміня“, ч. 1).
15. Johanna Elberskirchen, Mutter: I. Schutz der Mutter II. Geschlechtliche Aufklärung des Weibes. (місце? рік?)
16. Literarischer Ratgeber für die Katholiken Deutschlands. München. 1906. (Kapitel: „E. M. Hamann, Frauenbewegung und Erziehungsfrage“, St. 144—9).

б) Журналістична.

1. Mutterschutz, Zeitschrift zur Reform der sexuellen Ethik. Berlin, Artikel: Helene Stöcker, Die neue Mutter, Prostitution und Enthalttsamkeit; Max. Thal, Fräulein-Mutter).

2. Świat płciowy, Lwów, 1905 (місячник).
3. Stimmen aus Maria Laach, Freiburg Br. I. Franz. Die sexuelle Aufklärung der Jugend. (1906, 70, B. 65—74 St).
4. Katechetische Blätter für Religionslehrer. Kempten. Hofman, die Aufklärung der Jugend in sexuellen Dingen (1905. Nr. 11). idem, Unsere Stellung zu der Forderung sexueller Jugend-aufklärung (1905 Nr. 12).
5. Scholae Salisburgenses, Salzburg 1906. H. Griesse, die Erziehung zur Keuschheit (9. Heft, 35. St).
6. Die christliche Frau, Monatsschrift, Freiburg Br., Winckler, Unsere Stellung zur Koeducation. (1905/6 Nr. 8).
7. Soziale Revue Essen-Ruhr Schmid, die Bedeutung und Bekämpfung der Geschlechtskrankheiten (1906, Nr. 2).
8. Monatsblätter für christliche Sozialreform Luzern-Zürich. Schorer, Prostitution, Doppelmoral und Sozialethik. (1906, Nr. 10).
9. Apologetische Rundschau, Trier. Doergens, Vom Berliner Bund für Mutterschutz. (1907, St. 65—8)
10. Hochland, Kempten, 1906, Nr. 8. St 217—228.
11. Allgemeine Rundschau für Politik und Kultur. München. Über sexuelle Ethik und sexuelle Erziehung (1906, Nr. 52). Über Ellen Key (1907, Nr. 7).
12. Нива, Львів, 1906, ст. 343—5; 1907, 163—9, 171.

П. Критичний огляд поданої літератури.

В книжках ч. 1—3 обговорює ся головнo основи жіночого руху, а справу полового питання доторкає ся лиш посередно. Становище католицької моралі. В числах 4—5 обговорює ся справа загального виховання молодіжи з фізичного, інтелектуального, морального і релігійного становища, при чім одна глава призначена на полове питанє. Становище моралі християнської (католицької і протестанцької). В числах 6—13 обговорює ся спеціально полове питанє з гігієнічного, соціального, морального і релігійного становища. І огляди загально взявши здорові, християнській моралі не противні, хоча не без промахів (головно під ч. 7 і 9). В числах 14—15 обговорює ся полове питанє з матеріалістичного становища. Спосіб обговорювання цинічно-брутальний, зміст фразеологічний. Клясичний тип тих стремлінь, що хочуть зіпхнути чоловіка в череду худобини. Богато схожости з ославленою книжкою Ав. Бебля „Жінка а соціялізм“. В числі 16 подає авторка короткий огляд найновішої літератури про жіночий рух і вихованє, узгляднюючи і літературу про полове питанє¹⁾.

¹⁾ Порадник в літературі (Literarischer Ratgeber, München, Allgemeine Verlagsgesellschaft, V. Jahrgang, 1907, 0-5) М. містить короткі а критично уложені фаховими силами реферати найновіших напрямів і літератури з музики, штуки, поезії, історії літератури, історії, філософії, природи, соціології, теології. Подає ся книжки всіх напрямів, навіть нехристиянських. При читаню треба заховати власний суд і не вірити у всім референтам. Пор. Stimmen M. L. 1906. 70. B. 241—8. st).

В журналах ч. 1—2 обговорює ся полове питанє, але так, що німецький журнал займає становище радикально-материялістичне, а польський прикриває свій грубий материялізм в „поважну“ форму. В числах 3—7 подає ся педагогічні сказівки в обговорюваню пологового питання в школі. Становище здорове, католицке. В числах 7—12 подає ся шкідливі напрями, які стремлять до „реформи“ пологової моралі, як і шкідливі наслідки занехання пологового ригоризму, шкідливі для одиниць як і загалу.

III. Полові зносини та осьвідомлюванє про них в школі.

До численних „пекучих“ питань біжучої хвилі, належить і полове питанє чи „проблем сексуальний“. Вириненє сего питання і загальне ним заінтересованє, є доказом особливших сучасних обставин на половім тлі. Чоловік о тім найбільше говорить, чого найбільше хоче або що єго найдужше болить. І сучасна суспільність хора на тій точці; одна частина тої суспільности стремить з горячковим поспіхом до полових розкошій, друга часть, здорово думача, радаби від того змагання охоронити бодай молодіж. А заінтересованє загальне: книжки, брошури, журнали, публичні і приватні дискусії, віча, все то переповнене кличами про полове питанє. До нас загостило то питанє — як і кожде иньше — в формі радикально-материялістичній, найбільше „посуповій“, ширеній „Промінем“ з єго „науковою“ бібліотекою.

„Нива“, яка поставила собі за ціль познакомлювати своїх читачів зі всіми виринаючими напрями, які входять в контакт з християнським світоглядом, мусить і в справі пологового питання висказати свій погляд. тим паче, що то питанє входить в область моральної і пасторальної теології, що євєщеник яко душпастир і катихит часто з тим питанєм стрічає ся, вкінци і тому, що сучасне безвірство, є репрезентованє нашими „поступовими“ журналами, старає ся і з точки пологового питання ударити в церковний світогляд, закидаючи церкві нетерпимість і ворожнечу до людської природи і хочачи завести нову „поступову“ і „научну“ сексуальну етику. („Промінь“ в своїм „сексуальнім проблемі“, „Літ. Наук. Вістник“ в своїм „Адам во грісїх“).

Не думаю входити ту в полове питанє зі становища анатомії і фізіології, то належить до наук лікарських і природописних. Не думаю обговорювати пологового питання зі становища моральности, бо то належить до моральної теології в трактатах о шестій та девятій заповіді декальгоу та о третім грісі головнім. (Гл. Н. Noldin, *Summa theologiae moralis*: Complem. I. de sexto praecepto et de usu matrimonii, Oeniponte, editio VI-a, 1903). Мені ходить о полове питанє з морально-педагогічного становища, чи і як належить осьвідомлювати шкільну молодіж в справі полових зносин. Але і тої точки не думаю основно, всесторонно і вичерпуючо обговорювати. Хочу лиш кинути кілька гадок, які би звернули увагу катихитів, в загалі людей, яким поручена справа вихованя молодого покоління, на ту справу, та заохотили їх до основнійших студій на тім поли.

На початок може не одну прислугу висвідчити вкеше подаиа література. Поза тим характер сеї статі більше аполіогетичний.

Під половим питанням можнаби розуміти взаїмні відносини обох полів, мужеского і жіночого, під взглядом головню суспільним. На означене того рода відносин уживає ся однак слова „жіноче питанє“, бо жінка стремить до зміни незавидного часто свого суспільного положення. Слово „полове питанє“ в своїм вузшим і стислійшим значіню означає відносини обох полів під фізіологічним взглядом. Полові зносини звертали вже від найдавніших часів особлившу увагу у всіх народів. І справедливо! Ті зносини суть впливом самої природи, суть конечним в природнім по ядку річи средством до удержаня людского роду, до витворюваня і захованя материяльної і духової культури. Існованє людий залежить виключно, а їх взаїмне пожитє в значній мірі від полових зносин. Полові зносини стали вихідною точкою розвою людства, стали і осередком теоретичної і практичної моралі; а звідси походить і та взаїмність моралі в загалі, а моралі полової в особености з релігією. Полові зносини вилучено з під виключної інгеренції одиниці, а підпорядковано під загальнійшу, тревалійшу норму, головню релігії.

В поглядах на мораль полових зносин знаходимо різні, собі менше або більше суперечні погляди. Одні виходять з принципу, що материя є злом сама в собі, таким злом є і материяльний сьвіт з чоловіком, полові зносини суть моральним злом самі в собі, їх треба повздержувати ся. Ся теория будийских аскетів, перенята ґностиками і маніхеами і деякими грецкими філософами, знайшла свій відгомін в деяких середновічних сектах і переходувє ся і в наших часах в деяких американьских і росейских сектах і в толстоїзмі. Лев Толстой (Крайцєрова соната) закидає християньскій Церкві, що вона насупротив науки Христа легалізувала полові зносини, злі самі в собі, придіваючи їх в форму законного подружа. Подружє в річю неморальною, так само як і полові зносини поза подружєм!

Иньші виходять з того заложеня, що цілю людского житя є осягненє можливо найбільшої суми щастя і розкоший, а що полові зносини дають тих розкоший багато, проте кожда одиниця має певне право до тих зносин в такій формі, яка їй подобає ся, в якій сподіє ся знайти найбільше змислових приємностей. „Ублагородненє“ змислове уживанє — се девіз! — Повинна би може одиниця руководити ся в полових зносинах взглядом о своє власне здоровлє, по части і добром будучої генерациї, але стислого зобязку до обмежуваня личної свободи не можна доказати. І той погляд консеквентний, але ложне заложене: виключна ціль на землі! Приклонників того сьвітогляду більше або менше консеквентних, ~~будє~~ є і буде все багато. Кождий атеїст, коли тільки переведе консеквентно тезу перечачу особистого Бога, мусить станути на таким становищи.

Люди з вкеше наведеним поглядом на полове питанє, виступають завзято против моралі християнїзму; Церков на їх

думку не сьміє обмежувати личної свободи одиниці заведенем, взглядно переведенем ідеї нерозривного подружжя. Мораль, що наказує половых зносин поза подружжем, треба відкинути і поставити „поступову“ етику про „вільну любов“.

Християнська Церков має свої питомі погляди на мораль половых зносин. В християнськiм сьвітогляді уважає ся полові зносини за одинокє средство захованя людского роду, средство вибране Сотворителем еще „въ началѣ“ перед гріхопадєнем чоловіка. Полові зносини не суть гріхом, вони не були першим гріхом прародичів, бо і без первородного гріха були би прародичі тих зносин уживали, не тратячи стану первісної осьвячаючої ласки (*iustitia originalis*). In abstracto суть полові зносини морально індеферентним актом, таким, як всі иньші фізіологічні функції; in concreto можуть стати або морально добрим або і морально злим ділом, чеснотою або гріхом. Залежалоби се від того, чи і о скілько підпорядковує ся полові зносини під моральний, природний закон та під ціль удержаня людского роду. Наслідком первородного гріха настала в чоловіці велика переміна: захитанє гармонії в внутрішній природі. Переступивши божу заповідь — яка з точкою in sexto не має ніякої звязи — стратив чоловік перевагу розуму над змислами, викликав в собі борбу духа і тіла, тіло не хоче повинувати ся розумови, а іде за своїми потягами. *Video meliora, proboque, deteriora sequor!* Найтяжше відбив ся внутрішній розтрій людської природи на точці половых зносин. Змисли тягнуть так сильно до них, що розум тратить над ними цілковито панованє; великої треба сили волі і сильно виробленого характеру, щоби їм оперти ся.

І полові потяги ділають в зовсїм иньший спосіб, чим иньші фізичні потреби. Чоловік їсть, пє, віддыхає тому і о скілько, щоби удержати своє житє — здегенеровані обжирці і піяки не входять ту в рахубу, вони поступають против природного ладу, бо мають вільну волю. Великої приемности при заспокоюваню тих потреб не відчуває ся; заспокоюваня тих потреб ніхт не встидає ся. Встид, якого дізнає ся при ексогенерації, не відноситься до самого акту ексогенерації, але дасть ся достаточнo пояснити обнажуванем половых органів. При половых зносинах річ має ся зовсїм инакше. Наслідком зіпсутої первородним гріхом людської природи, полові потяги відзивають ся сильно, і то так сильно і незалежно від стремленя захованя людского роду — дуже дрібна частина відбуваних половых зносин вистає до осягненя того найважнїйшого призначеня половых зносин — що чоловік бачить в тій пристрастній горячці, в тій непогамованій жадобі, яка пхає єго на осліп і не зважає на розум, щось невідповідного гідности і достоїнству розумної людини. Кождий нормальний чоловік відчуває встид на саму згадку про полові зносини; не тому, щоби полові зносини уважав за щось злого, але тому, що бачить при їх сповнюваню цілковите підданє ся розуму під змислову пристрасть, бачить — що при них

розум мовкне, воля устає, чоловік забуває на все, що его окружає, перестає бути розумною, свобідною людиною. А той стан не дасть ся змінити, він тяжить прокломом первородного гріха на людській природі. Що найбільше можна вистерігати ся того всього, що розбурхує пристрасти, того всього, що веде до полових зносин: ту ще можна бути паном своєї природи, позатим — все пропало, бо панованє розуму і волі кінчить ся.

(Конець буде).

Огляді діяльності клира Олеського деканата.

(Витяг з реферата *Впр. о. К. Винтоняка*, настоятеля Олеського деканата, виголошеного перед поділом деканата на працальнім соборчику).

За трийцять оден літ, які я перебуваю в тім деканаті (з чого 12 літ яко містодекан, а 12 літ яко настоятель) повинен я був виготовити літопись деканата Олеського і нині яко в навечере проєктованого поділу деканата вам предложити так, як я поручав і ухвалено було на соборі дек. завести і прозадити хроніку парох.

Що я поважно думав о літописи дек., най буде доказом, що я спорудив Пом'яник Клира дек. з означенем місця і літ душпастированя, як і дати смерті поодиноких св'ящеників; але то не все, треба було ще вислідити, які зміни перебував деканат, зглядно парохії, що збуло ся достопамятного, які визначні заслуги положили поодинокі душпастирі для Церкви, народа.

От здавалоби ся, що намірений поділ деканата, то буде епохальна подія; тимчасом *nihił novi sub sole*; приміром, з актив урядов. довідую ся, що пар. Утішків належала до Епархії Перемиської, до циркулу (*kreis*) Броди, а до декан. Буського; можна довідати ся, що пар. Олесько до р. 1804. обслуговувало 5 парохів (дочерні Юзьковичі і Хватів мали своїх парохів; що Ушня становила осібну парохію до р. 1829, а до неї яко дочерна належали ще Жуличі (пар. д. Золочівського), що Трійця, нині філія Топорова, до р. 1809 мала свого осібного пароха о. Мих. Міхневича, а в Пішках був парохом і деканом Підкамінецьким до р. 1818 о. Вас. Дроздовський

Як нас розділять, то вже не одно таке затре ся, то прошу мені дозволити бодай побіжно кинути оком, на деякі моменти, які мали місце в д. Олеськім.

І так від р. 1786, відколи в книгах метрик, зачинають ся подибувати клявзулі візитаційні деканів, до р. 1905 т. є за близько 120 літ було 12 настоятелів і так:

1. Андрей Пржедземірський, 2. Теодор Блонський, 3. Николай Дроздовський (всі они підписувались яко декани

Бускі. Доперва 4. о. Іван Левандовський (1827) був. парох в Ожидові, підписує ся деканом Олеським, а завідателем деканату Буского. За него в р. 1828 $\frac{3}{8}$ відбула ся візитація Архієрея бл. п. кард. М. Левицького. 5. о. Мих. Панковський, дек. Олеський, парох Заболотець, 6. о. Андрей Пісецький, дек. Олеський, зав. дек. Буского, парох в Скваряві, 7. о. І. Малицький в р. 1843 був. пар. в Гумнисках а після в Соколівці, 8. о. Іван Сметана, б. парох в Турю (в р. 1853), 9. о. Мих. Козловський, б. пар. в Утішкові (1863) 10. о. Георгій Блонський, б. пар. в Чехах (1870) 11. о. Антонин Давидович (1872) в Заболотцях і 12. о. Карло Винтоняк від 1894 — до нині, парох в Утішкові, за котрого настоятельства в протягу 10 літ відбулись дві візитації каноничні.

Якими були ті всі настоятелі, про се годі мені розводити ся, скажу лише про ту стару, чи найстаршу генерацію, яку я памятаю. Звичайно говорить ся про тих з насмійшкою, „antiquae educationis“ або ставляє ся про них наївне питанє, що они зробили?

Та певно, що они були тільки людьми немічнни, але стоять мені перед очима і в памяті ті численні типи в духовенстві, з чистими зелізними характерами, з широким поглядом, з богословскою ерудицією, з глибоким, безграничним серцем і гостинністю (без реклами), ідеїні люди, що уміли допровадити абнегацію до героїзму.

І в нашім деканаті були такі типи; деяких знав я лично, а деякі перейшли в традицію. Прим. о. Аздіковський в Олеську, о. М. Козловський в Утішкові, о. Зафіозський в Пішках (не забуду про Ёго виклад рекол. „о. декальози“ в Заболотцях), О. Вербляський в Чаниж, о. Соловський в Переволичі, о. Турчинський в Кутах, о. Дзерович в Топорові, о. Дольницький в Станіславчику, о. А. Корчинський, о. Пашковський в Олеську, ба і о. Д. Чмола в Гумнисках; — най нині знайде хто такий тип! А кілька ми їх бачили по наших деканатах! Вони вже вимерли тож згадуючи про них, хотів я лише віддати честь їх памяті. Але радбим передати памяті, що за послідних 30 літ в деканаті зробило ся, хоть і велика часть заслуги припадає з того нашим попередникам.

І так місій духов. уряджено понад 20; більша часть за мого настоятельства і під умілим проводом Впр. о. Дуткевича. З того в р. 1896 (ювілейним) 6; дві в притомности Високопреось. Митроп. Шептицького, (Олесько і Соколівка), а одна в р. 1896 в присутности пок. Кардинала Сембратовича в Підгірцях

З тих місій овочі видані, вірні деканата Олеського, як на нинішні часи, суть переважно добрими христіянами, привязані до Церкви і обряду а здає ся нема помежи ними ані сліду радикалізму, або якої здичістости.

Другий пожиток з тих місій, що ми їх уряджували своїми силами такий, що з літами вишколили ся такі проповідники,

про котрих візитуючи сего року Владика сказав, що вони не тільки добрі, але дуже добрі, а навіть знамениті.

Церквий нових за 30 літ побудовано 16 (в самій пар. Сасів 3 муровані) 11 реставровано або перебудовано і украшено; на будову 4 церквий призиблюють ся фонди, а одна буде ся. А таки, не хочачи відняти нікому належної заслуги, то поміж новими церквами займе перше місце дерев'яна церквя в Верблянах ад Гумниска, бо там з віка не було дому Божого, а буде ся з милостині, серед дуже тяжких відносин. То вже труд о. Єзвєрського.

Брацтв церков. переважно Н. Тайн, єсть понад 20, однакож крайна пора задля одностайности заводити їх належить при кожній Церкві. Такі Брацтва то новий живчик для розвою Церкви. Хорів церковних, здає ся всего 7 до 8. Читалень всего до 15, з того в самій пар. Турю 2. Крамниць церковних до 12, дохід з них звичайно призначений в користь Церкви і коли добре місцеві відносини уложать ся, то дохід з них може бути великий; я знаю оден sklep церк., що приносить річно до 1000 зр. чистого зиску, та на жаль, він не в нашім деканаті.

Товариств пожарних ім. „Сокіл“ у нас мало, мабуть 5, годилоби ся нам з заснованєм спішити, де їх нема, бо готов нас хто инший виручити. Годі в кінці мовчки перейти і те, що наші Товариші переважно в околиці Олеська, ведені патріотизмом і працьовитостію основали в Олеську поперед господ. Товариство: „Сільський Господар“, а пізнійше фінансове: „Народний Дім“.

Були у нас і „Душпастирські конференції“, вельми потрібна інституція для ширшого образования клира, для відсвіження духа і товариского житя, та годі при нашій тісноті і злиднях те все піддержати.

Не забуду я згадати і про громадні св. сповіді великодні, не практиковані в жаднім иншім деканаті; коло їх переведення заслужив ся найбільше пок. о. Д. Тянякєвич. В деканаті єсть єще Агєнтура товар. взаім. помоч. дяків, настоятелем її вибрано в своїм часі Всєч. о. Ю. Сухаровського.

Ще одно треба сконстатувати, а то, що з деканату Олеського виходила не одна далекосягаюча ініціатива, прим., заходи що до переводу письма св. на народний язик, о підвисненє конігрії для духовенства, заосмотрєня сьвящ. вдів і сиріт з реліг. фонду, основанє тов. св. Ольги, основанє краєвого тов. господарського; в справах політ. народних брав деканат живу, солідарну, розумну участь, а в своїм часі впливові сфери духовні і сьвітські завзивали деяких ОО. кондеканальних прийати мандат посольський до ради державної. Що до проєкту видаваня фахової часописи для духовенства, котрий рівно вийшов з деканату Олеського, то була вибрана в тій цілі анкета, однак

супротив появивившого ся „Богословского Вѣстника“ — стала ся та квестія безпредметовою.

То бувби досить поверховний білянє нашої праці, хоч в нїм містить ся немало трудів наших попередників. Здає ся, що все то нич; чому? бо все перебуло ся, або вже єсть викінчене; але хто займав ся будовою чи реперацією Церкви, будинків ерекц., школи, читальні, основанєм брацтв церкв., крамниць і т. д. той і знає, кільки то треба морального і фізичного капіталу вложити, аби зложити і довести до ладу найчистішшу справу, тим більше, коли не маємо з нїякого боку підпори; бо лучає ся, що сам нарід тебе підозріває і ставить під ноги колоди.

А коли нам не одно удало ся довершити, то головну причину того треса шукати в солідарности і карности духовенства, котре поводитись почутєм обовязку, не відказувалось від порученої праці. В тїм лежить і тайна, що ваш настоятель за 12 лїт свого урядованя немав ані разу якоїсь більшої неприємности, чи то з сторони клира кондек., чи від своєї зверхньої власти, котра як в горі сказано, в протягу 10 лїт два рази деканат а властиво настоятеля єго, візитовала. А коли ті візитації гарно випали, то чейже в тїм велика і ваша заслуга. Спасибіг отже за братну поміч в сповненю моїх обовязків, за глибоке співчутє в тяжких хвилях мого житя, а коли евентуально територіально розійдемось, поручаюсь добрій памяти, а ще теплійшій молитві.

Товариство св. Ап. Павла.

Змінений статут Товариства св. Ап. Павла вже потверджений і надрукований. Головні єго точки такі:

§ 1. Ціль Товариства св. Ап. Павла лучити євѣнїкїв та спомагати їх в сповнюваню євѣнїчїї діяльности, як чисто духової, так і горожанської серед нашої євѣнїчїї.

Товариство має свої філії в Перемишлї і Станиславіві.

§. 2. Средства:

- a) закладати кружки;
- b) уряджувати щорічно духовні вправи для євѣнїкїв;
- v) помагати в устроюваню місії і відпустів для народа;
- г) видавати відповідні часописи, книжки і брошурки;
- д) засновувати читальні в душі католицької віри;
- е) займатись всякими справами, що безпосередно або посередно дотичать загалу нашого клира або нашої Церкви;
- ж) приймати вкладки, жертви і записи.

§. 4. Покровителями Товариства є: Впреосв. Митрополит Львівський і оба Преосв. Єпископи в Перемишлї і Станиславіві.

§. 5. а) Членом дійсним Товариства може бути кождий св'ященик всіх трех дієцезій в Галичині, прийнятий виділом.

§. 6. Обовязки членів дійсних:

а) старати ся бодай що другий рік відправити духовні вправи;

б) помагати в місіях уряджуваних товариством;

в) брати участь в засіданнях кружків;

г) давати на ціли Товариства річну вкладку, яку ухваляють загальні збори.

§. 23. Осідком філії є Перемишль і Станиславів; їх ціль вести роботу Товариства в своїх епархіях.

§. 25. Члени філії платять ті самі вкладки, що і иньші члени Товариства.

§. 26. Лучність філії з головним виділом починає:

а) в обопільнім висиланю делегатів на загальні збори;

б) в спільнім веденю всяких видавництв, на що філії починають ся процентовою квотою, відповідною до числа членів;

в) в висиланю філіями щорічних звітів до головного виділу.

§. 27. Ціль кружків ширити ідеї товариства. Кружки уряджують спільні сходи, удержують спільну бібліотеку, часописи, уряджують відчити, відбувають наради над всякими справами, що входять в круг діяльности Товариства і т. д. Кружком управляє голова, заступник голови і секретар, яких вибирають з поміж себе члени кружка на протяг одного року. Кружок має удержувати тісні зносини з центральним зглядно філіяльним виділом Товариства. Він подає ему до відомости вибір своєї управи і два рази до року висилає ему звіт із своєї діяльности. На загальні збори Товариства зглядно філії висилає кружок що найменше одного делегата.

Отсе що найважнійші точки нового статута Тов. св. Ап. Павла. Як видимо, круг его діяльности значно ширший і загальнійший. Звернемо увагу передовсім на дві точки.

Параграф 2, під е) звучить: Товариство св. Ап. Павла займає ся всякими справами, що безпосередно або посередно дотичать загалу нашого клира або нашої Церкви. На підставі отсего параграфу може тепер Товариство займатись всякою акцією, яка лише стоїть в звязи з клиром або Церквою, не виключаючи, розуміє ся, і акції політичної. Взагалі наше Товариство може тепер кермувати рухом руського духовенства в кождім напрямі.

Друга великої ваги точка в новім статуті се §. 27, який говорить про кружки. Чим може займатись Товариство, тим, розуміє ся, можуть займатися і кружки, значить, всіми справами, які лише интересують наш клир. Не потребуємо додавати, що через такі кружки можемо найлекше з'організоватись в Товаристві св. Ап. Павла.

І се як раз, ся організація нашого духовенства, се головна мета відновленого Товариства св. Ап. Павла!

По фєріях розпічне Виділ Товариства акцію в сїй справі. Нехайже наш клир зрозуміє вагу сеї акції і нехай приспінить діто своїє організації.

Найбільше пекуча справа.

Даруйте мені, любі читачі „Ниви“, що заберу Вам трохи місця в тій часописи. Даруйте, що забираю голос в справі, котра вимагає много досьвіду і много практики т. є. в справі виховання, а іменно, в справі виховання синів сьвященників сільських.

Всюди в сьвятім письмі читаємо, що діти суть благословенством Божим для родичів, а в практиці чуємо, що і з одної дитини рідко коли мають родичі потіху, бо каже пословиця: „одинак або злодій або піяк“ Бєли тяжко виховати одну дитину, то ніхто не заперечить, що більше дітей буде ще тяжше виховати. Не можна заперечити, що і родичі в многім суть винувати в злім вихованю, але хотяй би родичі були і найгірші, то всеж они мають дитину під своєю опікою лише короткий час, бо лише до 7. року, а найбільше до 10.

Відтак кажемо: іде дитина до школи. Тож школа має найбільше під своєю опікою дитину, бо від 7 до 24 ого року жєтя. Через 16 а найменше 12 літ має она виховувати дитину морально і інтелектуально.

Але чуємо закид: „Що винна школа, що дитина дістала ся на злу станцію і там зіпсувала ся?“ На те коротка відповідь: Знайдіть такого вітця або матір, котрі хотіли би віддати дитину на лиху станцію. Нема оголошеня, котрого би отець і мати, що мають дати дитину до школи, не перечитали, нема такої особи, що вже має діти в школі, щоби від неї не довідувались, котра станція ліпша. „Але бідний сьвященик не могучи заплатити 25 злр. до 30 за порядну станцію, поміщає дитину на станції гіршій, де дитина не користно виховує ся“ — знова скаже дальше оборонець школи — „і школа за те не може відповідати“. Щоб не пригадувати різних розправ, поміщуваних в різних часописах з нагоди сумних випадків в Тернополи, загляньмо до звіту Дирекції якої не будь гімназії. Там читаємо: „Ученикам замісцевим вільно мешкати лише під надзором таких осіб, котрі строго придержуються приписів Регуляміну для одвічальних надзирателів, виданого ц. к. Радою шкільною кравевою. — Особи, що приймають учеників на станцію і харч, мусять отже в власнім інтересі познакомити ся добре зі змістом сєго Регуляміну“. Хтож бере відвічальність на себе за станцію? Всі видимо, що лише школа.

Однак неоден з сьвящеників ще скаже: „та на письмі написано, що школа ручить мені за станцію, але на ділі я сам

мушу постарати ся о добру станцію". І розум каже, що твій скарб, батьку, не буде ще забезпечений перед можливим зіпсутєм, если ти его віддаш в опіку особи приватної, тож стараеш ся помістити его в Інституті, де межі кількома особами Виділу чейже мусить знайти ся бодай одна, котра не устами, але ділом схоче виховати цвіт руского народу на пожиточних горожан, на славу неньки Руси. І здає ся тобі, що вже не можливо, щоб на такій станції дитина зіпсувала ся.

Так думав і я і так робив. По прийнятю сина до одної гімназії у Львові помістив я его, одним Інституті.

Привізши дитину до школи, здібаю ся з одним знакомим, котрий питає ся, де я дав сина до школи, а довідавши ся, щом записав его до гімназії, каже тими словами: „Здесь зробив, бо в тій гімназії так професори говорять: Комусь двійку конче треба дати, а що Тій дитину треба якось перепхати, то нічого не пошкодить, як дамо двійку понівскому“. Обурений тими словами пішов я дальше своєю дорогою, будучи певний, що дитину помістив в найліпшій гімназії і найліпшим Інституті. І дійсно, дитина вчить ся добре, тільки в німецькім трохи слабше. Довідує ся у професора німецького азики, котрим був п. С. а той каже: „Він добре учить ся тільки не уважає нічого. Я переглянув задачі і виджу, що дитина зовсім не звертає уваги на письменні вироби, бо в коректі ще більше блудів, як в першій задачі. Не подивовав ся тому, бо на писемні задачі при науді я не звертав уваги, бо не було часу при занятю в трох церквах і трох школах і при господарці на поли о милю від парохіяльного будинку відделенім і в маленьких парцелях подробенім, а інструктора не міг тримати, бо не було де помістити. Однак п. С., мудрий чоловік, на думці не мав шкідити дитині, котра привезла гарне єввідцтво, бо з релігії відзначаючо, з руского відзначаючо, а з наших предметів також добрі кляси. Розуміє ся, складаю сердечну подяку настоятелю Інституту п. пр. Й. Ч. і тішу ся, що дитина виховає ся на славу Богу і на добро Руси, бо ті блуди — не уваги чейже дадуть ся викорінити.

По вакациях везу дитину знова до Львова з найкрасшими надіями. По першій конференції приїздить дитина до дому, бо каже, що шкарлятина в Інституті, тай їх аж до дальшого розпорядження розпустили. За якийсь час відвожу і przypadково довідує ся, що зле дитина вчить ся. Питаю ся господаря кляси п. проф. М., як дитина стоїть в науді. Він показує, що з трох предметів поданий і каже, що дуже не посидючий, все рушає ся, як не руками, то ногами, як не ногами, то головою... „Чому мене не повідомлено, що поданий з трох предметів“? — „Бо мали з Інституту повідомити“ — відповідає. Прошу сердечно, щоб заняв ся дитиною і чекаю нетерпеливо другої конференції. Дістаю повідомлене, що хлопець поданий з 5 предметів. Відбираю зі школи і віддаю до Перемишля. Сам не їду, бо дістав з великої радости удар на голову і смертельно хорий перележав цілий тиждень.

На радість однак прийхав хлопець на перший курс і привіз свідоцтво з першою клясою, бо всьо поздавав.

Розуміє ся, не трачу надії на поправу, бо чейже так не зіпсував ся, щоби мав на другий курс привезти злу ноту з обичаїв, або з предмету. Але на першій конференції поданий з трох предметів; розвідуєсь, що єсть і кажуть, що то для постраху. Пришла друга конференція, поданий з двох. Їде жєна до Перемішля, розвідує ся, що такого стало ся. Інструктор запевняє, що добре вчить ся, настоятель інституту ручить, що двійку не може мати і не треба відбирати зі школи, тож зіставляю дитину в школі до кінця року. Прийшов день 6 липня, приїздить дитина до дому і читаю свідоцтво: з латини недостатчно, з математики недостатчно. Хвалити ся не буду, але ручу, щом дав дитину з дому о скілько мож доброю, а за не сповна 2 роки пан господар кляси п. Є. каже перед жєною: „То дитина цілком зіпсута“.

Я яко свьященик на те відповідаю: за ту радість, яку ви нам зробили, „Бог Вам да простит“. І мимоволі насувають ся слова знакомого, на котрого я так обурих ся: Злєсьте зробили, що далисьте дитину до тої гімназії.

Чи я один такий єсьм? Чи не мали Ви, прочі батьки — матери, подібних розкошій? Чи то може справа приватна? Чи не треба на те заради?

Дай Боже, щоб мій погляд був хибний в оцінці деяких педагогів, дай Боже, щоб Русь свята мала школи сіяючі ученостію і виховуючі молоде покоління на славу Вожу, на добро вітчизни і потїху своїх родичів, але понеже до тепер не один з нас свьящеників мусїв дізнати гіркого заводу, а навіть досвідчить, що куда обернемось, то натрафимо на соціяліста, радикала, вічного медика, вічного філософа, ба навіть на янічара і послїдного вагабунду і на запитанє „чий то син“, отримуємо відповідь: „то син свьященика“, тож не можемо розводити ся, котра для нас найбільше пекуча справа, тільки взяти ся до цілковитого зміненя дотеперішнього вихованя синів свьящеників сїльских. Думаю, що єдиною зарадою суть добрі Інститути, а тогди, щоб школа була і найгірша, то не будемо бояли ся за злі наслідки чи то з науки, чи з обичаїв у наших синів.

Кажу, добрий Інститут мусить бути, а щоб таким був, мусить бути в нїм:

- 1). Настоятель над цілим Інститутом,
- 2). Настоятель над інструкторами,
- 3). Чотирох інструкторів академиків спеціялістів: оден до математики, другий до німецького, третій до латини і греки, четвертий до наук природи. Настоятелї також мали би обовязок перерабляти предмети, котрі тогоб вимагали після обставин. Кождий з них був би обовязаний за вихованків так відповідати, що єслиб котрий дістав злу ноту з предмету, то зараз той, з котрого вини то сталоб ся, мусїв бути би з тої посади усунений.

Настоятелі повинні би побирати крім помешканя і харчу по 400 К., а інструктори по 200 К., розуміє ся помешкане і харч.

А деж нам сьвященикам до того дійти? Ми і так бідні. Правда, що бідні, але як не будемо робили, то будемо ще бідніші. Чи ліпше буде діяти ся зі школами і зі станціями в будучности того не знаємо, а що чим раз гірше буде, того може бути певні.

На висше згаданих 1600 К., треба би зложити капітал основний т. є. около 40 тисяч К., котрий би був ненарушений, а родичі мали би платити лише за харч і помешкане і услугу, котра то оплата не перевищалаби 40 К. місячно а моглаб бути і низша, а так сьвященик маючи дешеvu станцію, не потребував би, як наші вороги люблять говорити, шкіру лупити зі своїх овечок, але що важнійше, маючи забезпечене вихованє своїх дітей, міг би ревно посьвятити ся діяльності душпастирській і що року много синів селянських доставити до гімназій. Не можемо говорити, що нема грошей на капітал. Огляньмо ся довкола, а зобачимо, що много робилисьмо для других, а може за мало для себе.

Но щоб мені не закидав хто кастовости, то хоть повиспі слова вже сьвідчать, що говорю то в намірі добра для народу, додаю ще виразно, що і синів учителів і селянських можнаб приймати до такого Інституту. Тут я мав лиш намір говорити о вихованю синів сьвящеників сільських, бо хто о „своїх паче же о присних не промишляєт, віри отвергн ся ест і невірнаго горшій ест. (1 Тім. 5 8.)

О. Николай Стисловский.
сільський сьвященик.

ВСЯЧИНА.

Православе а „Русское Слово“. Львівське „Русское Слово“ не перестає пропагувати серед нашого народу православя. Ось в ч. 26 з 5. липня с. р. на ст. 6. в новинці „Православіе а „Русское Слово“, пише воно так:.. „Щоби Полякам не дати причини до визискування переходу наших людей з гр. кат. віри в римо.-кат. для польскої справи, а при тім добре настрашити (!) українських агітаторів і їх покровителів (!), ми сказали (в. ч. 24), що в таких случаях найлучше зголошувати в старостві перехід на православє. Хоч православна віра має те саме богослуженє і ті самі церковні книги, які уживають ся в наших гр. кат. церквах, но переходу руских людей на православє боять ся дуже не лиш Поляки, но также і Українці і длятого підняли вони дуже страшний шум ізза того, що ми осьмілили ся дати селянам таку раду. Но щож ми маєм робити, есл українські попики не дають нашим селянам спокою? А якби ми одобряли перехід наших селян на рим.-кат, то якраз пійшли би ми на руку Полякам, бо увільняючи нарід від українщєня, ми пора-

дилиби йому польщити ся. А як би наші люди увільняли ся від опіки укр. священиків тим способом, що зголошувалиби перехід на православє, то польські староства і наші єпископи увиділиби, що то не жарт і забирали би (?) з руских сел тихих священиків, що хотять руске імя касувати. Впрочім всі найбільші українські діячі були православними і начальство львівської дух. семинарії позволяє семинаристам шанувати тих православних (!), а даже каже їх портретами украшати салю львівської дух. семинарії (!). Но православє, як ми сказали, моглоби охоронити наш нарід від ополячення (!) і українщення (!) та для того так дуже боять ся его наші Українчики і Поляки“.

Таких аргументів уживає „Русское Слово“, аби оправдати свою акцію в пропаганді православя. На сю пропаганду мусить звернути бачну увагу наше духовенство і завчасу спараліжувати зякі стремління в сїм напрямі.

Приватна женська гімназія СС. Василіянок у Львові. Заснована минулого року у Львові перша руска женська гімназія, закінчила перший рік свого істнованя прегарним результатом. З 35 класифікованих одержало степен ь відзначаючий 13, степен ь перший 20, а поправку 2 учениці. Протягом року 2 учениці виступили, а 2 нові прибули. З міста Львова було учениць 8, з повітів Галичини 26, з Буковини 1. Стан родичів учениць був такий: священиків 24, фінансистів і купців 2, урядників 7, літератів і артистів 2. Директором гімназії є Впр. о. Спиридон Кархут, ц. к. професор акад. гімназій.

„Промінь“ продовжає далі пропаганду „вільної школи“. Число 13 з 1 липня приносить знова вязанку статей на ту тему, як: „Вільна школа, що вона є і чого „хоче“, — „Наші клерикали проти вільної школи“, — „Чи може учитель бути клерикалом“, — „Причинок до взаємин між гал. учительством а духовенством“ і т. д. Ми вже не раз зазначували, що редактори „Проміня“, звичайно як „поступові“ люди, мають свій спеціальний спосіб борби з противником. Наука, яку вони побірають у соціалістів, не їде видно в лїс. В наведеним числі пишуть редактори „Проміня“ на ст. 183 так про нас (статья: „Наші клерикали проти вільної школи“): „Баламутного бовтаня (!) Клерикального писаня (!) не будемо переповідати, бо автор не оперує аргументами, а тільки пустою лайкою і інсинуаціями; він не переповідає даної статі в сей спосіб, щоби читач міг з неї порозуміти бодай головний хід гадки, тільки вириває поодинокі реченя, звороти, або і голі слова без звязи і натягаючи на своє клерикальне копито, в єзуїтський (!) спосіб старає ся надати їм таке значіне, яке ему потрібне і вигідне (!)“. — У відповідь „Проміневи“ скажемо лише се: Нам не розходить ся о зміст яко такий его статей, а якраз о ті лише реченя, звороти і слова, що дотикають будьто віри, будьто Церкви. Що до закиду, що ми ті реченя чи звороти натягаємо на своє копито і надаємо їм значіне, яке нам потрібне і вигідне — просимо бодай о одии малесенький доказ. Таким самим оружем воювало колись

з нами і „Діло“, та мусіло таки сховати хвіст під себе. Не судить нас після себе, панове!

На нашу увагу, що „Промінь“, коли так завзято став від якогось часу пропагувати „ідею“ вільної школи, мусить стояти в якійсь тісній звязи з тов. „Freie Schule“, має „Промінь“ у відповідь лише одно слово: денунціянт. Така відповідь дуже легка, але чи вона оправдана і на місці? Сконстатуємо факт, що ви пропагуючи „вільну школу“ стоїте в тісній звязи з центральним товариством „Freie Schule“, яке поставило собі за ціль пропагувати вільну школу в цілій Австрії — ви нас зовете денунціантами. І всьо у вас денунція! Колиж се денунціяція, то хіба таки ви самі себе денунціюєте, редагуючи в та кім дусі свою газету. А може ви не розумієте, що значить те слово, яке ви нам кидаєте у вічі? В таким разі простіть... З вами шкода балакати...

Звичайний щорічний велеградський з'їзд відбуде ся сего року в днях 25—27 липня. Між заповідженими рефератами є також реферат о. М. Галущинського ч. св. В. В. з Крехова.

Ювілейні збори Руского Товариства Педагогічного. Дня 29. червня с. р. відбулись у Львові, в сали Народного Дому, ювілейні збори Руского товариства педагогічного. Се ювілейне св'ято так важного товариства, випало під кожним зглядом фатально. Руска суспільність виставила собі сего дня свідощтво дуже не почесне. На перші ліпші забави з музикою велика сали Народного Дому став за малюю для рускої, хочби львівської інтелігенції, на ювілейних зборах товариства рускої школи — сали була майже порожня. І ми культурний народ? І деж поділись були того дня наші патріоти, наші народолюбці? Хіба ходили дивитись на польских Соколів... Не було також на тих зборах тої поваги, яка повинна була ціхувати ювілейні збори. Деякі прийшли і приїхали були майже нарочно на те, щоби робити галабурди. Сизі голови а галабурдники. Та у нас всьо можливе. Дуже сумно з нами, коли нам так байдужні справи нашої школи, справи такого товариства, як товариство педагогічне. — Л.

Церковний устав і календар.

- 8 (21). Св. вел. муч. *Прокопій*. — Неділя 4. по Сош. св. Ц. — Гл. 3. — Утренья ев. 4. — Літургія ев. Мат. зач. 25.
- 9 (22). Ев. свмуч. *Панкратія*.
- 10 (23). Св. муч. *Леонтія, Маврикія, Даниїла, Антонія* і іже с ними. — *Пр. Антонія печер.*
- 11 (24). Св. муч. *Евфимій*. — *Бл. Ольги*. кн. р.
- 12 (25). Св. муч. *Прокла і Ілярія*.
- 13 (26). Собор Архангела *Гавриїла* і преп. *Стефана* савватія.
- 14 (27). Св. ап. *Акили*.

- 15 (28). Св. муч. *Кірика і Юлітти*, матери єго. — Свв. велик. князя *Володимира*. — Неділя 5. по Сош. свв. Духа. Свв. Отець. Гл. 4. — Утреня єв 5. — Літургія св. Мат. зач. 28, Йоана зач. 58 і 35.
- 16 (29). Св. свмуч. *Атиногена* і 10 єго учеників.
- 17 (30) Св. вел. муч. *Марини*.
- 18 (31). Св. муч. *Якинта і Еміліяна*.
- 19 (1 серпня). Преп. *Макрини*.
- 20 (2). Св. пророка *Ілїї* Тесвітянина. — Як службу переносить ся на неділю, то нині бере ся служба з 22 с. м.
- 21 (3) Преп. *Йоана і Симеона*, Христа ради юродивого і св. пр. *Езекіїла*.
- 22 (4). Св. мирнонос. *Марії Магдалини*. — Неділя 6. по Сот. свв. Д. — Гл. 5. — Утреня єв 6. — Літургія єв Мат. зач. 29. — Якже перенесен. службу свв. *Ілїї* то Вечерня велика з *Литією* а на Літургії єще єв. Луки зач. 14.
- 23 (5). Св. муч. *Трофима і Теофіля*.

Епархіальні Вісти.

Станиславівська Епархія.

Конкурс до 20. серпня с. р. розписаний на Беремяни.

Введені: о. Мих. Гаврилюк в завід. Ворвулинець, о. Ник. Боклашук в сотруд. Заліщики, о. Мих. Романовский в сотруд. Річки.

Помер о. Антоній Аксентий, завід. Вашковець † 5. червня с. р. В. є. п.

Важне для Учителства і Рад шкільних місцевих. Книжки на премії і Бібліотека для дітей, молодіжи і читалень, яку видає Рус. Товариство Педагогічне у Львові. Купуйте цікаві і поучаючі книжочки для малих дітей, для шкільної молодіжи і читалень. Предплачуйте педагогічну часопись „Учитель“ і популярно наукову часопись для дітей і селян „Дзвінок“. — Предплата виносить річно по 6 кор. Адреса адміністрації ул. Сикстуська 47. Книжечки можна замовляти в книгарні Наук. Товариства ім. Шевченка у Львові ул. Театральна 1 і в Рус. Тов. Педагогічнім ул. Сикстуська 47 у Львові. Каталог всіх видань Рус. тов. Педагогічного є поміщений в часописи „Учитель“.

Вписуйте ся в члени Рус. тов. Педагогічного, яке удержує своїм коштом приватні руські школи і бурси для дівчат і хлопців. Вкладка річна 2 К, вписове 1 К, селяни платять лиш 1 К річно.

Руске тов. Пед. достарчує на нагороди для шкільної молодіжи всілякі книжки руські і польські, апробовані Вис. ц. к. Радою шк. краю і також всілякі образки руські і польські; з молитвами і без і біблійні (для Жидів) по ціні від 1 К — 5 К за сотку; також медалики. Замовляти можна за попереднім надісланем гроший або за посліплатою ул. Сикстуська ч. 47. 491 Книжки на премії достарчає також sklep тов. Взаїмна Поміч учительська в Коломні „Пародний дім“.

Передплата рі-
чна 8 кор., пів-
річна 4 кор.
Поодинокі чи-
сло 40 сот.

НИВА

Адрес редакції
і адміністрації:
Львів, ул. Пе-
тра Скарги
ч. 2.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Єще в справі нашої організації. — Зміна конкуренційної устави. — Єще раз про наші пекучі справи. — Соціалізм а церков. — До полового питання. — Плеканє релігійности у гімназійній молодіжці. — До нашої церковної термінології. — Окраса церков жінчинами. — Церковний устав і календар. — Епархіяльні вісті. — Всячина.

Єще в справі нашої організації.

(Надіслана статя).

Від 1904 р. до нині обговорюємо справу нашої становой організації. Кілько то писало ся на ту тему в „Ниві“, кілько говорило ся на соборчиках або приватно..., а результат з сего? Нічо позитивного! Але не можна сказати, щоби ми нічо а нічо не пішли в тій справі вперед. Ми, св'ященники, майже всі видимо конечну потребу такої організації — то перше. Друге — ми справу теоретично обговорили досить докладно. Ми дійшли до того, (все в теорії), що ми маємо стати християнськими соціалами, („Нива“ ч. 10. ст. 291.), а позаяк нам Русинам важнійші села, отже лишає ся нам стати християнськими радикалами. Однак не о се мені тут ходить, я хочу лиш зазначити, що ми справу теоретично обробили. Трета користь нашого обговорювання булоби се, що ми вже починаємо ставляти наші кроки на реальний ґрунт. Розумію через се установлене програми і з'їзд, який має над тою програмою радити. („Нива“ ч. 13. ст. 399.).

Однак до тепер ми не звернули уваги на одну річ і то може на найважнійшу в справі нашої організації. Ми її доси не виділи, або не хотіли видіти, або дивили ся на неї через мутні шкла. Як небудь воно в, ми не маємо ясного погляду про „українсько-московську“ справу.

До тепер було се питанє in abstracto питанєм між двома руськими партіями рівнобіжними, хоч in concreto були се партії розбіжні, — від тепер питанє між двома партіями стає питанєм

МОНІШЕВЧЕННЯ

між двома народами. Доказів за се не потребує наводити, вистарчатъ щоденні події, які все і всюди переживаємо, вистарчить взяти до рук якенєбудь число наших газет, вистарчить переглянути хід виборів, а вкінці виступ послів в парламенті переконає хочби якого недовірка в сій справі. Отже маємо в Галичині побіч інших народів також Москалів правда, поки-що між інтелігенцією, однак та інтелігенція, особливо сьвященство має також вплив на маси, над котрими ми працюємо. Та інтелігенція щораз то виступає виразнійше, а тим самим і частійші бувають конфлікти між одною і другою стороною. І хто знає, чи не найстрашнішою річчю для нашого народу є як-раз „українсько-московське“ питання. Я не хочу подрібно розбирати того питання, я навіть не буду переходити докладно всіх відносин, які панують під тим зглядом між самим сьвященством, — я лиш скажу, що питання „українсько-московське“ деморалізує наш народ всюди, але найяскравіше виступає воно там, де діляють сьвященики. Примірів сего без числа. Для мене на тім місці досить буде покликати ся на статтю „Сьвященики серед виборчого руху“. („Нива“ ч. 11. ст. 321. і 322.). А Горупко? Чи се не була ненависть против „поника Українця“ зацеплена сьвящениками? Так, так, питання „українсько-московське“ деморалізує сильно народ.

Як раз організація станова духовенства тут на часі і вона м є усунути се лихо-певно приходить Вам на гадку Вп. Читачі. Однак я на се скажу, що організація, будь вона не знати яка, сего лиха не усуне ніколи. Во розважмо лиш, що нас сьвящеників Русинів лучить, а що роз'єднює з сьвящениками Москалями.

Лучить нас одна ідея Христова, для котрої посв'ячуємо житє. Але та сама ідея лучить нас з духовенством англійським, французьким, італійським, німцьким, польським і т. д. Нема тут чогось особлившого між нами, а Москалями. Є спільний ворог, котрий нас однаково атакує. Так!... але той ворог атакує нас органічною працею, котрій ми мусимо протиставити свою щиронародну працю. А тут чи знайдете щось спільного між нами, а Москалями? Що робимо, робимо впрост противне тому, що роблять Москалі і vice versa. Тут вже зачінаємо культурно-політичне жиє нашого народа і воно є пропастию, що ділять сьвящеників Русинів від сьвящеників Москалів. Спільної програми для нас і для них не знайде хоч би який геній. І се зовсім ясно. Тут ми маємо иншу ціль (річ ясна близшу), а вони иншу, а обі вони є собі зовсім противні. Що для нас добре, то для них шкідливе; що для них добре, то в наших очах ренегатство. Одним словом їх рух баламутить наш народ, а наш рух уважають вони знов сепаратистичним і більше шкідливим для себе, чим програма в отвертого ворога. Тим часом громадянська діяльність сьвященика є найважнійша річ в нинішній хвилі. То вже відчуло духовенство західної Європи і бере ся не на жарти до роботи. Воно дійсно є і рація. Во прощу представити собі в ідеальнім сьвітлі всіх наших сьвящеників. В ко-

ждім селі (або бодай оден на два або три сета) є священник, к трий з пожертвоуванем працює для нар да в читальни, в касі, в шпихліри, котрий вставить ся за кривду своїх людей, котрий є виrozumілий на треба, ко рий відчуває нужду нашого хлопа, а к трий не живе як який шляхтич поміщик, тоді будьте певні, не тільки оден, але навіть десять Трильовских нічого не вдіє. А тут як раз стоїмо ми і галицькі Москалі на зовсім протилежних точках. Наша ціль — самостійна народність українська, їх ціль — народність московська. Если би еще мали вони дійсно якийсь здецидований народ, до котрого-би ми нічого не мали, тоді певно наші відносини до них були би такі, які тепер маємо приміром до Німців, — однак на жаль так воно не є. Ми і вони працюємо над одним народом котрий хочемо притягнути до себе, виключаючи без'умовно другу народність. Так робимо ми і так роблять вони — значить ся себе взаємно поборюємо, випихаємо себе з місць, які занимаємо. Так отже розходимо ся цілковито що до тої близшої ціли с. є працювати над народом, хотия сходимо ся в дальшій ціли с. є ширити ідею Христа. Если-ж знов поглянемо на працю громадянську яко на средство до тої висшої ціли то й тут не можлива якась єдність, бо розходимо ся в означеню річи, для котрої працюємо, в означеню самого деревця, котре маємо плекати, в означеню рілі, котру маємо опраляти, в означеню пацієнта, котрому маємо дати лік. Если всяка єдність мусить розбити ся зараз з початку, то як-жеж можна знайти якусь злуку пізнійше.

А не можна жадати, щоби народність полишити на боці. Таке жадане було-би нерозумне, сьмішне і неможливе.

Було-би нерозумне, бо наука Христова не зносить народности, навпаки, шанує єї і поважає. В науці Христа знаходять нині свободний розвій всі народности сьвіта. А партикулярний конфлікт народностей нероз відбивав ся на цілій Церкві (пр. Гус.).

Було-би сьмішне, бо жадане в нинішких часах, коли питання національні займають уми всіх людей, не займати ся тими питаннями вказує на дитинність.

Є неможливе, бо народність се найдорожша річ по вірі дана Богом чоловікови вже з самої природи.

Як-би на доказ сего, що неможлива спільна громадянська праця священників Русинів з священниками Москалями, маємо львівський семинар. Українці мають „Наукові Кружки“, мають „Католицький Схід“ — а Москалі? Чи також працюють разом? А если неможлива згода в семинарі з боку чисто теоретичного, чи буде можлива поза семинарем, де праця більше практична?

Ще одно нас лучить, а се спільна власть. Однак над тим довго не стану говорити. Наші Владики знають, що роблять. Можливо, що вже незадовго зажадають Москалі розділу семинаря на український і московський, бо вони вже домагають ся розділу всіх інституцій — а себи лиш скріпило мої виводи.

А вільна школа, а розводи, а розділ держави від Церкви?

Так і се є спільне, але не тільки нам і їм, але також всему католицькому світові. А о скільки ходить о справи чисто релігійні і церковні (як пр. патронат) нам не треба організації, бо ми з'організовані дуже добре і на кожний зазив відгукнемося як пр. против реформи супружії. Нам треба організації, щоби протиділати сучасному поганізмові, до чого не вистарчає до-теперішня церковна організація, бо тактика, якої маємо ужити з Трильовськими і Вітиками, має відповідати духови часу, обставинам і т. д.

Отже організація конечна, — організація всіх священників Русинів, без огляду на се, чи вони старі Русини, чи угодовці, чи націонал-демократи — однак ніколи з священиками Москалями.

Д. Р.

Зміна конкуренційної устави.

До одної може найбільшої приятности в душпастирстві належить перепроваджене конкуренції. Она то неодного священика заганяє передчасом в гріб, она поріжнює парохіян з священиком; а в агітаційних бесідах передвиборчих все чути жалі на конкуренцію і на священників.

Нічо дивного, що нині зміна конкуренційної устави на устах чи не всіх священників. Але то мало. Треба доконче виказати хиби теперішньої устави, застановити ся над їх усуненем і справу добре обдуману віддати нашим парламентарним послам. Тут ходить не тільки о нас, але і о парохіян, котрих сей закон дотикає немилосердно.

Если хто, то з певністю я, яко парох Тучап, повинен перший в сій справі забрати голос за зміною устави. Таж прецінь за одного з моїх попередників в 1892 конкуренція хати допровадила до сего, що 600 душ перейшло на латинський обряд. Се була, здасть ся, найдорозша конкуренція на цілій Руси.

Кожний легко пійме, яким страхом і дрожію переймає мене хотьби найменча конкуренція, кільки то енергії і нервів треба ужити, аби побороти всі противності на таку глуцу річ, як пр. направа стодоли коштом 400 К.

Але тих 600 душ, що може безповоротно пропали для нашої церкви, най будуть страшним *memento* і для других, що конкуренційної справи не треба багателізувати.

Если де, то у нас в ярославськ'ім в мішаних парохіях конкуренція є річю ризиковною і наше священство від давна вже на соборчиках порушувало справу зміни. Наклонюваний до сего піддаю субстрат до зміни конкуренційної устави, котрий на шпальтах „Ниви“, яко річ актуальна, повинен викликати ди-

скусію, а може навіть з'їзд священства і в осені вже знайти ся в руках послів.

А тепер до річи!

Конкуренція є унормована 3 уставами краєвими, а то 15/8 1866 В. з. кр. ч. 28, з 16/4 1896 в. з. кр. ч. 25, з 20/8 1905 в. з. кр. ч. 115 і уставою державною з 31 12 1894 ч. 7. Знаємо, хто у нас в краю укладає права, знаємо, що пани при праві презенту як найменче старають ся поносити тягарів, знаємо, що в уставі багато є таких ключок, котрими можна добре допечи і парохови і хлопови.

На найменчу річ, хотьби на асекурацію, мусить бути конкуренційна розправа (отже комісія з староства, досить дорога) і оречене, бо доперва тоді можна жадати екекуції на тих, що не хотять платити конкур. датків. Хто раз тільки переходив конкур., то знає з досвїду, як то легко конкуренцію перевести. Кілько то той священник мусить наклоняти ся пану комісарери, аби вже раз визначив комісію, а потім з 3 літа кланяй ся, аби видав оречене. Кланяй ся посіпакам з двора, аби рекурсами не встрімували чи то направи чи будови.

І то що зараз далєби ся направити коштом 50 злр., через зволіканє староства і двора коштує 150 злр. І ледви священник переборов направи стодоли по 3—4 літних клопотах, а тут треба стаїню і т. д.

І священник дуже часто половину свого жптя і праці посвячує тільки на писаню подань, жалоб, екекуції і кланяню староству і дворови.

І се є причиною, що по богатє священниках лишили ся приходства в страшнім опущеню; ні церкви, ні хати, ні плота. І новий парох замість взяти ся до праці в церкві і в парохії, зачинає борбу о конкуренцію. А тут ходить нераз не о сотки, але о тисячі. І ніче дивного, що нарід в обороні своєї шкіри стає до борби проти священника, нічо дивного, що і найщирїйша праця священника в церкві і в парохії не має успіху.

При дебатї над зміною конкуренційної устави насуває ся перше питанє таке: Чи фонд релігійний не є обовязаний ставляти і утримувати ерекціональних будинків?

Вправді ґрунта, що належать до парохії, є власністю кождої парохії з окрема, але фонд релігійний при обчислюваню конґруи священникам обтмає собі чистий дохід з поля. Се значить, що фонд релігійний є властїтелем поля і се випускає в аренду священникови, чи він хоче, чи ні. Если священник є арендарем поля, то єму належить ся від властителя хата і будинки.

Отже приходські будинки ставляє фонд релігійний. Церкву — патрон і громада.

Сю гадку висказану о. деканом Подолинським на вічу в Ярославю прийнято дуже симпатично, на що згодили ся і присутні на тім вічу людовці. Що правительство і парламент таке

внесенє буде поборювати, нема сумніву. Се однак не повинно наших послів встримати від представлення єго.

Друге внесенє. Була краєва устава з 2/2 1867 (д. у. к. ч. 5) о твореню фондів запасових, котру однак яко несправедливу знесено 12 12 1869 в. д. к. 4; устава ся наказувала, що кождий парохіянин від 16 року до 50 мав складати що року 10 кр., дідичі і бідні не платили.

Сю уставу відповідно змінену належалоби доконче впровадити в житє. Після неї в кождій парохії має істнувати фонд запасовий на покритє коштів ставлення і репарації церкви і будинків парохіяльних. Він буде творений з датків складаних через патрона і парохіян для кожного обряду окремо.

Аби фонд сей впровадити в житє, мусить председатель комітету вистарати ся з уряду податкового о виказ парохіян і оплачуванух через них податків, як також виказ податків оплачуваних через патрона. Комітет на засіданю ухвалює більшстю голосів видатки, які має стало рік річно, як асекурація, платня дяка, платня для сторожа нічного і видаток більший, як памірена будова церкви чи будинків. І після того укладає ричалт сталий і надзвичайний.

Ухвалу сю підписану власноручно через комітет з виказом парохіян відсилає ся до консисторії. Ся просліджує потребу, зетверджує і відсилає до уряду податкового в ціли приписаня до податків і стягнення.

Гроші побирає председатель комітету на квіт підписаний через него і ще одного члена комітету.

Найпізнійше в марті председатель комітету предкладає комітетови замкненє рахунків і то в тільки екземплярах, кілько є членів. Затверджені рахунки відсилає председатель до консисторії і староства, котре має власть контрольну і може наложити грошеву кару на комітет, еслиби замкнення рахунків до кінця цвїтня не предгожив. Злишну готівку т. є. ту, котру члени складають на якусь будову, має складати ся безусловно в щадничі або в касі з неограниченою порукою.

Если заходить конечна потреба будови, то щоби парохіян не обтяжати надзвичайно датками, уділяє фонд релігійний комітетови позичку безпроцентову, а порукою є власне через уряд податковий стягані дїтки, котрі вільно фондови закондикувати.

Так менче більше виглядаби субстрат закону конкуренційного.

Рівночасно з тим мусїби бути ухвалений закон о меліораціях ґрунтів ерекціональних. Сотки тисячі моргів парохіяльної землі потребує меліорації. На меліорацію є фонди державні і краєві в виді позичок дешевих і запомог, але, на жаль, ми з них користати не можемо. Сьвященик сам не хоче ризикувати, бо вкладів єму ніхто не верне а позички дістати не може.

Але най вийде закон, що парох іменем своїм і своїх наслідників може взяти позичку меліораційну на довший час і позваляє наложити кондикт на конґруу банкови. Тогди банк, маючи гваранцію, мігби уділяти позички і через се дохід парохії піднісби ся значно.

Я думаю, що справи обі повинніби священики на найблизших ад hoc скликаних соборчиках обговорити і ухвалити зїзд н. пр. до Львова, деби явили ся відпоручники деканатів і справу добре вже обговорену віддали послам.

Б Гоцький.

Єще раз про „наші пекучі справи“.

Влучні є погляди о. Гадз. („Нива“ ч. 13.) на пекучі справи руського духовенства. З сими поглядами кождий з нас, хто тільки живе серед обставин ворожих нашої церкви, повинен вповні годитись. На жаль однак між нашим духовенством все таки замало солідарности, до якої вказали нам дорогу Владики в ціннім сїльнім листі пастирським. Многі з собратів занадто оптимістично по давньому задивляють ся на справи біжучі, нас і церков нашу обходячі, все таки упереджені до прислів'я, що наш нарід занадто релігійний. Може так декуди й є, що так не всюди, о тім мали ми нагоду переконатися в часі недавних виборів до Ради державної, мали ми нагоду переконатися, як то агітатори-безвірки потрапили в кількох округах, де виїшли послами соціялісти і радикали, ужити таких аргументів що прямо положене інтересованих священиків було фатальне; деякі мусїли вдоволитись тим, щоб принаймеше ратувати повагу нашої церкви і єпископів, бо лист пастирський в справі виборів по гадці ворогї церкви мав служити для обдурених і незрячих виборців яко аргумент тьми і неволї духової. Прикро то було почути на довірочних зборах скликаних священиком з уст селянина, що „пїп має в церкві вияснювати євангеліє, а не чигати дурниці“, прикро було від людий, о котрих мало ся поняти, що є добрим христіянами, почути слова: „пїп має церкви пильнувати, а до виборів зась“.

Як раз тоді оруже до борби против духовенства дали деякі священики, що в своїй партійній загорілости навіть на публичних зборах виборчих плюгавили своїх собратів не одиодумців а навіть притакували їх чинній зневазі з сторони народа, забуваючи на те, що обкидуючи бологом своїх товаришів, цілому станови на утіху ворогам церкви завдавали тяжкий удар. Очевидно знаходили ся може в тім положеню, що немати до діла з ворогами церкви, но з ворогами „рускости“ чи „українства“.

Справедливо замічає дописуватель „Ниви“ о. Гадз, що є звичай у нашого духовенства прийняти першого ліпшого гостя,

як найлучше. Зле то не є, бо гостя, розуміє ся чесного, повинно си пайчемнійше приймати, однак без люксусів. Но у нас є звичай еще більше нам самим шкідливий, а то за велика отвертість зглядом чужих. Нераз заїде гість, чи то академік, чи инший, якто кажуть, „цївіль“, на довший час до дому сьвященничого. Ну, гостя треба бавити; якаж може бути забава з одиноким гостем, як не гра в шахи (хто розуміє ся, любить ту забаву), або не розмова. Все то є красне, та на жаль в тій розмові нераз за много отвертості. Нераз оповідає ся гостеві такі річі, кстрі єго зовсім не повинні інтересувати, як приміром про „несправедливість“ чи „нетакт“ наших властей, відтак мусить бути критика заряджень єпископів і прч., а навіть можна почути з уст сьвящеників всякі „віці“ відносячі ся до давних настоятелів; забуває ся о тім, що т. з. „шлегерства“ з молодих літ питомецьких не лицюють зовсім з повагою сьвященика. Тому не дивниця, що на шпальтах ворожих нам часописей появляють ся всякі містерії „зачарованого житя сьвященничого“. По моїй думці одною з найбільше пекучих справ в нашім стані є щира, нефарисейська солідарність. В тій солідарності повинні ми звернути увагу на вихованє наших дітей поза домом т. є. в школах. Чому попірамі радикалізму є власне сини сьвящеників? Здає ся мені, що тому по більшій часті, що сьвященики занадто політикуючи, як раз не подбали о вихованє своїх дітей.

Сипали ся наші гроші на сецесію, з котрої фонди як раз тепер обертають ся проти нас. За наші гроші постановила в більшости молодіж академічна агітувати за послами радикальними, ворогами „клерикалізму“. Наколиб ті гроші обернені були на інтернати для молодіжн сьвященничой, то наші діти не потребувалиби тинятись по приватних ставціях. Прикро то почути від абітурієнта, сина сьвященика, наколи єго запитатись, чи пійде на теологію, слова: „Прошу мене таким питанням не ображати“; так на жаль буває. Без сумніву, єслиби ми мали правдиво християнські інтернати або конвікти по всіх містах, де є середні школи, як пр. в Бучачі, деби приймано наші діти і за меншою оплатою, то з певністю не оден сьвященик з посліднього тягнувби ся, щоби тільки забезпечити свою дитину перед бездієм. Справа ся, наколиб фактично відбув ся зїзд для наради над нашою долею, моглаби бути рівнож передискутована.

Кождий з нас знає, якою то болячкою для нас є церковні треби. Знаємо о тім, що єсли хочемо мати вплив і значінє в народі, єсли хочемо, щоб наша праця около спасеня душ принесла пожадані плоди, мусимо старатись о урегульованє тої для нас важної справи, щоб перший ліпший наш ворог не воював проти нас оружем „здираня людей“. Занадто рожево задивляють ся ті сьвященики, що думають, що нарід зовсім добровільно дає гроші за функції, як пр. похорони і слюби. Що як що, але справа слюбів повинна бути якось унормована, бо не зовсім приємно почути з уст розагітованого селянина, що пошл противні реформі супружескій для того, щоби не стратити за слюби“.

Патент Йосифінський в практиці нині без значення, однак там де треба, вороги наші радо покликають ся на него. Знесенє тогож, як також знесеня права патронату мусимо домагатись всіми силами.

Cuius schola, illius religio. Одною з таких шкіль, особливо в нинішніх часах, є преса. Ї то може найбільше пекуча справа над котрою вартоби застановитись. щоби охоронити нашу суспільність перед лявою радикалізму або соціалізму. В тім ділі нелякаймо ся мари „клерикалізму“, яка не дає спокою „святицьковим“ з „Діла“ ч 217 Не лякаймо ся утворити товариство, що булоб агендою Віденьського Pius Verein-у, котре має на цілі попірати пресу в душі християнсько-соціалізм. Не завадилоби і нам брати участь враз з вірними в загальнім з'їзді католиків, що відбудеться у Відні в осени с. р. Спомагалисьмо доси пресу, що наколи пошилась в піре, стала ся нам ворожою, чому не маєм подбати о пресу в душі християнськїм. Покищо одинокою часописию економічно просвітною в душі християнськїм є „Основа“. (Чейже „Русское Слово“, як показалась послїдними часами, не можна назвати католицькою газетою).

О скілько менї звістно, нарід дуже радо читає „Основу“, не буде однак про неї знати, наколи кожний святицький хоть оден примірник не заперенумерує, щоб від часу до часу дати парохіям прочитати. До того однак треба заохоти, а в кінци користаючи, що часопись дешева (до кінця року 1 к.) на 10 примірників своїми грішми заризикувати. В той спосіб можна легко запобічи одностайному читаню „Громадського Голосу“. Хто приміром читає „Основу“ і „Громадський Голос“, преці нераз може зрештєфлексувати ся і пізнати, що радикальна партія не мусить бути найлучша. Ще одна справа. Ї у нас много партий та еще гадаю, одна партія для всіх Руснів католиків особливо для святицьких, не зашкодить, бо до неї всі без ріжниць поглядів можуть належати, се є партія християнсько-соціална, що є нині одною будь щобудь найсильнішою партією парламентарною. Правда, що наші прихильники в роді „святицьків“ з „Діла“ на сей проєкт піднеслиби ропот, як „Громадський Голос“, що наступає чорна хмара, однак того крику не маємо причини боятись. До того йде, що, чи нині, чи завтра, мусить відслонити ся маска з лица поступовців в роді редакторів „Проміня“.

Над сими то і подібними пекучими справами як слїд тепер нам треба застановити ся. Тут не вистарчать слова — нам треба діл.

Зїзд проєктований о. Гадз. є конечний. Що до приготування до того зїзду, то, по моїй гадці, найлучше буде, наколи в столицях наших дієцезій за порозумінєм і участію Преосв. Ординаріятів утворять ся комітети з святицьких місцевих і з поблизких парохій, котрі то комітети зиберуть з поміж себе делегатів, що зїхалиби ся спільно пр. у Львові і там уложили би точки про пекучі наші справи і розділили між фаховців реферати в тих справах на загальний зїзд святицьких. Найлучше булоби, щоб

з'їзд відбув ся в осени, саме перед з'їздом католиків у Відни.
Впрочім дискусія отворена.

о. Вол. Антонович.

Соціалїзм а Церква.

(Реферат з декан. соборчика).

Соціална нужда нинішних часів росте прискореним темпом майже з кожним днем і то не лиш під виглядом матеріальним, але також і моральним. Жерелом єї в першій мірі се відступство новочасної суспільности від Бога і від Їго Церкви. Новочасне поганьство, гірше о много від старинного, опанувало нинішній сьвіт, котрий до тепер жив спокійно і щасливо в тіни розлогого дерева Церкви Христової, під прапором креста і під законом Євангелія Христового. Не дивно проте, що настали поганські часи. Відречене Бога, Сотворителя цілого сьвіта, сей великий „гріх соціалний“ послідних віків, котрий початково заразив т. зв. висші сфери суспільности, в наших часах посредством преси, неморальних брошур і книжок ширить ся щораз дальше; ся страшна язва обняла майже цілу суспільність і грозить єї цілковитою руїною. Одиноким ратунком булоби се жерело зарази заткати і усунути і цілу суспільність завернути знова до Бога, до Церкви Христової і до засад християнської правди і любви. Без того нема для суспільности ратунку. Бели так дійсно справа має ся, то духовенство католицке має дуже важну задачу до сповнення з огляду на людську суспільність. Оно повинно виступити зі словом Божим на устах на перший плян до праці соціальної. В таім разі до нас відносять ся слова св ап. Павла: „Ты же трезви ся о всем злопостражди, дѣло сотвори благовѣстника, служеніе твое извѣстно сотвори“. (Тимот. IV. 5.) В таім разі мусимо пійти за радю великого єпископа соціального Кеттелера: „Клир передовсім повинен зрозуміти духа часу і не лиш при помочи звичайних средств на давній утертій вже дорозі, але уживаючи також всяких можливих средств, на всіх можливих шляхах, які покажуть ся нам справедливыми і дозволеными, повинен боронити сьвятої справи Бога. Треба учти народи християнські, они мусять пізнати донеслі квестії наших часів. З кождой проповідницї треба о тім нарід поучувати“. До тих важних квестій належить квестія соціална. Бели маєм говорити о соціалїзмі то мусим пізнати, як повстав соціалїзм? Без сумніву многі причини єго зродили. Між ними суть причини моральні і релігійні, суспільні і економічні а усі дуже цікаві як предмети до близших студій. В наслідок винаходу машин повстали великі фабрики. Ремісник, що граює двома руками не міг витримати конкуренції з машиною. З того слїдував упадок домашнього промислу. Усьо кинулось до фабрик а їх власителі видячи незвичайну подаж праці, постановили єї визискувати і

почали впроваджувати працю нічну, котра нищить здоров'я робітників — а відтак працю в неділі і свята, котра знова ослаблює і убиває жите релігійно моральне. Рівночасно з піднесенем часу праці почали капіталісти обнижувати денний заробок, бо знали добре, що робітник на всео мусить ся згодиги; звідси повстало у робітників що раз більше убожество. За тим слідувало зле відживлюване ся родини робітника, нездорове помешкане, склонність до алькоголю, неспокій і тривога о будучність а в кінці в часі довшого безробіття, хвороби або старости—пужда. А що в наслідок міжнародної конкуренції багато фабрик упадало — лишались цілі великі громади робітників без зарібку. без даху і без всяких средств до життя. З одної сторони капітал почав скуплювати ся в одних руках і повстали міліонери а з другої сторони тисячі пуждарів; почав робити ся що раз більший розлом між одною клясою людей, що ростуть в що раз більше богатство а другою, що паде в що раз більшу пропасть нужди. Такий стан викликав квестію соціальну. В Німеччині около р. 1840 повстав Weitling а по нім жиди Marx і Lassale і они перші почали ширити засади соціалістичні і поставили таку програму:

На місци устрою теперішнього званого устроєм капіталістичним соціалізм ставить устрій соціалістичний полягаючий на удержавленю средств продукції а за средства продукції уважає ся все, що може стати ся жерелом капіталу; до того конечно єсть знесене всякої приватної власности, жадають усунення релігії знесення супружества в теперішній єго формі а під взглядом політичним саомстійної демократичної републики. В устрою соціалістичнім земля, фабрики, копальні, магазини, жельзницї не мають бути предметом посїдання осіб приватних, але суспільности, громади чи иншої якоїсь одиниці збірної і та одиниця буде з них користати. В той спосіб має бути раз на все усунена можливість скуплюваня ся капіталу в приватних руках.

Погляньмо тепер чи і оскільки програма сєся дасть ся впровадити в жите, єслиби єї впроваджено, які фатальні наслідки спровадилоби се?

Знесене приватної власности (як сєго жадають соціалісти) не дасть ся перепровадити хіба насильством, бож мало хто віддави своє майно добровільно і мусїлоби прийти до революції. А єслиби навіть се наступило то в такий соціалістичній державі ніколи не булоби спокою. Се уряджене вийшлоби на некористь як раз клясї робучій, для котрої хїсна зісталоби оно впроваджене. Бо не всі робітники суть в рівній мірі зручними і пильними, а винагороджене малоби однакове. Через се виробилоби ся лїнивство, що малоби дуже сумні наслідки для суспільности. Ідім дальше. Єслиби держава кождому тільки дзвала кільки потребує до життя то може наступити случай, що не оден лиш якусь ч.сть з того зуживби, а решту би заощадив. Звідси повсталоби знова нерівність майна. А єслиби мусів заощаджене звернути то се булоби найбільша тиранія. Як в природі знаходимо

найбільшу розличність, так дієсь і між людьми. Розличність віку, рода, здоров'я. сил тілесних, здібностей а особливо характеру не дадуть ся між людьми позносити а від тих розличностей зависить власне розмаїтість становиска життя і посідання. Самі соціалісти сего не тримають ся і своїм провідникам платять по кільканайцять тисяч річного удержання. Також бажане щастє на землі не дасть ся досягнути, бож ані терпінь, ані слабостий ані смерті оминуть не дасть ся. Если до того додамо жаданє знесеня релігії¹⁾ і супружества то доперва тогди в цілій наготі увидим ті нещастя, які мусілиби наступити по здійсненню програми соціалістичної.

Для чогож соціалісти виступають проти Церкви і релігії? Они закидають Церкві, що она відвертає очі людскости від річий земских, вироблює в душах обоятість і легковаженє для справ дочасних і ставьє проте загорою проти упорювання тих справ. Закид се несправедливий, опертий на незнаню засад і наук, які та Церков голосить, закид стоячий в суперечности з цілою історією Церкви. Церков ставляє людскости ціль надприродну — то правда. Твердить, що житє правдиве розпочнєсь доперва за гробом. Старає ся серця і душі людські справити не до дїбр перемінаючих і свінчених, але звертає їх до того що нескінчене, до шуканя правди нескінченої, нескінченого добра, вічної краси і щастя, словом — до Бога. Але рівночасно ставляючи ціль надприродну яко конечне средство до досягненя тої цілі всказує нам виповненє обовязків, які вкладають на нас условія житєві. Обовязки взглядом людскости взагалі, взглядом вітчизни, взглядом родини. До того вічного свїта провадить дорога не дармованя і лїнивства або обоятноти, але дорога праці над тим, щоб ті всі обовязки сповинити і по можности причинити ся, щоб Царство Божє запанувало і тут на свїті, щоби справедливість, правда, добро та щастє і ту на землі заясніли. А таке повяте життя людского не може перешкодити до упорювання відносин дочасних. Кождий чоловік має якусь ціль остаточну своїх трудів, має якийсь ідеал і чим висший той ідеал то і житє его і праця буде більше безінтересовна а менше егоїстична. Чи ж ті, що зривають з ідеалами віри, ставляють собі все за остаточну ціль життя загальне добрє людскости, хоть би лише дочасне? Давби Бог, щоби так було. Але на жаль найчастійше за ціль життя свого ставляють они собі інтереси дуже егоїстичні, нераз навіть приносячі їм ганьбу, а до котрих не кождий хотївби признати ся голосно а, навіть перед самим собою ветидавби ся признати. Може бути, що хто поставить собі ціль матеріяльну яко одинокі і найвисшу йти буде до неї з більшим запалом а навіть і насильством, але чи на тім віднесе хосен загальний розвій людскости, котрий прецїнь не полягає на тій лиш стороні життя. Віра каже

¹⁾ На засіданю німецкого парл. 11/I 1883 р. Liebknecht сказав ті слова: „Скоро соц. демокр. дійде до власти, тогди християнізм належати буде до байок і легенд“.

любити справедливість цілою душею, голосить, що „блаженні алчущі и жаждущі правды“, розбуджує відразу, ненависть до всього, що є кривдою і несправедливістю, що знасилує права тої найвисшої відвічної справедливості, котрою єсть Бог. Показуючи на Бож. Спасителя на кресті, що полишив небо, щоби принести правду світові, ту працював і до остатньої каплі кров вилив і умер на кресті, щоби научити, як треба з посвяченням працювати для правди і справедливості і як боротись с то Царство Боже запалює (віра) наші душі до посвячень і пожертвовань. Закидують дальше соціалісти Церкві, що она з засади стоїть по стороні клас упривілюваних, що є ворогом всяких змін в устрою суспільнім, що уважає теперішній устрій за найліпший і кидає клятви на всякі заходи перебудовання суспільности. Але так не єсть. Церков не від нині працює і не від вчєра. Лиш що она має досвідченє віків і знає, що великі зміни не приходять легко і не все то, що в теорії виглядає гарно, в практиці показуєсь хосенним. Бо Церков від віків звернена до того, щоб людям голосити справедливість і правду, виділа уже багато стремлїнь гарних в своїм zaloженю, котрі світові принесли лиш нещастя. Церков має на оці добро не лиш одної класи, але добро цілости, добро усіх. Она займаєсь чоловіком від давна, щоб єго піднести і допровадити до тої великої ціли в судучности і знає потреби єго духа і серця і знає, що жадної з них легковажити не можна, ані поминути і що если обставини внїшні впливають на внутрішні, если пр. нужда материяльна провадить до руїни духа — то тим більше упадок духовий, моральний мусить перешкодити щастю материяльному. Церков знає чоловіка таким, яким він дійсно є, не лиш з потребами єго дочасними і з єго інстинктами, що служать до житя материяльного, але також і з єго тугою внутрішньою і тими інстинктами моральними, на яких виконанє насильство метить ся дуже тяжко. Дятого Церков так легко квестий не розвязує ані так легко не укладає програми. Що Церков не стоїть по стороні клас упривілюваних свідчить о тім історія Церкви, котра доказує, що Церков від свого початку стоїть по стороні покривджених, особливо що до права власности становиско Церкви єсть дуже ясне: оно опираєсь на знанім тексті права Мойсейового, котре докладно означає діяльність суспільну властителя: „Если збираючи з поля упустиш на нїм сніп збіжа, не маєш вертати, щоби єго забрав. Лишить ся він для иншого, для сироти або вдови, щоби Бог благословив тобі в праці рук твоїх. А коли будеш стрясати дерево оливо не вернеш до него більше, що полишить ся, буде для сироти або вдови. А в часі живив не будеш вижнати всіх кутів і країв того поля, ані не будеш збирати колоса, але полишиш то все для бідака і подорожного. Я на віки Бог твій“. О тім становиску Церкви виразно говорить св. Тома так: „Бог не на те дав землю родови людскому, щоб нею самовільно володів: але щоби розум людський і зарядження народів розграничили єї поділ до спільного добра всіх. Під взглядом уживаня усі річи внїшні суть

вспільними а не особистими, а то в тім значенню, що єсть обов'язком уділити їх другим для заспокоєня їх потреб". Папи Р. яко „сторожі справедливости“ пераз пригадували ті засади тим властителям, котрі не хотіли о них пам'ятати. І так Папа Клим IV в XIII віці дозволив безвзглядно кождому заняті під управу третю часть посілости, котру властитель полишав стало облогом П. „Сикст IV“ в XV в оголосив, що „в будучности і на все буде позволено всім і кождому з осібна в посілостях римських і в „patrimonium“ св. Петра в Тосканії як також на побережю Кампанії в часі довільнім взяти собі під управу і засів трегу часть піль лежачих облогом без взгляду до когоби они належали: монастирів, капітул, Церквей або урядників публичних якого небудь стану або положеня. До полагодження таких справ були установлені спеціальні делегати. П. Клим. VIII. покликав ся також на той декрет і затвердив его в однім зі своїх „motu proprio“. Той декрет був потверджуваний аж до початку XIX в. коли то П. П. Пій VI і VII пригадали знова ті обов'язки суспільні власности. Треба се признати, що в XIX віці члени католицької суспільности на поли соціалнім за мало працювали і доперва соціалізм їх збудив і пригадав, як багато єсть еще праці, більше аніж коли инді, показав і нап'ятував кривди що кличуть до неба о пимету не лиш на тих, котрі тих кривд допускають ся, але і на тих, що своєю безчинністю їх толерують. Спосіб як католицька суспільність має поступати, щоби розв'язати квестію соц показав нам усім Папа Лев XIII. в своїй енцикліці „Rerum Novarum“ котру християнські соціологи називають „magna carta libertatum“. Треба лиш подати собі руки до взаємної праці а Крест знова заясніє над цілими народами. Піднесім лиш високо прапор Креста і під его основою ідім в бій горячий і завзятий до твердої праці з тою надією що і тепер сповняться на нас слова „Симъ знаменемъ побѣдиши“.

Миколаїв 26. лютого 1907.

о. А. Дубицкий.

До полового питання.

(Конець).

Полові пристрасти мусить ся порядковати дуже строго, дуже старанно, мусить ся усувати все, що до них веде. Нічо дивного, що мораль християнської Церкви з такою дбайливістю займає ся половими справами, щоби їх уняти в карби, щоби їх підпорядкувати під розум. До того призначене нерозривне подружжє, найлучша запорука перед моральним звиродненєм одиниць і суспільности. Церков узглядає в своїй моральній системі всі обставини і потреби людської природи. Признає конечність полових зносин, не осуджує їх, противно, підносить,

ублагороднює надприродним характером христової тайни. Полові зносини поза подружжям Церков рішучо осудила і відкинула, а zarazом осудила все то, що до них веде, навіть гадки і найнезначніші на позір полові порушення, о скільки вони — розуміє ся — суть актом свободної волі. Система моральної теології *in sexto* і система подружого церковного права суть монументальним доказом, як Церков дбає о уложене полових відносин. З їх потребою Церков числить ся — доказом церковне подружжя. Але і позатим узглядняє Церков неміч людської природи, і тому установлену Христом Господом тайну сповіди так радо подає і тим, що попали в полові гріхи поза подружжям.

При тім всім висше цінить Церков цїлковиту повздержність чим подружжя, але се річ природна. Та чеснота рідка, а що рідше, то ціннійше; полові зносини і в подружжю все суть получені з непорядочними пристрастями і вони, а не самі зносини полові, викликають певного рода неохоту Церкви; в кінці примір Спасителя, в якім цїлковита повздержність осягнула нескінченно совершенний ідеал, остав все для Їго Церкви взором гідним наслідування.

В таких начерках далаби ся помістити полова мораль Церкви, яка викликає багато протестів. Крім висше наведених закидів Толстою, що Церков оказала ся за поблажливою в половім питаню санкціонованем подружжя та крім закидів, що Церков на точці полового питання є за строга, бо завела цїлбат та наказує полових зносин поза подружжям, підносять ся закиди, головнo зі сторони протестантів, що церковна мораль за легкодушна, бо в підручниках моральних пише ся отверто і „безлично“ про полові справи, про які — після протестантських гіпокритів і фарисеїв — не вільно і не випадає публично говорити. Що ті питання трактує ся поважно. в латинській — отже для пересічної „інтелігенції“ недоступній — мові, що їх обговорює ся з конечности і потреби для будучих сповідників; що ті питання полові обговорює ся цинічно в призначених для мас „популярних“ книжках і брошурах зі сторони „поступовців“, на то все глухі і сліпі протестантські фанатики, вони бачать лиш католицку Церков! Інші ще гіпокрити закидають, що католицка Церков є фанатично строга для людей не живючих в подружжю і наказує їм полових зносин, а за те позваляє на „неморальність“ людям живючим в подружжю, бо тим на все позваляє між собою. Одним то не подобає ся, другим тамто, кождий щось иншого знаходить до направи і „реформа“, а властива річ в тім, що всі „реформаторські“ проєкти, то лиш укрита і позорована неаваисть до Церкви. Церков не може і не сміє числити ся з проєктами подаваними їй з усіх сторін, бо ті проєкти собі взаїмно суперечні і з дня на день змінюють ся. Церков мусить остати в засаді консервативною, значить заховати всі свої установи, о скільки вони не оказують ся на дані обставини неможливими. А і тоді реформи має заводити Церков, а не инші непокликані чинники, без огляду, чи они сьвящениками,

чи ні. А священники хіба повинні взглядом Церкви і всіх її установ оказувати більше п'єтизму, чим т. з. „критицизму“.

Але вертаю до річи. Відповідно до засадничих поглядів Церкви на полове пи.ане, укладає ся і погляд, як належить говорити про полове справи до дітей. Полові справи все викликають в дітей велике заінтересоване, вони неустанно ставлять питання на тій точці і байками „про бузьків“ тяжко їх збути, бо все знайдуть ся „осьвідомлені“ товариші, які про ту справу поучать несвідомих і теоретично і... практично. Жерелом цікавості дітей в часто сама теоретична цікавість, сама жажда знаня, яку не раз треба заспокоїти в відповідний спосіб, если не хоче ся, щоби дитина не прийшла в иньший, менше пожаданий спосіб до „пізнаня правди“. З другої сторони однак треба і на те памятати, що дитина не вдовольняє ся теоретичним пізнанем, вона буде над тим дальше застановляти ся, а „осьвідомлене“ додасть лиш материялу до думаня над половими справами. Молодеча фантазия, горяча вдача доростаючої дитини не дуже дораджує, говори ясно і отверто говорити про полове справи; таке ясно говорене обудить лиш дрімучі пристрасти, які не знайдуть дозволеного свого заспокоєня. І ту як раз тяжкий вихід: Сцилла і Харибда!

Полових питань рішучо не можна обговорювати з дітьми так, як обговорює ся иньші фізіологічні справи, які не викликають ніякого пожадана. В загальї найліпше о тих річах зовсім не говорити і старати ся заховати дитину в несвідомості про полове справи, о скільки се можливе. Стремлене, яке домагає ся полого „осьвідомлюваня“ дітей лиш для того, щоби вони знали „правду“, треба рішучо осудити; те стремлене хотий „поступове“ а радше тому власне противить ся основним точкам педагогії і не узвглядає психології, думаючи, що дитина поперестане на теоретичнім „осьвідомленю“ і не піде дальше. Інтелектуального розвою не вільно осягати коштом морального а дитина мусить позістати дитиною, чистою, наївною, невинною, аж доки не прийде її час. А і тоді треба поступати старанно і психологічно, поступенно; ролю ту найлічше сповнить мати з материньскою ніжною любовю, а не з таким брутальним цинізмом, з яким осьвідомлював би не оден „поступовий“ педагог з „Проміністих“.

На жаль однак сучасна атмосфера так зігнала, втискає ся всюди, у всі закутки сучасного житя, в родину і школу. А тою атмосферою дихає дитина, нею пересякає, зароди моральної гнилі, винесеної з дому, розвиває школа. Одна дитина „осьвідомлює“ другу. В таких обставинах треба вже прийняти *malum necessarium*, взглядно *minus malum* і обережно, поважно, тактовно, не за богато і незамало, так прагнучи, від часу до часу поступенно здирати з полого питання ту таїнственну, дражнючу діточу фантазию, заслону і авреолу. Требаби представляти в відповіднім до психологічного стану дітей, які має ся перед собою, з узвглядненем місцевих обставин, з педагогічним

досвідом і вправою полові зносини в такому світі, в якому вони суть в дійсності, не яко щось так взнеслого, як каже Додель, але і не так, як щось упідляючого людську природу. Християнські погляди, догмат первородного гріха можуть віддати велику прислугу. Але все треба пам'ятати на девіз: краще за мало, як за багато. Впрочім загальне правило не дасть ся поставити, педагогічний досвід, в злучі з засадами християнської моралі, самі вкажуть спосіб освідомлювання.

Найлучшою розв'язкою питання, як освідомлювати в половых справах, булоби, еслиби діти виростали в здоровій морально атмосфері, еслиби родичі, самі морально виховані, дбали про свої діти та вщиплювали в них засади християнської моралі, еслиби школа то виховане доповнювала, еслиби публична опінія, преса, законодавство звертали пильно увагу на все то, що штучно викликає в дитині заінтересоване ся половим питанням, еслиби суспільний устрій так зладжено, щоби усунути нужду працюючих верств і дати їм спромогу уживання иньшлх розривок крім алкоголю і „любови“, словом, еслиби людство, взглядно верховодячі круги вернули до практичного християнства. Але до того мабуть дуже далеко, а сучасні обставини здають ся вказувати на щось противного.

„Поступ“ на кождім поли, отже і на точці полового освідомлювання. „Neue freie Presse“ називає се „неморальністю“, що шкільні власти в Будапешті покарали „освідомлених“ учеників, які заспокоювали свої потреби в публичнім домі. „Поступові“ професори не можуть поняти, чому казує ся ученикові того, що дозволене коневі (автентичне!). Полове „освідомлюване“ отвирає очи молодіжи на всі тайни полового питання і викликає в десятиім році „житя“, в шіснаціятім зблизовану, пережиту, без сили, без полету, без ідеалу молодіж. Молоді старці! Полове „освідомлюване“ в поступовім дусі приносить „New-York-Herold“ річно 300.000 долярів „за любовні“ анонси; викликає потребу ухвали против проституційного конгресу в Парижі, щоби малолітнім не видавано листів *poste-restante* та заказано зносин з „артистками“, (гл. „Діло“, 1906 ч. 220). Полове освідомлюване викликає потребу знищення 20.000 переписних листків на новийорекских почтах (гл. Місхонар, 1907, ст. 74) Полове „освідомлюване“ викликає в Празі в положничім заведеню злогі 12½ літної дівчини наслідком зносин з рідним батьком (гл. Österreich. Volkszeitung, 1906, Nr. 43). Полове „освідомлене“ в дусі Доделя викликає в Берліні 30.000 публичних проституток, з яких не одна заробляє своїм „чесним ремеслом“ до 30.000 марок річно (гл. Kathol. Kirchenzeitung, 1906, St. 829). Полове „освідомлене“ викликає в Берліні товариство жінок т. з. „Verein für Mutterschutz“, якого цілю є ширене „ідеї“, що нема ріжницї між половими зносинами в подружю а поза подружжєм, противно зносини поза подружжєм суть природнійші і взнеслійші.

Тяжко зібрати всі ті „документи“ сучасної моралі, основаної на нових „научних“, від релігії независимих засадах. Шпиталі, кримінали, самовбійства, вбійства — то все ілюстрації полового „освідомлювання“ на підставі „сучасного“ світогляду Доделя і товаришів. Щоби зарадити моральному занепаду, записує ся рецепт „освідомлювання“ бо „неуцтво“ і „прідерія“ викликали той стан; а коли „освідомлюване“ не поперте достаточними мотивами — яких не знайде ся поза християнством — побільшає моральний розклад, уживає ся „освідомлення“ в сильніших дозах. І так „поступає“ ся все: яйце з курки, а курка з яйця. „освідомлене“ в морального занепаду а занепад з „освідомлення“ і так в безконечність. Але вернути до християнської моралі, вводити освідомлене полове в міру конечної потреби і на ґрунті християнських засад, е! то заносить і „назадництвом“ і „ультрамонтанством“ і „клерикалізмом“ і „езуїтизмом“ і пр. і пр. До чого доведе „поступ“, побачимо!

О. В.

Плеканє релігійности у гімназіяльній молодіжї.

(2 Продовженє.)

Б. Злі впливи.

З усіх сторін чуємо наріканя на нашу молодіж, на її неморальність, на її злі порови, на її визиваюче поведенє супротив женьщин і старших. Ми бачимо, як зло здобуває вже послідні оборонні точки в кріпости, твердині чесноти. Фраза, висказувана нераз лише для гумору, для жарту: „За наших времен такого не бывало!..“ дасть ся нині і в серйозній формі добре ужити; зіпсуйте нинішніх днів се дійсно зовсім щось нового, небувалого. Годить ся тому пізнати ті злі впливи, які молодіж таки в очах псують; конечною річю є пізнати роди зла, дійти до їх кореня і взятись радикально за усуненє тих патологічних об'явів на здоровім організмі наших дітей.

Таж се справді діти наші! Таж се ми самі з цілою спадшиною, одідиченою по мільонах поколіннях наших предків. Все то, що найлюбійше для душі чоловіка, всі мисли наші, цілий наш доробок умисловий, — скуплений до тепер в нас, з цілою минушстю і надіями на будучність, — лежить в тих дорогих ествах. В них і будучність нашої вітчизни, в них лежить і доля цілої людскости. Для того тут не лиш катихит сам, але всі, ціла людскість повинна би подати собі руки до спільної акції, щоби ту молодіж виховати здорову на душі і на тілі. Та чогось, чомусь суспільність наша занадто байдужна для тої важної справи, немов би не бачили ті батьки і матери, що на них спочиває перший обовязок старатись о добро сеї молодіжї. А чому-же се

так? Бо наша старша суспільність занадто еґоїстична, — вона мусіла-б позбутися багатьох своїх норів, своїх злих привчток; любов до дитини приказала-б посвятити старшим багатьом налогам на престолі добра дитини. Не той бо батько та мати, що дати жити дитині а ті правдами єї родичами, котрі сповняють ті численні обовязки, які на них Бог вложив, повірюючи дітям їх опіці. Тому то родичі, свідомі своїх обовязків повинні прикладом свого життя світити дітям, повинні бути їм провідною звїздою. Если отець і мати засад моральности не пересегеріають, як же можуть вони виховати покоління моральне? Моральність єсть тою рослиною, що вимагає постійної, найстараннішої управи в собі самих, а через то і в інших. Крім того єсть се фактом доказаним, що хвати злого приміру нівечать і нищать до коріння навіть найлучші засіви. У виду тої байдужности суспільности для сеї незмірно важної справи подвійний обовязок лежить на катехиті виконати ті хвасти з серця молодіжї, а на виконане, чистеньке поле серця засіяти добірну пшеничку, дорідне жито. З того порівняня вже самого виходить для катехита подвійна задача. Перша: се звернути увагу молодіжї на саму суть, на саме єство зла, а друга: дати їй лік на то зло. Самі вимівки, картанє тут на допоможуть, треба усвідомити, переконати, що зло єсть злом, згіршенє згіршенєм, гниль гнилю. Треба вказати, які страшні рани завдає зло так поодинокій особі, як і цілій суспільности, а если молодіж — для котрої також чейже льогічні аргумента будуть доступні — пізнаєть своїх ворогів, свої блуди і хиби, то справа буде облегчена. Здоровий розум вкаже їм що се не лиш примха катехита, але конечність суспільного здоровля, конечно усліве щастливої їх будучности.

Яко загальне правило поступованя катехита при всіх пороках, блудах молодіжї поставив би я отже правило, щоби катехит змушував молодіж, через подаванє аргументів, через розкриванє зла так в его причинах, як і его наслідках, до конклюдзій, що то зло треба оминати, з порока треба лічитись. Се була-б немов коєдукація молодіжї; молодіж пізнавши з уст катехита, що зло робить, вносила-б з того, що треба поправити лихо, зарадити злу. Не трактованєм з гори, не лайкою, не „по сему бить“, але немов старший, досвідний товариш вкаже катехит влучними аргументами на некористність поступованя, а молодіж услухає его щирої, батьківської ради. Хочу, щоби мене добре зрозуміти, тому ужию для приміру якогось конкретного факту. Катехит довідав ся, що ученик Н. пару днів тому прийшов п'янісенький до дому. Если-б так катехит лиш закликав ученика, нагрозив, насварив полаяв то се був би педагогічний нонсенс... Як то? ані словом не виказав злого впливу алькоголю на молодий его організм, на ціле его будуче житє, не лічив его рани, може вже і завдатки налогу і хотів, щоби таке поступованє що допомгло ученикови? Ні, ученик буде тепер так пити, щоби катехит не довідав ся, та не сповнив своєї обітниці каря, якою загрозив при першій лайці, але се не поправа! се не справленє уче-

ника на добру дорогу. Може і лучше-б було на таке через палці дивитись, як так педагогічно (?) поступити.

Одним словом, молодіж мусить не лиш знати, що єсть сказано, що щось єсть злом, але она повинна знати, чому оно заказане, чому єсть злом. А тепер придивім ся ближше бодай декотрим порокам молодіжи, викриємо бодай частину злих впливів, з'оперуємо пасожитів, галапасів молодого організму, бо они молодій биліні незмірно шкодять, житю її загрожують.

І. Злі товариші.

Чоловік живе між людьми; если-б посідав свою райску невинність і праведність, то не потребував би у взаємнім відношенню до других ніякої уваги на себе. Адам однак согрішив, а з ним ціла людскість і через те став чоловік чоловікови ворогом. Справедливо тому перестерігав Христос перед фальшивими проказами, що можуть душу звести на погубу, на загладу. Если дорослий чоловік дуже потребує добирати собі товариства, та уважати на самого себе, щоби не заразитись якою душевною пошестю, тим більше мусить на се уважати молодий чоловік. котрий з одної сторони є дуже възпрімчивий що до злого, а з другої сторони навіть не знає часом, що щось єсть злом, і впадає в сіти злого в добрій вірі, в цілковитій несьвідомости.

Тут то власне і поле для катехита подбати, щоби молоде покоління вийшло здорове. незакажене злими товаришами, не заправлене ними завчасно до злого. Ба! але чи катехит годен допильнувати всіх? Чи є він в силі розтягнути свою бачну увагу на тільки молодіжи? Певно, що годі у всіх случаях запобічи лиху, годі бути кождому ученикови Ангелом хоронителем з'осібна, але при добрій волі можна багато доброго зробити, неодну молоду душу уратувати. А ось і кілька загальних уваг в тім напрямі.

а) Катехит повинен розвинути бачну увагу на се, хто з ким ближше живе, хто з ким приятелює, а ті помічені дадуть нераз дуже цікавий результат. Один звязав ся з другим, бо они односельчане, другі знов приятелюють зі собою, бо они собі весільно помагають в науці, трета пара, се певно якісь підростаючі письменники, що вже тепер і зраджують собі взаємно свої перші проби поезий, повістей, драматів і взаємно завидують собі ідей та будучої слави. Але є і інші парки, інші товариства. Ті прим: заключили привязнь, бо належать до спільного „Rauchclub-у“, тамті управляють порнографію піснями, картками, масними анекдотами, „осьвідомлюванем“..... і т. п; той залюбив ся на смерть в сестрі свого товариша; а тамті учаються спільно на партию білярду, ходять в кабачок на пиво, чорну каву. Одним словом хлопців мусить або добра, або зла причина приязни вязати з собою; асоціація мусить мати якийсь спільний ґрунт, взаємні інтереси.

Коли-ж робити такі замітки? На се є много нагод. Дивитись лиш, хто з ким сидить в лавці, хто з ким мешкає разом

на станції, а матеріял буде дуже багатий і інтересний для студий катехита. Що ж тепер з тим матеріялом почати? Він буде дуже цінним средством помічним для ратованя хлопців перед моральним зіпсутєм, бо немов по нитці до клубка дійде катехит в неоднім случаю, де лежить причина зіпсутя обичаїв неодної доброї доси дитини. Той матеріял вкаже не раз, чому той занедбав ся в науках, той дістав синці під очима, тамтой абсентуєть ся в школі. Причиною в многих случаях буде злий товариш диявол, що молодого хлопця зводить до злого. Задачню катихита буде отже тут ізолювати таку паршиву вівцю, щоби не заражувала невинних дітей; катехит доложить всіх старань, щоби молоде деревце напростувати і на будуче від подібних товаришів увільнити. З сказаного виходить що:

б) Зле робить той катехит, котрий з найдальше посуною поблажливостію глядить скрізь палці на деморалізатора ученика, его провини покриває, перед тілом учительским усправедливляє, потішаючи ся, що я „уратував перед прогнанем з гімназії“. Ліпше най один погине, як має заразити многих своїх співтоваришів. В таких случаях остракизм єсть найлучшим средством, охороняючим многих від зла, котре ширить ся страшенно скоро. За моїх часів в одній з Львівських гімназій „освідомлений“ співтовариш роздавав межі спосібнійших учеників літографований аркуш паперу з таким написом: „Як можна за годину стати атеїстом?“ і плелось там дурниці, які лиш трохи льогічно думаючий чоловік може збити. Але межі некритично думаючою, запальчивою молодіжю той апокріф робив певне вражінє, сїяв зерно зневіри, скептицизму. Дійшло се і до відомости катихита. Наш усвідомлюючий товариш дістав від катехита тихцем *consilium abeundi*, пішов на иншу гімназію і там то само: псував діти найневиннійші, з тою ріжницею, що ділав се обережнїйше, осторожнїйше, вимагав присяги, грозив в разі зради смертю і т. д. Як видно добре серце катехита тут накоїло много лиха.

в) Треба молодїж нашу перестерігати перед занадто великим збиженєм ся з жидами. Жид знає, що его цілий сьвіт не любить, ненавидить; він знає, що головною причиною сего се его раса, его семітске походженє і чи слушно, чи не слушно, его віроісповіданє. Жид коли змінив віру, вже кождий на него инакше дивить ся. Жид отже, батучи то упередженє сьвіта до себе, набирає сам відрази до всякого понятя релігії, заціплює той індеферентизм в серцях своїх співтоваришів християн. Майже кождий жид ученик пхаєть ся в соціялісти, тому бо той висів на своїм прапорі також напис: „Релігія-се річ приватна“, релігія се пуста форма, отже тут жид чує себе паном, чує себе в тій партії своїм. Преці бачимо, що головами соціялізму самі жиди: Бебель, Маркс, Ляссаль, Адлер, Зінгер, Елленбоген, в Галичині Дияманд, Ліberman, Мозлер, Вардах, Зейнфельд і другі. В новїйших часах доперва почалась і межі Жидами реакція в т. зв. сіонїзмі, се є жидівскім патрийотизмі і Жид належний

до тої партії сьміло і отверто признаєть ся і до жидівської народности і до жидівської віри.

Не думаю я тими словами пропагувати якийсь антисемітизм, жидофобство, але певного рода асемітизм т. е. обходжене ся без жидів на всіх полях. Буде се для нашої молодіжи під кожним зглядом додатне поступованє, так під зглядом релігійним як і моральним. Жид бо не має, не знає сповіди, такого знаменитого средства у вихованю молодіжи, де совісний сьвященник може не одну душу уратувати від смерти моральної, від погуби душевної. Жид не знає науки Христової совершеннійшої від старого закона, котрий не може єму дати тільки побудок моральних, як наука Христова. Жид є всюди розкладовим елементом, ваяєть ся в борбі двох все з сильнішим. Не тяжко отже, щоби і наша молодіж, живучи в тісній приязни з жидами не перенялась від них їх ідеями, їх поступованем. (Далі буде.)

Відповідь на допись до „Ниви“: До нашої церковної термінології.

Дуже мене се втішило, що на мою допись до „Ниви“ на тему: „Якої Русини галицькі віри і якого обряду?“, написав О. В. розвідку під заголовком: „До нашої церковної термінології“. Са розвідка мої погляди що до термінології о віроісповіданю галицьких Русинів вповні стверджує. Инакше о сій термінології і не можна судити, бо кождий католик, дивлячись із становища католицької догми, инакше галицьких Русинів що до віроісповідання не назве, лиш римокатоликами, якими вони в дійсности і є.

Однак на дальші виводи дописувателя О. В. не доконче сак зовсім можу годитись. Кажє дописуватель, що слово „римський“ в полчєнє з „католик-цький-цька Церков“, се плеоназм, що в католицизмі містить ся вже понятє „римський-римо“. Се справді так є бо лише та Церква Християньска є католицькою котрої найвищий на землі начальник, „камень віри“, є єпископ Риму правно після канонів церковних вибраний. Дальше дописуватель признає, що сего прикметника „римський-римо“ в полчєнє з „католик“ с. є. римокатолик, римокатолицька Церква, треба з притиском і виразно уживати для відріжненя правдивого католицизму с. є. римокатолицизму від псевдокатолицизму, званого старокатолицизмом і від східної схізми, котра також католицизмом чванить ся. Однак дописуватель не хоче догадуватись, що у нас в Галичині сей прикметник „римський“ в полчєнє з „католик“ с. є. римокатолик, мусить уживатись завсїгди і всюди, чи то в мові чи в письмі, на означєнє віроісповідання галицьких

Русинів католиків. Не хоче дописуватель О. В. і сего догадатись, що так дуже знане і явне, що в головах декотрих многих Русинів галицьких, хотяйби і по формі католиків, не містить ся в понятю вселенська католицька Церква також доконче і „римська“, бо они не знають, що понятє „католик-цький“ з прикметником „римський“ є так стисло і сильно, получене, що правдивий католик не може бути инший католик, як тільки римський католик с. є. римокатолик, хотяйби він був обряду чи то грецького, чи болгарського, чи там халдейського, чи руського, або навіть і російського (бо і то можливе і колись буде); бо вони не знають, що обряд не єсть сама віра, але зверхня богослужебна ознака, (котра може бути найріжнородніша) внутренньої однакої віри і внутреннього однакового віроісповідного переконання у всіх віроісповідників одної правдивої Церкви Христової. Дописуватель преці добре знає, що назви грекокатолицька Церква і віра, уніяцка Церква і віра впроваджують тут в Галичині цілий хаос понять у тих людей, котрі є політично приголомшені, як н. пр. многі московствуючі і у таких людей, котрі не так дуже задто вірою і річами релігійними займають ся.

Многі деякі московствуючі гадають, що між так званим галицькими греко-католиками а російською схізмою не має великої ріжницї, або так мала, що рівнає ся майже жадній і на підставі сего понятя релігійного вмовляють в галицький руський католицький нарід слова: „одна русская вера, одна русская Церков і адін русской народ“. Так принайменше учить „Русское Слово“, часопис для простолюдина. Прочі же декотрі многі гадають, що коли Русини галицькі католики, називають себе урядово греко католиками, а латинян католиків галицьких римокатоликами, тож в тім католицизмі одних і других мусить бути якась віроісповідна ріжниця. Чому? А бо галицькі католики латиняни називають себе „чат екзохен“ римо-католиками і проте голосять по своїх латинських католицьких церквах в польскім язичі: *Li tylko w rzymsko katolickim kościele jest zbawienie*. А на се розходить ся помежи галицькай нарід такий льогічний відгомон: *„Więc w grecko katolickiej cerkwi nie ma zbawienia, bo ona (ta grecko katolicka cerkiew) nie jest rzymsko katolickim kościołem“*. Се ніби то має значити, що та „cerkiew grecko katolicka jest wprawdzie trochę katolicka, lecz nie zupełnie. Coś jej brakuje“. І з сего баламутства понять шовінізм латинізаторсько польський дуже користає і до своїх цілий польонізаційних дуже єго удачно уживає.

Галицьке правительство австрійське знов також відріжняє аж два „wyznania katolickie, jedno rzymsko katolickie, a drugie grecko katolickie“. І ось знов дивогляд правительственної бюрократії. А з сего дивогляду виходить лиш велика шкода для галицьких Русинів католиків. От н. пр після сего понятя війшло застосоване правительственної устави переходу з одного віроісповідання на друге до переходу з одного обряду на другий. Простолюдин з сего всего конклюдує так, що єсть віра польська в Галичині і руська віра, а понеже Москаль після науки „Русско-

го Слова⁴, єсть дуже твердий Русин, отже твердше віру руську утримує, бо дуже твердо постить, отжеж треба їти на моленє до Почаєва. Сему всему винна назва урядова греко католик, котра до сего часу уживає ся в Галичині і в мові і в письмі і приватно і публично, навіть в церкві.

Дальше дописуватель О. В. ще тим більше єсть дивним, що не хоче назвати наш обряд галицьких Русинів католиків греко руським або руським, язык церковний називає слабо зрущеним, а сам обряд грекославянським. Наш обряд східний не можна инакше називати, лиш або греко руським або руським, коли маємо згляд на язык обрядовий, на напів обрядовий, на урядженє наших церков і на самі церковні обрядові богослужебні церемонії.

Дивлячи ся так на наш язык церковний, котрий ухдить, чи зове ся у многих старословянським, зауважаємо, що він справді є старий, але не старословянський, бо в старословянським уживали ся носові самогласні; і єсть славянський подібно як всі живучі язики славянські: чеський, польський, російський, болгарський, руський, котрі справді мають спільну ціху славянську, але також посідають свою окремишну ріжницю, за для котрої вони називають ся чеський, російський, польський, болгарський і руський і проч. Так і наш язык церковний, хотяй має бути мішаниною болгарсько-славянсько-руською, має в нашій інтонації виговорі руським. як також в великій скількості слів, більше характеристику відріжняючу від прочих язиків славянських таки цілковито руську с. в. т. з. маторуську. От так возьмим н. пр. стихиру воскресну 6 гласа з вечірні: „Крестом Твоїм хвалим ся і воскресєніє Твоє поєм і славим: Ти бо єси Бог наш разві Тебе іншого не віми“. В тій стихирі єсть не руське слово „разві“, може „поєм“, і „не віми“. Алеж і в церковнім язиці знаходимо слова: „не знаю“ і „восьпівую“ і „кремі“. Або возьмим кондак на Покров Матері Божої: „Діва днесь предстоїт во Церкві і со лики Святых молить ся невидимо за ни Богу; Ангели со Архієреї поклоняют ся, Апостоли со Пророки ликовствуют: нас бо рад і молилт Богородица предвічного Бога“. В тім кондаці єсть не руська форма: „за ни“, слово: „ликовствуют“ і слово: „ради“ а проче що єсть не руське? Возьмим пісню „Святий Боже, святий кріпкий, святий безсмертний помилуй нас“. Питаю, що тут є не руського? В нашім язиці церковнім єсть таке множество слів чисто руських, котрі зі значєня, корєня і окінченєя є таки чисторуськими, ще до нині живучими словами, крім сєгє, що при них знаходять ся з подібним значєнєм і болгарські І так крім „раб“ уживає ся в церковнім язиці і „слу-га“, крім „плоть“ уживає ся „тіло“, крім „істина“ уживає ся і „правда“, крім „паки“ уживає ся і „ещє“ і проч.

Почуймо дальше ще наші обрядові піснї, всі наші обрядові церковні напівни і обрядові арії наших вечірних чи утренних стихир самогласних, подобнів, болгарських, тропарів, кондаків сїдальних і прокіменів. Се все не єсть ані сербське, ані румунське, бо

се все чи то Греки чи Болгари, чи Росіяни і прочі співвають по своєму напівови, а ми Русини по своєму. Се творчість наша руська питоменна.

Погляньмо ще на уряджене наших церков і наші церковно обрядові церемонії, які они є.

По наших церквах звичайно нема катапетазми, а ясли є то дуже рідко; замість амвона перед царськими вратами єсть проповідниця при стіні; замість предложения с. є. проскомідійника по лівім боці престола в презвітерії за іконостасом містять ся по наших церквах тепер в закрестії; на престолі стоїть ківот для перехованя Найсв. Тайн; в кораблі церковнім єсть більше малих престолів при стінах, на церкві в кораблі і притворі стоять при стінах нераз конфесіонали с. є. сповідальниці а на середині лавки до сіданя. Се все не єсть грецке, але наше. А церемонії, чи чисто грецькі або болгарські, сербські, чи румунські? Де там, багато у нас єсть не грецького і не такого, як у прочих східних. От служби Божі читані, дзвонене дзвіночками підчас Служби Божої, виставлене Найсв. Тайн чи то в пушці, чи в монстранції, сиджене і клячане під час відправи Служби Божої, співване ритмічних народних пісень, сушлікація, царські врата під час Служби Божої завсїгди отворені, уживане до чаші ілітона і ручничка. Се все майже єсть чуже для Греків, Росіян, Болгар, Сербів і прочих східних. Се все єсть наше руське питоменне, взите від сусідів наших латинян і котре се все має у нас Русинів католиків таке право горожанства обрядового, що хто би се все посьмів з нашого обряду викинути, зробив би тим самим нашому обрядови велику і діймаючу шкоду і кривду. А чому? А бо через введені в наш обряд зміни і додатки наш обряд став більше оживляючим, практичнішим, приноровленим до теперішних релігійних постулатів і при своїй східній блискучости став ще кращим і привабливішим.

Хотяй сей наш обряд тепер має свій головний осідок в Галичній, а в прочій Русі, котра єсть схізматицька, уживаєть ся накинений обряд цареслава, котрий також ріжнить ся від грецького і прочих східних, однак сей наш обряд зістав виплеканий від прочої Русі закордонної від часу, коли та закордонна Русь була ще католицька, бодай від часу Унії церковної берестейської, коли ще не скорше. А тепер Русини наші ширять его по Америці. Отжеж не можна его назвати територіяльним, себ то галицьким, але руським. Впрочім самі власні духовні римські і руський Собор що відбув ся у Львові 1891. року, наш обряд називають греко-руським або і руським. На сторони 50. в книзі: „Чинности і рішеня руського собора провінціального в Галичній“ виразно стоїть написано так: Почтенному Брату Августи-ну Чясці Архієпископу Аярискому Лев П. П. XIII. Почтений Брате! Поздоровлене і Апостольске благословене. — Должність Апостольства.... Тож коли почтенні Братя Сильвестер Сембратович Митрополит Галицький, Архієпископ Львівський, Єпископ Каменецький обряда грецько-руського і Єпископи

Суфрагини сегож обряда....“ В додатку до чинности і рішень сего собора на стороні 629 стоїть знов так написано: „Ми, Антоній Алїярді Божю і Апостольського Престола Милостю Архієпископ Кесарійський при цісарскім і королівскім Апостольскім Величестві з властію легата прибочного Нунцій Ординарій і пр. Коли Преосвящений О. Сильвестер Сембратович, Архієпископ руський...“

Чи ж, Отче Дописуватель, треба більше компетентних і авторитетних кругів, як ось висше наведені? — Конець кінцем виходить на моїм, властиво не на моїм, бо я тут нічого не вигадав, а тільки сконстатував на певних даних, що ми Русини галицькі католики повинні що до віросповідання називати ся: „Римокатоликами“, а що до обряду „греко руського, або руського“. Отже: „Римо католики, обряду греко руського“, а наших сусідів галицьких латинян повинні ми називати: „Римокатоликами обряду латинського“, так урядово як і в писемі чи в мові, чи приватно, а в тогді цілий світ буде знав, які ми католики і якого віросповідання і обряду.

Коли я так розважував над сею замотаною назвою „греко-католик“ і над замотаними шкідливими наслідками для Русинів галицьких католиків, насунули ся мені дуже прикрі питання, що очікують скорої розвязки: Длячого то Русини галицькі так виглядають, якоби вирікали ся своєї первісної і прадідної віри і церкви і свого питоманного, на грецькій основі викоханого і вилеліяного дуже красного руського обряду? Чому то галицькі Русини хотять і намагають ся завжди являти ся світові під чужою і ложною фірмою? Чому вони кохають ся у всякій неясности і замотанінні так в теорії, як в практиці? Для чого хотять лише бути упокореними, пониженими, забутими і потручуваними яко непотріби чере всіх? Се єсть дійсно велика загадка!!!

Йоан Йосиф Мельницький.
парох в Звижені.

Окраса церков женщинами.

(Реферат виголошений 31/10 1906 р. на зборах Товариства св. Ольги).

Чоловік з природи чистим матеріалістом не єсть і не може бути. Хто стараєть ся представити людство яко висшій рід сотворінь, котрих одинака ціль: удержане фізичного життя і розмножене, сей очевидно природи чоловіка не знає. Як бо дадуть ся погодити з сим поглядом деякі потреби людського вства, людської душі, що з повисшим призначенєм чоловіка не мають найменшої звязи? Помінаємо потребу, а радше бажане совершенства і справедливости, бажане добра і щасливости, а згадаємо тільки про одну потребу чоловіка, яка єго виріжняє від всіх инших сотворінь, а сею потребою єсть потреба краси. Краса є щось

так абстрактного, так неземського, а при тім щось так ідеального, так в практичнім житю, здавалоби ся, не потрібного, що дійсно не звичайним фізичним сотворінем єсть чоловік, котрий без тої краси формально жити не може. А сю потребу заспокоює по части уже сама природа, маючи неначе в собі жерело і образ всякої краси. Бож вистарчить тільки розглянутись навкруг себе, а побачимо в природі чудову красу мало що не на кождім кроці. Природу мертву, несвідому, наслідуює чоловік обдарений свідомістю себе. Кожеде его діло носить на собі пятно краси так, що та краса стаєть ся неначе інтегральною частиною кожного людського діла. Чи чоловік будує хату, чи ставить який небудь будинок, уважає, аби та его хата, той его будинок виглядав і про око гарно і нераз на зверхну тільки окрасу хати більше видає, чим на саму хату. Щож доперва говорити про внутро хати? А що сказати про одяги, сукні, туалети і т. д. Одним словом, естетика на кождім кроці. Уже дикуни прикрашають свої голови ріжними перами, бляшками та иншими блискучими предметами, вже і они не забувають на красу. Сказати правду, то кождий чоловік від найдикшого до найінтелігентнійшого, єсть свого рода естетиком, зраджує потребу і бажанє краси, як вимоги цілком природної.

А вжеж найбільше замилованою в красі єсть та половина людського роду, яка сама зістала природою вивінована найбільшою красою значить, жінчина. Кожда жінчина се правдива апостолка краси. Она не тільки дбає про красу свого тіла, не тільки сама прибираєсь, прикрашуєсь, аби як мога найгарнійше представитись перед світом, але стараєсь також у всео навкруг себе неначе вляти частину своєї краси і свого замилованя до неї. Звідси то походить, що жінчина все єсть красше, чистійше і поряднійше одягнена чим мущина; звідси походить, що помешканє, яким завідує жінчина, все майже єсть чистійше і принаднійше, чим помешканє, в яким єї недостає. Я пригадаю тільки ще на діти виховувані матерями, а без них, на огороди з цвѣтами, на ріжні вишивки, гафги, гачкованя, на прикрасу кімнат, столів і т. д. і т. д., а з того всеого покаже ся, що жінчина се дійсно апостолка краси.

Колиж так ксжде місце майже значить жінчина слідами краси, то чиж можливо, щоби від сего єї впливу була виключена церква, церква християнська? В кождім чоловіці єсть бодай іскорка тої шляхотної чесноти, що зовесь вдячністю. А вдячність єсть тим більша, чим більше одержало ся добродійство.

І щож має жінчина завдячити християнській церкві? Відповідь на се дає нам історія.

Через всі віки до християнської доби жінчина знаходить ся в неволі як зглядом права, так і обичаю. Она в радше річию як особою. З під вітцівської власти переходить під панованє мужа і не належить до себе ані одної хвилі. Цікава річ, що чим більше цивілізований був нарід, тим низше стояла у него

жінчина. Вистарчить згадати тут тільки про ближше нам знані народи — Греків і Римлян. Ані право ані обичай не здужали двигнути жінчини. Те само мусимо сказати також про філософів, що були самотні оборонцями поганської моральності. Для них жінчина надто підле сотворіне, щоб они могли нею займатися свої мудрі голови. Пітагорас признає первень світла та добра, який сотворив мушину і первень темноти та зла, який сотворив жінчину. Платон визначає душам мушин як кару перехід в тіло жінчин або худобини, а як суспільне становище в своїй республіці визначає спільність жінчини для всіх. Тут зазначу мимоходом, хоч се до предмету не належить, що подібного становища жінчин добиває ся і нинішнє поганство, жадаючи вільної любови. Цікаво тільки, що до сего поновного упіднення жінчини причиняють ся і то навіть дуже сильно, самі жінчини.

У одних жидів жінчина мала сяке-такє поважанє, бодай як жінка і матір. Але і тут поза родиною роля її була жадна: суспільно і релігійно стоїть на посліднім місці. Згадаємо тільки, що они не мали навіть місця в святини, та що розвід був у жидів річию дуже частою.

Аж з настанєм християнства річи в с'м згляді основно зміняють ся. Христос, котрий бере в оборону все, що слабе, погорджене, угнетене, привертає і жінчині від разу повноту прав і моральної вартости, яку їй людність відмовляла. Він не змінє вправді єрархічних відносин обох полів до себе, не вказує жінчині суспільної рівности, але підносить від разу рівнорядність безсмертної її душі перед лицем Бога, перед котрим як нема Грека і Римлянина, так нема також мушини і жінчини, а всі є зрівнані в Христі. Одним словом віра християнська зробила з річи, з предмету, особу людську, зробила жінчину тим, чим тепер она є, або повинна бути, звершила друге сотворєнє першої Бви, як не невільниці і слуги, а товаришки Адама.

І чи ж за такі добродійства жінчина не мала би чути вдячноти до християнської церкви? Так, знаємо з історії, що она щедро уміла і уміє ще тепер відплачуватись Христу і єго церкві. Не жінчина зрадила Спасителя, не она єго виперла ся, ані єго опустила, ані сумнівала ся в єго воскресєнє і бажала дітнутись єго ран. А в ширеню християнства, чи жінчина не була все майже першою? Таких жінчин, як Сабіна, Поппеа, Петронеля, Доміциля, Марція, Меммеа, Сальвоніна, Валерія, Помпонія, Присцилля, або пізніше св. Олена, св. Ольга, Добрувка і т. д. і т. д. можемо подибати тисячами у кожного народу і кожного віку. А тепер, чи ціла Церков не стоїть майже тільки на жінчинах, чи не они удержують по родинах релігійність, чи виключно не они тільки дбають про релігійне вихованє дітей?

Але жінчина має ще і другу причину до вірної служби і привязаня до християнської церкви. Проклін Бога кинений на Бву в раю, спочиває на жінчині тяжким ярмом по нинішний

день. Можна сказати, що жите їй се з малими виїмками саме терпінє, самі болі, самі хрести. Серед того являєть ся їй церков одинокою нераз відрадою, одинокою потїхою, Христос укритий в Євхаристії, став для неї одиноким потїшителем, що укоює болі і отирає слези.

Чи ж і се не єсть достаточною причиною, щоби жєнщина чула велику вдячність до християнської церкви? Прецінь жадна инша релігія, жадна церков не дає їй того, що релігія, що церков Христова.

Так, дійсно, жєнщина вміє бути вдячною. Чим може і як може, так стараєть ся ту свою вдячність оказати. Пригадаймо собі, що ми чули в горі про красу, яко особливу царину жєнщини. Чи ж і під сим зглядом не мала би она зробити жертви Христу? Противно!

Уже про Марию, Матір Божу, довідуємо ся, що она будучи на вихованю в храмі Єрусалимскім, виконувала там роботи, котрі при церкві були потрібні, отже не без того, щоби враз з иншими своїми ровесницями не дбала про окрасу дому божого. Переданє нам каже, що нешитий хитон (спідня одежа) Ісуса Христа був витканий єї руками. Дальшими примірами для жєнщин в тім згляді можуть бути св. Веронїка, св. Магдалина і св. Олена. Про єю послїдну доносить нам історія, що она будувала многі церкви, обдаровувала їх і украшала. Про святу Теклю, Марту, Марию і Маріянну читаємо, що они служили церкві день і ніч. Старали ся о красу церкви також преподобна Домїніка, св. Ольга і майже всі наші, не згадуючи вже про чужих, жєнщини з княжих, високих родів. Ручна, домашна робота, якій давнїйше знатні жєнщини майже виключно віддавали ся в вільних хвилях, була в значній часті призначена на украшенє каплиць та церков.

(Конець буде).

Церковний устав і калєндар.

- 24 (6). Св. муч. *Христини* і св. муч. *Бориса і Гліба*.
- 25 (7). *Успенє св. Анни*.
- 26 (8). Св. св муч. *Єрмолая*.
- 27 (9). Св. вел. муч. *Пантелеймона*.
- 28 (10). Св. ап. і діяк. *Прохора, Ніканора, Тимона і Пармена* і св. *Інноцентія*, папи римского.
- 29 (11) Св. муч. *Каллініка*. — Неділя 7. по Сош. св. Духа. гл. 6. — Утреня ев. 7. Літургія ев. Мат. зач. 33.
- 30 (12). Св. ап. *Сили, Стуаня, Кріскента, Єпекета і Андронїка*.
- 31 (13). *Предпразд. прєйсхожденя чест. і животв. Креста*. І св. і прав. Євдокима. — *Вечерня*: по одпусті виносить ся Ч. Крест на престіл.

Серпень.

- 1 (14). *Прєйсхождєне Ч. Креста*. — Св. муч. *Макавєєв*. (Памятка хрещєня Руси). — Літургія ев. Йоана зач. 60 і Мат. зач. 38. По заамвонній молитвві *освященє води і благословєнє зел.* — З нинїшним днем зачинає ся *піст до Успенїя Пр. Д. М.*

- 2 (15). Перенесенє чест. мощей св. первомуч. *Стефана*.
- 3 (16). Преп. *Исаакія, Далмата і Фавста*.
- 4 (17). *Св. 7. отроков іже в Єфесі* і св. *Евдокії*.
- 5 (18). *Предпразден. Преображенія Госп.* і ев. муч. *Евсигнія. Неділя 8 по Сош. св. Д.* — Гл. 7. — *Утреня св. 8. Літургія* ев. Мат. зач. 58.
- 6 (19). *Преображенє Госп.* — *Утреня* ев. Луки зач. 45. — *Літургія* св. Мат. зач. 70. — По отпусті *благословене овочів*.
- 7 (20). Св. *Дометія*.
- 8 (21). Св. *Еміліяна*.
- 9 (22). Св. ап. *Матія*.
- 10 (23). Св. муч. *Лаврентія*.
- 11 (24). Св. муч. *Евпла*.
- 12 (25). Св. муч. *Фотія і Анїкити*. — *Неділя 9 по Сош. св. Д.* — Гл. 8. *Утречя* св. 8. — *Літургія* св. Мат. зач. 59.
- 13 (26). Преп. *Максима. Отданіє Преображеня Госп.*
- 14 (27). *Предзпрад. Успеня Пр. Бог. І св. Міхея* і перенесенє мощей преп. *Теодозія Печерского*.
- 15 (28). *Успеніє Пр. Д. Марії. (Піст).* — *Утреня* ев. Луки зач. 4. *Літургія* ев. Луки зач. 54.
- 16 (29). *Перенесенє нерукотв. Образа Г. н. І. Х.* і св. муч. *Ціоміда*.
- 17 (30). Св. муч. *Мірона*.
- 18 (31). Св. муч. *Флора і Лавра*.
- 19 (1 верес). Св. муч. *Андрея стратилата*. — *Неділя 10 по Сош. св. Д.* — Гл. 1. *Утреня* св. 10. — *Літургія* ев. Мат. зач. 72
- 20 (2). Св. *Самуїла* і св. *Фотинії*.
- 21 (3). Св. ап. *Тадея*.
- 22 (4). Св. *Агатоніка* і пр.
- 23 (5). Св. *Лука* і св. *Іреня*. — *Отданіє Успенія*.
- 24 (6). Св. *Евтиха*.
- 25 (7). *Возвращенє мощей св. ап. Вартоломея* і *пам'ять св. ап. Тита*.

Епархіальні Вісти.

Львівська Архієпархія.

Кандидати стану духовного, що бажають бути прийняті до дух. семинарії, мають предложити свої прошеня Митроп. Консistorії до дня 20. вересня с. р., а д. 30. вересня явити ся до іспиту (елекції).

Конкурс на парохію при церкві Преобр. Госп. у Львові розписаний до д. 17. серпня, а на парохію в Волкові до 31. серпня с. р.

Конкурс на посади сталих катихитів (народних зглядно виділових) в Стрию, Болехові, Рожнітові і Перегинську розписаний до кінця липня с. р.

Іменовані містодеканами: о. Йосиф Логинський, о. Ів. Винницький і о. Ів. Дидик; Крилош. відзнаки одержали: о. Ів. Величковський і о. Соф. Глібовицький; поч. совітником іменовано о. Петра Білинського.

Завідательства одержали: о. Вол. Гургула у Львові і о. Йос. Мизь в Зарудцях.

Сотрудництва одержали: о. П. Пилипець в Миклашеві, о. С. Біленький в Городку, о. Т. Кудрик в Рогатині, о. Л. Куницький в Кудобинцях і о. М. Туркевич сотруд. в Пикуловичах.

Померли: о. Лев Фицалович парох в Ляховичах зарічних († 12. червня), о. Мих. Фацієвич парох в Ліщині († 2 липня) і о. Мих. Онишкевич парох в Коростовичах († 15 липня). В. і. п.!

ВСЯЧИНА.

Вічне світло. Причин неухудшення у нас вічного світла перед Найсв. Тайнами знайдеться багато. Головною причиною недбалість служби церковної, но... і ще чиясь! Хіба наше. Ходить о неухудшення пригадування — для звичаю — службі церк. найважнішого обов'язку! Наша бо служба церк. добра хіба — від біди — в неділю — святя, тай тоді, коли заходить потреба її при всьлякого рода функціях церковних, получених з якимсь доходом. Мені не ладалося за час мого близько 30 літ. душпастирства, подібати де щиро дбалих півців пономарів і т. д. о благоліпії дому божого, дбаючи о порядок в церкві не з мусу, але з ревности о хвалу Богу! Чи і ми тому не винні, не беруся сего розсуджувати. Бели службі церковній тяжко приходить — не кажу вже що дня, а бодай по кождім Богослуженню в буддень — раз на тиждень в церкві посприяти, то якже її тяжко прозвичаїти що дня подбати о удержане вічного світла? Служба церковна жалуеться, що не має якогось хочби малого винагородження річного за свою службу, тому если хто підіймеся її, то от так їй з ласки!

Наколи так є і нема виглядів на лучше, то нема іншої ради, як нам самим старати ся о удержане неухудшеного світла перед Пресв. Евхаристією! Кождий з нас парохів чи сотрудників відправляє що дня Службу божу, а бодай пару разів на тиждень, то здасться не буде в тім великої трудности поглянути, чи світло в порядку. Я до сего часу мав не мало клопоту з удержанем того світла зі згляду на плоху оливу і зміну щоденну всьлякого рода кнотиків. Случайно довідався від П. Дуткевича бронзовника в Станиславові, що з Відня від „Alex. Gratzel a (Wien I am Lugeck Nr. 3) можна спровадити добру оливу, kg. 1'8 і кнотики, що горять кілька і кільканайцять днів. Позаяк я не подав купцеві, що волю колією, як поштою, тож і посилка з оливою і кнотами випала за дорого. Алеж не жалую того, бо маю спокій і певність, що раз засвічена лампа удержує світло 7 до 8 днів. Лиш що дня треба огарок скидати для удержання чистоти оливи, до чого треба щипчиків малих, бо руками ніяк здійсмати. Заки я приладив собі се світло, був не в малім клопоті, зобачивши кноти прислані (числом 57 а довгих на 16—18 см.). Думав, що з ними зробити? Але поглянувши

в скринку з кнотами, надибав я порцелянову підставку з отвором, рівночасно попало мені в руки і письмо купця, в котрім узяв, що се все я дістав як слід, бо треба було і відповідну лампу до кнотиків записати. Той цілий „арарат“ стоїть 8 K 40 h. Але не було що думати, апарату нема, а лампа мусить світити ся. Пішов до голови по розум, тай заправив кніт в підставку, вставив в лампу, налив оливи, запалив, ну а на моє повне вдоволене, дістав се, о чім давно думав. Не можу нахвалити ся, яка то велика вигода, та і спокій для мене, а ще більше, не потрібую вже нікого напастувати за вічне світло. Бо то нераз і два рази денно треба було змінити кнотики, а що бабранини, що то нераз і оливи на підлозі розливалось ся, но а відтак замащеними пальцями служба і одіж церковну замащувала, не потреба і о тім згадувати. Лампа горить у мене 7 до 8 днів не вгасаючи. Хто хоче на мій спосіб урядити вічне світло, мусить мати лампу яких 16 до 17 см високу о такімже горішнім промірі зі взгляду на довгі кноти. Як менші лампи, то требаби ножицями їх переполовлювати, а щоби мож було їх заткнути в підставку, належить спідну часть кнота воском трошка обліпити. Ту зауважаю, що те саме треба зробити скороби часом кніт не хотів дати заткнути ся в підставку, що є можливим через обсунене воскової поволоки, якою заосмотрує їх купець. Кніт є то дрітик тоненький, обвитий бавовняною плетеною чи тканною шубкою чи руркою. Щоби огарки не падали в оливу, заложив я в верху кнота дотечер уживаний корок бляхою покритий з отвором (в котрий вкладало ся кнотики, пачка 10 кр.).

Хто однак хоче мати все в порядку, то найлучше записати собі від згаданого купця цілий „Aparat für ewiges Licht“, що коштує около 8 K. 40 h. і придасть ся до кожної висячої лампи. Він радить ще купити собі у него і „Reservelampe“ — отже другу, що в случаю, коли лампу скляну треба вичистити, — а се є конечно — світло не угасало. Розумієть ся, се також не задармо. Їго „арарат“ має скляну покриву, щоби порошок не припадав оливу.

Як не будь хто думає, чи в дешевший чи дорожший спосіб урядити собі вічне світло то раджу кождому з Впр. Отців душпастирів спробувати, а певно результат буде дуже вдовольючий, бо я не можу досить нахвалити ся гадки, котра мене навела на спосіб урядження дійсно неугасаючого світла. *О. Мих. Садовский.*

Слідуюче число „Ниви“ (16) появить ся з причин від редакції незалежних трохи пізніше, можливо аж 1 вересня, враз з ч. 17.

Проповідничий додаток вийде з слідуючим числом (16).

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодинокі
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, ул. Петра
Скарги ч. 2.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Зловіщі прояви — Історія церковної Унії на Буковині — Літургія на сході — До характеристики наших націонал-демократів з „Діла“ — Велиградський зїзд — Pro domo sua. — Окраса церков жінками — Всячина — Епархіяльні вісти.

Зловіщі прояви.

В „Ниві“ згадувано вже кілька разів про ширенє православія через „Русское Слово“. Напрям, про який заговорила ся часопись на цілий вже голос новий хибя тим, що згадана часопись бере — сказати-б — читача свого за руку і провадить єго до здійсненя свого ідеалу. Хто впрочім знає, як роптав недавно „Галичанинъ“ на своїх Владик, сей легко міг відгадати, що в тих кругах, в котрих раз своє желізо зачало клепати ся, ту працю і дальше буде продовжати ся, без згляду на додатні чи відємні наслідки. Досить, що укривані в закутинах серця бажання свѣтови народили ся.

Дивна лише річ, на кого числило „Р. С.“, коли підняло таку акцію. Загально беручи, на нарід не могло числити. А преці числило. Єсли так, то числило передовсім на тих, котрі емігрували то знов повертали з Америки до краю. Бо звісно, що православє мало в Америці великий вплив на наших переселенців, з сеї головної причини, що між нашим духовенством завсїгди панувала там незгода і замішанє. По православна місія не лише там залускала свої корінці в наших переселенцях. Вона сягнула посередно і до нашого краю, бо тим, котрих вже там по части оброблено, поручувано до роздаваня по їх повероті на родину цілі пачки таких брошур як: „Гдѣ искати правду“, і „Окружное патріяршее и синодальное посланіє константинопольской церкви“.

Є то один з тих сумних фактів, які передовсім у нас так часто лучають ся, що ми завсїгди радше падаємо, чим встаємо. Ту саму судьбу мусить (если так дальше піде, як зачало ся) поїсти і та обчислена на вузку думку простолюдина агітація „Р. Слова“. Чи в ній бере участь і духовенство з під прапора „Галичанина“ і „Р. Слова“, не хоче ся припускати. Раз тому, що хто як хто, але духовенство повинно розуміти Божу інституцію Церкви; то знов, те саме духовенство — если правильно думає — мусить признати, що діланє на некористь сеї інституції, котрій вірно служити з'обовязало ся присягою, є ломанєм сеї присяги, а що за тим мусить слїдувати, паченєм духа раз на все. І то послїднє є нашим найгіршим нещастєм, бо ми через те фільованє на боки, через ту слабодушну гравітацію до сильнїйших, завсїгди упадаємо на енергії сили, котра як раз повинна бути спрямована яко певсипуща, умїла праця в нашої суспільности і над самими собою. Лише в сей послїдний спосіб можна по певнім часї дійти до тріумфу своєї праці.

Та ми сего — на жаль — до нинї еще не спізнали.

Навіть сусїдске пожитє нашого духовенства, подїленого на два національні табори, є шкандальним примїром для народної маси, є убиванєм єї духа, з котрого радїють лише ті з-помежи нас, що тішать ся до тепер еще дитинячим розумом і не розуміють ані трохи духа Євангелїя ані житя; а з по за нас всї ті, котрим горячо залежить над удержанєм того сумного стану межи нами як найдовше... аж до соромної нашої заглади. В виду таких фактів, лишає ся нашим потомкам чорна будучність, бо любов наша взаїмна жадна, солїдарність як би неїстнуюча, заохота взаїмна в трудах рівнає ся нарузі із всего доброго змаганя. Ми справдішні по природі старі Греки, котрих Плято висьмівав і витикав їм, що не вирости ніколи в розважного, досвідченого старця.

Серед того всього нам конче потреба би вирушити на поле поєднаня, на загальний зїзд, котрий в житю нашім і в праці нашої становив би зворотну точку, епохальну хвилю, по-за котрою розвинуло би ся краще житє і праця. А.

Історія церковної Унії на Буковині

від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилошанин *Іван Ших*, руский Віденьський парох.

Часть II.

(З. Продовженє).

З рамени Консисторії завідував Сучавою Іполит Колодницький від р. 1815 до р. 1818. По відході Колодницького до Глибоки провадив душпастирство Николай Верещинський, катихит су-

чавської школи головної до р. 1820. Від послідного року до 1821-го завідовав ех сurrento Юліян Колодницький з Качики; відтак обіймив душпастирство Теодор Максимович, катихит сучавської школи головної до р. 1826. Доси не було се душпастирство системізоване, доперва р. 1826 зістала в Сучаві заснована руско-кат. парохія і першим парохом став Теодор Максимович, дотеперішній завідатель. Р. 1835 відійшов Максимович до Черновець, а в Сучаві став завідателем Теодор Никорович до р. 1836. Від жовтня р. 1836 до р. 1868 був другим парохом Юліян Колодницький, чоловік чесний, супокійний і люблений. Як довго ему сил старчило, трудився мимо глибокого віку ревно в парохії утяжливий обнимаючий 30 сіл. Кілька разів просив він правительство при неустаючім душехватстві о поміч, однак безуспішно. Чуючи ся слабым на силах, подавав Колодницький, тогди 78 літний старець, до правительства, щоби ему придано помічника, але просьби єго не вислухано, і він як міг служив церкві самий без ніякої помочи, аж до кінця свого житя. Не єго вина в тім, що около 1600 душ руско-кат. перейшло тогди на православіє, іменно в селах Гатна, Восанче, Мерицея, Якобешти і Даниля, а в самій Сучаві кількасот на римо-кат. обряд. В часах єго душпастирства зістала передана теперішня руска церква з домом параф. за дозволом циркулу, руско-кат. парохії.

По смерті Колодницького завідовав Сучавою від початку аж до Вересня р. 1868 Лонгин Билинкевич, від Падоліста р. 1868 до Вересня р. 1870 завідовав Атанасій Окуневский, а від Вересня р. 1870 до Грудня р. 1870 завідовав Александер Сабат. Третім парохом був Николай Устіянович від Грудня р. 1870 до 3-го Падоліста р. 1885. Він найщирше потрудився около добра церкви сучавської. Чоловік високоосвічений, великої доброти серця і рідкого душпастирського такту, прийшов Устіянович до Сучави як раз в таку пору, коли церква найбільшої підмоги потребувала. Церква була запущена, дах на ній, як і на парох. будинках погнів, паркани були поупадали, буквально все світило пустою, як яка руїна. Правительство тодішне за президентури барона Піно, прихилило ся до просьби Устіяновича і виасигновало 700 зр. на нові дахи, а решту видатків покрито з складок. Найбільше клопоту мав Устіянович з огорожею церкви, котра немаючи ніякого захисту, стояла отвертою зі всіх боків. Устіянович подавав о дозвіл на огороду до староства, комуни міста і суду, але безуспішно, бо Волохи противили ся сему під різними прологами. Коли в низішніх інстанціях не полагоджено справи, удав ся вкінці Устіянович до президента Піна, котрий приїхав нарочно в сім ділі до Сучави, оглянув пляц на около церкви, і пересвідчивши ся наочно, що він з давна мусів до церкви належати, віддав єго церкві і велів зараз обгородити. Аби парохіянам і своїм наслідникам облекшити тягар конкуренційний в будуче, заложив Устіянович з добровільних складок касу позичкову і прилучив єї до каси церковної так, що про-

центи з розжичених грошей, прихід з квести і коляди побільшає рік-річно тоту касу. Таким чином можна було Устіяновичеві в р. 1885, що лиш перед своєю смертю вимальовати у внутрі церкву, відновити і позолотити іконостас за 1000 зр., а наслідник Устіяновича міг легко докінчити розпочату роботу, поставити два бочні олтарі, нову амвону, справити розличні знаряди церковні, як дивани, ліхтарі мосяжні, лавки і кивот, а відтак ще перевести репарацію дому парох. і поставити на околки церкви і мешканя нові паркани, що також стояло звиж 1000 зр. Хоть з подякою піднести треба, що правительство причинило ся до послідних репарацій датком 570 зр., однак решту видатків покрила каса церковна. Ся велика репарація враз з справленими знарядями церковними довершила ся без звичайних неприємностей і репартицій, бо ані один парохіянин не був потяганий до конкуренції, а в касі церковній облишило ся еще до 1000 зр. Устіянович помер 3-го Падолиста 1885 року. З сльозами щирого жалю віднесли парохіяни тіло свого любого вітця духовного до гробу, який єму своїм коштом вимуровали.

Четвертим парохом сучавским був о. Іван Ших від Грудня р. 1885.

Яко добродіїв сучавскої руско-кат. церкви належить згадати на першім місці пана Ігнатія Стронера, теперішного совітника при краєвім правительстві в Чернівцях, котрий будучи старо-стою в Сучаві, дарував для церкви пять нових фелонів з додатками в ціні 300 зр., а відтак міщан: Михайла Жупина, Михайла Литвинкевича, котрі жертвовали по 100 зр. на новий олтар бічний і кивот і будівничого Михайла Гавриловича, котрий купив гарний металевий крест.

Крім конґруи в висоті 700 зр. річно, немає сучавський парох ніяких інших доходів.

Душ руско-кат. в Сучаві з прилученими селами буде до 1.800, а в році 1840 було їх 5 987.

Що року три дні перед Рождеством св. Івана Крестителя і в день згаданого Сьвятого, відбуває ся з давна в руско-кат. церкві сучавській великий відпуст, на який сходять ся множество галицьких і буковинських людей; до духовної помочи приїзджає також кількох руско-кат. сьвященників.

Качика.

Лежить в гарній околиці повіту радовецького, в кітлинї першого пасма гір карпатських. З полудня підносять ся над селом високі, лісом сосновим і яловим порослі гори, а від півночі розтягає ся підгірська, горбами і лісами пристроєна і селами засіяна рівнь аж поза Радівці і Сучаву.

Качика причислюєсь до найгарнійших осель подгір'я буковинського. Її залюднили з часом зайшли сюди Русини і Поляки задля зарібку при саліні, яка там була уже давнійше. Качика була колись власністю родини Потоцьких — они варили сіль і на

топках витискали свій герб родинний. Пізнійше, здався в перших роках сего століття, набуло правительство Качику через купню для себе, заложило там копальню соли і уряд салінарний і засновало римо-кат. стацію душпастирську І доси уживає еще тамошний уряд салінарний на топках і гурманах гербу Потоцких. Руско-кат. капелянню в Качиці засновало правительство р. 1813 на просьбу тамошних робітників салінарних на підставі цісарского розпорядження з 5-го Цвѣтня р. 1812. Однак мимо висшого приказу непобудовало церкву, лиш відступило стару скарбову хату з огородом на мешкане для євьященників, а богослуження казало відправляти в латинськѣм костелі, при убогѣм бочнім олтари. До року 1813 завідував Качикою О. Лежогубский з Черновець, а в р. 1813 дня 2 Січня став першим системізованим капеляном О. Іван Вовѣдка до початку р. 1818. Перед єго приїздом до Качики викрадено всі річи церковні руского обряду, що переховані були в костелі і він довгий час не міг службу божу відправляти; то діяло ся в початках р. 1813. По нѣм обіймив тимчасове завідательство Качики О. Николай Верещинський руско-катол. катихит Сучавський, а по кількох місяцях став адміністратором о. Андрей Бурачинський до р. 1819. Від Жовтня р. 1819 був капеляном о. Юліян Колодницкий до р. 1837.

Від 1837 до $\frac{10}{3}$ 1839 р., завідував Йосиф Вислобоцкий
 „ $\frac{10}{3}$ 1839 до $\frac{6}{10}$ 1839 р., завідував Юліян Гучинський,
 „ $\frac{8}{10}$ 1839 до $\frac{19}{1}$ 1840 р., адміністрував Юліян Сташинський,
 „ $\frac{19}{1}$ 1840 до $\frac{27}{8}$ 1840 р., завідував ex currendo Ю. Колодницкий,
 „ $\frac{27}{8}$ 1840 до р. 1842 був капеляном Йосиф Ловицкий,
 „ 1842 до р. 1844 завідував Теодор Рожанковский,
 „ 1844 до р. 1850 був капеляном Іван Григорович,
 „ 1850 до р. 1858 був завідателем Михайло Чайковский,
 „ 1858 до р. 1861 завідував Іван Крижановский,
 „ 1861 і до кінця 1874-го року був капеляном Кирил Гамора-
 рак, теперішній посол до сойму краєвого у Львові.

Найбільшу заслугу для тамошного прихода поклав О. Гаморак іменно тим, що побудовав в Качиці муровану церкву, а в прилучені селі Гліт богослужебну каплицю; ся єго заслуга тим паче замітна, що ті храми божі розпочав ставити О. Гаморак без ніякої конкуренції, лиш з самої милостині, яку з складок прибирав. Помочи при тім ділі немав ніякої, бо самий, де треба було, писав, матеріал купував, їздив до правительства, просив де міг і надзиравав роботу. В своїй трудолюбивости провадив він поручене собі стадо взірцево, проповідав красно і лишив по собі красну пам'ять в Качиці. Єго любили свої, а поважали чужі; є він свячеником високо осьвяченим, щирим народолюбцем, чесного характеру і великої доброти серця. За сі заслуги відзначив єго цісар золотим хрестом заслуги. По Гамораку завідував Качикою Корнилій Дрогомирецький від початку р. 1875 до половини 1876 р. Від р. 1876 до 1883 був завідателем Николай Сояковский, примірний священник, поважаний

всіма і люблений. Від 1883 р. до кінця 1886 р. був завідателем Лука Чепелинський. Від 1887 до $\frac{1}{8}$ 1889-го завідував Альфред Сіменович, вельми діяльний священник; він запровадив потний сьпів в церкві, руский язик в тамошній школі і щиро потрудився для добра Руси і церкви.

Від Серпня 1889-го р. завідує Качикою Іван Глібовицький, священник примірний і поважаний.

Церква тамошня мурована, з копулою, убога, але в порядку удержана. Качицкі священники мають утяжливу працю в парохії, бо мусять доїздити інколи до Солки, Гліту і Гура-гумори з відправою для тамошних прихожан, за що не дістають ніякого відшкодованя.

Дім парох. в Качиці великий, вигідний, але потребує великої репарації. Душ руско-кат. в Качиці і прилучених селах буде 1.000 а в році 1840 було їх понад 1.300.

Крім конгруи в висоті 600 зр. річно, не має тамошний священник ніяких інших доходів.

Яко добродія Качицкої церкви належить згадати сучавського міщанина Тому Ворека, котрий справив великий дзвін для тамошньої дзвінниці за 300 зр.

Глибока.

На розлогій ровени серецкій, засіяній гарними селами, поміж якими тягнуть ся чорною смугою ліси аж до Підгір'я буковинського, лежить село Глибока. Радше подобає воно на містечко, ніж на село, бо дві залізниці, іменно Черновецько-Яска і Глибичко-Бергомецька, що лучать ся в Глибоці, піднесли Глибоку в новітніших часах значно. Три народности: Русини, Німці і горстка Поляків заселили з часом сю оселю. Є тут дві парохії, руско-кат. і правосл. Зараз по окупації через Австрію, зайшло сюди багато галицьких Русинів на слободу, а знайшовши догідний заробок і урожайну землю, поселили ся тут численнійше, як де инде, ще задля тої причини, що дідицями сего села була родина Туркулів, людей чесних і людяних. Для сих поселенців побудував р. 1817 згаданий уже ктитор черновецької рускої церкви Тадей Туркул, дідич Глибоки, дерев'яну церкву, котра ще до нині стоїть і справив до неї все, що було потрібне, а щоби дістати до Глибоки скорше священника, побудував і дім парох. і вивінував парохію 20 моргами поля і правом вільного врубів в своїх лісах. Три літ минуло, заки правительство, по великих заходах Туркула, основало в Глибоці руско-кат. парохію р. 1817. Доси доїздив до Глибоки інколи О. Ляврецкий з Черновець і відправляв для тамошних руско-кат. ісповідників богослуження.

Від р. 1820 був першим руско-кат. священником в Глибоці Іполіт Колодницький до р. 1832.

Від р. 1832 до р. 1833 завідував *ex currendo* качицький капелян Юліян Колодницький. Від р. 1833 до 1835 завідував Да-

ніил Адам Окуневський, від р. 1825 до р. 1882 був парохом Николай Урицкий.

Не від річи буде згадати на сїм місці про сего послїдного сьвященника, позаяк свого часу імя его яко славного гідропата було широко звїсне не лиш на Буковині, але і в Галичині. Урицкий посїдав великий талан природний, читав багато з філософії і медицини, а відтак з замилованем студіював анатомію і мав на сїм поли посїдати знамениті відомости. Заложив пізнійше в Глибоці заклад, в котрім лічив недужих водою і парнею. Множество хорих людей на розличні недуги знаходило у него пільгу і ратунок; в его домі перебували так само висші урядники, як і люди з інших станів. Лікарі зависні на его поводжене скаржили Урицкого і робили ему не мало клопоту за той заклад купелевий, однак не були в силі сей заклад замкнути, як собі бажали.

Для своїх парохіян був Урицкий добрим і услужним і они его любили; був він також віце-деканом буков. від р. 1844 аж до своєї смерти.

Неімовірний, а однак цілком правдивий факт, який лучив ся Урицкому при его смерти, заслугоє також на згадку: Донька Урицкого — она еще жие — западала інколи в сон магнетичний і в тім стані угадувала, що на будуче стане ся. Коли Урицкий уже дуже недоматав, предсказала ему донька, що він о певній годині 7-го мая упокоїть ся. Не гаючись, приказав покійний подати собі папір, чорнило і перо і написав еще лист до тодішнього львівського крилошанина Жуковского, просячи его, щоб 8-го мая приїхав до Глибоки на его похорон, бо він з певністю 7-го Мая упокоїть ся. Пророцтво се до йоти сповнило ся і крилошанин Жуковский похоронив покійного.

По смерти Урицкого завідував Глибокою дефіцієнт Максимович від 3-го Мая 1882 до р. 1883.

Від 1883 до 1884 був там адміністратором Іван Попель, люблений від прихожан і добрий проповідник.

Від р. 1884 аж доси став парохом Юліян Рожанковский, котрий поклав велику заслугу через основну напругу церкви і дому пар. Церква тамошна знаходила ся в сумнім стані; не було в ній ані іконостаса, ані лавок, ані ліхтарів, ані сьвічок, ані риз церков.; біднійшої церкви годі було де побачити. Рожанковский зреставрував наперед від старости похилене мешкане парох., а відтак взяв ся до направи церкви, поставив гарний новий іконостас, посправлявши перед тим фелони і біле церковне.

Парохія руск.-кат. в Глибоці, як вже сказано, вивінована мешканем парох. з великим огородом, 20 морґами доброго поля і 6 сягами дров з паньского ліса. Парох має конґруи 517 зр. річно.

Число душ руско-катол. в Глибоці враз з прилученими селами доходить тепер до 1.200, а в році 1840 було їх 4.600

(Дальше буде.)

О. Боцян.

Літургія на сході.

(Замітки до кн. А. Baumstark, *die Messe im Morgenland. Kempten 1906*).

3. Устрій нинішньої літургії.

(Конець).

За оглядом літургічних жерел, пам'яток і фактів йде зображене теперішнього устрою східних, а передовсім наших грецьких літургій. Яка тут логічна злука одного з другим?

Історичні свідчення і факти, се сліди минувшого життя літургії. Вони доказують, що нинішня літургія не є ділом повно зрілим вже від першого дня свого народження. Її теперішній вид, се плід непереривної, довгі віки триваючої праці церкви. Від тайної вечери Христової аж до нових віків, у яких вона досягнула нинішню вже сталу, єратичну форму, вона перебула далеку дорогу розвитку, еволюції, подібно як і другі інституції християнського життя, християнського культу. Так, що і на ній сповнило ся пророцтво Спасителя: „Подобно есть царствіе небесное зерну горющичну“...

Отже, щоби розуміти теперішній устрій літургії, треба мати перед очима її минуле життя і розвиток. Всі фази еволюції, перемін і вставок, які вона перебула, показують нам в першій мірі вплив життя церковного на неї. Тимсамим вони дають свідчення звязи літургії цілої і її поодиноких частин з тим життям, легітимують їхнє існування в царстві Божім на землі. Дальше вони рішають, що було і є суттє в обряді тайни сьв. Євхаристії, а що другорядне, додаткове, чого могло колись не бути. Нарешті відповідне угруповання і порівняння поодиноких документів і фактів літургічних, відкриває нам ті закони, які були міродайними для літургічної еволюції і дасть змогу дочитати ся тих ідей і течій, які нуртовали на дні сеї еволюції. Так отже не лишень вроджена чоловікові цікавість, але і бажання основного розуміння теперішності, каже розглянути сліди старої давнини, якої витвором є отся теперішність. Точно і повно змалювати всі фази сеї минувшини неможливо, бо не доховали ся до нас всі міродайні пам'ятники. Але вже і се, чим розпоряджає нинішня літургічна наука, може достаточо витичити і освітити сей шлях, що ним йшла і дійшла до нас служба Бога.

Попередні наші замітки (гл. „Нива“ с. р. Ч. 4, 6, 9 і 11) піднесли відповідні літургічні факти і документи, які мають послужити до освітлення будови і устрою теперішньої грецької і нашої літургії. Як і важні є документи, та вони служать лишень для зверхньої критики, для генези сего або того тексту, сеї або тої форми літургічної молитви. Для основного розуміння устрою і будови літургії треба піти крок дальше до

внутренньої критики, аналізу первісного, вільного від пізніших вставок тексту літургії.

В дорогу до невідомого треба вибрати ся з вихідної точки знаної. Берем нашого автора Баумштарка і літургію свв. Василя В. Василюву тому, що вона і поважніша старинністю і багатша рукописними свідощтвами і врешті тому, що вона у своїй повноті вірніше віддає духа східної літургії.

І так читаєм у Баумштарка (на ст. 19): „Що формально становить суть служби Божої, се є злучене святкування евхаристії з богослуженням громади, яке первісно головню служило до релігійного поучення“ — або иньшими словами (на ст. 1): „В службі Божій злучили ся в нерозлучну єдність дві суцно цілком окремі річи: схристиянізоване синагогального богослуження громади суботнішного ранка і свято евхаристії яко жертви і святого бенкету“.

Для зрозуміння сих слів глядїм у літургію свв. Василя. В часі, коли диякон з народом в мирній ектенії молити ся о надприродні і дочасні добра для членів церкви, священник у тихій молитві просить о ласку і милосерде Боже для молячих ся в храмі. У другій молитві він просить о особлившу святість для тих, що люблять дїм Божий, а в третій, покликуючи ся на запевнене Спасителя що до зібраних в єго імя, о пізнанє правди на сїм свїті і о вічне жите на тїм. Се послїднє є наче приготованє до вислухання уступів письма свв. і поясненя їх у гомілії. Відтак священник просить в молитві сугубої ектенії о милосерде боже над людьми, а в слїдуючій о принятє оглашаємїх до християнської церкви. Рівнобіжно з молитвами священника йдуть дияконські ектенії, попереплітані то антифонами, то іобразительні і блаженні, то пісні (пізнійшої доби), як: „Єдинородный“, „Святий Боже“, тропарі і инші.

Розглянувши ся серед всего того за якоюсь провідною гадкою, мусить ся насамперед заримітити, що молитви і пісні мають характер наскрісь загальний, універсальний. Вони не ваяжуть ся одноцілню зі собою і не представляють льогічного і контеквентного розвитку якоїсь центральної ідеї. Одинокий обряд винесеня євангелія зі скевофілакії, евентуально привитаня ним доперва тепер входячого в храм а маючого літургїсувати архиерея (малий вход) (пор. А. Дмитрієвскій, Служебникъ — книга таинственная, Кїєвъ 1903 ст. 12), а відтак читаня і поясненя письма свв. є серед всіх тих молитв наче ізольований. У тій часті літургії головну ролю грає диякон, низші служителі церковні і нарід. Вачний учасник спостереже, що єпископ, коли служить, не бере тут участи. Але — найважнійша річ — нич із всего того не відносить ся прямо і природно до свв. Евхаристії. Про неї нема ані згадки у сих молитвах і піснях, які так само, як до служби Божої, можуть надавати ся і до кожного иньшого богослужебного зібраня.

Доперва по відправленю оглашаємих сцена змінє ся. Від перших слів т. зв. першої молитви вірних: „Ты Господи показаль еси намъ великое сіє спасенія таинство“ зачинає ся ряд молитов і обрядів, які вже наглядно, прямо і виключно відносять ся до жертви і тайни св. Евхаристії. Тісно і льогічно вони вяжуть ся зі собою і скорим темпом розвивають єї ідею.

По вилученю вже попередно виказаних (гл. „Нива“ с. р. ст. 265) пізнійших вставок, як Херувимської пісні, а тимсамим і єї молитви „Никтоже достоинъ“ [якої нема еще у так пізних памятникax, як Барбериньска рукопись VIII—IX в. (Goar, *Evangelion* 2. вид. 1730 ст. 84), рукопись преосв. Порфирія Успенского IX—X в. (Красносельцевъ, *Свѣдѣнія о литургическихъ рукописяхъ*, ст. 227 і 288), Румянцевского музея Севастіаньської збірки Ч. 374, X—XI в. (Красносельцевъ, *l. c.* ст. 245) і Росаньска Ватиканської бібліотеки Ч. 1970, XI—XII в. (Renaudot, *Liturgiarum orientalium collectio* 1847, t. I, 116 і Swainson, *The greek liturgies*, London 1884 в варіянтах до барбериньської рукописи ст. 88—94], дальше великого входа (Великий вход міг повстати доперва в 5-ім віці, а розширити ся у другій половині шестого, від коли після т. зв. „*Testamentum Domini*“ почали у східній і північно-західній Сирії, а відтак в Палестині і Константинополі будувати окреме бічне місце для приймаєня жертвоних приносів вірних. Пор. Баумштарк, ст. 109), символа віри і ектейи, лишає ся ось який порядок сеї часті літургії.

Соборно служачі сьвященники у трох молитвах молять ся наперед о гідне служенє престолови і принесене жертви—видно, що доперва тепер приступають до престолу. За приготованєм сьвящеників йде приготованє вірних і дарів, що їх вірні для жертви приносили. Після приказу Христового (Мат. 5, 23—24) має перед принесенєм дару до олтаря наступити безумлівне примиренє ся з братом. Тому першим приготованєм громади є видимий знак братньої любови („Возлюбимъ другъ друга“). Взаїмний поцілуй витискає печать взаїмної любови а разом дає громаді змогу розглянути ся межі собою і переконати ся, що зібрані самі свої. Поставлено потрібну сторожу при дверех („Двери, двери!“), відтак диякон взиває нарід в приличній поставі, стоячи, брати участь в сьвятій жертві („Станѣмъ добръ“ і пр.). Тепер (пор. літургію Апост. Постанов гл 12) диякони беруть від вірних приноси вина і хліба, та складають їх на жертovníку. Дари призначені для клира і убогих вони кладуть на боці, а хліб і вино, призначене для сьв. евхаристії ставлять на престолі. До вина наливвають води. Все то діє ся в мовчаню, без молитви, бо зверхне діло приношеня єї заступає. Над поставленим хлібом і вином сьвященик відмавляє коротеньку молитву, відтак приступає до молитви евхаристийної, яка має приготовані елементи перемінити в тіло і кров Спасителя. Має повторити ся жертва, котру Христос перший приніс своєму небесному Вітцеві. Приходить урочиста хвиля. Треба урочистого настрою і піднесеня. Словами поздоровленя з другого листу до Коринтян (13, 13) сьвященик ставить вірних, а через них і себе,

у тісну злуку з Христом — жертвою, яку вони приносять Богу Отцю, щоби Він її прийняв, і сьвятим Духом очистив і осьвятив її. Злука з Христом має бути сильна. Тому сьвященик ще усильнійше взиває до піднесеня сердець, причім і сам символічним рухом могоучо підносить рамена в гору. Вірні запевняють, що мають свої серця при Господі. Доперва тепер сьвященик піддає вірним зміст слідууючої молитви вівзанем до подяки. „Гідно се і справедливо“, відповідає нарід. „Так справді гідно, справедливо і відповідно... тобі дякувати“... урочисто сьвященик потверджує і навіязує до сего велику молитву подяки за всі добродійства Бога: за сотворенє сьвіта і чоловіка, провадженє упавшого дорогою спасеня, нарешті за зісланє Єдинородного сина Бго, який научив пізнаня Бога і терпінєм відкупив рід люцький. Згадка про житє і терпінє воплоченого Сина Божого служить навізанем до євангельского оповіданя про послідну вечеру, яка ось саме має відновити ся. Чудотворні слова, які Христос сказав на передодні своєї смерти, знова ділають чудо на престолі. А навіязуючи до єго послідної волі: „Сіє творите во моє воспоминаніє“ сьвященослужитель запевнює, що приносить сю жертву після сего заповіту на спомин житя Христового. У хронологічнім отже порядку він споминає тайни відкуплення аж до взнесеня ся на небо і надії на єго другий прихід. Спомин про взнесенє ся історично і льогічно піддає гадку про упрощенє Духа сьв., щоби зійшов і осьвятив принесений дар яко жертву Отцю і духовний корм вірних, за поруку їхньої безсмертності.

Се заповідає і навіязує дальшу часть літургії, сьвяте причастіє.

Як видно отже, від т. зв. молитви вірних, у протиставленю до першої части літургії, все йде наперед у льогічному, природному порядку. Нема тут вже читань, ані молитв, ані сьпівів, які моглиби надавати ся і до кожного иньшого богослужебного зібраня. Противно, всі слова і обряди вяжуть ся, як висше сказано, тісно зі собою доокола одного осередка: сьв. евхаристії. Ся єдність ідеї і акції є прямо дивуючою, коли возьме ся і другі літургії, як Золотоустого (очивидно по вилученю деяких пізнійших вставок), Якова, Марка, римску і ин. „Ся друга часть є отже, властиво сказати, а навіть без першої, правдива служба Божая; в давнині її називали літургією вірних, бо самі лиш вірні хрещені, до причастия управнені, могли в ній брати участь — навіть покутники були з неї виключені“ (F. Cabrol, *Les origines liturgiques*, Paris 1906 ст. 132 пор. єго: *Die Liturgie der Kirche*, übers. von G. Pletl, Kempten 1906 ст. 123).

Якеж тепер в виду сего має значінє перша часть літургії? Вона у нас ще до нині низиває ся літургією оглашених (радше: оглашаємих). Назва не дуже історична і не дуже річева, бо межі 6-им а 8-им віком інститут катихуменів зникає, а дальше, так як оглашаємі, так були на сій части літургії і енерґумени, покутники і погане і... вірні. Але не йде тут о назву.

Коли не в ній, то під нею криє ся найважніша річ. А о річ йде.

Коли оглашаним і другим неповноправним членам церкви вільно було бути присутними лишень на сій часті літургії, можна припускати, що вона головно для них була призначена. І справді вона має наскрісь лишень молитовно-дидактичний характер, завдяки чому може „младенцемъ о Христі“ служити до релігійного виховання і релігійного образования.

Псалми, сьпіви, пісні духовні, се вправді молитви, — але не емінентно християнські молитви евхаристийні. Се рашче релігійні, універсально-дидактичні мотиви. А читанє апостола, чи євангелія, се вже не молитва, а тема призначена для поученя, збудованя вірних (Cabrol, *Origines liturgiques*, ст. 130).

Так отже не лишень у нашій, грецькій, але і у всіх літургіях, сягаючих далекої старинности, находим дві окремі часті, кожду о своїм литомім характері. Перша часть дидактична, т. зв. літургія оглашаних, друга евхаристийна, т. зв. літургія вірних.

„З літургічної точки видження ріжниці межі одною а другою літургією є так чисельні, що мусять здивувати кожного, хтоби лишень поверховно хотів їм приглянути ся... А чи нема якої злуки межі ними? Чи літургія оглашаних не є приготованєм до літургії вірних? Чи вона не є на се призначена? — Ми думаєм, що ні. На всякий случай нич на се не вказує, і межі посліднім актом літургії оглашаних, а першим л. вірних нема сего природного переходу, який лучить обряди приналежні оден до другого. Ми думаєм, що літургія оглашаних має сама в собі свою ідею, своє окреме літургічне значінє, свою автономію; ми думаєм навіть, що вона мала свою власну ексистенцію в якімось часі і лишень пізнійше зістала злучена зі службою Божою“ — так характеризує сї обі часті літургії найбільший літургіст наших часів Бенедиктинець-аббат Фернанд Каброль [*Origines liturgiques*, ст. 333 сл. Каброль є аббатом вигнаних з Франції з Солєм (Solesmes) Бенедиктинців, які осіли в Англії в Farnborough. Він є редактором славного *Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie* (від р. 1903—06 вийшло 11 випусків), видає *Monumenta ecclesiae liturgica* (Paris, Didot, доси том I і V), є директором літургічної серії у видавництві „Science et religion“ п. т.: *Liturgie* (доси 15 томиків і єго знамените введенє: *Introduction aux études liturgiques*, Paris, Bloud, 1907) і ин]. Сей погляд не є новий. Вже на початку 70-их років мин. стол. „учений великої міри“ проф. доктор устав Бікель у своїй невеличкій, але цінній розвідці: *Messe und Pascha* (*Der apostolische Ursprung der Messliturgie und ihr genauer Anschluss an die Einsetzungsfeyer der h. Eucharistie durch Christus, aus dem Pascharitual nachgewiesen. Mit Zusätzen vermehrter Separatabdruck aus dem „Katholik“.* Mainz 1872, ст. 88—90. Сю розвідку він доповнив пізнійше в „*Zeitschrift für kath. Theologie*“, Innsbruck 1880 ст. 90—112 і 1884, ст. 400—12, а на англійське переклав з пере-

рібною Ad. F. Skene, *The Lord's supper and paschal ritual*, Edinburgh 1891) звернув на це увагу, що перша частина служби божої, то є співом псалмів перериване читання писма св. разом з проповіддю не є властиво у тісній внутрішній зв'язі з жертвою літургії і „представляє окрему богослужбну функцію, яку апостоли звідки інде взяли і поставили перед властивим святкуванням жертвним яко приготоване і введене“ (ст. 90).

Звідкіляж її апостоли взяли? Після Бикля її початку треба шукати в синагогальній ранішній молитві суботи, (званий шахаріт) а властиво в її послідній стадії, від читання Мойсеевої „параші“ аж до кінця (ст. 91—104). Сей погляд має на думці і наш автор Баумштарк, коли передше цитованими словами каже, що на теперішню службу Божу зложило ся: синагогальне богослуження суботи і свято евхаристії.

Як і совісно є переведена аргументація Бикля, але в остаточности вона може вистарчити до виказання радше аналогії межі суботнішим синагогальним богослуженням а літ. оглашаним, як їх причиною, історичної злуки. Тому треба дати першешство поясненню, яке дає згаданий вже літургіст Каброль у двох, а радше у трох розвідках. [*Les origines de la messe et le canon romain*. „*Revue du clergé français*“ XXIII t. (1900), передруковане в его: *Les origines liturgiques*, Paris, 1906, ст. 317—72; далше в сій збірці апт. VI: *La messe*, ст. 127—47; а попередно еще в кн.: *Le livre de la prière antique* (Paris 1900) виданої і в німецькій перекладі Плетля п. т.: *Die Liturgie der Kirche* (Kempten 1906), гл. VI: *Die Versammlungen der Christen in den ältesten Zeiten. Ursprung der heiligen Messe* (ст. 90—104).

Після него т. зв. літургія оглашаних, се ніч иншого, як старинне християнське зібрання, неконечно злучене з евхаристією. Се т. зв. синаксис, або інакше: агруція, паннυχис, vigilia. Крім літургічної відповідности его систем основує ся на слідуєчих текстах і фактах.

Дії і листи апостольські говорять о двох родах християнських зібрань. Одні для молитв, співу псалмів і пісней, читання закона і пророків, (до яких пізнійше прилучили ся листи Павла, Дії апостольські і євангелія), і наук духовних (I Кор. 14, 26 сл.; Кол. 3, 16; Єф. 5, 19; I Тім. 2, 1 сл.; 4, 13). При них нема згадки про евхаристію.

Другі тексти говорять про зібрання, на яких мало місце „ломане хліба“, причастіє тіла і крови Христової. Часами, але не конечно, ся евхаристійна акція слідує по попередно згаданім зібранню; здає ся, що вона не є з ним нерозривно злучена. (Дії 2, 42 і 46; 20, 7 сл.; I Кор. 10, 16 і 21; 11, 20 сл.). А і Пліній у своїм славнім листі говорить, що християни передоднем еходили ся для співання пісні Христови, яко Богови. *Quibus peractis morem sibi discedendi fuisse rursusque coeundi ad capiendum cibum* (Ер. lib. X. 97). І він розличає двоякі зібрання. Історик Сократ свідчить, що в Александрії в середу і п'ятницю є зібрання, у якому читає ся писмо св., прочитані часті толкова-

телі пояснюють, довершують інших обрядів зібрання, але нема сьвяткованя тайн. (Іст. церк. V, 22). Чи нема тут описаної першої часті літургії без евхаристії?

Сі не-евхаристичні зібрання (сінакси, вігії) взяли свій початок зі синагогальних зібрань. Не треба забувати, що у первісній церкві апостоли, ученики, перші конвертити були Жиди. Годі собі представити, щоби вони нараз закинули всі свої звичаї, і сотворили цілком нові обряди. Жиди в діаспорі мали свої синагоги. Вони там сходилися що суботи, читали закон і пророків, говорили псалми, молитви і гомії. Ось і образ першої часті літургії. Вона не є ніч иньшого, як синагогальне зібрання жидів, з додатком читання Нового завіта, що єї надає характер чисто християнський.

Заким прийдем до виснованя заключеня із сего, треба еще звернути увагу, що „Наука 12-ти апостолів“ (кінець I в.) і Апольогія свв. Юстина (гл. 65) згадує про зібрання чисто евхаристичне без читаня і псалмів. У тім місці апольогія навідує довершене, св. евхаристії до акту хрещеня, подібно, як се є і в „Актах Йоана і Томи“ з 2-ої половини другого віка. Не лишень з обрядом хрещеня лучила ся свв. евхаристія. Як знаєм з I листу до Коринтян (11, 17—34) і церковного переданя, вона найскорше пристала до братнього любовного пирю (званого *аґапе*) [P. Batiffol, *Agape* apt. в *Dictionnaire de Théologie i Etudes d'histoire et de Théologie positive* (I, Paris 1903). Проти него Функ в *Revue d'histoire ecclesiastique* (Louvain 1903 і 1904) і *Kirchengeschichtliche Abhandlungen u. Untersuchungen* (III. Paderborn 1907). Keating, *The Agape and the Eucharist*, London 1901. Ermoni, *L'agape dans l'église primitive*, 3e-ed. Paris 1907]. Коли же церква задля надужить скасувала аґапи, літургія цілком природно злучила ся вже раз на все із старохристиянською синагогальною сінаксою, нинішною літургією оглашених.

Але і нині еще довершує ся евхаристія без неї. Се заховалося лишень в одинокому нашому грецькому обряді, коли служить ся літургія Василия В. не по літ. оглашених, а по вечірні! (Се тим яснійшим стає, коли возьме ся на увагу старинну єї форму. При тім еще зауважаєм, що синагогальні а за ними старохристиянські сінакси стали взором наших богослужбених часів, як се наглядно видно з їх старинної форми часів т. зв. царських).

Що найбільше інтересне у цілому сему процесі еволюції, се злученє в одну цілість нашої літургії двох обрядів старого і нового завіта, синагоги і церкви. Як влучно Каброль замічає: тоді, коли партія сепаратистів проповідувала цілковите вірванє із старозавітним правом і копала рів межі ним а церквою, літургія у першій своїй часті урочисто осьвятила злуку двох обрядів і таким чином злучила перше звено християнського переданя з послідним звеном синагогального, яке через пророків сягає до Мойсея, до Авраама, до Адама, до Бога...

Так, ми не нинішні. Наша літургія має в собі цілу історію християнства. Чи вона так ділає на наші душі, як на наших вірних предків?

До характеристики наших націонал-демократів з „Діла“.

„Поважний“ орган національнодемократичної партії ніколи не грішив та і тепер не грішить логічним і консеквентним думанем. Раз приносить статі „прихильні“ духовенству, а ворожі церкві (про опозицію чеського духовенства против єпископату), то знова помістить статтю фактично церкві прихильну (про з'їзд в Велеграді), відтак появить ся і перегляд з катол. руху (про новий силабус), перегляд, в яким ніби-то об'єктивно оповідає ся факти, але з якого пробиває ся певного рода Schadenfreude та пробиває ся, впрочім не дуже зручно маскована, нехить, если не що більше, до церкви. Нераз відступає ся шпальти і індивідуам з під темної зв'язди в роді „св'ящеників з Діла“.

В того рода статях може кождий знайти, чого йому захоче ся; а між стрічками можна більше вчитати, чим в самих стрічках. Цілю такої безідейности є хита то, щоби баламутити читачів, викликувати в них вражінє, що читають „об'єктивний“ орган, щоби відтак неосторожним підсувати всякі клевети на церков, черпані на всіх сьмітниках лібералізму, за „чисту“ правду. Махіявельська тактика!

Крутарство і беззасадність щезає однак там, де ходить о політичні партії, стоячі на християнськім ґрунті. Маю на думці сторонництво християнсько-соціяльне. Припадкова партійно політична констеляція в віденськім парламенті дає „Ділови“ нагоду сьмілійше виявляти свої властиві погляди, сьмілійше тому, бо з поза паравану „націоналізму“. „Діло“ користує з обставини, що християнські соціали знайшли ся случайно поруч з Поляками в правительственнім бльоку, старає ся християнську партію зогидити і представити в найчорніших барвах, знаючи психологію Рутенця, який політичнонаціонального противника уявляє собі якоюсь найпоганійшою під сонцем креатурою. За одним заходом поборює „Діло“ політичного противника, ослаблює довіре суспільности до християнської організації і підготовлює ґрунт під засів „поступових“ ідей.

Християнсько соціяльна партія — після „Діла“ — то спілка органістів і девокот, противна поступови і добру робітництва, спілка, яка терором здобуває мандати на соціяльних демократах, то партія вандалізму і колтуньського реакціонерства, бо виступає против публичного виставлюваня всіляких „артистичних“

репродукцій. В ім'я „штуки“ обурює ся „Діло“ з цілою „поступовою“ пресою на таке „некультурне“ поведене віденської поліції. (Ч. 160 з 31. VII. 1907). Відна та штука, що може подobati ся лиш „поступовцям“! Тепер всякі злочини оправдує ся — детермінізмом, всякі терори соціальної демократії — добром загалу, всякі оргії — інтересом штуки!

Не заікуючись подає „Діло“ за соціальнодемократичною — як звичайно — пресою, що віденська поліція в руках християнсько соціальних. А та поліція — військова, отже правительствена, а не магістрацка — наказала була в своїм часі походу в честь 60. літнього ювілею Люеґера, та сама поліція, яка безчинно придивляла ся нераз походам соціально демократичним. Яка-ж цілє сеї клевети „Діла“? Хиба, щоби то одіум, яке чує ся до поліції, звалити на християнську партію! Зручно!

Кпить собі „Діло“ зі змагань християнсько соціальних, що вони стреміли до знесення чи обмеження вівісекційних проб на звіврятах. Забуло ся видко „Діло“, що в „поступових“ кругах стало модним не то що хоронити звіврята, але ще уважати звіврята за єства маючі моральне право, мало що менше чим люди, до охорони. З ненависти до християнських соціалів забуло „Діло“ на постулят „поступовців“ що до братства людий з звіврятами.

Всьо, що походить з християнської соціальної партії то некультурність, зацофане і т. п. безліч глупих фраз. Відна публіка, яка мусить годувати ся тою стравою та інформуватися про значінє і діяльність християнської соціальної партії з соціальнодемократичного жерела через канал „Діла“. Всіх напастий і клевет соціальнодемократичної преси против особисто-партійних і засадничих противників, якими суть християнські соціали, клевет часто подаваних „Ділом“, годі вичисляти. Хто цікавий, може запернумерувати центральний орган хр. соц. партії „Reichspost“, що виходить яко дневник (около 40. корон річно) і яко тижневник (6. кор. річно).

В виступах своїх против християнсько соціальних „Діло“ ясно і засадничо маркує свою против-християнську тенденцію, а злоба, клевета і лож, якими „Діло“ накидує ся на ту партію, дасть прирівнати ся хиба до тої злоби і фанатизму, яким воює „Галичанин“ против „українцев“. Ціла китиця такої „культурної“ полеміки, з якою „Діло“ виступає против „Галичанина“ (лож, клевета, бішеність, брутальність, цинізм, і т. д.) а „Галичанин“ против „Діла“, можна *mutatis mutandis* знайти в полеміці соціальних демократів і „Діла“ против християнсько соціальних.

За те „Діло“ дуже вразливе на „неделікатний“ тон в полеміці там, де ходить о соціальну демократію. Не досить, що рускі послы, бодай часть їх, знаходять ся в тім невиносимім і упокоряючім положеню, що мусять вважати соціальних демократів за своїх політичних приятелів, не досить, що часть рускої преси (н. п. „Гайдамаки“) обожає соціальних демократів, хоть

треба признати, що з політично-національного становища, то в додатку „Діло“ розпинає ся за партією червоного терору із взглядів ще і засадничих, значить тому, що релігійний, філософічний та економічний світогляд, той послідний з огляду і на ціль і на средства — соціальної демокрації дуже підходить під світогляд „Діла“, а бодай одиниць, надаючих „Ділові“ тон.

В тімсамім числі (160), в яким „Діло“ так фанатично накидує ся на християнсько соціальну партію („Новітні іконоборці“), сьміє „Діло“ виступати з обуренєм, що „Руслан“ („Наше становище насупротив соц. демокрації“) і „Нива“ („До фізіогномії соц. демокрації“) виступили з критикою тої партії, і то „Нива“ не так з політичного, як радше релігійно-філософічного становища. Таж соц. демокрація то союзник руского парламентарного клубу, то веняминок „Діла“, то і якже можна єї критикувати? Перед соц. демокрацією треба клячати і дивити ся в неї з телячим „восторгом“! Віримо, що „Ділу“ слово критики на сю партію не миле, бо то слово відносить ся і до „Діла“. Але на щастє не жиемо єще в червоній „державі“ будучности“, де таксамо кнеблялоби ся противникови уста, як в деспотичній Росії.

Початок статі „Діла“ (п. з. „До характеристики наших москвофілів і клерикалів“) визначає ся властивою „Ділу“ пустою фразеологією та кпить собі з льогіки. Для кого статя „Галичанина“ з „панегіричним молебнем“ до „героя“ Маркова має схожість з статьею „Руслана“ зглядно „Ниви“ про соц. демокрацію, тому може помочи хиба зимний туш. Випроваджуванє Галичанинового „москвофільства“ і Русланового „клерикалізму“ з одного жерела „заскоружлості і некультурности“ — глупе: єслиби спільне походженє з того жерела (зн. некультурности) давало вже спільний „суспільно-психічний підклад“, то передовсім і з далеко більшим правом требаби на тім підкладі помістити „Діло“ разом з єго любимцями соц. демократами. „Руслан“, „Нива“, „Діло“ і соц. демократична преса булиби собі спорідненими, „при всій своїй взаємній ненависти“, єслиби льогіка „Діла“ була добра. Черти, які після „Діла“ знаменують москальофільство і клерикалізм: „раболіпність, панегіричні молебні, провінціональний тон, ординарна лайка“ належалоби *mutatis mutandis* післати на адресу „Діла“ з єго червоними любимцями. „Діло“ все думає, що „раболіпіє“ може бути лише признакою христ. партії. Єсли ходить о ту „прикмету“, то ледво чи де більше єї знайде ся, як в таборі червоного терору і єго прихвоснів.

„Антологія“ з статі „Руслана“, яку помістила і „архикатолицька“ „Нива“ подана в „Ділі“ дуже хитро. Статі „Руслана“ не знаю, бо не маю єї під рукою, але єсли „тусаміську“ статью, що „Руслан“, помістила і „Нива“, то статя буде мені знакома, бо я єї автором в „Ниві“. В тій статі подає ся на основі фактів і висказів офіційних представителів соціально демократичної науки такий осуд, який подає „антологія“ „Діла“, осуд, який на соц. демокрацію видає кождий незапоморочений так, як „Діло“, соц. демократичними „ідеями“. Форма осуду може бути і ла-

гіднійша, суть і річ та сама. Правдивого, хоть остро висказаного мого осуду, „Діло“ не збиває аргументами (бо і не може), а лиш виписує поодинокі речення без звязи, поминаючи їх узаasadнене в „Ниві“ подане.

Чи може се не правда, що соц. демокрація то партія засадничого атеїзму, фактичного фанатизму і терору, що се партія крайно матеріалістичних поглядів, що перечать всьо, що не підлягає змислам? Запитайте ся про се такого знатока соціалізму, яким є В. Катрайн або і „поступовця“ Текля і прочих. Читайте про спосіб агітації тої партії при виборах от і в Галичині! Загляньте там, де власть в руках має „партія свободи“, а побачите! Чи се не правда, що соц. демократичний світогляд не має місця на релігію і філософію спекулятивну, не має змислу до оцінювання тих жемчугів, яких проте не повинно ся кидати на поталу соц. демокрації після евангельської причти? На мою думку проте соц. демокрація, яка переходить до дневного порядку над найвисшими питаннями людского духа, питаннями, на які може відповісти лише релігія і філософія, а не досвід, та соціальна демокрація є пятном достоїнства людского духа.

По що то фарисейска облуда! Если соціальна демокрація з „Ділом“ не видить в чоловіці нічо крім висше розвиненого звіряти, то що за причина обуреня на вислів „мораль скотини“, „віл при повнім жолобі.“ Констатованє факту не є „прадідівською некультурністю“ і не є противне християнському духови, а еще там, де ходить о вовка, що закрадає ся в овечій шкiрі.

О. Онуфрій Волянський.

Велиградский зїзд.

Тихо, без великого розголосу та шумної реклями відбув ся зїзд, який, хто знає, чи не мати ме епохального значіня, не тому, мовби то він сам про себе порішив якісь незвичайні справи, а тому, що він розпочав діло, яке може бути дуже богате своїми наслідками. Маємо на гадці перший зїзд славянського клиру, який відбув ся в днях від 24. до 27. липня в Велиграді на Моравії, а якого виключною задачею було обдумати середники, щоби промостити дорогу до навязаня відносин між католицькими Славянами, а великим православним сходом.

Вже само місце зїзду, Велиград, було вибране як не мож ліпше. Тисяч літ тому, в престольнім городі великоморавської держави, в перве голосила ся проповідь Христової віри в славянським язичі святими братами Солуньскими. Не знаєм, чи є хто між Славянами, на котрого Велиград не наводить споминів. Укра-

їнський народ, а вже що найменше ся его частина, що замешкує Галичину, хоть приняв св. віру тисяч лїт пізнійше і то не посредством св. братів, він може більше як усі славянські народи відчуває се, бо він в спадщині по св. Кирилї і Методію отримав славянський обряд, перевід св. письма, та славянські письмена, що всьо так тісно звязало ся з его народним житєм, що сьміло мож сказати, що наколиби не его віра, обряд та письмена, то український народ на певно розіллявби ся був в мори московським або польським.

Так, ми відчуваємо се дуже добре і тому то сей зїзд є нам більше симпатичним, як кому иншому, бо дає нам надію, що нас колись буде лучити з нашими закордонними братами не лишень одна народність, але і одна віра. Чейже не даром молив ся Спаситель, щоби усі стали одним стадом з одним пастирем на чолї!

Почин до сего зїзду дали не Русини а Моравяни та Чехи, а се має знова свою цілком оправдану причину в наших невідрадних релїгійно-політичних відносинах. Що легше, як щоби ті, котрим унія з своїм славянським обрядом є сілю в оці, не стали голосити *urbi et orbi*, що осьто Русини дали почин до навіязання зносин з православним сходом не тому, що вони дорожать католицкою вірою, а тому, що на дні їх серця все ще жевріє іскра симпатії до православія, або тому, що вони, заморочені ідеєю панславїзму, хотїли би пропагувати єї під покривкою католицизму. Ні, галицкі Українці не мають на продаж своїх католицких пересвідчень, не уміють ними торгувати, вони терпіли і терплять за свій католицкий, славянський обряд, а панславїзму є найзавзятїйшими ворогами!

Тому то найсердечнійша дяка належить ся ініціаторам зїзду. А були ними: д-р Антін Стоян, парох в Дравовичах на Моравії, посол до державної думи і до сойму, звїсний моравський діяч, якого імя, а навіть сама личність є так популярною серед Моравян, що цілком певно не знайде ся нї одна шкільна дитина, яка би не знала не лишень его імени, але і не бачила его власними очима — і д-р Антін Подгала, митрополитальний крилошанин в Празї, який задля недуги не міг прибути на зїзд, а який мігби послужити знаменитим приміром крилошанина-патріота.

Зїзд відбув ся в монастири ОО. Єзуїтів в Велиградї. Є се великанський будинок, який міг би помістити тисячку осіб. Моравські Єзуїти, які почувають себе Славянами в найкрасшій змислі, дуже радо дали приміщенє сотці учасників, а їх прихильне поведєнє супроти усіх Славян свідчить, що у них нема ексклюзивного шовінізму, і що вони, хоть самі обряду латинського, з найбільшим поважанєм відносять ся до обряду славянського. Не боять ся „да не осквернять ся“.

Наради відбувалися в великій салі монастирській, як здає ся, призначеній на численніші зїзди клиру. Не варто би навіть згадувати про се, наколи би не одна обставина, яка дуже мило вразила нас і велїла нам над собою призадуматися. Саля прегарно розмальована в народних, моравських мотивах. Горі, по під стелею, розміщені медаліони славянських городів та церков. Ї там і наш Львів з Успенською Церквою, але є також — не знаю, що сказали би на се наші деякі галицькі католики — православна церков десятинна. Ми питали, чому нема церкви св. Юра, але на се не уміли нам відповісти. Відай маляр не мав під рукою потрібної фотографії.

А що ще цікавіше, яке може „соблазнить“ наших загорілих обрядовців, то се, що в тій салі, де на одній стіні висить „Розп'ятіє“ а на другій зображена мініятура костелецької гори з чудотворною іконою пречистої Діви, найбільшого відпустового місця на Моравії, що в сій салі, разом вздовж на стїнах розміщені образи Моравян в народних строях і то не лишень муштин, але в двох третих женщин. Всюди, на кождім кроці слідно, що тут віє дух щиро патріотичний, що тут кождий дорожить своїм питсним, народним, що се славянський монастир.

На зїзд прибуло сотка учасників, серед котрих були репрезентанти усіх славянських народів. Не було тільки галицьких Поляків. Чому? Сего ми не знаєм. Чи вони почувають себе так мало Славянами, чи їх неохота до славянського сходу так велика, чи їм може байдужне саме діло, чи може вкінці їм унія, про котру говорило ся на зїзді дуже багато, за мало католицькою? Се вони самі хіба могли би сказати. Були натомість Поляки з Росії, які під кождим зглядом показали ся знаменитими. Але о сїм скажемо пізнійше.

З князїв Церкви прибули на зїзд: Високопреосвященний Митрополит Шептицький, Архієпископ праский Вебер та Архієпископ софійський Менїї. Богато славянських єпископів прислало привітні письма, між иншими і Преосвященний Чехович.

Наради відбували ся в язиці латиньскім, що було потрібне з огляду на се, що декотрим Славянам, як приміром Болгарам, дуже трудно розуміти инші славянські бесїди, як також і тому, що крім Славян брав участь в нарадах О. Пальмієрі, Італіянець, місіонар, знаменито обізнаний зі справами східної Церкви.

З Русинів брали участь в зїзді, крім Впр. Митрополита, ОО. д-р Дорожинський, о. Лежогубський, о. Жолдак і о. Галуцький ЧСВВ.

Наради відбували ся рано і по полудни.

(Дальше буде)

О. Т. Л.

Pro domo sua.

В 1. і 2. числі „Няви“ за сей рік о. В. Герасимович в статі „Кілька слів про domo sua“ порушив kwestію не аби якої ваги. Між иншими зачепив однообразність церемоній нашого обряду. В гіршу струну вдарити хіба не міг. Дійсно ся однообразність то, скажу, прямо нещастє наше. Куди глянь то инший типик. А чому се так, де шукати причин? Троха в нашій байдужности а троха в байдужности чи недогляді тих, котрі нас остаточно необтєсаних пустили. Щасливий той, котрий вже з своєї індивідуальности в семінарії приглядає ся церемоніям свого учителя обрядів та від часу до часу спитав дещо або переглянув зі зрозумінєм типик, бо відтак скінчивши, на підставі сих ремінісценцій сам поступає. А щож говорити о такім, котрому годі було се додати прямо з недостачі відповідної директиви і котрий в своїм житю видів не одного сьвященодійствующого, а мимо того навіть ярких ріжниць церемоній не завважав. Він по сьвященю найдесь між молотом а ковалом і тому творить небувалі церемонії, з ними зживаєсь, нарід поволи також привикає, а як прийде наслідник, питає когось там: „а який у вас звичай?“ та й сам того звичаю попередника держить ся або і додає ще свої спеціальности, то тоді, хотяй би прийшов знаменитий церемонієр (розум. не поступаючи по „звичаю“ лише по правилі), не удостоїть ся апробати жадного старшого брата, бо тамто у него є вже „lex“. Тоді й не дивно, що не видержимо критики простолюдина в порівнаню з другим обрядом, бо там всі сьвященодійствующі як „дзигарки“, а в нас воно чогось не так!. Правда то, що ми так точних quoad iota підручників не маємо до сего, але всеж таки бодай в головних частях повинно бути і може бути всюди однако. Приміром при жертві св. Літургії можна осягнути ту однообразність чи то в руках, оборотах, благословенях і т. д. навіть на підставі тих заміток, які є. Розуміє ся, не повинен собі толкувати кождий після своєї вподоби, але кождий, котрий опускає семінарію, має їх вже знати перепрактиковані, щоби відтак ставши при престолі, навіть перший раз чув ся певним і освоєним та не думав в останній хвили, як то має бути, як то треба зробити. Значить, семінарія має підготувати питомця так, щоби він по сьвященю знав після того одного візця всі церемонії у всіх сьвященодійствах. До тепер практикувалось так, що як раз найголовніше лишалось на пресвітерку. Чи се виходило на добре, бачимо всі по собі. Оден навчає так, другий відмінно і то що з грубошого. Впрочім і часу таки нема вже на докладні демонстрації, бо треба конче звернути увагу на все. Треба уформувати і хід, треба навчити кадити, обертати ся (чи то перед осьвященєм, чи

по освяченню найсв. Тайн), благословити, складати руць при молитвах, метанія, а навіть треба звернути увагу на очі, щоби й вони доповняли гармонію і т. д. і т. д. Діякони повинні бути як математичні фігурки у всіх руках, не оден другого добігати або метушитись або на перегони кадильницями вививати, всьо має бути вимірене, в такт, але з повагою та гідністю. Соборуючі мають знати докладно свої місця і функції, а не в даній хвили переставляти ся або прямо перепихати ся бо доперва тоді всі комічності виходять в повній формі тому, що кождий із соборуючих робить по своєму. А щож казати, коли доведеть ся соборувати разом з Архієреєм, коли то як раз повинно виступити в повнім блеску достоїнство і повага нашого обряду? Тимчасом виступає цілком щось противного, бо артистичний... нелад. Того нема під рукою, тамто забулось, инше кудись поділо ся і так в безконечність. Скажемо всі, що так не повинно бути і цілком слушно, бо свої, видячи се, тратять привязанє і любов, а чужі хиба з поважанєм не будуть відносити ся до нашого обряду. І тому то я висше згадав про семінарію, на якій лежить обовязок підготовлення, бо думаю, що таки там найліпше се можна перевести.

До науки обрядів додати би тільки практику, тим більше, що є тепер готова каплиця в однім музею виключно на ту ціль і де від якогось часу вправлялась лише асиста. Найдалше до третого року повинен питомець вміти добре орієнтувати ся в типіку (на кождий случай) і знати склад всіх богослужень, а відтак чи то на третім таки, чи на четвертім, кождий по черзі має показати то знанє в практиці, розуміє ся в ризах. Перше відправить вечірню, потім утрєню, потім Службу Божу і т. д. На найменший рух повинен глядіти оден настоятель (знаюк обрядів) і всьо справляти, доки не піде практика цілком поправно і щоби в жадній квестії не було сумніву. Також треба би перевести практично там і проби соборної Літургії та й з діяконами. Відтак чи не добре би було, колиб той сам настоятель, котрий вів ті практичні лекції, приходив ще підчас ординації на пресвітерку та тут дальше вказував. Таким способом — гадаю — дала би досягнути ся однообразність.

Друга альтернатива, то хиба спорядити дуже докладний підручник церемоній, но чи через се дійшло би ся до бажаного — можна сумнівати ся. Підручник був би підручником тай тільки. Не перечу, він віддав би багато-багато прислуги, але всеж таки певнішим буде виціпити ті церемонії практикою.

Згадав я і про нашу власну байдужність. Возьмім прим. Празник Пр Евхаристії. У однім місці виходять перед отпустом, в другім по, у одних додають при олтарях части літії умилютьної, у других ні, декуди благословлять Найсв. Тайнами на голос на чотири сторони, декуди ні... А прецінь все повинен бути під рукою типик та хоть перед кождим більшим

святот ворта би заглянути в нього та застосуватись цілком до поданого. Тим більше, що там є подані і церемонії. От так переглянути лише було сторони 504—510, а в кождім місці був би відбув ся празник цілком однако. Часом при вільнім часі можна би переглянути уважно для пригадки сам початок типика т. е. часть I. або часть загальну богослуження після синодального тексту, то певно завважали би ми відразу той диссонанс між нами самими а уставом бодай що до головних черт. Сам календарский сухий устав нам не вистарчить.

Прочі части, обговорені в згаданих числах „Ниви“ (похорон, парастас і т. д.) вказують на конечність нового синоду, але не тому, що ми декотрі самі скарикуризовали, но тому, щоби неясне точно определити, всі kwestії спірні усталити та де треба відповідні поправки поробити. А до того треба би вже заздалегідь готувати ся. Передовсім всі неясности, неточности, недостачі, скорочення і т. д. повинні вийти перед загал до дискусії а відтак повинно вибрати ся чи покликати (чи може иншим способом зробити) знатоків обрядів і їм віддати певні kwestії до реферату. Се повинно ся тому заздалегідь робити, бо рішити щось в тій справі не так легко. На се треба добре перегризти всілякі жерела. Доперва з певністю, опертою на даних, можна видати якийсь осуд.

Кілька сих слів на се, щоби сю важну справу повести хоть о крок вперед.

о. Теодозій Рудрик.

Окраса церков женщинами.

(Продовжене).

Не инакше дієть ся і тепер. І тепер значна часть наших церков завдячує свою окрасу майже виключно женщинам. Особливож женщины священнических домов ведут у сім перед. І цілком природно. Бож они, жінки, чи доньки священника, стають ся неначе учасницями в тих задачах, які приняв на себе голова їх родини тайною священства. Супружество священника в нашій церкві заховане як раз на те, щоби через легально приділену ему женщину поглубити, всесторонним учинити его учительство, его місійну діяльність, его жертву. Женщина на приходстві не може забути на те, що она єсть в домі учителя і місіонаря і що має ему бути у тім помічю, має власним приміром спомогати се его учительство, ту его місійну діяльність, має старати ся бути враз з ним жертвою совершенною народа від обох его родів перед Богом. А щоби бути такою

жертвою від себе, треба передовсім добровільного поглиблення практичної любови до Бога і до ближніх, треба статись жінчиною духовною, учителькою менших, місіонаркою для посестр в масах народу, яка би навчала їх практичного виконування правди і справедливости, любови і милосердя, треба статись жінчиною перших віків християнства, дияконісткою при боку священика-мужа, священика вітця, треба враз з священиком доповняти і всесторонню чинити службу Богови, себе саму жертвуючи там, де сили духовного упадають або не вистарчають. А крім всяких інших більше або менше важних способів помагання голові своєї родини в його святій роботі, не малого значіння єсть також старанє о окрасу церкви. Не треба, здає ся, про се і багато говорити, що значить церков прикрашена, церков, в якій порядок і чистота не тільки на престолі, в захристії і в цілій церкві, але також і в церковній ризниці. До такої церкви радо ходить ся, радо в ній перебуває ся, до такої церкви також чоловік виробляє в собі сильне привязанє. Протівно, коли церков запущена, занедбана і запорошена, то може до себе зразити навіть і релігійного чоловіка. Правда, удержанє церкви в тім напрямі належить в першій мірі до самого священика, але тут як-раз те поле его діяльности, в якім найкраще може і повинна помочи і виручити его жінчина.

В чімже лежить — спитаймо ся тепер — та окраса церкви? Відповідь на се питанє містить ся вже в нім самім. Бож що значить: окраса, се кождому понятне і зрозуміле.

Ми звернемо тут увагу тільки на дещо важнїйше. І так до окраси церкви належить передовсім чистота. Як найважнїйшим місцем в церкві єсть престол, так та чистота повинна головню бути на сім престолі. Престол прикриває ся обрусами, обрусами білими, які дуже скоро, передовсім верхній обрус, брукують ся і які через те треба відновляти бодай два рази до року і на найважнїйші празники. На сих обрусах єсть єще один, найважнїйший обрус, т. зв. ілітон в формі хустки, на який ставляєсь безпосередно дискос та чашу і який через те найскорше брукавсь. При службі Божій уживаєсь єще ручників і то як до чаші, так і до рук. До білої одежі священичої належить єще наплечник і стихар. Отсей весь білий інвентар церковний повинен бути все дійсно білим, чистим. Що до престола, то ще мусимо додати, що він повинен бути удержуваний цілий в ідеальній чистоті, не виключаючи від сего також ліхтарів.

Але крім престола має відзначатись чистотою також ціла церков враз з захристією. Порохів, павутиня, окопченя, засмагованя, не повинно ся терпіти в домі Божім.

Другою річю, що належить до окраси церкви, єсть само прикрашенє єї найважнїйших предметів. Зачнім знова від престола. Ми згадали в горі про обруси престольні. Сі обруси, зно-

ва головно верхній обрус, буває звичайно прикрашуваний по рогах чи то вишивками чи гафтами. Вишиті також можуть бути ручники до рук. На престолі ставить ся звичайно цвѣти. І тут лежить широке поле до оказаня свого естетичного смаку і любови до Того, що на престолі укриваєсь... В нашій обряді люблять також уживати гарно вишиваних або вигафтованих стихарів.

А вжеж особливо прикрашений буває по церквах образ або статуа Пречистої Діви, головно в часі маєвих богослужень. Культ Непорочної Діви так милий і дорогий кождому людському серцю, тим миліший і дорожший є для серця жінчини. Марія сеж взір, се ідеал дівчини і жінки се їх потіха, їх озола, їх поміч, їх заступниця, їх всьо. І чиж отже серце жінчини малоби не любити єї всіми своїми силами, чиж не малоби прикрасити єї подоби найдобрішими окрасами в доказ тої любови?

Вкінці предметом окраси и дбалости повинні бути також ризи, яких уживає ся при богослуженнях. Що у нас наші ризи такої дбалої руки конечно потребують, можна переконатись дуже легко, вступивши до якої небудь церкви. Перше, що треба перестерігати, то цілости риз. На церковних ризах не повинни знаходити ся ні діри, ні стряпки, они не повинни бути анї подерті, анї витерті. Дальше треба також уважати на то, аби ті ризи якось по людски виглядали і лежали на сьвященнику, значить, аби були людского крою. Епітрахиль не повинен виставати на шиї з під фелона і пнутись аж на голову, фелон не повинен стерчати як стіжок, анї спадати погано на діл і відслонювати мало не цілі плечі, а нарукавиці не повинні мати свою опору на великім пальци руки або аж на лікти. Аби се направили, аби сим ризам надати якогось естетичного вигляду, треба тільки кілька хвиль праці і трохи доброї волі! А через такі недбало зроблені і погано лежачі на сьвященнику ризи, багато тратить на красі наш обряд.

Що сказало ся о ризах, те само можна також віднести і до хоругвів. Хоругви виносить ся з церкви при різних нагодах, тож вже з огляду також на чужі особи не повинні бути анї подерті, анї вистріпані.

Отсе в головнім начерку плян діланя, якого придержують ся наші духовні жінчини в стараню про окрасу церков. Цілком природно, що они сего самі не роблять і не можуть зобити. Они тільки припилюють по більшій части сеї роботи.

Бсть подекуди звичаєм, а повинно бути так всюди, що тою окрасою церкви займає ся брацтво дівчат, — під проводом жінчини з сьвященничого дому. Ті дівчата сходять ся раз на тиждень, в суботу до церкви і під оком духовної жінчини, а при помочи церковної служби, роблять порядки. Тіж дівчата оглядають ризи, зашивають і направляють, що треба. Они достарча-

ють на престол штучних цвітів, які їх учить робити жінщина з священничого дому, а весною і літом формально засипують церков цвітами живими. Під проводом інтелігентної жінщини вишивають дівчата до церкви ручки, обруси, зверхні накрить престолів, тетраподів, подушки і т. д.

І хосен з сеї роботи єсть не малий. Дівчата привязують ся тим до церкви, навчають ся мати на гадці і памяти все божий дім, а з тим і Бога, а своєю працею посередно привязують до церкви також прочих людей. Крім того дівчата приучують ся різних робіт, приучують ся порядку, чистоти, дбалости і сей порядок, чистоту і дбалість переносять відтак до своїх домів, в родини. Як велика се також культурна місія такої духовної жінщини, кожний бачить.

(Конець буде).

ВСЯЧИНА.

Вірні сини католицької церкви в Австрії! Пяте, загальне віче австрійських католиків, що так світло відбуло ся, принесло великий успіх для католицького руху. Передовсім оно спонукало всіх католиків австрійської держави, щоби сполучили свої сили в одній центральній організації: єї то завдячує Австрія, що всі напори ворогів віри на нерозлучність супружя і на науку релігії в школах стрітили ще сильніший відпір, що противхристиянські пляни безбожників і масонів ще не здійснили ся.

Но ми не повинні забути, що ми їх змагання до знищення християнства тільки на якийсь час стримали, а не зовсім відвернули. Неожиданий відпір католицького народу не відняв ворогам відваги і оружя. Они тепер старають ся тим завзятійше свою мету осягнути; они тепер еще більше відкрито і різко, як перед тим, виступають з своїми для віри і вітчизни ворожими думами. Безперечно стоять перед нами трудні часи і тяжкі борби; примір культурної борби вже даний; голосним гомоном звучить боввій клич також в Австрії; тому святим обовязком католицького народу є не піддати ся ворожим силам, тільки всіми можливими средствами свої найдорозші і найсвятійші добра, віру, католицьку церков і христового заступника на землі боронити і в накинутій бій вступити.

Але, щоби сю святую війну начати з виглядами на побіду, повинні ми, слідуєчи за словами: „Моли ся і труди ся“, не тільки помочи з неба виглядати, но також своє власне оруже наострити і в данім разі ужити.

На останньому католицькому вічі прийнято дуже добрі ухвали що до способу сеї борби, но треба їх ще видосконалити, треба зв'язь католицьких народів в Австрії скріпити, щоби можна дати всім ворогам належний відпір. Католицька праса і література потребують більшого розвою, а справа руху „проч з Римом“ і шкільне питання точнішого обговорення і пояснення.

Делегати всіх австрійських єпархій одногласно рішили, щоби з кінцем сего року відбув ся з'їзд католиків, а комітет, котрому поручено поробити відповідні приготування, сповнив своє завдання. Тому, що час в половині листопада являється найдогіднішим, рішив комітет, що віче австрійських католиків відбуде ся в часі від дня 16 падолиста до 19 падолиста 1907 (у Відні).

Се віче буде в загальних своїх чертах подібним до попереднього віча, но, передовсім зверне ся найбільшу увагу на найважливіші питання; число предметів, які вийдуть під обради, буде ограничене, но за се будуть они основніші обговорені.

Так ми сердечно запрошуєм католиків із всіх коронних країв, із всіх єпархій, із всіх народностей, щоби як найчисленніше прибули на се загальне віче; оно буде не тільки заявою вірності для корони і церкви, но також причинить ся до піднесення практичного християнства.

Дай Боже, щоби Дух Святий поміг так приготуванню, як і нарадам сего віча, а Заступниця всіх Християн взяла їх під свою опіку.

Почетна президія: Др Г. Маршаль, єпископ суфраган Відня, Ернест гр. Сільва Тарука, Макс. бар. Вітгінгоф-Шелль. — *Предсідателство:* др. А. бар. Спінетте, о. В. Міхеле і Ф. гр. Вальтерскірхен.

Між членами центрального комітету знаходить ся крилош. о. І. Ших, а яко предсідателі дієцезальних комітетів подані Впрепод. оо. архіпрезвітери А. Білецький і К. Волошинський.

Напасти на руську гімназію в Станиславові. Між інтерпеляціями, внесеними нашими послами в парламенті була також інтерпеляція п. Будзиновського і тов. в справі руської гімназії в Станиславові. У ній закидують заступники руського народу руській гімназії в Станиславові, що тут, під дирекцією руського директора, діють ся нечувані річі, що тут десяткує ся, секує ся, проганяє ся руську молодіж і що руський катехит сеї руської гімназії допускає ся найбільшого для католицького священика злочину, бо **зраджує сповідь** своїх учеників. Так представили руську гімназію руські послы в парламенті. Невдовзі потім появилася нотатка в „Галичанині“ майже подібного змісту, де робить ся станиславівській гімназії такі самі закиди. Надто закидує „Галичанин“ катехиті сеї гім-

назії недостачу кваліфікації а то головню з тої причини, що его при іспиті на катехита питав сам Преосвящений Григорій, а не комісія. З огляду на се, заключає „Галичанин“, сей катехит функціонує неправно яко катехит, а намісник повинен сю справу провирити. Якаж, питаємо тепер, причина тих напастих на руську, початкуючу гімназію в Станиславові? Директором руської Станиславівської гімназії є Вп. др. Сабат, який має ту велику в очах наших радикалів хибу, що почуваєсь християнином, і що є практикуючим християнином. Як на нещастє зібралось в сій гімназії також кількох професорів, що так само, як їх директор, не встидають ся своєї віри. Надто — се може найважніша причина напастих — уся молодіж гімназіяльна сьміла полюбити і щиро привязатись до свого катехита. Ось тут головна причина ненависти на гімназію радикального посла п. Будзиновського і его товаришів. Що „Галичанин“ накидуєсь на руську інституцію, се річ зрозуміла. Вільно свому, вільно і чужому. Та на адресу „Галичанина“ мусимо сказати, що він зрештою, коли пише про такі річи, сам повинен добре знати, що лише до конкурсового парохіяльного іспиту вимагаєсь синодальної комісії, а іспит на катехитів всяких категорій може відбуватись без комісії, лише перед самим єпископом. З огляду на се зазив „Галичанина“ до намісника зовсім невмісний. Жерело сих доносів кождому в Станиславові звісне. Звісне імя того „поступового патріота“ який є автором підлого листовного доносу на гімназію до намісника. Звісний також круг інформаторів „Галичанина“, спеціально що тичить ся обсади катехитури в новій гімназії. Ми не дивуємось ані п. Будзиновському, ані „Галичанинови“; нам тільки дивно, як могли інтерпеляцію п. Будз. підписати всі руські послы, навіть ті, що почувають ся християнами, знаючи, що викликало сю інтерпеляцію... Для нас се в кождім разі знаменний факт, що пахне скритим культуркамфом.

Л.

В обороні сьвященної чести. В „Свободі“ з дня 9. серпня 1907 ч. 34. появилась новинка під іронічним заголовком: „Подяка Ёго Високопреосвященству Григорию Хомишину, єпископу в Станиславові“. Коротка она своїм змістом, заледви кільканайцять стрічок, але повно в ній диявольської злоби і ненависти до Преосвященого Архієрея і цілого духовенства. До того рода напастих зі сторони „поступових“ редакторів наших часописий ми при звичаєні і по найбільшій часті не звертаєм на них навіть уваги — і сю сьвіжу новинку поминулиб ми мовчанем, колиб в ній редакция в своїй вільнодумности і нетерпимости до кат. духовенства не посунула ся за далеко.

До тепер обкидувано нас там болотом, але з-за плота, не щадячи для нас епітетів, як „ультрамонтани, єзуїтники, клерикали“ — ба навіть і „народні зрадники“ і т. д., а в сій новинці вже пишешь виразно, що „з українських сьвящеників майже всі

пускають мимо уха те, що їм єпископ Хомишин каже — тут вже не приписує нам „Свобода“ чогось загального і ближше неопределеного, але впрост і виразно відмовляє нам того, що єсть знаменною ціхою кат. духовенства, т. є, по-слуку, пошани і довіря до Того, котрий нас лучить з Намісником Христовим, до Єпископа.

Через се оклеветує „Свобода“ більшу часть сьвящеників дієцезії Станиславівської перед сьвітом, підкопує его повагу, відбирає, то, що нам найдорожше, нашу честь сьвящени-чю. І сего промовчати ми не можем, в її обороні мусимо рішучо виступити і так, як публично нам її нарушено, так публично мусимо її боронити.

Ся справа занадто важна і за поважна, щоби ми мали перестати на зладнанню урядового спростованя киненої на нас колумнії. В обороні найдорожшої нам чести сьвященичої повинні ми зділати щось більше.

Найперше здискредитувати злобу вільнодумної редакції „Свободи“ і виказати, що передплатників „Свободі“ не прибуває, як она хвалить ся, але овшім через її занадто ліберальне становиско і ворогованє на любленого всіми Архієрея і его духовенство — убуває, наводячи поіменно в „Ниві“ або „Основі“ всіх тих, котрі із згаданих причин перестають її предплачувати.

Найважнійше же забрати в сій справі голос на наших публичних зібранях і ухвалювати резолюції: 1) протестуючі против киненої на нас клевети, 2) виражаючі погорду для преси ворожої для Церкви і її Начальників, 3) висказуючі потребу преси в дусі християнскім і 4) заявляючі як найбільшу нашу пошану, любов, довіре і послух для дорогого нам Архієрея, котрого правдиво апостольських покликів, не то що ніхто з нас „не пускає мимо уха“, але овшім, ними дорожимо і одушевляємось. Резолюції того рода з підписами всіх присутних сьвящеників слідує подавати до прилюдної відомости у всіх наших християнських часописах. — Справа се вельми важна, тож до діла!

о. І. Чорнодоля.

Сьвято в Станиславові. Дня 12. вересня с. р. відбудуть ся в Станиславові перші Загалы Збори Товариства „Інститут Непорочного Зачатя Пр Діви Марії в Станиславові“ о год. 4. по полудни в будинку духовної семинарії. Тогож самого дня рано, о 10 годині, в тій семинарії, відбудуть ся також перші Загальні Збори філії Товариства св. Ап. Павла в Станиславові.

З руської женської гімназії. Вписи учениць до приготавляючої І. і ІІ. класи прив. женської гімназії СС. Василянков у Львові відбудуть ся в днях від 30. серпня до 2. вересня в год.

від 8—12. і 3—6. в канцелярії школи, що буде міститись в сім шкільнім році при ул. Длугоша ч. 17. в більшім домі.

До впису повинна явити ся кожда учениця особисто в товаристві батька, матери або опікуна, або домашнього надзирателя і має принести з собою: а) сьвідоцтво шкільне з послідного півроку; б) дві точно виповнені вписові карти і в) письменну декларацію родичів, зглядно опікунів, що до точного складання оплат. При вписі заявляє учениця, яких надобовязкових предметів хоче учитись, (язик польський, предмет зглядно-обовязковий, без окремої доплати, гімнастика, ручні роботи і спів, предмети надобовязкові, по 1 кор. місячно за кожний предмет).

Учениця, що вперве вписує ся до гімназії, має при вписі виказати ся: а) метрикою уродження; б) сьвідоцтвом заціпленої віспи в попереднім році, зглядно сьвідоцтвом ревакцинації; в) сьвідоцтвом тої школи, до котрої ходила передше крім кандидаток до приготовляючої і першої кляси, як котра учила ся народну школу приватно і г) письменною декларацією родичів, зглядно опікунів що до точного складання оплат.

Кожда учениця платить при вписі 5 кор., а ново-вступаюча до закладу 10 кор. вписової такси. За науку обовязкових предметів платять родичі, зглядно опікуни доходячих учениць І. і ІІ. кляси по 20 кор., а приготовляючої по 5 кор. місячно з гори, найдалше до дня 5. кожного місяця. Інтернатки СС. Василянок тої оплати не складають, зате платять в інтернаті за удержане після регуляміну інтернату.

Іспити поправчі відбудуть ся в днях 1. і 2. вересня, вступні до приготовляючої і першої кляси 3. вересня, а до ІІ. кляси між 5. а 15. вересня. Учениці, що мають скінчену І. ліцеальну або реальну клясу, потребують при переході до ІІ. кляси гімназіальної доповнити іспит лиш з латиньского язика. Приватні іспити за ІІ. піврік І. кляси можна здавати по феріях лиш за окремим дозволом ц. к. Ради шкільної краєвої, о котрий мають постарати ся інтересовані самі. До приватних і вступних іспитів до ІІ. кляси треба зголошувати ся в дирекції 2 дни перед іспитом. Що тикає ся поміщення учениць, то порадно було би їм мешкати в інтернаті СС. Василянок, що на сей рік значно розширюєсь. Той імтернат положений поміж гарними і великими городами і уладжений так, що відповідає вповні всім вимогам гігієни тай релігійно-морального і до інтелігентного поведеня в житю ведучого вихованя. Однак свобідно також ученицям мешкати в інших інститутах або на приватних станциях, котрі дають повну поруку належитого домашнього нагляду над ученицями. Зі зголошеннями до гімназії а не менше до інституту СС. Василянок належить спішити ся, бо вже до те-

пер зголосило ся досить кандидаток, а до інтернату приймає ся також учениці інших шкіл, в клясах же гімназії понад 35 учениць помістити годі.

Шкільний рік 1907/8 отвирася торжественним Богослуженням в церкві СС. Василянок при ул. Зибликевича ч. 24. дня 4. вересня о год. 8. рано, а дня 5. вересня начне ся вже шкільна наука. — *о. Спиридон Кархут*, директор женської гімназії СС. Василянок у Львові.

Народний Дім в Болехові. Від давна даєсь Русинам в Болехівщині відчувати брак власної хати в осередку повіта, в Болехові, брак кута, в котрім можнаби зійти ся, поговорити о нашій долі-недолі, порадитись в справах загал обходячих, загріти серце, чи то при яким народнім обході, чи повеселитись на власній забаві. Наші товариства скитають ся по чужих, винаймлених хатах, а коли прийдєсь урядити чи який народний обхід, чи віче, треба удаватись з прошенем о винаєм хати до чужих, наймати льокаль під тяжкими услів'ями, або і стрінувшись з соромляючою відмовою — понехати обходу. Щоби тій пекучій потребі зарадити, рішили ми засновати товариство, котрого головною задачею було би побудувати спільну хату для потреб руського народу в Болехівщині, „Народний Дім“ в Болехові. Буде се товариство заробково-господарське, котре крім повисшої ціли мало би на меті пособляти, чи то товариствам, чи то приватним личностям в набуваню недвижимостей і будові домів. В той спосіб кождий приступаючи до нашого товариства з невеликим уділом, котрий буде можна сплачувати ратами, буде міг той уділ по певнім часі з відповідним зиском назад відобрати. Проект статута товариства вже готовий, а перші загальні збори відбудуть ся дня 15. с. м. о год. 4 попол. в домі п. Петровичевої в Болехові. — Подаючи се до відомости загалу, просимо всіх добромислячих людей о приступленє в члени товариства. — За комітет основателів: *О. Теофіль Горникевич*, *Філярет Грабовенський*, *О. Теодот Ярема*.

Епархіяльні Вісти.

Перемиська Епархія.

Рукополаганє в среї: речинець до вношеня подань до 8 серпня с. р.; початок рукополаганя 13 серпня с. р.

Прийняте до дух. семінарії: подання треба вносити до 16. вересня с. р., а явити ся лично треба дня 28. вересня с. р.; подання о приняті до Папської Колегії в Римі (3 місяця) треба вносити до 12 вересня, явити ся в Перемишлі 28 вересня, а в Римі в Колегії зголосити ся дня 25. жовтня с. р.

Відзнаки крилошанські дістали: о. Д-р В. Пинило, о. А. Пухир, о. А. Менцинський, о. Д. Кучериб, о. П. Дуркот і о. А. Шведзицький.

Тит. совітниками іменовані: о. В. Ринявець, о. А. Пухир, о. О. Полянський і о. Е. Константинович.

Канонічну інституцію дістали: о. С. Сороковський на Береги гірні, о. Р. Кокотайло на Туринку, о. І. Камінський на Залісс, о. І. Левицький на Яворець, о. Т. Величко на Ричигів, о. В. Ключа на Гвоздець і о. Й. Баницький на на Ліщини.

Завідательства дістали. о. Ю. Легуцький в Порічу, о. І. Гамерський в Токарні, о. П. Гарандза в Волкові, о. Р. Ладижинський в Горянці, о. Ю. Кміт в Звинячи гір., о. М. Наклович в Дорожові і о. Ю. Криницький в Шмиткові.

Померли: о. Мальяркевич Іван, парох в Дорожові (11 мая), о. Лев Щавинський, парох в Самборі (13 червня) і о. Ромуальд Мосевич, парох в Шмиткові (24 червня). Вічна їм пам'ять!

Станиславівська Епархія.

Прийняте до дух. семінарії: вносити подання до 5. вересня, а явити ся лично в Станиславові 24 вересня с. р.

Іменовані: о. М. Вальницький делегатом Орд. до ц. к. Ради шк. окружної в Косові, о. П. Саврій містодеканом д. Чортківського, а о. Т. Курп'як і о. П. Саврій асесорами.

Конкурс до 20 вересня розписаний на парохії: Серафинці, Березів вижний, Кричку, Микитинці, Кїйданів, Дубки, Суходіл, Ціняву і Давидківці

Введені: о. А. Навроцький в завід. Кутиск, о. А. Катята в сотр. Космача, о. І. Лабач в завід. Серафимець, о. П. Каминський в сотр. Городниці, о. К. Йойко в завід. Оришковець і о. І. Шуровський в завід. Вашковець.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, ул. Петра
Скарги ч. 2.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: „Діло“ в службі лібералізму. — Історія церковної Унії на Буковині. — Плеканє релігійности у гімназійній молодіжці. — Право власности і тогож моральне обмеження. — В справі нашої організації. — Всячина. — Епархіяльні вісті. — Церковний устав і календар. — Переписка.

„Діло“ в службі лібералізму.

„Діло“ ніколи не грішило привязанем до католицької Церкви. В останніх літах посувало ся воно в справах католицько-церковного світогляду щораз більше на ліво, а від закінчення сегорічних парламентарних виборів заняло крайно ліберальне становище, лиш декуди прикрите патріотичною маскою. Всі факти, що мають звязь з церковним житєм, оцінює „Діло“ із становища безвірного лібералізму і після сказівок ліберальної і соціалістичної преси. Християнська, т. з. через „Діло“ клерикальна преса, має бути тенденційною, а ліберальна то вже така правдомовна, що на неї можна сьміло спустити ся! З таких жерел і в такій тенденції подає „Діло“ вісті з церковного життя. Вартість тих вістей буде аж надто очевидною.

Зі становища противцерковного лібералізму парафразує „Діло“ свої статі після всьляких „Neue freie Presse“, „Zeit“, „Arbeiterzeitung“ і т. п. Статей в тім дусі писаних маємо в числі 169 з 10. VIII. 1907 аж дві.

В нотатці п. з. „Віче австрійських католиків“, стремить „Діло“ до того, щоби в своїх читачів викликати упереджене до католицького руху в Австрії та грає — як звичайно — на патріотично-поступовій струні. В комітеті улажжючім віче католиків Австрії стрічаємо „побіч різних церковних личностей цілу гурму аристократів та консерватистів з різних австрійських

народностей, що вславилися в публичнім життю найреакційнішими виступами (проти соціалістів, вільної школи, реформи подружнього закону; то певно має „Діло“ на думці!) або сполучкою з найзавзятішими ворогами поступу та суспільної справедливості. Вкінці знаходить „Діло“ ще і здекларованих ворогів визволення руського народу між комітетовими віча. Католицький рух викликаний безличними провокаціями лібералів і соціалістів грозить поступови і руському народові!

До тої високопарної фразеології „Діла“ можна замітити ось що. Католицький рух є вимірений против лібералізму і соціалізму, отже „Діло“, яке симпатизує і поділяє погляди тих ворожих Церкві напрямів, а ргіорі мусить кинути на католицький рух свою анатему. Лібералізм з своїми противцерковними тенденціями а поступ, то для „Діла“ синоніми!

Відтак забуває „Діло“ на те, що католицьке віроісповіданє не є ніякою суспільною ані політичною партією, бо воно обіймає в собі людей всіх народностей і різних суспільно політичних пересвідчень, які не противлять ся основам християнізму. В справах католицької Церкви мають голос всі католики, отже і шляхта і консерватисти і міщани і селяни і робітники. Комітет католицького віча є між- і безпартійний. Ся обставина, що в комітеті засідають люди, яких соціально-політичні погляди не підходять під рамки „Діла“ або і руського парламентарного клубу, не надає католицькому рухові консервативно-шляхоцької чи противруської тенденції. Католич. рух є католицько-віроісповідним, він не є ані аристократичним ані демократичним, а релігійним і релігійно-політичним. Тенденційна нотатка „Діла“ має на цілі утотожити католич. рух з інтересом одної верстви суспільної (шляхти) із противруськими політичними струями. В якій цілі? Щоби стягнути ненависть до католицизму, а підготувати ґрунт під лібералізм. Прочих фраз про „ворогів поступу та суспільної справедливості“ ніхто не возьме на серію. Се звичайна, пуста газетарська фразеологія, яка поступ і справедливість бачить лише в своїй партії (національно-демократичне „Діло“ в соціально-демократичній партії!).

Клясичним типом засад, тактики і аргументації „Діла“ є стаття п. з. „Провал між Церквою та суспільністю в західній Європі“.

Противцерковні заворушення в останніх днях в Італії, викликані припадковими причинами, схоплені в звязи з аналогічними подіями в інших краях романських західної Європи, є проявом того суспільно-психічного підкладу, який є тотожний з зірванєм звязий між Церквою а суспільністю в західній Європі. Доказом того зірваня є „невгаваючі уличні погроми і стихійна ненависть, грубі експеси загалу народної маси супротив представників католич. церкви“ в Іспанії, доказом є дальше і релігійний індеферентизм французького населеня, яке взглядом переслідуваної правительством церкви заняло пасивне становище.

Причиною того відчуження суспільности від католическої церкви є „політичні тенденції і релігійні теорії“ католическої церкви, є обоятність церкви до некучих питань сучасного людства, є її багатство матеріальне, взагалі цілий церковний світогляд, висловлений рішеннями тридентійсько-ватиканського собора і проявляючий ся в новочаснім клерикалізмі. Клерикалізм є напрямом противдемократичним і противпоступовим, противнауковим, є стремлінням віддати нагляд над духовим життям суспільности в руки касти духовенства. Наслідком клерикалізму є зірване зносин між церквою та суспільністю.

А у нас? Завдяки бракови celibату руське духовенство оперло ся змаганням клерикалізованя та поставило собі задачу „боротьбу против польського гнету“. Аж молодша генерація, згуртована коло „Ниви“ та „надихана західноєвропейскою клерикальною літературою“ страхає загал духовенства „фантастичною апокаліптичною бестією“ зн. свіцкою, масонською інтелігенцією. В інтересі церкви і народа, духовенства і інтелігенції лежить, щоби до такого розламу церкви з суспільністю не допустити. Духовенство є потрібне для побороування польонізму і москальофілства.

Такий хід гадок в статі „Діла“. Тепер наш коментар.

„Діло“ ведене національним почутєм радеби єще — бодай на якийсь час — заховати духовенство яко чинник національно-політичної і партійної акції. Висшого призначеня католицького св'ященика „Діло“ не узнає. На то ми так: Св'ященик, яко Русин і горожанин, може і повинен брати участь в політично-національній діяльності, хотайби і в партійних рамках, але та діяльність має бути на другім пляні, не сьміє вона бути ломанем християнських засад в борбі з противником, повинна вкінці та діяльність бути не лише чимсь другорядним, але єще підпорядкованою яко средство до ціли. Всяка діяльність католического св'ященика повинна мати на ціли лиш християнізоване нації на всіх полях і всякими дозволеними морально средствами і дорогами. Всяка публична діяльність для суспільности веде ся в якийсь ціли: „Діло“ з приклонниками хоче публичною діяльністю ввести нарід „в перед“ на дорогу „поступу“, розуміє ся в душі противцерковного лібералізму, „Нива“ на дорогу „реакції“ зн. назад до евангельських Христових засад. Тут вихідні точки різнять ся і ніяка згода не можлива без уступства одної сторони. В кождім случаю не сьміє уступити воїн Христа і Его церкви. „Діло“ знає, що самим апелюванем до „патріотизму“ не багато склонить св'ящеників до ренегацтва Христової і католицької церковної справи, тому остерігає перед „введенем в життя клерикальних забеганок“, які би вийшли на шкіду духовенства і церкви, перестерігає перед „панам молодими нашими клерикалами“. „Діло“ все хоче бути „поступовим“, все іде за „молодими“, а лише св'ященикам радить заховати традицію зависимости їх від політичних свіцьких керманів та радить ігно-

рувати християнську літературу, яка отвирає очі на те безголове, до якого доходить наше духовенство віддаючи ся безкритично під провід сьвіцької інтелігенції, вихованій на західно-європейських, ліберальних теоріях.

Щоби заохотити наше духовенство до послуху зглядом ліберальної сьвіцької інтелігенції, ударає „Діло в звін тревоги і поучує, як то шкідливим є клерикалізм для церкви і як страшна доля чекає духовенство, що важилоби ся стати на церковно-католицьким становищі напротив сучасного духа. В тій тенденції препарує „Діло“ першу часть статі „провал між церквою...“ і в службі тої тенденції прикроє або роздмухує факти.

Наперед зовсім ложним є тверджене, що більшу симпатію у суспільности має церков східна і протестанцька, чим католицька. Східна церков стогне в оковах византинізму і є через своїх ісповідників більше зненавиджена, чим католицька від своїх. Доказом відносини в Росії і Греції. Там нехай „Діло“ пізнає симпатію має до цареславної церкви. Англіканську церков назвав юганнес Шер найяловішою з поміж всіх християнських. Протестанцько-ортодоксальні церкви є ще менше толерантні і більше консервативні, чим католицька. А протестанцько-ліберальні релігійні громади годі назвати церквами, бо вони полишають всі правди віри до вподоби своїм членам. Ліберальний протестант може перечити існуванє Бога і божество Христа і що лише ему захоче ся. Культ трійці Лютра, Гетого, Бісмарка стоїть там више, чим культ Пресв. Трійці. Так представляє ся характеристика поодиноких церков об'єктивно.

Бути може, що фактично (а не лиш номінально) віддана своїй церкві часть суспільности, оточує більшою пошаною і симпатією свою церков, чим чужу. Отже православна чи протестанцька суспільність може і більше поважає свою церков, чим католицьку, але за то і католики з більшою пошаною і симпатією відносять ся до своєї церкви, чим до чужої. Звідкиж сьміє „Діло“ твердити, що члени поодиноких церков дужше люблять свою церков, чим католики свою? А если ходить о людий, що не належать до ніякої церкви, зглядно до ніякої не належать з пере-сьвідчення, то деякі з тих людий може і волять церкви некатолицькі, бо ті церкви не мають наскільки блискучої традиції, не мають наскільки внутрішньої сили і організації, не мають наскільки внїшнього нїмбу, щоби могли так енергічно, сьміло і рішучо противити ся невірству, як катол. церков. *Inde ira!* Більше ненависти і гніву в облягаючїм викликує гравітова твердиня, чим лиха ліянка, карна армія, чим безладна купа.

Ненависть фанатичних недовірків зглядом катол. церкви походить не з хиб тої-ж, але з її сили. Недовірки нефанатичні не можуть укрити свого подиву і поважання для катол. церкви, яка одинока сьміло і рішучо придержує ся своїх засад, хотьби то мало і міліонам „постуновців“ не подобати ся. Не годити ся

з катол. церквою, то ще можна поняти, але так її оцінювати, як „Діло“, се вже крайне засліплене і фанатична злоба!

Коротко: Катол. церков тішить ся симпатією і пошаною своїх ісповідників що найменше в таких степенях, як інші церкви своїх. Фактично однак кат. церков сильніше прив'язує до себе своїх членів, чим інші церкви, бо її устрій обнімає всі області публичного і приватного життя. З недовірків або номінальних католиків одні ненавидять катол. церкви за її силу, другі з нею не годять ся, але признають її зглядну стійність і свій подив. Балаканина „Діла“ то звичайна лож фанатичного ліберала!

„Провал між церквою а суспільністю в західній Європі“ не такий страшний, як се булоби для „Діла“ пожадане. Правда, що одна частина суспільности (масони і соціялісти) ненавидять як чорт катол. церкви і вони, граючи на низких інстинктах індеферентних мас, викликають „стихийну ненависть“ до катол. церкви. В Еспанії і Італії ті експеси проявляють ся яркїше, чим деінде. Але се лижить в темпераменті палкого полудневця, що любить ся в екстремах. Сильний є там противцерковний рух, викликуваний одиницями, що виповіли війну на життя і смерть против катол. церкви. Але не треба забувати, що в Італії і Еспанії є і сильне почуте католицьке, на яке замикає очі „Діло“ з прочою заграничною ліберальною пресою. Де таке почуте заманіфестує ся, „поступовці“ пояснюють то зараз яко виступ реакційних „органістів“ і девокот“. А ще частїше про такі маніфестації мовчить ся, а цильно реєструє ся виступи всякої голоти, яка любить авантуру для авантури, не дуже і рефлектуючи про „антиклерикалізм“, який звичайно винаходить аж преса.

„Докази“ на розрив між церквою а суспільністю так наївні, що аж... глупі. Католицизм в Німеччині сильно розвинений, обнімає всі поля публичної діяльности. Але правда, Німеччина то край реакції! В Америці катол. життя так гарне, що годі гарнішого собі подумати. Сальцбурьська „Kirchenzeitung“ помістила в осени минувшого року дуже інтересні статі на ту тему. Католицька церков тішить ся симпатіями і в іновірів в Сполучених державах. Англія є країною будучности і для католицизму. Бельгія є дуже католицьким краєм. В Еспанії і Італії часть населення дуже до церкви привязана. Франція здегенерована не здобула ся на сильний протест, але не так з недостатчі катол. почуття, як радше з недостатчі енергії, з внутрішних незгод і недостатчі карности. Писанина „Діла“ є обурюючо ложна і тенденційна. З поодиноких виступів оснутах на льокальнім тлі і то лише частини італійської суспільности і то в великій мірі лише підюдженої, витягати „аналогічно до подій в інших романських краях“, „розлам між церквою та суспільністю в західній Європі“ то вже наруга з льогіки. Часть є цілостію, а аналогія ідентичністю! І чи можна спокійно зносити поличковане като-

лицького почування із сторони такої ліберальної газети як „Діло“, хотьби і в імя патріотизму?

Бези під „клерикалізмом“ розуміє „Діло“ духа тридентійсько-ватиканського собора, що не толерує промахів „науки“ против основ віри католицької церкви, що не толерує радикалізму, хотьби і самої демокрації, не толерує вдирання держави в справи віри, морали і церковної дисципліни, то кождий католик, а тимбільше св'ященик, буде і мусить бути крайнім клерикалом. Рішення соборів і наука церкви для нас більше міродайними, чим байки і мрії „новочасного“ духа. Між вірою а невірством нема лучби. Хотьби впрочім і вся „суспільність“ — до чого ще далеко — „відокремила катол. церков поза межу своїх інтересів“, то булоби лиш доказом, що ціла суспільність новочасна стала суспільністю римського цїсарства, якій треба дванацять ревних апостолів і науки Христа розп'ятого, хотьби вона і була для новочасних Єлїнів глупотою, а для новочасних Євреїв соблазною.

Проча характеристика тридентійсько-ватиканського „клерикалізму“ і лучене припадкових виступів деяких церковних представителів, які в політиці були консерватистами і занадто мішали політику дня і політику касти з основами церковного устрою, се знова зразок тенденції, односторонности і накручування фактів, методи перенятої „Ділом“ з „поступової“ преси. Що церков є засадничо против демократичного руху, се лож; що вона викляла добутки правдивої науки, се лож, що церков хоче для духовенства верховного проводу у всім духовім житю, се лож! Лож на ложі їде і ложю поганяє! Церква, значить церковна єархія в своїх догматичних рішеннях не хоче нічого більше, як лише того, чого хотів Христос, а против тих домагань церкви виступати, значить виступати против Христа. Для кого Христос не є Богом, той може зайняти становище „Діла“, але і ніхто більше!

О. В.

Історія церковної Унії на Буковині

від початку єї заснованя аж до 1901 року.

Написав Крилошанин Іван Ших, руский Віденьський парох.

Часть II.

(4. Продовженє).

Серет.

Місто повітове, гарне, положене на горбах понад рікою того імени в полуднево-східній часті Буковини, числить до 9000 душ людности, посідає староство, суд повітовий, уряд податко-

вий, почту, 3 христ. парохії, іменно римо-кат., русько-кат. і православному з 3 храмами Божими, 3 людські школи і гімназію. До р. 1888 була там низша школа реальна, тепер уже знесена. Людина міста повстає з Жидів, Німців, Русинів, Поляків і Волохів.

Серет є по Сучаві найстаршим містом на Буковині. Василь-невський, а за ним Вікенгаузер згадують про Серет уже під роком 1153 і 1180 і кажуть, що власть галицько-руського князя Ярослава Осмомисла розтягала ся на Серет, Сучаву і Романь; бути може, що і поет „Слова о полку Ігореві“ не з простої фантазії наводить о тім князї слова: „зтвори въ Дунаю ворота, мечъ бремени чрезъ облакы, суды рядї до Дуная“.

В р. 1358 перенесена була на короткий час столиця воеводська з Сучави до Серету. Від р. 1370 був Серет столицею єпископів латинських (episcopi Cirethenses) і до р. 1400, коли єпископи лат. Серетські перенесли ся до Бакова, засідало на кафедрі сирецькій 7 єпископів. Був там і костел катедральний, бо жена воеводи Александра доброго Маргарита, переказала в завіщанню, щоби її похоронено в лат. кафедрі сирецькій, що однакж в дійсности не наступило, бо її похоронено деінде. В договорах воеводів молдавс. з купцями львівськими з р. 1408, 1456 і 1467 згадуєсь про Серет яко головне митове місто.

Чи в Сереті був який княжий замок і де стояла тамошня лат. катедральна церква, не знати, бо доси не лишило ся ані слїду по них.

Капелянїю русько-кат. в Сереті засновано р. 1836 на підставі розпорядження цїсарського з р. 1833. Доси нема там ані русько-кат. церкви ані парох. дому; богослуження відправляють ся в лат. костелі, а святихеники побирають плату на мешканє.

Першим русько-кат. душпастирем в Сереті був Григорій Сінгалевич від р. 1836 до 1839.

Другим капеляном був Ігнатій Бучацький від р. 1839 до 1876, в котрім упокоїв ся.

Дуже замітним оригінальним чоловіком був сей Бучацький. такі святихеники уже звели ся, бо і часи теперішні не по тому. Був він святихеником дотепним, бистроумним, начитаним, добрим бесїдником, оказьної високої постати і знаменитим адвокатом.

Хоть він не належав до смиренних і податливих слуг Божих, однак не мож єму відказати дбалости і ревности для своєї церкви і стада. З духовенством правосл. провадив через довгі роки завзяту борбу за душехваство, з котрої звичайно виходив побідителем. Був він, як сказано, і добрим адвокатом в судових справах, провадив розличні процеси і в найвищих інстанціях, допомагав громадам при викупній сервітути, заступав їх в процесах з дворами, ба і був також дорадником для Липованів.

По його смерті лишився спорий звиток паперів зв'язаних шнурком з написом „Litigiosa“, де знаходилися його письма розличного роду і змісту. Між ними письмами подибає кілька подань Бучацького до консисторії на галицькі парохії, але на кожному стояло „pendet sub indagatione“. Їго скаржили і до циркулу, але хоч сей послідний грозив Бучацькому карами і суспензією, однак все то не помагало, бо коли Бучацький в рекурсах досолив і циркулови, тогди лишено його в супокою.

Як оригінальним чоловіком був сей Бучацький, о тім найлучше свідчать ті легенди, які заховалися доси о нім по Буковині. З цікавіших правдивих фактів наведу для ілюстрації три.

Зіставши по раз перший губернатором галицьким, приїхав був граф Голуховський на Буковину і поступив до Серету. При сій нагоді подав барон Капрі із злости, що Бучацький випроцесовав від него толоку для громади Негостина, скаргу на него до рук губернатора, а ту скаргу підписав був також латинський парох середський. Голуховський обіцяв Капрі, що з поворотом з Кимполонґа вступить знов до Серету і потягне Бучацького до відвічальности. Провідавши се, прийшов Бучацький до лат. пароха і каже: „я знаю, що ти мене заскаржив у купі з бароном Капрі перед губернатором; не треба було мене скаржити, бо я самий хотів би ся вам уступити і подав би ся на Шешори, але що в консисторії пишуть на моїх поданнях „pendet sub indagatione“, то найлучше буде, аби ви оба яко мої оскаржителі виставили мені свідощтво моральности, щоби Консисторія уже раз пересвідчила ся, що я не такий злий, як о мені гадають“. Парох лат. заклопотався, як би се свідощтво написати, бо не дуже був він вправний у письмених ділах, але Бучацький знаючи його слабу сторону, витягнув на чисто написану в латинськім язичі кваліфікацію для себе, котру лат. парох охотно підписав і баронові Капрі до підпису повіз. Опісля доручив лат. парох се свідощтво Бучацькому. Коли Голуховський з поворотом поступив знов до Серету, завізав Бучацького до себе. Бучацький явився перед губернатором і почав в дотепний спосіб виправдувати ся, а на доказ як неконсеквентними реєго оскаржителі, показав Голуховському звісне свідощтво моральности, підписане лат. парохом і бароном Капрі. Голуховський прочитавши се свідощтво, засміявся і запросив Бучацького на обід. При обіді питає ся губернатор: „А тяжко, отче, научитись по волоськи?“ „Дуже легко“ відповів Бучацький; дайте пане графе до пня кожного руського слова

уц, пуп, ешти, пешті,
тай знаєте румунешті.

В пятьдесятьох роках була внесена скарга на Бучацького перед провізоричним шефом краєвим графом Амадейом, коли звідовав Серет. Шеф краєвий прикликав Бучацького і в присутности начальника повітового почав на него викрикувати і грозити.

Буцацький вислухавши супокійно сказав: „Ви, пане графе, не відгрожуйте мені, бо ще не маєте ніякої підстави до грозьби, позаяк належить наперед скаргу розслідувати, свідків переслухати, а відтак аж судити, а ви всего того ще не вчинили; а найпаче не забувайте на одну ріжницю, яка заходить між нами обома: ви справді шефом краю, але лиш провізоричним, а я є лише капеляном серецьким, але дійсним“.

Пізнійше скаржено знов Буцацького перед начальником повітовим, котрий називав ся Книш. В касині при гостях каже сей начальник Книш до Буцацького по руськи: „Гомосєць, не брòїть, бо я потрафлю Вас з'їсти“. Не надумуючись довго відт-
яв єму Буцацький: „Чи чули Ви коли, Панове, щоби Книш попа їв“, а указуючи на свій товстий, обемистий живіт, сказав сьміючись начальникови: „я потрафлю з'їсти не лиш одного книша, але і два, хоть би таких, як ви, пане начальнику“.

Мимо деяких своїх похибок, дбав Буцацький про свій приход, голосив добре проповіді, виповняв точно утяжливі функції духовні по розкинутих селах свого приходу і де міг не відказовав нікому своєї помочи. За єго душпастирства побудовано в селі Гропана під Серетом церкву для тамошних руск.-кат. прихожан, котрих число сягає до 300 душ. Історія будови сеї церкви може послужити приміром, що може добра воля і сильна постанова навіть у слабій убогій жінки. Згадану церкву побудовала бідна вдова Галяревичева зажебраним (буквально) грошем. Була то дуже богомільна, побожна і чесна душа; ходила сьвітами, зажебраний крейцар складала до купи і вкінці розпочала будівлю церкви в Гропані. Викінчивши єї, повипрошувала від богатших галицьких церков фелони, книги, образи, ліхтарі, чашу і біле для своєї церковці і постарала ся о дзвінницю і три дзвони для неї. Розказували мені гропанські люди, що бувало принесла Галяревичева, змучена далеким ходом, спорий тлумочок даровизни церковної, відчинила церковцю і не покріпившись навіть їдою, пролежала хрестом в горячій молитві цілу ніч.

Посліднім бажанем Галяревичевої було, аби єї сподобив Господь, щоби в Гропані умерла і щоби єї похоронено коло своєї церкви, однак се бажанє не сповнило ся; вона умерла десь в Галичині. Честь і вічна пам'ять єї імені! В сій церкві гропанській відбуває ся що року храм на Рождество Прс. Богородиці, і тогди приходить багато інтелігенції серецької враз з процесією до неї. Від року 1873 почав Буцацький хорувати, проте надано єму помічника Івана Шиха, котрий по смерті Буцацького завідовав тамошнім приходом до половини 1877 року.

Від р. 1877 до 1883 був капеляном Алексей Слюсарчук; від р. 1883 до мая 1889-го р. завідовав Зиновій Романовський, від мая 1889-го аж до листопада р. 1893-го був парохом Алексей Волянський. Сей сьвященик люблений від своїх і поважаний всіми постарав ся о місце відповідне під церкву і розпочав збирати складки на будівлю храму Вожого. Від листопада 1893 став

завідателем в Сереті Емілій Ковальський. З почиттю годить ся згадати про одного щирого приятеля русько-кат. обряду і его сьвящеників в Сереті, іменно пана Антонія Вариводу, ц. к. комісаря тамошного, котрий з родиною своєю держить ся кріпко свого обряду і задля свого чесного характеру тішить ся загальним поважанем. У всяких потребах не відказував він своєї помочи русько-кат. сьвященикам і прихожанам.

Крім конгрії річних 700 зр. і маленької платні на мешканє, не має серецький душпастир ніяких інших доходів, ані поля ерекціонального.

В серецькій парохії було в р. 1840 — 3160 душ русько-кат. а тепер є їх около 1.200.

Погорилівка.

Село, залюднене самими Русинами, лежить в руській частині Буковини недалеко від російської границі; земля там урожайна, але нема ані лісів, ані води; є там дві парохії русько-кат. і православна.

Єще в р. 1817 перейшов був православний парох Погорилівки Ілія Будзановський, а за ним половина прихожан на Унію і сим ділом дав він перший почин до заснованя русько-кат. прихода в Погорилівці. Позаяк правительство не надало Будзановському конгрії, відступив єму дідич тамошний Іван Туркул 40 моргів поля на прожиток і дарував спорий кусень ґрунту під церкву, яку Будзановський по частині за свої гроші, а по частині за підмогою вірменських дооколичних дідичів вимуровав. Будзановський помер на холеру р. 1831 в 68 році життя.

По єго смерті був душпастирем Димитрій Залозецький від р. 1832 до 1837. По відході Залозецького до Галичини переймив душпастирство Авксентій Глібовицький від р. 1837 до 1842. По нїм був завідателем Лев Струтинський від р. 1842 до 1843. Від марта р. 1843 став дійсним парохом Іван Бородайкевич, заіменованій перед кількома роками за положені заслуги совітником консисторським. Він є примірним, ревним і високо освіченим сьвящеником, а при тїм щирим і услужним не лиш для своїх прихожан, але і для чужих людей. Іменно відличає ся він рідким знанем всіх законів і розпоряджень не лиш духовних, але і сьвітських властей і володіє німецьким язиком так совершенно, що его еялорати в тїм язичі відзначають ся клясичністю стилю. Яко найстарший віком між русько-кат. букв. сьвящениками і сьвідок розличних подій що до Унії, уділив мені о. Бородайкевич кілька цінних дат історичних, які я з подякою вихісновав. Від 17 літ слабує Бородайкевич на ногу, котру зламав вивернувшись з возом в дебрю наддністрянську, ведучи похорон, проте від р. 1888 надано єму помічника Івана Білоруського, котрий був там до р. 1891. По нїм слїдовали сотрудники: Григорій Козицький від 1891 до 1892, Климентій

Злепко до грудня 1892, Іван Калитчук до мая 1893, Орест Кислевський до грудня 1893.

Коли упадок унії на Буковині став звисним і у Львівській Консисторії, тогди видав був митрополичий Ординаріат послання з дня 25 мая р. 1862, в котрім приказано букв. св'ященикам відповісти між иншими на слідуєче дуже важне питанє: „Welche Hindernisse stehen der h. Union im Wege, dass sie sich aus ihrer Schwäche nicht herausarbeiten, und in den Augen des Occidents und des Orients, ja der Unirten selbst, jene ihr gebührende Achtung und Verehrung, welche die unirten orientalischen Kirchen einstens genossen, nicht wiedererlangen kann, und mit welchen heilsamen Mitteln diesem Hindernisse wirksam entgegengetreten werden könnte, damit die uns umgebenden nichtunirten Orientalen keinen Anlass nehmen, die h. Union und die Lateiner zu scheuen, als wenn dieselben die h. Union als ein Mittel behandelten, um den Orientalen und namentlich uns Ruthenen den lateinischen Ritus aufzudringen, und dieselben diesem Ritus mit Hintansetzung aller kirchlichen Gesetze beizumengen?“

Се питанє дуже важне, єще доси не полагоджене і ледви, чи дїжде ся воно коли остаточного порішення.

Деканат буковинський поручив був о. Бородайкевичови з Погорилівки виготовити одвіт на повисше ординаріатське питанє і він вислав в вересни згаданого року дуже основно і гарно опрацьований еляборат до Консисторії, в котрім виказав всі хиби, які діяли ся Унії на Буковині і поставив конкретні внески в цілі єї піднесеня. Чи вад тим еляборатом раджено що у Львові і з яким успіхом, годі знати.

Подібні питання ставляють православні нашим русько-кат. св'ященикам, коли бесіда про Унію. Св'ященики православні ненавидять Унії з двох причин, раз за се, бо видять в ній контрадикцію православя і по друге чують до неї відразу задля безсильности і пониження, в яке зіпхали єї непрошені опікуни. „Якаж будучність жде Вас Уніятів! — кажуть вони — православні Вас ненавидять, а латинники так дуже вас люблять, що з тої великої любови раді би Вас чим скорше златинїзовати. І на щож придадуть ся Ваші труди і заходи, коли хіба слїпий не видить, що Ви чим раз то більше тратите; щирої помічної душі не маєте ні одной, а непрошених опікунів, що Вам уже і дихати не дають, маєте повно...“

От одна з більше причин, чому годі було Унії пустити ширше коріне на Буковині.

До добродіїв тамошної церкви належить зачислити Івана Туркула, дідича тамошного за дарований ґрунт під церкву, відтак пізнійшого дідича Николая Лукасевича і жену єго Кастану, котрі відступили двірську хату на мешканє пароха, справили апаратуру і прикрасили церкву.

Капелянія в Погорилівці вивінована 20 морґами орного по-

ля і легатом богослужбним; душпастир побирав 580 зр. річної конгрії.

Всіх душ русько-кат. в Погорилівці і прилучених селах було в р. 1840 — 3.102, а тепер є їх ледви 1.200.

Дня 6 січня 1894 помер Бородайкевич в Погорилівці, а завідателем став Щасний Песьцьоровський, котрий від кінця р 1893 був тамошнім сотрудником.

Радівці.

По Чернівцях найбільше і найкрасше місто на Буковині. Подорожний, що їдучи залізницею з Черновець до Сучави, при-остановить ся на двірці в Гадікфальві, видить правобіч ріки Сучави на причуд гарній ровени розложене місто Радівці. Довкола обведене воно гарним вінком буйного поля, алеями в квадрати розмеженого, котре належить до домен стаднини цісарської і займає велику просторонь. Місто розлоге, порядно і чисто утримане, зачислює ся до найновіших міст на Буковині, хоть початок его істнованя сягає дуже давних часів.

В грамоті воеводи Романа згадує ся о селі „Радівцях“, що належало якомусь Радомирови. До р. 1783 були Радівці столицею православних єпископів радовецьких. Се єпископство заложив був воевода Александер добрий около р. 1400; він був правнуком Богдана Драгоша, котрий р. 1350 прийшов з Волохами з Семиграду на теперішню Буковину і займив землю Сучавську. Волоський історик Мірон Костин подає цікавий епізод про згадане занятє: „Коли вожд Волохів, Богдан Драгош, вийшовши з Мармарошу займив полудневу часть теперішньої Буковини, поутікали перед ним мешканці, полишивши майже пустий край; цілими днями їздив сей князь по лісах на лови не здивавши ніде живої душі. Аж одної днини досвіту узріли его товариші клуб диму, що рівненько підносив ся в гору; з цікавості пішли всі за знаком і подибали над рікою гай з пасікою, а в ній старенького чоловіка. Стали Волохи до старого пасічника говорити по волоськи, але він їх не розумів; аж коли один угорський Русин, вояк княжий, промовив до него по руськи, тогди довідали ся, що сей пасічник є Русином, зайшлим сюда із Снятина і називає ся „Яцко“. Князь утихомирив перестрашеного пасічника, дарував ему кусень землі і свободу особисту і казав привести із Снятина еще більше поселенців. І дійсно так стало ся: поприходили люди із Снятина, поселили ся на тій землі і на памятку стрічи старого Яцка з Драгошом названо сю нову оселю „Яцкани“. Віки перемінили сю назву на Іцкани — і се мав бути перший засновок міста Сучави; бо і доси найстарше передмістє Сучави називає ся „Старі-Іцкани“.

Кости згаданого Драгоша, що первісно почивали в селі Воловець, мають тепер лежати в катедральній церкві радовецькій Син Богдана Драгоша, Ляцко, резидовав в Сереті і там мав бу-

ти похоронений. З ним вигасла родина Драгошів. Донька сего Ляцка Анастазія († 1420) була віддана за Козьму Мухата. Литовський князь Юрій Коріятович, котрий сидів в Берладі став суперником сего Мухата до престоло молдавського. По замордованю Юрія Коріятовича княжили по собі сини Анастазії Петро і Роман і сей послідний взяв собі село Радівці на власність. Романа син і наслідник, воєвода Александер добрий, дарував Радівці єпископству радовецькому, котре що лише був заложив. Пізнійший наслідник Александра, Стефан великий, побудовав в Радівцях р. 1450 катедральну церкву; вона там і доси стоїть. На его приказ перенесено мощі всіх членів родини Драгоша до крипти під церквою радовецькою. Той воєвода побудовав також монастир в Путні.

Перед окупацією австрійською були Радівці селом єпископским, малим, укритим між недоступними мочарами і болотами. Р. 1792 завело правительство в Радівцях дирекцію стаднини цісарської; від тогди винаймала ся дирекція ті пустарі і багна від прав. фонду релігійного і витворила з них меліораціями і раціональною господаркою буйні поля і сіножати. Рідко де мож подибати краснійшу господарку від радовецької, а стаднина цісарська, як коні так і рогата худоба, заживає європейської слави.

Радівці мають тепер висше 15.000 душ загального населеня, що складає ся з Німців, Жидів, Волохів і Русинів, єсть там староство, суд, уряд податковий, дирекція стаднини цісарської, почта з телеграфом, 4 парохії христ., 3 храми божі, висша гімназія і дві людові школи. Від листопада р. 1889 є Радівці получені льокальною залізницею з головним черновецьким шляхом.

Церква катедральна в Радівцях була з першу розмальована *al fresco*, але що в наслідок віків сї малюнки постирали ся, поручила православна букв. Консисторія маляреви Бучевському відновити сї фрески. Однак згаданий маляр, як видко по его роботі, не мав понятя о фресках, бо замість відновити, попсував лише давню штуку; шкода тих видатків, які непотрібно викинено на сю роботу.

На підставі розпорядження цісарського з дня 6 вересня р. 1833 засновано р. 1836 русько-кат. капелянню в Радівцях; а яко причину сего заснованя записано в інвентарі тамошного прихода: *Der Wunsch der Regierung, die katholische Religion in der Bucowina zu verbreiten und insbesondere die zum gr. nicht unirten Ritus übergetretenen Galizianer, wieder in den Schoss der katholischen Kirche zurückzuführen.* Першим русько-кат. завідателем в Радівцях був Йосиф Майковський від р. 1836 до кінця марта р. 1839. Від цвітня р. 1839 до лютого р. 1850 був завідателем Іван Ступницький; від 1850 до $\frac{1}{5}$ 1856 р. завідував Михайло Гадзинський; від 1856 р. до $\frac{1}{3}$ 1858 р. адміністrowав Іван Крижановський, від р. 1858 до цвітня 1860 завідував Іполіт Окуневський, від мая 1860 до червня р. 1884 був капеляном

Теофіл Озаркевич, від червня 1884 до ¹⁰/₁₁ 1885 завідовав Іван Попель, від ¹¹/₁₁ 1885 аж доси є капеляном Алексей Слюсарчук.

Доси нема вже в Радівцях ані русько-кат. церкви, ані дому парох., а богослуження відправляють ся в лат. костелі, де є руський олтар і окрема закрістія. О. Слюсарчук відновив і прикрасив сей олтар і аби не ухибити нашому обрядови постарав ся о маленький іконостас, красно споряджений, на котрий жертвовав цісар Франц Йосиф 100 зр. Крім конгруи 700 зр. річно і платні на мешканє, має душпастир радовецький від дирекції стаднини 5 латрів дров за відправу функцій духовних для слуг і жовнірів русько-кат. віри, зайятих при тій стаднині. Уваги достойно, що дирекція стаднини не тримає інших слуг, лише Русинів із сянїцького і сандецького повіту, пазаяк вони показали ся найпридатнішими при обслузі коло худоби.

Душ русько-кат. в Радівцях і прилучених селах було р. 1840 — 1742, а тепер в їх ледви 700. Яко добродї тамошного прихода згадати належить п. Гарасимчука, майстра слюсарського і церковного брата, котрий справив свічники, хоругов, диван перед престол, тапу, крест напрестольний і красну чашу.

Садів.

На підставі цісарського розпорядження з дня 21 марта 1889 р. засновано в селі Садів самостійне русько-кат. сотрудицтво. Садів лежить в глибоких горах повіту радовецького, заселений руськими гуцулами і належав до вище згаданого року яко філія до Радівців. За душпастирства Теофіля Озаркевича, капеляна радовецького і за его порадою, побудовали садівські прихожани церкву і дім парох. До Садова доїздили радовецькі душпастирі на богослуження, але що Садів від Радовець 6 миль віддалений і комунікація дуже утяжлива, проте просили садівські прихожани львівську Консисторію, щоби їм надала окремого св'ященника. Узглядняючи ту просьбу, прислав був тодішний Адміністратор апостольський а теперішній митрополит галицький Сильвестер Сембратович р. 1883 до Садова св'ященника Івана Бурачка, котрий з причини, що правительство не дало ему конгруи, був там всего три місяці. Другим душпастирем був там Євгеній Ступницький від мая р. 1889 до грудня р. 1891. По нім наступив Лев Левицький до грудня р. 1893. Сей вельми діяльний і симпатичний св'ященик, хоть був в Садові лише всего два роки, упорядковав церкву і мешканє парох., справив знаряди і апаратуру церковну, притягнув обоятних і колебаючих ся прихожан назад до вітцівського обряду і заживав великого поважання у громади. З причини, що не міг в своїй дієцезії дістати ніякого лучшого місця, перенїс ся ради хліба насущного до львівської дієцезії і получив адміністрацію в Баківцях. Наслідником Левицького став від половини січня р. 1894 Євгеній Данилович. Душ русько-кат. є там 395; дотація сотрудицтва виносить. 400 зр. річно.

(Дальше будне)

Плеканє релігійности у гімназійній молодіжї.

(З. Продовжене).

в. Злі станції.

Тримати учеників на станції не належить до приятностей, раз задля великої одвічальности за них, вдруге задля гризот, невдячности, клопотів коло чужих дітей, а наконєць задля маленького доходу при нинішній дорожні. З другої сторони наша суспільність знова убога і не може за добрі станції дорого оплачувати і тому змушена давати свої діти нераз в дуже невідповідні місця, де нема достаточного догляду, нема доброго приміру, а нераз ті станції є впрост розсадниками деморалізації. Знані мені такі случаи: Один ученик VII класи став от так нехотячи вітцем здоровезного хлопця своєї господині, молодій вдовички. Знов инша вдовичка з трема доньками мала у себе прямо нору розпустити, де сходились і війскові і цивільні і ученики висшої гімназії, а в другій комнаті малі шкрабїони — вичували географію, латину, натуральну. Знаю і таку станцію, де сходились ученики впрост для соціалістично атеїстичної пропаганди і туди впускалось лише за условленими знаками. Для того конечний єсть нагляд і евіденція станцій. Треба щоби всі, що тримають учеників на станції були не лише дирекції, але і катехиті добре особисто знані. Треба, щоби катехит від часу до часу заглянув на ті станції, особливо там, де бачить, що ученик опустил ся в предметах, або морально зле ведеть ся. Не шпїцлївство се, не підгляданє, але дуже спасенна акція, котра лише може вийти на користь молодіжї. За такий нагляд всі родичі подякують катехиті і молодіж, коли не тепер, то колись віддасть належну заслугу. Шпїцлївством, шпїгуньством назвуть се лише ті, котрим такі відвідини катехита будуть не любі, то значить: занедбані ученики, ті недобрі станційники, що не сповняють як слід обовязки супротив молодіжї, не подобаєть ся се також тим, що таку занедбану станцію взяли собі розсадником всякої моральної гнилі і місцем пропаганди своїх лихих ідей. Та такими голосами не повинен катехит зражатись, а щоби не стрітитись з афронтом нечемних господарів, треба зазначувати, що катехит прийшов відвідати своїх учеників, подивити ся, що вони роблять, поговорити собі з ними. Але і справді такі відвідини не повинні тревати лиш хвилю, дві, бо тоді справді виглядають на шпїгуньство, але катехит повинен посидіти довше, поговорити з учениками, поговорити з господарями, при кінці попросити послїдних о нагляд над виходом учеників до міста, о нагляд над наукою і поведєнем своїх столівників. Неодні такі відвідини принесуть знамениті користи. Знаю случаи, де ученик

спав на голім куфрі, знаю і таких, що ходили учити ся під ліхтарню газову, бо господар не мав звідки чи не хотів купити нафти. І тут і там се ніколи не вийшло-б було на верх, коли-б не відвідини катехита, а так тойже міг запомогою з фонда бідних запобігти тій нужді.

г. Зле домове проваджене.

Є родичі, що таки не уміють провадити своїх дітей. Дітям все вільно, все дозволено. Такі родичі тягнуть своїх дітей самі по шинках, кажуть їм затрувати свій молодий організм алькоголем, глядять кризь пальці на їх полову розпусту, фамілярність зі служницями, ба навіть самі учать своїх синків, як віддаватись половим зносинам без небезпеченства зараження або яких інших менше пожаданих наслідків. Є родичі, котрі не узглядняючи присутности дітей говорять безвстидні річі при них, дозволяють собі на погані жарти і тим самим підтинають, бурять всякі підстави моральности в молодих серцях. Як тут зарадити? Що тут зробити? Признаю сам, що тут тяжша справа, як зі злими станціями, де катехит має все-таки більшу інґеренцію, але і тут щось зробити дасть ся. Тут дуже на місці було-б основане і рухлива пропаганда товариства: „Охорона молодіжи“, яке вже існує у Львові і добре розвиваєть ся. В тім товаристві могли би відбувати ся відчити, балаканки, дискусії на тему виховання молодіжи, а неоден батько поучений тим способом почав би инакше виховувати діти, як се доси, може і в добрій вірі робить. Неодному батькови можна знов прямо в очи заявити, що его поступоване з дітьми принесе їм лише страшне запущене серця і знищене волі, котра лише до зла і гріха буде склонна. Єсли-ж се не удасть ся, єсли то неможливе, то бодай треба на се уважати, щоби така паршива вівця других не заразила, треба других хлопців перестерігати перед небезпечністю того товариства.

д. Злі книжки.

Не менше небезпечним, а хто знає, чи не більше ще шкідливим заразком злого, як ті товариші, є злі книжки. Злий товариш більше може бути на оці, его діяльність більше отверта, а книжка зла може робити страшне спустошене в серцю молодця тайно, скрито, може его позбавити всяких ідеалів, защебити гниль моральну так нечайно, що ані молодець, ані его опікуни не оглянуть ся. Сам факт вже, що якась книжка може бути на індексі вказує, що і старшому чоловікови вона може бути шкідлива, а що-ж доперва молодому, неперетравленому, незрівноваженому, легко запальному гімназисті? А се страшна річ! На встеклого пса є рада: его стріляють; ідовитого гриба люди уникають, божевільного чоловіка везуть в Кульпарків, лише на встеклу, ідовиту, божевільну книжку нема ради!... Люди від неї встікають

ся, трують ся, або з ума сходять. А скажи в нинішних часах що против неморальної, атеїстичної, революційної, нігілістичної лектури! Будеш мати досить що по самі уха слухати. Прецінь клич нинішних часів є: свобода научаня, свобода преси, свобода мисли і слова!... Такий Андржей Немойовский видає богохульні легенди, їх конфіскують а через парляментарну інтерпеляцію їх імунізують і реклямують. Або наші ріжні „Дрібні“, „Наукові“ і як там они еще инакше називають ся бібліотеки, кілько то вони злого зерна сіють межі молодіж. Навіть таке поважне видавництво, як „Видавнича спілка“, котрого акціонерами є і мно- го свьячеників, який вона має добір белетристики, а еще гірше науки! Але скаже може хто, що автор отсих стрічок рад би лише годувати молодіж самими такими книжками, як „Фільотеа“ Франца Салезия або „О наслідуюаню Христа“ Томи а Кемпіс, а що найбільше: „Фабіолею“ Віземана, або „Бен-Гуром“ Валяса, тож нехай за мене скаже тут слово такий непідозрілий о клерикальні симпатії чоловік, як професор учительської семинарії в Чернівцях д. Осип Маковей, котрий так пише в недавнім фелетоні „Діла“ (!): „Може ніхто не відчуває потреби відповідної лектури для молодіжи так, як кождий учитель середних шкіл. Кільканацятьлітні ученики або учениці упоминають ся о книж- ки, хочуть читати, а тут біда: **вибір відповідних книжок не вели- кий**. Як котрий ученик — то за кілька тижнів поперечитує все, що йому учитель дасть, а потім уже сам учитель не знає, що дальше давати. А ученик сидить в школі роки, не тижні, все читав би щось цікаве і добре, як би було. Звідки-ж взяти, коли нема?“ Тільки д. Маковей. Свьяту правду его слів відчуває дійсно кождий учитель бібліотекар і ті самі слова чув я еще від двох інших рутеністів учителів. То-ж найбільше пекучою потребою нинішних днів є видав- ництво добрих книжок для інтелігенції взага- лі, а для молодіжи з'осібна. Два роки тому редактор „Ниви“ розписав був такий маленький квестіонар і залучив его на червеній карточці враз з „Нивою“, чи пожадана була-б така науково-апольоґетична бібліотека, та голос его минув безслідно, був голосом воіючого в пустини. А се сумно! дуже сумно тай і не дивуймось потому, що наші що лучші таланти ідуть в служ- бу радикалам, бо лучший талан, спосібнійший хлопець, хоче чи- тати, а ту лектуру находит лише в ворожих нам руках. То-ж не покидаймо сеї гадки, а гадку редактора „Ниви“ повинно пе- реняти на себе акційне видавниче товариство, котре би і вида- ло в обіг нараз кільканацять книжок, а опісля систематично, точно випускало що раз нові твори з белетристики і науки. Ни- ні вже торг книжками не страшний, нині вже книжкар розходить ся у нас досить скорим темпом, а лучша почитнійша книжка покрийє кошт менше почитної, але не менше потрібної книжки.

Нині если-б обмежив ся до оціненя літератури о християн- ським світогляді після тих книжок, які находять ся на руським книгарським ринку, то хіба мав би о ній дуже лихе понятє, а

тим часом подивім ся на Німців! Там такі світові книгарські фірми як Гердера у Відни-Фрибург, Манца в Регенсбург, Мозера в Грацу заняті видавництвом що раз нових, наукових католицьких книжок. Час, крайний час нам до сего діла забратись, бо справді що над нами стріха горить, а ми сего не бачимо. ОО. Василяни в Жовкві видають велику масу книжок, але се все книжки для простонарода, котрі що правда дуже потрібні, але хто знає, чи не конечнійша єсть бібліотека для інтелігенції, бо інтелігенція єсть провідником народа, отже яким духом буде пересякнена інтелігенція, в такім дусі поведе і народ. Велику надію покладаємо всі на реформуєче ся тепер товариство св. Апостола Павла і воно, если хоче оправдати своє імя, повинно, мусить зайняти ся систематичним видавництвом книжок, як се ділає прим. „Просвіта“ і „Общество Качковского“. Нехай товариство не лякаєть ся тим, що нема за що видавати, мало членів, члени не платять своїх вкладок. Если члени дістануть за своє членівство щось реального в руки, а не лише саму честь бути членом товариства, — то певно, що і членів збільшить ся і будуть точно вплачувати свою вкладку. Плян такого видавництва подамо в найблизших числах „Ниви“ враз з проєктом зреалізования сего пляну. Инакше пропадемо, а ворожий нам світ стане нам дальше дорікати, що лиш „Временник“ і „Шематизм“ одинокою нашою лектурою, а наша молодіж ніколи не в силі буде виробити собі християнського світогляду, если не буде мати відповідної християнської бібліотеки. (Далі буде.)

Право власности і его моральне ограничене.

(Реферат на основі Енцикліки Льва XIII. „*Rerum novarum*“, виголошений на соборчику галицького деканата в Крилосі дня 14 марта 1907.)

Соціяльне питанє, котре старає ся поставити певну норму в відношенях суспільности до одиниці і одиниці до суспільности та всіх її складових частий, має особливо на увазі справи економічні. А що всі економічні інтереси опирають ся тепер на праві власности і то по більший части власности приватної, тому всі соціяльні спори скупляють ся якраз головню коло права приватної власности. І так комуністи уважають приватну власність за крадіж і старають ся сю власність експропріювати в користь спільної власности громади, чи більшої суспільности. Так само ворогами приватної власности є соціяльні демократи, а їх вожд головний, Бебел ь, каже в своїй розправі: *Die Frau und Socialismus*: всі средства продукційні, як земля, машини і ін-

струменти, средства комунікаційні і продукти поживні переходять на власність суспільності, — розуміє ся адміністровані урядничим механізмом держави. Через те думають соц. демократи, що в таким перенесеню власності дбір і средств продукційних на суспільність, можуть знайти лікарство на ті хиби, які суспільність терпить через великанські контрасти убогих і багатих; в той спосіб гадають вони створити утопійний рай „без хлопа і пана“. — Цілком противно знов тим твердять ліберали, що будують свою теорію на необмеженій свободі одиниці; вони учать, що кождий властитель є абсолютним паном свого майна і може сказати, показуючи на свою землю, свої фабрики і свої багатства: то все моє і лише моє і я можу того уживати, як захочу, бо перед ніким не є я обов'язаний складати рахунки... Як нам звісно, забрав в соціальній kwestії і св. Отець Лев XIII., сей папа-філософ, голос іменно енциклікою „*Requum novarum*“ — і в тій енцикліці, котра мимоходом сказавши, єсть автентичною декларацією церковної науки, кинув ясне світло на kwestію, котра єсть предметом мого нинішнього виробу, іменно на право власності і його моральне обмеження.

Кожде право, котре має бути не неволею, але добродійством чоловіка, мусить походити з природи чоловіка, а по крайній мірі тій природі не противити ся. — Чоловік в своїй природі складає ся як би з двох частий: з чоловіка-звіряти і чоловіка розумної істоти. Та перша змислова часть чоловіка — чоловік звіря — потребує для свого істнованя і до захованя життя ріжних річей земских, котрими заспокоює свої природні потреби. В тій части чоловік сходить ся цілком з звір'ятєм. Однак то, що чоловік робить чоловіком і його відріжняє від звіряти, полягає в тім, що та друга часть чоловіка, часто далеко вища і благородніша, часть розумна, володіє над звір'ячою частию чоловіка і над всіми тими річами земскими, котрих вона потребує. А та власть розуму над тими всіми річами, що їх потребує змисловість чоловіка, єсть нічим иншим, як посіданем або правом власності. Таке глибоке коріне має право власності в природі чоловіка. Тому хто заперечує право власності, заперечує чоловіка в его природі... Так глибоко документує сей великий папа-мислитель право власності і сей доказ розвиває дальше з чинности розуму людського, котрий цілком свободіно рядить чоловіком. Чоловік хотий в певній мірі зависимий від Божого провидіння, однак мимо того сам за себе мусить дбати і тому своїми ділами і постановленнями мусить сягати не тільки в теперішність, але і в будучність і своїм розумом вибирати те, що для него не тільки на тепер, але і на завтра буде потрібне і відповідне. Їму отже не вистарчає просте уживанє дочасних річий; він шукає собі права тревалішого і старає ся посісти такі добра, котрі були би жерелом тих конче потрібних для життя річий на пізнійший час. Розум отже чоловіка заключає з потреби средств до життя — konieczність приватної власності. А то право видає ся тим конечнішим і природнішим для чоловіка, коли узгляднить

ся его відношене до родини, тої найголовнішої підстави всякої суспільности. Сама природа наклонює чоловіка, отця родини, щоби так як себе поза своє туземне житє в своїм потомстві не наче продовжив, щоби і так само продовжив ту свою роботу, старати ся о средства до житя для того свого потомства, то значить: чоловік має природний обовязок запевнити своїй родині, котра по его смерті може зістати без средств до житя і без можливости заробкованя, всі права до запевненя єї бити, а то може лише стати ся, если ту власність, котрою себе утримував, передасть на приватну власність своїй родині. — Вправді сторонник перенесеня приватної власности на державу міг би тут заперімити, що се булоби обовязком держави, всім тим своїм горожанам, що позістали без средств до житя, поспішити з помічю і їм тих средств з спільного державного добра уділити. Але в такім випадку поповнено би велику нелогічність: бо если держава може посідати власність і нею розпоряджати, — то чому сего права не може посідати родина, котра єсть логічно і фактично першою і старшою від держави, котра не менше держави єсть сама в собі совершенною, повною і цілковитою суспільністю під опікою і властю вітцівскою?! В прочім власть вітцівска без нарушеня права природного не може бути в тім випадку ограничена. — Дальшим доказом, який надає праву приватної власности характер природности єсть і те, що завсїгди від віків у всіх краях і народах був загальний звичай поміж людьми, ділити землю і єї добра на приватну власність — а те, що всі люди всіх часів одноголосно за справедливе і нормальне держали, — єсть в дійсности таким. Але не тільки нормальним і справедливим, але й дуже хосенним було і єсть то право власности для людскости; воно бо було великою підмогою в вселюдській культурі; воно закріплювало людей до працьовитости і ошадности і приводило їх до добробиту, торговлі, науки. Так як цілком консеквентно знесенє приватної власности підтягло би крила творчому генієви людському. Але те все, що в природі чоловіка написав Сотворитель, сказав Він єще виразнійше в своїм обявленю: „Не укради!“ „Не пожадай жадної річи, котра єсть ближного твого“. Се заповіді, котрими Він санкціонував право власности і зробив те право підставою всего соціального порядку; а нарушенє того порядку єсть так тяжке в очах Божих, що воно по словам св. Апостола: „Ии татїе, ни хищници Царствїа Божїа не наследуютъ“ (1. кор. 6. 9.) потягає за собою вічне прокляте.

З сего виходить ясна правда, оперта на законі природнім і Божім, що чоловікови вільно посідати власність; однак при тім потреба зробити ріжницю межи справедливим посіданєм а справедливим уживанєм власности. Так як справедливе посіданє власности єсть нетикальне, так знов уживанє тої власности єсть ограниченє Богом, перед котрим чоловік єсть обовязаний складати рахунки, як і на які цілі він ту власність уживав. При уживаню своїх маєтків, котрі чоловік посідає, мусить він

уважати на призначення і ціль тих маєтків, яку їм Сотворитель надав: вони мають бути средством для чоловіка до досягнення його повного щастя за гробом. Однак ті, що їх доля наділила багатством, мають з природи річи покусу до свого майна так привязати ся і їх перецінювати, що вони те багатство уважають не яко средство, але яко остаточну свою ціль; через те над-уживають вони право власності і стають ся винними перед Богом, котрий їм то право надав і его своїм авторитетом освятив. І тих то посідаючих, що не уживають після волі Божої свого багатства, перестерігає Ісус Христос: „Ямѣнь глаголю камих, яко недобх богатый книдетх кх царстѣе небесное. Пакиже глаголю камих, оудѣе естъ кеабадаѣ скрозѣ иганны оуши пренти, неже богатѣ кх царстѣе Божіе книти“. (Мат. 19. 23.) Тим, що тільки в багатстві видять своє щасте, грозить Христос: „Горе камих богатыхъ, яко отгонтѣ оутѣшеніа кашого. Горе камих насыщенный нынѣ, яко кзачаетѣ, горе камих смѣющимх ся нынѣ, яко козрыдаете и коплачете“. (Лук. 6. 25.) Щоби оминути того проклятя Божого, яким Христос грозить, потреба тримати ся в уживаню майна тої науки св. Церкви, яку св. Отець дальше так гарно розвиває: „Що до уживаня, то чоловік не повинен річий вишних тримати за власні, але за спільні, так, щоби в чужій потребі легко їх уділяти; длятого св. Ап. каже до Тимот.: „Богатымъ кх нынѣшнѣмъ кѣцѣ заперцай высокоудѣствовати. . . но благодатнымъ быти общительнымъ“. (І. Тимот. 6. 17, 18.) З певністю, каже св. Отець дальше, нікому не приказує ся обертати на спомагане убогих того, чого потреба ему або родині, ані того не вимагає ся, аби для споможення других відмавляв собі тих видатків, котрі відповідають его станови, бо як каже св. Тома, ніхто не естъ обовязаний жити не відповідно до свого стану. Однак коли задосить учинимо тій потребі і приличности, тримаючи ся великої ощадности а оминаючи марнотравности, тоді являє ся обовязок обдаровати убогих з того, що лишило ся: „Сѣх свѣщихъ дадите милостиню“. (Лук. 11. 41.) Отже ту науку можна зібрати в тих словах: Хто з Божої ласки дістав більшу обильність дібр, чи відносять ся вони до тіла чи душі, отримав їх на те, щоби з них хіснував на власне совершенство, а заразом яко стрійтель чи орган Божого провидіння на хосен інших. З тих слів видно, що чоловік в уживаню своїх дібр не може поводити ся виключно самолюбством, але мусить піддати ся новому закону Ісуса Христа, котрий сказав: „Заповѣдъ новую даю камих, да любите дрѣгх дрѣга“. Та любов ближнього найліпше унормує наші обовязки соціальні і урегулює їх в уживаню нашого маєтку після призначення і волі Божої. Ті самі норми, які закон християнський ставить при уживаню маєтку, обовязують чоловіка і при досягненю нового маєтку, бо прецінь ніхто не збільшає свого маєтку на те, щоби его лише посідати, але на те, щоби его уживати; тому і при досяганю або при збільшуваню дібр, справедливість і християнська любов мають бути провідною звїздою для чоловіка. Вони не позволяють на те, щоби ближньому при тім яку несправедливість учинити, або тверде, немилосерне серце ока-

зати. Є соціологи, що так урґують справедливість, що ослаблюють тим суспільне значінє любви. Забувають, що ми люди так склонні до нагинання нашого розуму після нашого серця, що иншою єсть справедливість, котру виміруємо тим, що їх любимо, чим тим, від котрих з далека наше серце стоїть. То так як би було дві справедливости, але одна до другої так подібна, як тих сім товстих коров Фараона до тих сімох сухих. Тому лише справедливість овіяна духом любви ближнього може охоронити чоловіка від вини при осяганю маєтків. Особливо звертає увагу св. Отець на два способи такого грішного збивання маєтку: 1) на лихву як явну, так і ріжними легальними формами прикриту, а 2) на монополізованє промислу через трусти, рінґи і инші способи акумольованя средств продукційних в одних руках, котрі не терплять жадних конкурентів, в тій цілі, щоби так ціну товарів довільно знижати. Се може мати по части застосованє до лісів, сіножатий, пасовиск, орної землі більших посіlostей в наших відношенях.

Такі нехристиянські орудованя маєтками викликають лише борбу межи капіталом а працею, яку тепер в цілім світі можна зауважати. Та борба то не єсть конечна, але випадкова, бо капітал і праця не стоять в суцній і природній суперечности, але мають себе взаїмно доповняти, а причина тої борби лежить в тім, що люди не хотять право своєї власности ограничити законом справедливости і любви. В доказ сего нехай послужить еще і той факт, котрий легко зауважати, що та борба тим більше заострює ся, чим більше в даній суспільности дух Христовий упадає, значить, чим більше ті дві підстави християнської етики, справедливість і любовь заумерають.

Всяка отже акція для уздоровленя соціальних відношень повинна полягати на тім християнськім принципі, що право власности єсть нетикальне, однакож ограничене законом Божим, котрий не позволяє его в цілях самолюбних або з кривдою для других уживати. Лише на тих засадах оперта акція соціальна, котрої однак недостача так дуже уже дає ся відчувати, а до котрої св. Отець і наші єпископи так усильно заґрівають, може противділати всім згубним теоріям соціалізму, котрі не можуть мати реальної вартости, бо противлять ся природі чоловіка і законам Божим.

О. Юліян Барановский.

В справі нашої організації.

Погляди, які виголошує ся в пресі або в устній дискусії, в справі проєктованої руської християнсько-соціальної партії наклонювали мене вже не раз взяти до невправних рук перо і докинути до дискусії деякі гадки, що не конче годять ся з поглядами декотрих апостолів нової партії, — але з одної сторони брак часу, з другої-ж свідомість за малого підготовання до такої полеміки змушували мене до мовчання. Та тепер, коли гадка створення нової партії по думці її прихильників зближає ся до вочлочення, коли подає ся вже реально напрям, в яким вона мала би ділати, думаю, що пора крайна і нефаховому сказати своє слово.

Ложною струною в хорі голосів за новою партією уважаю ту, в яку вдарив і о. Вол. Антонович („Нива“ 1907 ч. 15. стр. 457.). „Є у нас много партій, та еще гадаю, одна партія для всіх Русинів католиків особливо для священників не зашкодить, бо до неї всі без ріжниці поглядів можуть належати, се є партія християнсько-соціальна, що є нині одною будь щобудь найсильнішою партією парламентарною“. Поминаю льогічні недорічності, які, може проти волі автора, тут накопичені, а беру під увагу провідну гадку, що нова партія руська, християнсько-соціальна, мала би по здобуттю парламентарної репрезентації становити коли не органічну, то бодай тактичну цілість з теперішною парламентарною партією тогож імені.

На основі сего, що христ. соц. партія робила підчас послідної сесії, єсьм рішучо противний, аби і руські християнські соціали до них мали приставати. Партія, що торгує правдою не гірше польського кода і правительства (vide її коншахти в справі виборчих розбоїв в Галичині), не має права називати себе християнською. Аби ми вирозумівали, як хотіли, її цинічну сполуку з реакцією всякого сорта, то все мусимо числити ся з фактом, що тепер маємо до діла з двома парламентарними групами, а то: з теоретичними представителями християнства, а практичними катами справедливости з одної — і з принципіальними противниками християнства, а бодай до певної міри фактичними речниками покривджених з другої сторони. По котрій же стороні станути нам? Одушевляти ся самою хотайби і найкрасшою фразою, а закривати очі, аби не видіти діл, уважаю телячим восторгом, дитинною, небезпечною і нехристиянською політикою. Руські християнські соціали мусіли би станути в многих квестіях на пункті діаметрально противнім від теперішньої парламентарної партії тогож імені, хотайби навіть поруч соціальних демократів.

Бели би кому сей погляд видав ся за скрайним, тому поставлю два питання. Перше принципіальне: що ліпше, із зложеними побожно руками боронити неправду, прикладати руки до розбійничого рабунку поневолених мас, чи боронити покривджених, хочайби в спілці з ворогами христіянства? Друге тактичне питання: Чим поглибимо наш вплив на маси, самим іменем христіянина, чи виконуванем христіянського закона морального? Певна річ, що ніхто не буде оглядати ся на нашу пусту фразеологію, але кождий завдасть собі питання: хто в ближнім для попавшого між розбійників народа: сьвященик, левит чи Самарянин? Менше шуму, а більше діл — отсе повинен бути девіз проєктованої партії і від зрозуміння сеї засади буде залежати, чи вона буде дійсно христіянською, а опісля спосібною реагувати на замаху ворогів, чи противно заскорузне в пустій формалістиці і стане лише погноєм для радикалізму. Теперішні христіянсько соціальні послы виставили лише на глум ворогів ім'я Христа і жертвуючи мораль для чисто формальних успіхів зробили церкві більшу кривду, ніж зможуть зробити соціальні демократи своїми нехристіянськими внесеними. Для віруючого христіянина ясна річ, що всяка антирелігійна робота ворогів віри мусить пошкодити їм самим, але повинно бути і се ясно, що найгірші часи для церкви приходять, коли її представителі неморальними средствами старають ся о чисто формальні користи.

Тож на мою зовсім некомпетентну думку зробили би наші послы сьвященики велику прислугу христіянству, якби в палаті послів зазначили ясно ріжницю, що ділить нас від христіянських соціалістів. А то несвідомі елементи дадуть ся ворогам церкви легко переконати, що христіянство то реакція, то рабська служба сильним міра, то облуда і т. д.

Що нашим старанем повинно бути, аби політичне життя плило руслом Христової науки — се само собою розуміє ся. Чи в тій цілі треба під сю хвилю основувати руську партію христіянсько-соціальну — про се нехай рішають ліпші від мене політики. Але що евентуальна христ. соціальна партія мусить бути не формально, але матеріально христіянська — про се повинні добре тямити її апостоли. Без огляду на те з ким, мусимо глядіти на се, що маємо робити і не даючи ся втягнути в ніякі формальні забавки мусимо непохитно стояти при правді, хочайби прийшло ся піти в розріз із фаянгою патентованих, але ложних „христіян“. Інакше поповнимо не лише логічну суперечність, але політичне самовбійство, а стрілу, яку теперішні послы христіянсько-соціальні виміряли в груді своєї Матері церкви, заправимо смертельною ідою — мимо всяких соборів чи католицьких віч, мимо всяких теоретичних виводів про невмираючу силу христіянства.

Тай ще одно. Рух за ухристіаненем політики називає ся у нас дуже часто клерикалізмом і то навіть зі сторони клира.

Клерикалізм сам в собі є гидкий, в історії показав ся для церкви дуже шкідливим, проте навіть серед щирих християн не находить симпатії. Тепер же клерикалізм ширити — се гадка в виду зрадикалізованя народа і преси річ не до переведеня, тому вже з чисто тактичного мотиву сьмішна і глупа. Тож не мішаймо понятя християнства і клерикалізму. Вільно ворогам софізмами воювати і найчистіjším змаганням підсувати самолюбні ціли, але не вільно самим же представителям ідеї не розуміти її назви і давати противникам оруже в руки. *о. Ю. Г.*

Про теологічний виділ в Інсбруці.

В статі п. з. „Новий силлябус, його генеза та його прийняте серед німецьких католиків“ помістило „Діло“ (ч. 175 з 17. VIII. 1907) замітки про теологічний виділ в Інсбруці. Ідучи за пресою „поступових“ католицьких теологів в Німеччині схарактеризувало „Діло“ інсбруцький виділ як жерело теологічного обскурантизму, італійско-езуїцької реакції ворожого німецькій поступовій теології, яко денунціанта, що сам не видав ніякої оригінальної думки. Після „Діла“ інсбруцький виділ виказує „наукову відсталість, теоретичну безплідність, теологічне обскуранство“. Ідуть відтак наріканя на „найновіший клерикальний курс серед нашої церковної єрархії“, яка ігнорує представителів „чільної“ поступової німецької теології та висилає руських студентів на студії до того „університету, з яким не хочуть нічого мати спільного представники німецької католическої науки“.

Жалує ся „Діло“, що студії наших теологів в Інсбруці противлять ся інтересови нашої національної культури і нашої теології, що наслідком Інсбруцького впливу, не будуть могли відбивати ся в нас всі струї людської думки, а наша теологія піде шляхом реакції. На то відповідаємо: „Діло“ є найменше компетентне видавати суд в справі католическої теології, бо воно не має самостійного знання тої справи та опирає ся на реляціях ліберальної преси або і католицької, але тенденційної, яка справи не вияснює всесторонно. Відтак, хотяйби „Діло“ і мало об'єктивне знанє річи, про яку пише, то таки воно засліплене своїм ліберальним сьвітоглядом не може річево справи розсудити. Чи інсбруцькі студії корисні будуть нашій національній культурі, се річ підрядна, бо головнo ходить о те, чи вони корисні для інтересу католическої церкви, а про те рішає найліпше наша церковна єрархія, а не редактори „Діла“. Впрочім і інсбруцька теологія є одним з напрямів людської думки і її ширене в нас, було би збогаченєм нашої національної культури.

Взагалі над опінією „Діла“ в справі католическої церкви і її інститутів повинно переходити ся до дневного порядку. Але „Діло“ ослонило ся егідою поваги „поступових“ німецьких католицьких теологів, тому уважаю за потрібне над справою інсбруцького виділу застановити ся, а то тим більше, що вже понад два літа єсьм слухачем того виділу і знаю досить докладно як напрям т. з. інсбруцької теології, так і її противний.

Теологічний виділ інсбруцького університету існує 50 літ, а від якогось часу зістає в руках ордена Єзуїтів. Поодинокі катедри обсаджувє ся дібраними силами, яких в ордені є доволі. Від прочих теологічних виділів ріжнить ся інсбруцький своїм міжнародним характером. Кожда нація, від Американ до Альбанців, має тут своїх студентів. Славяни виказують поважне число. Побіч державного університетського виділу існує і конвікт, де студенти побирають сьвященне вихованє. Конвікт то інститут зовсім приватний в руках ордена, а тішить ся як і виділ особливою опікою і Апостольської столиці, як і тих сфер церковних, яким чужий є византизм, сфер, яким на серці лежить добро церкви, а не інтерес держави протестанцького або ліберального режиму.

Професори теологічного виділу зробили дуже багато для піднесення католическої теології. Від 30 літ видають чвертьрічник п. з. „Zeitschrift für kathol. Theologie“, який не уступає ніякому католицькому теологічному журналові. Кожда важніша галузь теологічної науки має свій семінар: догматичний, біблійно-патристичний, історичний, філософічний. Твори інсбруцьких професорів тішать ся великим розголосом. Тритомова догматика Гуртера розійшла ся в 11 виданнях, а 50.000 примірниках; моральна Нольдіна виходить що року в накладі 6000 примірників. Імя покійного Нілеса, автора „Календаря обох церков“ звісне в сферах православної і протестанцької теології. „Історія культури німецького народу“ Міхаеля знайшла признанє і в ліберальних істориків. Грісар (тепер в Римі) уходить за приклонника т. з. поступового напрямку в теології, якого лиш могутність ордену охоронила перед церковною цензурою — як голосять самі „поступові“ католическі теологи. Фонк звісний зі своїх біблійних праць, головню зі знаня природописної історії Палестини. П'ятитомовий „Номенклятор католическої теології“ Гуртера став необхідним жерелом в теологічних студиях. Під науковим зглядом стоїть теологічний виділ в Інсбруці дуже високо та належить до одного з найлучших.

А его напрям? Звісна річ, що кождий поважніший виділ звертає особливою увагу на певну галузь науки. Інсбруцький виділ висунув в своїм плані на перше місце студії спекулятивної догматики і схоластичної філософії. Т. з. велика догма викладає ся двома професорами по 5 годин тижнево з 1 годиною семінара та 2 годинами диспут. Курс такої догми триває 4 літа. Замілованє до догматики виявляє ся і в видаванім виділом жур-

налі. На відворот, німецькі теологічні виділи, в борбі з протестантами, мусіли звернути ся на поле позитивної теології, отже наук біблійних і історичних, на які виключно обмежила ся протестантська теологія і полеміка. Спекулятивну теологію в Німеччині занедбано. За незнанням пішло і легковажене, підсичуване упередженням протестантської теології до патристики і схоластики. Легковажене і упереджене німецької теології до спекулятивної, перенесло ся і виявило ся в формі упередження і ворожнечі до інсбруцького виділу. Антагонізм теології інсбруцької з німецькою є антагонізмом спекулятивної науки з позитивною, подібним до антагонізму науки стислої до філософії, або наук природописно-математичних до історично-язикових. Заскоружлі представителі тих наук хочуть за всяку ціну доказати, що лиш їх наука, то єдино правдива наука. Але кожний розумний уважає всі ті галузи за рівнорядні, теоретично однаково оправдані. В практичнім життю може якась галузь мати більше значіння або більше може відповідати „духови часу“, але чисто теоретична і наукова їх вартість та сама. Антагонізм спекулятивного напрямку інсбруцької теології з позитивною т. з. німецькою, не можна роздмухувати до розміру антагонізму між „реакційною“ а „поступовою“ теологією. Студії над біблією та історією церкви не суть ані більше „поступовими“ або більше „реакційними“ від студій над догмами і системою схоластиків.

О. Онуфрій Волянський

студент інсбруцького універз.

(Кінець буде).

ВСЯЧИНА.

Чесна полеміка. В „Політичних гільсах“ в 184 ч. (30. серпня с. р.) зволіло „Діло“ перший раз заговорити про „Основу“. Справа така: Якийсь добродій з Гусятинщини вислав в редакцію „Основи“ лист, в яким дорікає їй, що „Основа“ веде полеміку з москвофілами, хоч вона, „Основа“, zaloжена старанем і жертвами „руського“ духовенства і грозить, що коли „Основа“ не перестане нападати на „широ русских“ людей, то ми (москвофіли) „скоренько скрутимъ вязи „Оснoвѣ“ и зломанного гелера больше на ню уже не дадимъ“. — Подібних листів кожда редакція дістає не мало і робить з ними, що може найліпшого: кидає їх до коша. Те саме зробила і редакція „Основи“ з листом гусятинського добродія. Та сей добродій не

поперестав на висланню свого листа лише до „Основи“. Він вислав его також і до „Галичанина“, а сей випечатав лист в цілости. Звідси дізнало ся „Діло“ про его зміст. Воно перепечатало его буквально і додало від себе такі між иншими уваги: „Ревеляції „кацапського попа“ як знаємо з иншого достовірного (??) жерела є правдиві. Виходить з того, що „Основа“ була заложена в значній мірі за гроші москвофільського духовенства (???) для боротьби з поступовими органами українського національного руху. Се кидає дуже характеристичне світло на „український патріотизм“ редакторів „Основи“ (??), які готові працювати навіть в угоду москвофілам і за москвофільські гроші, щоб тільки „ad maiorem clericalismi gloriam“. — Далше видить редакція „Діла“ багато спільних „прикмет“ між нами (клерикалами) а москвофілами в тім, що „Нива“ помістила раз статтю одного священика (з его повним підписом!) в справі одної нашої бурси! Вкінці пише „Діло“ так: „Тепер, після ревелаций „кацапського попа“, та солідарність (?) „українських“ клерикалів з москвофілами зачинає бути зрозуміла. Не могучи дати собі ради з українським національним рухом власними силами, москвофіли, як бачимо (??), використовують ненависть(!!) декого з наймолодшої (??) генерації духовенства проти всіх, хто не хоче йти під римську коменду ві всіх справах (???)“.

Цілої нестійности і нелюб'язности закидів „Діла“ не дуаємо виказувати. Се кождому критичному читачеві аж надто очевидне. Ми лише подамо деякі інформації, може не всім звісні, які проявляють порушену справу. Ціль „Основи“ є дійсно просв'ічати нарід в християнськiм дусі і протиділати соціалістичним та антирелігійним струям, хочби їх „Діло“ і називало „поступовими“. Та при тім всім „Основа“ від самого початку свого життя аж доси стояла і стоїть виразно на національно-українськiм ґрунті і своїй ідеї ніколи не спроневірилась. Коли було і є яке спроневіренє, то хіба лише тій нечемній формі введеній „Ділом“ в відносинах до свого противника. Про якусь солідарність між нами а москвофілами в національних або політичних справах, ніхто не може нас посуджувати. Зрештою на се треба доказів. Що проти якоїсь інституції виступають рівночасно і клерикали, як ви нас називаєте, і москвофіли, се ще не доказує їх солідарности. Ось проти „Ниви“ та „Основи“ виступають також і москвофіли і ліберали, значить ви самі, та ми не заключаємо із сего солідарного побороування нас, на солідарність між вами а москвофілами. І так поступить кождий чесний чоловік.

Що тичить ся матеріяльної підмоги на річ „Основи“, то річ така: Ми, редакція „Основи“, з ніяким москвофілом нестоїли і не стоїмо в ніяких зносинах. „Основу“ попирали і попирають матеріяльно лише священики і св'ятські люди — Українці. Може бути, що при зарядженю якої складки на річ „Основи“ дав що і який священик москвофіл, та се ще не значить, щоб „Основа“ вихо-

дила, як каже „Діло“, за гроші московфільського духовенства. Колиб так було дійсно, то вже на певно те духовенство давно булоби „скрутило вязи“ „Основи“. Се, не трудне зрештою до викомбінованя, могли були чей зрозуміти редактори „Діла“!

На закінчене скажемо еще таке: Від самого початку появи „Ниви“ а відтак „Основи“ ви стараєтесь систематично дискредитувати сї часописи всякими нечесними способами і тим чином відтрутити від них нашу суспільність та упередити єї до всякої християнської акції. Тепер ви видумуєте нашу злуку з московфілами. Та робота ваша нам не шкодить, а вам не приносить ніяких овочів, противно, ви сим лише копаєте для самих себе — могилу.

Яр. Лев.

Много крику о ніщо. До недавна еще розписувались широко деякі ліберальні часописи про мнимий виступ німецьких католиків проти індексу. При сій нагоді вилялось на папір не одно гірке слово на адресу церкви. Інформації були того рода, що здавалось, ціла католицька Німеччина збунтуєсь проти Риму. Та в дійсности так страшно еще не було. Справа була така: Кількох інтелігентніших Німців, якнайкрасших католиків, людий широко звісних, рішило удатись довірочно до папи з просьбою о деяке змодифіковане індексових правил для Німеччини, подібно, як се недавно зробив був папа для Англії. Рівночасно одні з них задумали оснувати товариство, так зване: „апостольство свьїцьких“. Цілюю однак сеї тайної організації не було зовсім пропагувати якийсь „доступовий“ католицизм, як се остаточно можна також пізнати вже з самих документів із оголошеного в 614 ч. Kölnische Volkszeitung спростованю творців проєкту. Думку такої організації залишено таки зараз і то вже давно перед тим, заки появились газетярські ревеляції про неї. Про якийсь бунт і про агітацію проти Риму не може бути і бесіди. Сам орган папи Osservatore Romano, писав виразно, що цілий плян був може нетактовним і нерозсудним, але не був ніяк бунтом проти Риму. Антикатолицька преса використала сю нагоду в тій ціли, аби представити мниму німц католицької церкви і до схочу „переїхатись“ по зненавидженій собі інституції.

Зовсім подібний випадок був і з так званими „монастирськими скандалами“ в Італії. І наша преса з „газетярського обовязку“ занотувала вісти про ті скандали по монастирях, про насилуване малих дітей, про участь в тім священника, про „антиклерикальні“ заворушеня і т. п. Але сей „газетярський обовязок“ не був вже в своїй силі, коли виявилось і коли поважні часописи донесли, що ті захоронки, в яких насилувано діти, не були удержувані жадними монахинями, а товариством сестри Фумігалії, якого не тільки не потвердили ніколи церковні власти, але проти якого навіть остро виступали (виступи архієпископа Феррарі), хоч безуспішно, бо Фумігалія була протегована свьїцькими властями. „Обовязок газетярський“ казав також промовчати, що той скомпромітований священник вже від дов-

шого часу був від свого єпископа суспендований. Та вірний і правдивий опис сих шкандалів не надавав ся до нашої „безсторонничої“ преси..

Новий сиябус. Четвертого липня с. р. підписав папа новий Syllabus або збір тез противних церковній науці. Цілію сего сиябуса боронити вірних перед найбільше розширеними сучасними блудами. Таких блудів вчисляє сиябус шістьдесять п'ять. Сі блуди відносять ся виключно до теології і екзегези; квестий філософічних і політичних не порушує сиябус зовсім. Церква отже обертає ся тут на своїм ґрунті і жаден чоловік доброї волі не може її по сій причині посудити о якісь реакційні затії.

3 Фрації. В Франції триває далі переслідоване духовенства і видалюване законів, які мають навіть легально запевнене істноване. В останніх часах почато тут думати о запевненню істнованя духовних семинарій і біднійшого клиру. Мають заложити спільну касу.

Клевета на руське духовенство. Польська церковна газета „Gazeta kościelna“ в ч. 32 з 9. серпня с. р. в статі „Kościół a naród“ помістила між иншим такий уступ: „Є в тих статях („Słowa polsk.“) і инші еще відемні думки про наше (польське) духовенство, які рівнож не годять ся з правдою. Після автора руські св'ященники працюють більше для свого народу чим наші, а се вияняєсь тим, що мають жінки і діти... хоч із становища церковного, признаємо (се слова „Słowa polsk.“) в руським духовенстві менше чисто духовного елементу, менше карности і справности, менше широкіх виднокругів, що оживляють нашого (польського) св'ященника. На се відповідає редакція „Gazety kośc.“, що такий погляд се старий блуд, на який і відповідати не годить ся. А дальше: „Tyle tylko na nie odpowiadam, że ów patryotyzm sui generis, którym kieruje się znaczna część kleru ruskiego nie zgadza się z zasadami religii chrześcijańskiej i dlatego też nie przynosi owoców dobrych. Nam nie wolno (rozumieć, як руським св'ященникам) nikogo nienawidzić, nie wolno posługiwać się kłamstwem, nie wolno popierać przy wyborach ludzi bez czei i wiary, żydów(?), syonistów, byleby tylko nie przeszedł dobry katolik innej narodowości (пр. о. Громицький і жид Галь в Тернополи!), nie wolno podporządkowywać sprawy religii na sposób pogański (і руський!) sprawom świeckim... Polityka księży ruskich osłabia siły moralne ich narodu, zatrzuwa jego ducha i oddaje go pod komendę agitatorów, którzy go prowadzą na manowce radykalizmu“.

Таку безличну клевету сьміє кидати на руське духовенство польська церковна газета! У відповідь на се маємо лише одно слово: по горду..

Навернене трох французьких поетів. В останніх часах навернуло ся до віри трох визначних французьких поетів, а то: Франц Сорре, Франц Жаммес і Адольф Ретте. Цікаве навернене сего останнього. Він писав давнійше артистичні твори повні богульств, за які ему добре плачено. Належав він також до со-

діялістичних агітаторів і визначався знаменитим бесідником. Раз на зборах спитав його один робітник, що певного учить про початок світа наука, яка поборює релігію. Запитаний мусів відповісти, що нічого про се не знає. Від сего часу почав поет думати про Бога. Остаточне своє навернення завдячує він уважному читанню Божественної Комедії Дантого.

Slavorum litterae theologicae. В 3 ч. сего журналу знаходимо праці трох руських священиків: о. М. Галущинського ч. св. В. В., о. д-ра Д. Яремка і о. Ом. Волянського. Два перші займають ся літературою богословською великоруською, о. Волянський нашою. В своїм огляді говорить о. Волянський обширніше про „Місіонара“, „Католицький схід“ і „Ниву“. Вкінці подає найновішу бібліографію.

Упадок „Проміня“. Звісного учительського органу „Проміня“ вийшло вже останнє число. Агенція „Вільної школи“ закрита. Та ще в останнім своїм числі не забула редакція поручити учительству товариство „Вільна школа“ словами: „Ніякий учитель, ніяка учителька, ніякий инший чоловік, що не бажає цілковитого склерикалізованя Австрії, не повинен відтягнутись від належання до товариства „Вільна школа“. — Далше подає редакція висоту вкладки і адресу товариства. Чи ж би від скількох членів Русинів в тім товаристві мало залежати видаване „поступового“ руського учительського органу?

Епархіяльні вісти.

Львівська Архієпархія.

Зголошувати ся до семінарії мають кандидати І. року в ректораті дня 9 жовтня с. р.

Реколекції для духовенства заходом тов. св. ап. Павла відбудуть ся в днях 11, 12, 13 і 14 вересня с. р. в дух. семінарії у Львові

Конкурс до 30 вересня с. р. розписаний на парохії: Коростовичі, Ляховичі зарічні і Ліщин.

Завідательства одержали: о. Юл. Фацієвич в Ліщині і о. Ник. Прокопович в Коростовичах.

Віцеректором дух. семінарії іменований о. В. Лициняк.

Префектом в тій же семінарії іменований о. д-р Дим. Яремко.

Церковний устав і календар.

- 26 (8) Св. муч. Адріана і Наталії. — Неділя 11. по Сош. св. Д. — Гл. 2. — *Утренья* ев. 111. — *Літургія* ев. Мат. зач. 77.
 27 (9). Преп. Пімена.
 28 (10). Преп. Мойсея мурина і св. Августина.
 29 (11). Усікновенне ч. гл. св. Йоана Предтечи. — *Утренья* ев. Мат. зач. 57. — *Літургія* св. Марка зач. 24. — В сей день приписаний піст.
 30 (12). Св. Александра, Йоана і Павла нового.
 31 (13). Положене ч. Пояса Пр. Богородиці.

Вересня.

- 1 (14). Начало Индикта. — Пр. Симеона.
 2 (15). Св. муч. Маманта і св. Йоана постника. — Неділя 12 по Сош. св. Д — Гл. 3. — *Утренья* св. 1. — *Літургія* ев. Мат. зач. 79.
 3 (16). Св. муч. Антима.
 4 (17). Св. муч. Вавили і св. Мойсея.
 5 (18). Св. пророка Захарії і правед. Єлисавети.
 6 (19). Чудо Арх. Михаїла.
 7 (20). Предпразд. Рождества Пр. Бог. і св. муч. Созонта.

Переписка.

Вп. о. Гр. Нос. в Рат. Доси заплачено 19 кор., а до кінця р. 1907 належить ся (р. 1904 — 6 кор., р. 1905 — 6 кор., р. 1906 — 8 кор., р. 1907 — 8 кор.) — 28 кор.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодинокое
число 40 сот.

Адрес
редакції і
адміністрації
Львів, ул. Ястра
Скарпи ч. 2.

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

ЗМІСТ: Жидівська хитрість. — Історія церковної Унії на Буковині. — Плеканє релігійности у гімназійній молодіжці. — Пояснення на відповідь. — Справа інституту для синів руских священиків. — Про теологічний виділ в Інебруції. — Окраса церков женщинами. — В справі нашої організації. — Всячина. — Епархіяльні вісти. — Церковний устав і календар.

Жидівська хитрість.

Ті два слова прийшли мені на гадку при читанню політичного огляду „Діла“ Ч. 166., а власне при читанню „Антикатолицького руху в Італії“. За кілька днів „поглибило“ Діло ч. 169. ту саму річ і обдарувало нашу суспільність передною статтю під з. „Провал між церквою та суспільністю в західній Європі“, де та жидівська хитрість нашого „Діла“ виступає ще яскравіше. „Діло“ ніколи не грішило прихильністю до католицької Церкви, але бодай не пускало ся на таке крутіство. Чомуж би й „Діло“ так „ревний апостол поступовости“ не мало „поступити вперед“ !!

В ч. 169. пише „Діло“ про великий антикатолицький рух в Італії, і если-би було обмежило ся на самім зреферованю факту, було-би словнило совістно журналістський обовязок. Коли ні! „Діло“ хоче показати ся дуже прочитаним, навіть так далеко, що читає католицьку пресу.

Покликуючи ся на католицьку пресу так „Діло“ мовить: „Католицька преса не заперечує фактів, виправдує однак церковну організацію тим, що се случаї спорадичні, які можуть всюди трафити ся, та що впрочім духовна власть не може про все знати і не має езекутиви, аби таким фактам запобігти“. Тут „Діло“ грубо помилило ся. Італійська католицька преса за-

перечила, або освітлила ті всі факта (італійська соціялістична преса наводила їх десятками) так, що Церква стоїть набоці і що з тими фактами не має нічого спільного з виїмкою одного случаю, де є змішаний священник, отже не треба було Церкви боронити. Всі інші факта італійська католицька преса або відкинула або неправдиві (очевидно по переведенню слідства власттю цивільною, а з початку брала кожний факт з великою резервою) або представляла їх в властивім світлі (пр. соціялістичні газети рострубіли, що в однім монастирі закопані кости дитини, тим часом показало ся, що се були кости пса !!). Що до монахині в Міляно, то католицькі італійські газети доказали, що вона давно перестала бути монахиною, поміщуючи цілий ряд давніших заряджень дотичної духовної власти. Що носила вона монаший габіт, сему винна власть світська.

Взагалі католицька італійська преса виказала цілій некатолицькій пресі безличну лож.

Щож тепер зробити з „Ділом“, що покликуючи ся на католицьку пресу, підсуває тій пресі зовсім щось иншого, як та преса говорила? Тут могло зйти два случаи. Або „Діло“ переглядало католицьку італійську пресу і сказало свідомо брехню, або перепечатало з якої соціялістичної газети, приймаючи одвічальність на себе. Ні перший ні другий случай не приносить „Ділові“ чести, і „Діло“ чей же не буде на нас гнівало ся, если ми піднесемо и нап'ятуємо таке поступоване яко нечесне.

Але найцікавіше закінчене згаданого огляду антикатолицького руху в Італії. Наводжу цілий кінцевий уступ, бо се есенція і здаєсь властива й одинока ціль згаданої нотатки. „Чесне Діло“ таке виводить: „Сі події (антиклерикальні демонстрації) не є відорваним проявом, не є без глибокого значіння. З одного боку сей грізний антиклерикальний рух, що розходить ся чим раз ширшими філями між населенем та мимо всяких зусиль і світських (чи „чесне Діло“ розуміє під сим власть Франції і Італії?) і духовних властей доходить аж до осередка римо-католицизму (а звідки виходить?), а з другого боку події в римо-католицьких монастирах в Італії (супротив висше сказаного монастирі нічого не винні і тепер кожний з них вносить скаргу до суду на клеветників редакторів масонських газет за очерненнє) все те для нас, котрим Поляки залюбки ставлять за взір римо-католицизм (чи „чесне Діло“ розуміє під римо-католицизмом обряд, чи взагалі віру, чи може одно й друге?) є доказом, що в римо-католицькій Церкві не все в ладі, що між нею а населенем відчинила ся велика прогалина і що населене західних країв відноситься ся крайню ворожо до церкви і єї представників“. А що, чи не фарисейська хитрість? Є тут щось троха патріотизму. „Поляки ставлять нам залюбки за взір римо-католицизм“ — є тут щось троха такого, що відразу на перше кинене ока має збуди-

ти підозріне до католицької церкви, „бо мимо всяких зусиль сьвітських властей“ не дасть ся той рух здержати, очевидно в тім разі сьвітська власть хоче силою ратувати католицьку Церкву від загибелі — є тут щось такого, що має заносити на популярність, бо „між церквою, а населенем відчинила ся велика прогалина“, для того, що „в католицькій церкві не все в ладі“, а в кінці дуже гарне закінчене, бо „населенє західних країв відносить ся крайно ворожо до церкви і єї представників“ дасть кожному читачеві „чесного Діла“ директиву, як має поступати супротив католицької Церкви і єї представників. Всьо то виглядає так простим, так звичайним. Дійсно треба жидівської хитрости, щоби в той спосіб розширяти свої ідеї.

Але як сказано, ще яснійше показало „чесне Діло“ свій характер в другій статі „Провал між церквою та суспільністю в західній Європі“ (ч. 169.) Тут стало наше „чесне Діло“ виключно по стороні соціялістів, скажім жидівських, в протиставленню до соціялістів християнських, котрим те саме „чесне Діло“, чи треба чи не треба ніколи не щадить компліментів. Сама стаття держана в такому тоні, що справді треба дивувати ся, як могла інтелігентна людина здобути ся на такий цинізм і злобу супротив Церкви.

Щоби не обійшло ся без патріотичного закрашеня то й тут треба порівняти Церкву з відвічним нашим ворогом, а клерикальну пресу з польскою реакційною пресою, бо поступова преса Русинам прихильна. Справді нема то патріотів як редактори з „чесного Діла“ !! Отже соціяліст жидівський з „Діла“ каже, що „клерикальна преса представляє протицерковний рух як марний випилю агітації всяких мазонів, лібералів і соціялістів.“ Если „чесне Діло“ має на думці найсвіжіжжу маніфестацію італійську то ми завважимо, що є річю доказаною, що французькі масони пожертвовали своїм собратам італійським на антиклерикальний рух кілька тисяч франків. Що за гроші можна нинішню товпу легко збурити, сего мабуть ніхто не заперечить. Натурально про маніфестації католицькі, котрі відбули ся по містах Італії і ставали в обороні правди і про декларації родичів, що мають повне довіре до релігійних закладів, в котрих виховують ся їх діти, наше „чесне Діло“ нічого не згадує.

Тут випадає пояснити „Ділови“, звідки бере ся т. з. улична ненависть до духовенства. Нераз кричать діти від 4—10 літ навіть в Римі за сьвящеником, все одно, чи він чужинець чи свій. Мені самому трапило ся таке раз в часі паломництва. Причи́на сего ясна. Церква каже гамувати свої пристрасти і від того ніколи не уступить, а сего вистарчає, щоби настроїти против себе нинішню суспільність. І то чи не найважніша причина так „глибокої прірви між Церквою а суспільністю“. Однак можемо „чесне Діло“ запевнити, що інакше бути не може. Тож Христос казав все на то бути приготованим; если так роблять з деревом зеленим, то щож буде з сухим. Такий є дух Церкви,

але його треба розуміти. Не так „чесне Діло“. Воно видить причину сего в тридентськім і ватиканськім соборах, котрі виконали прірву між новочасними науковими суспільними й національними стремліннями та католицтвом. Що за грубе неучтво п. редактора! Він мабуть в своїм житю не мав ніколи в своїх руках найменшої апології. А если-би був чесний, повинен-би переглянути католицькі письма і щось дійсно реального закинути Церкві, а не воювати шумними фразами як „наукові“, „суспільні“, „національні“ без сенсу. Але така вже жидівська хитрість, котра мусить викрутити на своє.

Другою причиною того провалу між Церквою, а деякою частию суспільности має бути після „чесного Діла“ „новочасний клерикалізм“ тобто жадоба матеріяльних дібр і політичної власти. А то де вчитало „чесне Діло“? Церква жадає матеріяльних дібр від своїх членів чи як? Чи Церква домагає ся, щоби її віддано політичну власть? Если Церква протестує против безправного загарбання своїх дібр і против нечесної політики, — сего чейже за зле не можна брати.

Варто собі добре зятати отсей погляд „чесного Діла“ на Церкву. Воно каже: „Церква, яка первісно була „не от міра сего“... розуміє ся се сказано іронічно, щоби посміяти ся над тими, що ще в Церкву вірять. Після того мені не дивно, що жидівський соціяліст так понижає католицьку Церкву, а так вихвалює протестантизм. На се ми скажемо „чесному Ділові“, що вольному воля. Але на се певно дасть нам „Діло“ таку відповідь: „Я не для себе то говорю, я само сьмію ся зі всякої віри, я лиш хочу підкопати віру в католицьку Церкву у своїх читачів.“

Але ідім дальше за „Ділом“. „Коли народні маси — каже воно, — в своїм пориві до політичної, суспільної й національної справедливости вирушили до боротьби з реакцією, абсолютизмом, кастовим володінєм шляхти, то римо-католицька церква в лиці своїх представників станула против демократичного руху; в союзі з консерватизмом думала вона зберігти й для себе те, против чого виступила демократія“. Що слово то лож. Церква, котра в своїм складі, беручи сам клир, в більшій часті є демократична, Церква, котрої найвисший представник видав енцикліку „*Regum poavatum*“, Церква, котра виворила в своїм лоні християнський соціялізм, — та Церква після жидівського соціяліста з „Діла“ виступає против демократизму. „Чесне Діло“ певно дало патент на демократизм лиш жидівським соціялістам, котрі хотять знищити Церкву і против котрих Церква дійсно виступає, але такий демократизм ще не загальний демократизм.

Дальше перемелюване „Ділом“ знов того самого, що вже сказало висше, а іменно, що Церква виступає против наукових дослідів, має таке саме значінє, як всі ті уваги „чесного Діла“ взагалі. Таж навіть в найменшім підручнику догматичнім є

сказано, що Церква не мішає ся зовсім до наукових дослідів, лишень осуджує теорії, що противлять ся вірі і моральности.

Найцікавійше як звичайно є закінченє. Тут автор переходить до рускої Церкви. Старшому духовенству признає автор демократизм і поступовий рух, зато молодшому закидує клерикалізм, значить ся жадо буматерияльних дібр і політичної власти. „Аж найновіші часи, пише „Діло“, принесли з собою з'усили перещипити на наш ґрунт ту заграничну цвітку, що зветь ся клерикалізмом. „Нива“ не перестає взивати руське духовенство до відокремлення від сьвітської суспільности“(!).

Чи не хитро? Отже не соціялісти і радикали, котрі поганяють віру і пошів на кождім кропі змушують, формально змушують в першій мірі сьвящеників, а відтак всіх християн до з'організования і оборони Церкви, лишень редактор „Ниви“ так собі для своєї забаганки кличе духовенство до організації! Не та західно-європейська цвітка, якою є жидівський соціялізм, що єї молодші панове з нашої інтелігенції хотять на силу зашщипити на нашій національній ниві, каже всім християнам, а в першій мірі сьвященикам гуртувати ся, збирати ся і обдумувати способи, якими-би можна ту чужу цвітку знищити, — а „Нива“ зі своїм клерикалізмом, т. є жадобою материяльних дібр і політичної власти, каже сьвященикам зброїти ся, щоби певного дня і певної години напасти і знищити всяку власть, загарбати єї для себе і згорнути для клиру всі материяльні добра! Не виступи деяких молодих панів на зборах кажуть сьвященикам грізне „memento“ — а жадоба дібр і власти пхає їх до єднаня! Не та молодша інтелігенція, котра висьміває віру і пошів і котра уважає за ганьбу для себе йти разом з попом, відорвала ся не тільки від духовенства, але також від розважної сьвітської інтелігенції — але „Нива“ і то під чужим впливом, бо каже „чесне Діло“: „У чийм інтересі лежить відорване духовенства з ряду борців (очевидно у „Діла“ ряд борців творять виключно жидівські соціялісти). За наші народні домагання, не потребуємо пояснати“. Не крайно ворожі виступи против Церкви всіх наших часописий, не виключаючи й „національно-демократичного“ органу визивають нас до борби — а „Нива“ не знати на що і пощо взиває нас до організації.

Ще слівце за старше духовенство, котре після „Діла“ не брало ся до організації. Здавало-би ся, що такий редактор „Діла“, що пише навіть „політичні огляди“ заграничних держав, повинен-би ясно видіти причину сего. Тим часом він не хоче видіти мабуть з жидівської хитрости, що давнійше, заки в нас не розпаношив ся жидівський соціялізм і радикалізм, доки в нас Церква була в пошані, доки вся сьвітська інтелігенція йшла разом з духовенством, доки ми попросту не були заата-

ковані, доти не треба було організації. Нині не так. Против себе маємо майже цілу молодшу генерацію. Навіть в такій „національно-демократичній“ партії, в якій найбільше священиків працює і то з якою ревністю і з яким пожертвоуванем — не має Церква відповідної пошани. Такий приміром редактор „Діла“ кпить собі з Церкви, підсуває єї річі, котрими вона не займає ся, погорджує Церквою як чимсь шкідливим для нас, — тим часом жидівський соціалізм і радикалізм ширить ся між нашим народом — і чи в таку хвилю може хтось дивувати ся з виїмкою розумієть ся хитрого редактора „Діла“, що зі всіх сторін підносять ся серед священиків голоси взиваючі до організації, котра мала би придумати способи і винайти средства, яких треба ужити в борбі з жидівським соціалізмом і радикалізмом!

Для характеристики жидівської хитрости „Діла“ зачитують еще одно его реченє. Воно, пророкуючи „панам, молодим нашим клерикалам, відповідно вихованим та надиханим західно-європейскою клерикальною літературою“ повний розрив між загальом нашого народу з одного боку, а священицтвом з другого боку, — так пише: „Яка шкода вийде з сього для нашого національного руху, який бореть ся на два фронти против польських найздників і домашніх ренегатів, про се не треба багато говорити“.

Бачите знов патріотична струна! Знов не жидівські соціалісти винні, тільки клерикали. Полишаючи на боці те розбите сил задля організації, бо о тім вже аж занадто багато писало ся і вияснювало ся в „Ниві“, зверну увагу на позитивну гадку „хитрого Діла“. Отже „Діло“ хоче ні більше, ні менше, як лиш того, щоби задля „національного руху, який бореть ся на два фронти, против польських найздників і домашніх ренегатів“ віддати Церкву під опіку і команду тим „щирим демократам і приятелям люду“, якими є редактори „чесного Діла“, отже жидівським соціалістам. Поза ними все реакція, назадництво і т. д.

Справді жидівська хитрість! Але се для нас наука, що ми мусимо поважно застановити ся над нашою пресою.

Той сам.

Історія церковної Унії на Буковині

від початку єї засновання аж до 1901 року.

Написав Крилошанин *Іван Ших*, руский Віденський парох.

Часть II.

(5. Продовжене).

Кіцмань.

При головнім шляху „цїсарскім“, майже в самім осередку між Чернівцями, а Заліщиками, лежить місточко Кіцмань. Околиця подільська, однастайна, поля розлогі, урожайні. Населене Кіцманя з винятком Жидів і горетки Поляків, чисто руске. Є там староство, суд, уряд податковий, дві людові школи, почта і 3 христ. парохії з 3 храмами божими. Первісно загадало було правительство засновати руско-кат. стацію душпастирську в Лужанах, однак змінило сей плян і призначило Кіцмань на тую ціль. Сю капелянїю засновано на підставі цїсарского розпорядження з р. 1833. З початку не мали руск. кат. ісповідники своєї церкви і богослуження відправляли ся в лат. костелі. Аж доперва від р. 1886-го зістала побудована деревяна церква, а мешкане пароха доперва що будує ся.

Першим капеляном руско-кат. був там Сімеон Гаморак, теперішній парох Стечеви від р. 1835. до Марта 1852 р. Був він вельми діяльним і ревним сьвящеником і добрим проповідником; проповіді голосив по руски. Від р. 1852 до Грудня 1854 завідував Іван Лукашевич.

Від Грудня р. 1854 до Сїчня 1885 був капеляном Давид Длужанський, котрий там упокоїв ся.

По нїм слїдовав яко капелян Михаїл Коржинський від р. 1855 до Лютого 1860 — був він добрим проповідником. За его часів відбув ся сей неудалий перехід правосл. людей з Оршівців на Унію, де правительственний комісар Сиржистий приказав руско-кат. каплицю в Оршівцях замкнути і дзвони з дзвониці познимати. З причини того самовільного поступку згаданого комісара видав був єпископ Литвинович під датою Львів 15-го Октобра 1858 р. слїдуюче розпоряджене до букв. деканату:

Hochwürdiger Herr Ehrendomherr und Dechant Maxymowicz!

Soeben erhielt ich eine Zuschrift des Bukw. Landes-Präsidiums d-to 25 September I. G. № 3527. mit der höchstbedauerlichen Anzeige, dass wegen der Übergriffe des Sniatynrer Pfarr-Cooperators Bura-czyński, die darin bestehen sollen, dass derselbe in der Kapelle zu Oroscheny einen feierlichen Gottesdienst abgehalten, und geistliche Funktionen für die nach der Form des bekannten Reichsgesetzes

vom Jahre 1849 noch nicht aufgenommenen Disunirten verrichtet hat, die besagte Kapelle von Amtswegen gesperrt u. die Glocken derselben herabgenommen wurden“.

Від Лютого р. 1860 до Мая 1860 завідовав в Кіцмани Андрей Проскурницький. Від Мая р. 1860 до Августа р. 1881-го був капеляном Ілярій Венгринович, сьвященик чесний, супокійний, люблений і поважаний загально. Він перший підніс гадку будови греко-кат. церкви в Кіцмани, купив відповідне місце під будову церкви, їздив по повіті по всіх дідичах і заможніших людях і призбирав на ту ціль 1.800 зр. Загадане діло не довелось йому усовершити, бо умер напрасно в Кіцмани 1881-го року.

Від Августа до Новембра 1881-го р. завідовав *excurrendo* заставницький душпастир Іван Ших; від Новембра 1881 р. до Марта 1887 р. був завідателем Юліян Герасимович, сьвященик діяльний і ревний. Він розпочав будівлю церкви кіцманської, котру р. 1886 поблагословив букв. декан о. Костецкий. Правительство дало на сю церкву відповідний даток, а прочі видатки покрито складками і жертвами добровільними. Церква ся дерев'яна, з трема копулами, зведена в стилі східнім з красним іконостасом.

Від Цьвітня р. 1887 до Марта 1888 в. був завідателем Алексей Кисілевский, добрий проповідник і ревний сьвященик; він покінчив послідні роботи коло церкви, обгородив її новим парканом, зазнавши при тім ділі багато напасти від тамошного правосл. пароха.

Від Цьвітня р. 1888 до Октобра р. 1891-го завідовав Яков Сербинський, примірний сьвященик. Від Октобра р. 1891 завідує Александер Майковский, сьвященик люблений і поважаний, котрий щиро взяв ся до будови парох. дому.

В прилученім селі Мамаївці є руско-кат. каплиця дерев'яна, в котрій кіцманецькі душпастирі відправляють що четвертої неділі богослуження для тамошних руск. кат. прихожан. Сю каплицю побудовав своїм коштом Теодор Витвицкий, парох Далешеві р. 1842, а поблагословив її декан букв. Максимович. Як інвентар сеї каплиці з року 1847-го виказує, справив о. Витвицкий також всі знаряди і апаратуру для тої церквці.

Всіх душ руско-кат. в Кіцмани і прилучених селах було в р. 1840—300, а тепер є 700.

Крім конґруи 700 зр. річно і платні на мешканє, не має тамошний душпастир ніяких інших доходів

До числа щирих другів нашого обряду належить причислити тамошного аптикаря пана Окуневського, котрий багато прислужив ся коло будовлі церкви; він був председателем церк. комітету, удавав ся з просьбами до правительства, розсилав квестарів за складками, провадив рахунки і щиро трудив ся коло здвигнення храму божого.

Садагора.

В північній часті Буковини, недалеко Черновець, лежить на ровини надпрутській місточко Садагора, числяче звиж 6000 душ загального населеня, з котрого менше число припадає на Русинів і Поляків, а більше на Жидів. Яко жидівське місто, є оно не харне, запущене і болотнисте; має суд повітовий, 3 христ. парохії з 3 храмами божими.

Садагора звісна в історії в давнійших часах; тамтуди ішов головний шлях зі Львова на Бесарабію і там плачено граничне мито; в 17-тім століттю була там монетарня, чого доказом поодинокі мідяні монети, які вибиті були з рускими написами в Садагорі.

Руско-кат. капелянію в Садагорі засновало правительство в році 1835 на підставі цісарского декрету з р. 1833. З першу не було там ані руско-кат. церкви, ані дому парох.; аж р. 1875 викінчено будівлю мурованої церкви, а в р. 1888 мурованого мешканя парох.

Першим капеляном був там Михаїл Качанович де Турянський від р. 1835 аж до своєї смерті, іменно до р. 1853.

Від р. 1853 до р. 1855 був завідателем	Петро Монастирський,
від р. 1855 до р. 1857 був	„ Антоній Волянський,
від р. 1857 до р. 1858 був	„ Іван Кобринський,
від р. 1858 до р. 1869 був капеляном	Людвик Бонковський,
в р. 1869 завідовав через короткий час excurrendo	Лонгин

Билинкевич, парох	Боян,
від р. 1869 до р. 1870 завідовав	Ємилій Калинович,
в р. 1870 до р. 1875 був капеляном	Атанасій Окуневський.

О. Окуневський повдовівши, почав на краківській університеті слухати медицину, проте оплачував. він приватних сотрудників для Садагори, котрі в такім порядку слідовали і приходом завідовали:

від р. 1870 до р. 1873 був приватним сотрудником	Роман Добрянський,
від р. 1873. до р. 1875 був приватним сотрудником	Ємилій Кушик.

В р. 1876 вступив Атанасій Окуневський, зіставши доктором медицини, до правительственной служби і є тепер лікарем повітовим в Сторожинци.

Від р. 1875 до р. 1879 був завідателем	Теофіль Окуневський,
від р. 1879 до р. 1884 був капеляном	Савин Григорович,
від р. 1884 до р. 1885 завідовав	Іван Глібовицький,
від р. 1885 до р. 1888 був завідателем	Теофіль Озаркевич, а
від р. 1888 аж доси є капеляном	Теофіль Шухевич.

Першим з тамошних душпастирів, що погадав о будові церкви був Людвик Бонковський, сьвященник люблений і діяльний. Він розпочав збирати жертви на церкву і за призирані

гроші купив дві парцелі ґрунту, на котрих пізнійше побудовано церкву і дім парох.

Будівлею церкви займив ся був Атанасій Окуневский, при- збиравши більше фондів і постаравши ся о плян витягнув му- ри церковці до вікон. А коли заступали его сотрудики, то і они не лишили розпочате діло і провадили будівлю дальше; іменно Кушик розвинув був велику енергію і звів мури аж до копули. Дуже помічним оказав ся при сій будові комісар фі- нансовий бл. п. Крамарж; він звозив своїми підводами безплат- но материял, надзирав роботу і причинив ся грошевим датком до викінчення церкви.

За ревним старанєм Теофіля Кисілевского довершено бу- дівлю церкви в р. 1875.

Дім парох. розпочав будувати Теофіль Озаркевич; за де- шеві гроші купив стару касарню, звіз материял на призначене місце, постарав ся через свого брата, посла до ради державної, о підмогу правительственну і виставив красне, обширне, муро- ване мешканє парох. Теперішній капелян о. Шухевич позпла- чував довги, докінчив мешканє із середини і завів хор цер- ковний.

Примітити треба, що цісар Франц-Йосиф і міністерство причинили ся відповідними датками до будови церкви і дому парох., а прочі видатки покрито з добровільних жертв.

Церква Садагорска, Покрова Пр. Богородиці, є мала, му- рована з копулом, дуже порядно утримана. За ревним старанєм о. Григоровича, посправлювано образи, хоругви і нову апа- ратуру.

Крім конґруи 700 зр., не має тамошний руско-кат. при- ход ніяких інших доходів. Душ руско-кат в приході тамошнім було в р. 1840 1908, а тепер є їх около 1000.

Від часів душпастирства О. Кушика в Садагорі, почали навідувати тамошню руско-кат. церкву і православні люде, а не одна лепта і жертва вплинула від них.

Путилів.

Село в глибоких горах, повіту вижницького, заселене Руси- нами-Гуцулами, має дві христ. парохії: православну і руско- кат. з двома церквами, суд повітовий, почту і уряд подат- ковий.

При організації букв. рус.-кат. душпастирських стацій в р. 1833, кляло правительство центральне велику вагу на Путилів, коли приказало побудувати там церкву і дім парох. і додати до помочи сотрудика, если би того потреба вимагала. Однак оно скінчило ся на тій інтенції правительства, бо циркул букв.

де лиш міг, спиняв розвиток унії, чого доказом от хоть та обставина, що мимо виразного цісарского приказу, не обсаджено Путилів навіть місцевим завідателем, лиш виручувано ся адміністраторами вижницькими ехсургендо через десять літ і не побудовано ані перкви, ані парох. помешканя. А як сі завідательства ехсургендо через так довгий час треваючі мусіли виглядати, пояснить та обставина, що Путилів віддалений від Вижниці 45 кілометрів і що вижницькі душпастирі задля лихої гірської дороги і дуже часто лучаючої ся перерви комунікації, ледви кілька разів до року могли до Путилова приїхати.

І якжеж могла під такими умовами розвинути ся унія?

До р. 1862 відправляли ся богослуження в старій дерев'яній каплиці — аж згаданого року, за часів душпастирства покійного О. Воввудки, дуже ревного і трудячого священника, пізнійшого пароха Карлова, побудовано в Путилові дерев'яну церкву св. Николая, а р. 1885 за усердним старанем душпастиря тамошного Івана Назаревича і при щирій помочи ц. к. старости вижницького Франца Сиржистого, побудовано також дерев'яний дім парох.

Від Новембра р. 1836 був доїзджаючим завідателем в Путилові Іван Христофоліменс, капелян вижницький, аж до августа р. 1843.

Від августа р. 1843 аж до Септембра р. 1845 завідовав Путиловом ехсургендо вижницький душпастир Василь Слизинський. Від р. 1845 до р. 1850 став згаданий Слизинський першим капеляном в Путилові.

По відході Слизинського доїздив через кілька місяців в р. 1850 до Путилова Ігнатій Бучацький, капелян сирецький.

Від Юнія 1850 р. до Октобра р. 1851 був завідателем Лев Щуровський, котрий зіставши дійсним капеляном, був в Путилові до Декаembra р. 1859.

Від р. 1859 до Цьвітня р. 1864 завідовав Андрей Воввудка.

Від Цьвітня 1864 до Октобра р. 1875 був капеляном Іван Левицький, від р. 1875 до Декаembra 1877 завідував Іван Билинкевич, від Декаembra 1877 до октября р. 1880 був капеляном Теодор Величковський,

від Октобра р. 1880 до Мая р. 1882 був завідателем Теодор Дронь,

від Мая 1882 до Августа 1883 завідовав ехсургендо Лонгин Кобляньський, капелян вижницький; від Августа р. 1883 до Мая р. 1890-го був завідателем Іван Назаревич, по нім завідовав до 1-го Юнія р. 1892 Ілія Лабій, а відтак став адміністратором аж доси О. Теодор Матейків.

Крім конґруи річних 600 зр. не має душпастир путилівський ніяких інших доходів.

Душ руско-кат. в Путилові з прилученими селами було в році 1840 — 105, а тепер буде до 450.

ВИЖНИЦЯ.

Місточко повітове, лежить в горах буков. по правім боці ріки Черемошу на узонькій порічині. Ї там староство повітове, суд, уряд податковий, почта і 3 христ. парохії, іменно руско-кат., римо-кат. і правосл. з трема храмами божими. Місточко се повстало в новійших часах і заселене переважно Жидами, а відтак Русинами і Поляками.

Тамошний руско-кат. приход заснований в р. 1836 на підставі цісарского розпорядження з р. 1833.

Від р. 1831 до 1836 завідовав Вижицею з рамени галицько-руського Митрополита Михаїл Терлецький, сотрудник з Кутів, від р. 1836 до р. 1843 був місцевим капеляном Іван Христофоліменс,

від р. 1843 до р. 1844 був завідателем Василь Слизинський,

від р. 1844 до 1850 був капеляном Порфирій Билинкевич,

від р. 1850 до 1855 був завідателем Михаїл Коржинський,

від р. 1855 до 1857 завідовав Йосиф Яворський,

від р. 1857 до 1858 завідовав Іван Кобринський,

від р. 1858 до 1864 завідовав Антоній Волянський,

від р. 1864 до 1869 завідовав Іван Рудницький,

від р. 1869 до 1876 був капеляном Іван Білоус,

від р. 1876 до 1888 був капеляном Лонгин Ковбляньський,

від р. 1888 аж доси є там дійсним душпастирем Ісидор Бонкевич.

З разу тулили ся руско-кат. парохіяне вижицькі враз з римо-католиками в приватній каплиці, переробленій з шпихліра, який дарував на ту ціль тамошний дідич Джорджован, славний рабят свого часу. Коли однак в р. 1869 погоріла враз з Вижицею і тота каплиця, тоди стягнули ся руско кат. парохіяне зі всіх сил і на закупленім кавалку ґрунту (за який еще перед р. 1869 заплатили властителеви 100 зр. коштутовими грішми) почали в часах душпастирства о. Білоуса з добровільних складок будувати деревяну церкву. Однак і тота церква згоріла підчас другої пожежи Вижиці. Нарешті за для обезпеки перед огнем, стали муровати теперішню церкву під призначенем св. Ап. Петра і Павла. Господар і війт вижицький, чесний Стефан Кирилук ходив за складками по Буковині і Галичині і его заходами витягнуто стіни під дах і на разі за для недостатку фондів покрито церкву дахом.

По відході О. Білоуса, прийшов до Вижиці о. Лонгин Ковбляньський, котрий підпертий пок. комісарем Давидовичем, Русином і пок. вельми поважаним лікарем повітовим Касприцьким, своєю енергією вишаровав стіни церков. із надвору і внутрі і вибудовав на мурі церк. дві дерев'яні вежі заосмотрені хоршими трираменними позолоченими крестами, зібравши на ту ціль із устроеного концерту 500 зр. За сего капеляна обкрадено раз церкву і забрано около 50 зр. із скарбони, для того прибудовано еще муровану закрестію.

Церква вижницька, досить гарна, чиста і ясна; головна в тім заслуга о. Лонгіна Ковбляньського, трудолюбивого священика, котрий виставив і каплицю в прилученім селі Майдан, посвячену в часах його душпастирства через Апостольського Адміністратора Сильвестра Сембратовича, теперішнього галицького митрополита. Посвячене відбулося при надзвичайнім здвизі народа; локомотива графа Людвика Цігалья, ктитора майданської каплиці, тягнула за собою множество возів по цісарській дорозі; вагони були украшені китицями цвітів і групами живих людей, іменно ковалів, стрільців з убитим диком, женців з серпачами і косами і пр. — Кошти тої паради винесли 3000 зр. В році 1889 виставив граф Цігалья у себе в Іспасі каплицю, де і руско-кат. богослуження відправляють ся. В р. 1890 викинув теперішній парох Вижниць о. Бобикевич, дуже ревний і примірний священик, вежі церковні і обшалював їх дошками; і своїми гарними науками церк. поприятав багато своїх і чужих людей до руско-кат. церкви.

Крім конгруї річних 700 зр. і легату богослужебного, не поїдає тамошний приход ніяких інших доходів. Дому парох. нема еще і доси, а священик побирає із каси плату на мешкання річно 84 зр. Всіх душ руско-кат. в Вижниці і прилучених селах було в р. 1841 447, а тепер буде їх звиш 800.

ВАШКІВЦІ.

Містечко числяче поверх 3000 загального населення, лежить в повіті вижницькім на розлогій ровени, котра простягає ся від Карпат понад Прутом і Черемошем аж по горби снятинські. Людність Вашковець переважно руска побіч Жидів і Поляків. Земля там урожайна, буйна, околиця гарна. Є там три парохії, іменно руско і римско кат. і православна з 3 храмами божими.

Правительство завело в Вашківцях руско-кат. душпастирську стацію в р. 1835 на підставі цісарского розпорядження з р. 1833. Однак уже від р. 1820 завідував в Вашківцях з рамени галицького митрополита руский священик Григорович, парох Залуча і провадив окремі метрики для тої стації.

Від р. 1835 до р. 1837 був там завідателем Гавриіл Глибовицкий.

від р. 1837 до 1842 завідовав Дамян Кустинович.

від р. 1842 до 1857 був капеляном Александер Апіян. В часах його душпастирства перейшла значна часть села Брошківці з східного віроісповідання на Унію; Апіян підписував ся в метриках „expositus“ брошковецкий. В р. 1857 був завідателем ексигрендо Теофіль Озаркевич, завідатель Брошківців.

Від р. 1857 до 1858 завідовав Спирідіон Махальский.

По відході Михальського до Брошківців завідовали в р. 1858 Вашківцями будь сусідні галицькі рускі священики, будь тамошні латинські священики. Від р. 1858 до 1860 завідовав Ваш-

ківцями *excurrando* О. Федоровский, парох Заваля. Від 1860 до 1869 був капеляном Александер Кадайский; від р. 1869 до 1875 завідував Даниїл Шкурган; від р. 1875 до 1878 завідовав Юліян Рожанковський; від р. 1878 до 1881 завідовав Нестор Соневицкий; від р. 1881 до 1885 був капеляном Іван Роґужинський, в році 1885 завідовав через три місяці Алексей Заклинський; від р. 1885 став капеляном Володимир Стефанович.

До р. 1884 не було в Вашківцях руско-кат церкви, а богослуження відправляли ся в лат. костелі; а що руско-кат. приход обнимає 21 сел віддалених значно від стації матричної, то мало хто з подальших парохіян міг прибути на час, який був визначений для рускої відправи в костелі. З тої причини відпадали руско-кат. ісповідники від своєї віри, що іменно в часах завідательств через місцевих лат. і сусідних руских съвящеників прибрало великі розміри. Число руско-кат. ісповідників так обменшило ся, що правительство букв. хотіло при кінці р. 1884 руско-кат. капелянію в Вашківцях, котра в р. 1840 числила 2 676 душ, знести. В сій справі віднесло ся було букв. правительство, за президентури Алесанього, до букв. деканату, щоби сей подав свою гадку з причини наміреної касації згаданої капелянії. Тодішній букв. декан пок. Устїянович, будучи на той час слабим, поручив мені зредаґоване дотичного реферату. В відповіді до правительства подав я, що коли в р. 1833 з'організовано уніятські приходи на Буковині, не сказано в цісарскім декреті, кілька мінімум душ вимагає ся для заснованя самостійного прихода, а відтак пригадав я, чому правительство, если хоче бути konsekventним, не зносить і вірмено-кат. парохії в Сучаві і Чернівцях, з котрих перша числила після конскрипції з р. 1880 около 100, а друга несповна 200 душ, коли рівночасно в Вашківцях начислило 280 душ руско-кат. ?

Правительство не тикало більше сеї справи.

Заходом О. Роґужинського, ревного і діяльного съвященика, як і при підмозі нашому обрядови сприяючих людей, іменно повітового комісара пок. Давидовича і властителя більшої посілости Николая Жуковского і пр. удало ся поставити в Вашківцях деревану руско-кат. церкву св. Михаїла р. 1884 і закупити дім парох.

Вашківці були одною із тих стацій, де рускі съвященики мали через комірне в костелі великі недогоди і неприємности з лат. съвящениками.

Теперішній тамошний капелян о. Стефанович — докінчив решту роботи коло церкви, прикрасив її після сил і его енергії і трудолюбію завдячити треба, що докінчено і дім парох.

В р. 1852 дав був властитель села Банилова Мікулі письменну декларацію, що обовязує ся своїм коштом виставити і урядити руско-кат. церкву в Банилові під услівем, щоби руско-кат. прихожане постарались о потрібний пляц під церкву і щоби на нім не тяжіли інші обовязки патронату. З тої декларації не зроблено ніякого ужитку.

Одною з більших причин, длячого число руско-кат. ісповідників в останніх двадцятьох роках змаліло, було переслідоване дідича вашковецького барона Петріно, завзятого волоха, котрий не хотів допустити до будови рускої церкви. Згаданий Петріно був звісним на Буковині із своєї оригінальності, бути шляхоцкої, скупства і зарозумілости. Для пам'яті і характеристики не завадить записати один факт з його життя.

Букв. правительство хотіло при організації урядів політичних завести в Вашківцях уряд повітовий і податковий. Уже була виготовлена угода з дідичем Петріно, котрий поставив був уже і будинки для поіменованих урядів; лише треба було ще підписати контракт з правительством, в котрім між іншими точками було вимінено, що дідич зобов'язує ся що року чистити кльоаки в будинках урядових. Скоро Петріно прочитав сю точку, чув ся дуже ображеним, що Німці поважились єму завдати чищене каналів і не хотів уже більше з правительством пересправляти.

Із сеї причини в місті Вашківцях нема і доси, крім почти, ніякого уряду цісарського.

Друга причина убитку душ руско-кат. в Вашківцях буде те, що тамошні латинські священики поперецягали руских ісповідників до свого обряду так, що третя частина тамошних латинників, походить із руско-кат. стада.

Крім кон'грии річних 700 зр не має душпастир в Вашківцях ніяких інших доходів.

ЗАСТАВНА.

Місточко, має до 5000 душ всего населення. Суть там три парохії — суд, уряд податковий і почта. Заставна лежить в північній часті Буковини, обведена великими ставами: з відси взялась єї назва. Околиця тамошна безлісна, горбовата, земля дуже урожайна; населене тамошне крім Жидів і Поляків переважно руске.

Руско-кат. священики бідували тяжко в Заставні; мешкане і прочі житєві артикули були там дорожчі як де инде, а густо часто годі було їх за дорогі гроші получити, а втогди треба було їх спроваджувати або з Заліщик або з Черновець. Тепер змінило ся і там не одно на лучше.

Руско-кат. капелянію в Заставні заведено р. 1836 на підставі цісарського розпорядження з р. 1833; однак в актах парох. знаходять ся метрики від р. 1821, які провадив о. Николай Загайкевич, парох серафинецький для тих сел, що тепер належать до прихода заставнецького.

Першим руско-кат. душпастирем в Заставні був Кирил Слоневский від р. 1836 до р. 1838. Він був вмішаний до польського заговору, у него роблено в Заставні ревізію і перенесено

его на сотруди́ника до Бережан; мав він бути освяченим чоловіком.

Від р. 1838 до 1842 завідовав Іван Чомкевич. Через короткий час в р. 1842 завідовав Николай Петровский; від р. 1842 до 1845 був капеляном Атанасій Кнїгиницький; від 1845 до 1846 завідовав Лев Лукасевич; в році 1846 був завідателем короткий час Юліян Соневицький.

Чотири послідні сьвященики не мешкали в Заставні, лише в Кадобищах, селі о мило від Заставни віддаленім, а доїздили на богослуження і функції парох. до Заставни. В Кадобищах наймало для них правительство дім від дідича Лукасевича. Річ ясна, що таке душстаровництво на прихапки, не могло принести хісна для Унії.

Від р. 1846 до 1863 був в Заставні капеляном Теодор Рожанковский; сей розпочав мешкати в стації матричний, присилований до того слідуючим фактом. Дідичови заставнецькому Вартересевичови залежало на тім, щоби руско-кат. сьвященики мешкали постійно в Заставні; длятого доніс він до правительства, що поклав мешкане для руско-кат. сьвящеників в стації матричній і просив, щоби оно вимовило мешкане в Кадобищах і приказало сьвященикам уніяцким мешкати в Заставні. Уряд прихилив ся до просьби дідича, виповів мешкане в Кадобищах і наказав Рожанковському осісти в Заставні в домі, через дідича на ту ціль призначенім.

Однак дідич обманув уряд; бо скоро перевідав ся, що Рожанковский дістав приказ церенестись до Заставни, дав той для душпастирів призначений дім, своєму мандаторови, а сьвященик приїхавши з родиною до Заставни, лишив ся без ніякого мешкання під голим небом, бо хати відповідної годі було знайти. Тогди післав Рожанковский жену з дітьми до Черновець, а самий тулив ся як міг, по людських хатах, доки не купив кавалок хлопского огорода, далеко за селом, наміряючи там поставити для себе хату. Однак господар, що продав єму той огорода, приходить небавом до Рожанковского і звертаючи єму завдаток каже, що не може єму огорода продати, бо дідич не дозволяє.

Примітити треба, що сей дідич Вартересевич, вірменин кат. віри, був чоловіком дуже заможним, але при тім гордим, неучинним і скупим; в Заставні грав він ролю королика.

Рожанковский розсерджений на дідича, відплатив ся єму в оригінальний спосіб. Одної неділі вийшовши з костела, здибав Рожанковский дідича право двора; ненадумуючись, крикнув до него: „чому ти козолупе не давш мені супокою? Не доста тобі, щось ошукав мене з домом парох. тай еще збороняєш мені купити куєничок ґрунту! я кажу Тобі тут при людях, если не лишиш мене в супокою, то поломлю тобі кости сею палицею...“ і показав дідичови здорову палицю, з якою звичайно ходив. Дідич чим скорше утік до двора і не зачіпав більше Рожанковского.

Через шістьнайцять літ аж до своєї смерти витримав пок. Рожанковский на тім прикрім становищі в Заставні, трудячись

після змоги в парохії; і хоть він гірко бідував, однак дбав про старання виховане своїх дітей, котрі займають тепер видні становища в рускій суспільности; жена Рожанковського (еще живє), женщина великої чесноти і сили духа, лишившись по его смерті з дрібними сиротами без помочи, працею рук своїх вивела дітей у люди.

По смерті Рожанковського завідовав Заставного Ілярій Курбас, ревний і люблений священик від р. 1863 до р. 1867. Як тяжкими і прикрими були тодішні часи для наших душпастирів, доказує факт, що одної ночі напали сільські парубки православні, здаєсь кимсь підмовлені, на дім о. Курбаса, повибивали вікна і счинили такий крик, що его теща Ростковичева з переляку зараз тої самої ночі померла.

Від р. 1867 до 1877 був завідателем Алексей Слюсарчук. За его часів змінили ся декотрі обставини для наших священиків на краще; о. Слюсарчук дав наглядний доказ, як багато може вплинути порядний священик не лише на своїх, але і на чужих прихожан. Своєю лагідністю добротою і гарними переїмаючими проповідями, як і чистим і примірним житєм придбав собі Слюсарчук загальне поважанє і притягнув до себе також правосл. людей. З разу з цікавості, а відтак з щирого привязання почали приходити правосл. люде на руско-кат. богослужєня, стали давати на боже і за порадою приходили у всяких потребах до него; від того часу не дізнавали уже більше наші священики ніякої неприємности від правосл. нх людей, лише противно, так само О. Слюсарчук, як і его наслідники заживали великої почесности у громаді.

О. Слюсарчук займає в нашій церковній літературі виднійше місце; він був співробітником молитовника виданого у Львові р. 1879, а тепер написав толкованє і поясненє псалтири.

Від р. 1877 до кінця р. 1885 був завідателем Іван Ших, від р. 1885 став дійсним капеляном Іван Устїянович.

В Заставні нема еще руско-кат. церкви; богослужєня відправляють ся в лат. костелі. Крім конґруи річних 700 зр. нема там ніяких інших доходів ерекціональних.

Душ руско-кат. було в Заставні з прилученими селами в р. 1840 — 3705, а тепер в їх ледви 800.

Найбільшим добродієм для прихода Заставнецького є граф Яблоновский, теперішній дідич Заставни; він подарував дві просторі парцелі під руску церкву і помешканє пароха; се послідне уже викінчене, а Устїянович заходить ся тепер будувати церкву.

Другим добродієм руско-кат. священиків і прихода тамошного є пан Кастан Пассакас, дідич Хомяківки і посесор Заставни. Увзглядняючи дуже тяжке положєнє заставнецьких руских душпастирів, відступив він з власної ініціативи пять моргів урожайного поля до ужитку священикам і допомагає їм

у всякій потребі. Їго родина не опускає ніколи служби божої рускої і посправляла багато річей церковних.

(Конець буде).

Плеканє релігійности у гімназіяльної молодіжи.

(4. Продовжене).

е. Полова розпуста.

Отсе також великий ворог релігійности нашої молодіжи. Доти хлопчина буде молитись, до церкви ходити, радо сповідатись, доти наука Христа буде альфою і омегою для него, доки не закоштує тої отруї. Опісля затрошений нею, хочаби знайти усprawедливленє свого поступованя, буде вмовляв себе, щоби заспокоїти відзиваючий ся голос совісти, що права природи не дадуть ся скувати ані догматами, ані заповідями, ані наказами; опісля піде далше і стане вмовляти в себе неістнованє пекла, неістнованє Бога. Через гріх перейде до атеїзму. Але модерний сьвіт мало питає про душу, про почуваня релігійні і зовсім тим не зражуєть ся ані тим не журить ся, що полова розпуста іде в парі з цілковитим зізвіряченєм душі, що она то найбільше убиває найкрасші заразки чеснот побожности, скромности, любови Бога, модерний сьвіт дбає лиш о се, щоби тіло не *quid detrimenti capiat*. Та власне та шпекуляція звичайно до нічого не доводить, бо власне чистота душі єсть найлучшим средством охороняючим для тіла, єсть чудесним антисептикум против зарази половой, в яким би она там виді не виступала. Видри молодцєви віру, злегковаж перед ним заповіді Божі, висьмій перед ним декальог, а тоді вже нічим не спиниш єго в розпусті, тоді він зовсім пропавший. Та найшов сьвіт і собі запобігаюче средство (?) новітнє. Ним є осьвідомлюванє полове. Вимовивши се чарівне слово новітні педагогі думають, що розрубали вже гордійський узол, а хлопчина осьвідомлений вже стане уважати на своє здоровлє, вже віддасть ся праці, науці а не половій розпусті, то осьвідомлюванє полове куда ліпше від етики християнської, і ліпшу службу зробить, як всякі перестороги та заповіді релігійні.

В супереч тим всім твердженням заявляю, що если лиш хлопець буде релігійний, если єму злі товариші, злі книжки не відберуть віри то він не допустить ся ніколи найменшого проступка на тлі сексуальнім, він не підпаде заразі половой роз-

пусти, і то мусять признати всі а всі виховавці, а если се признали — то нехай же всі, кому на щастю дітей залежить, хвтаються тої релігії, яко єдиного випробованого средства, щоби молодець не затратив здоровля душі, а нехай би лиш і тіла. Ми маємо примір на Римлянах, на Жидах, на Франції куда таке освідомлюванє веде. У Римлян аж особні закони: (*lex Scatinia, lex Papia-Popea, lex Julia*) мусіли поскоромлювати полову розпусту; Франція так зганіренована і зіпсута, що лиш хіба може бути відстрашаючим средством перед освідомлюванєм. Впрочім сама природа перестерігає перед завчасним освідомлюванєм молодіжи, она сама педагогам немов дала в руки аргумент для виховуваня чистої молодіжи і тримала її як найдовше в несвідомости. Она-ж, та природа дала нам ті самі знаряди до плотского пожитя, які маємо і до відпливу нашого мочу і хлопчина чи дівчина повинен ті знаряди лиш яко такі знати, і о них лиш яко о таких думати. Колиж зі збудженем природи він вже може довідатись і про инший ужиток мочових знарядів то і тоді релігія не повинна тратити свого виховавчого характеру і она зі своїм *non licet* одиноко може повстримати молодіж від розпусти. А релігійні хлопці певно не будуть материялом для венеричних клііік. Такий систем вихованя не викличе розпусти, противно він затамує її дуже скуточно.

І не тільки зі становиска релігійного, але також зі становиска чисто гігієнічного треба наставати на цілковиту повздержність молодіжи, бо славні лікарі, як Август Форель невролог з Ціріху, проф. Фірбрінгер директор шпиталю з Фрідріхсгейм, проф. Макс Рубнер з Відня, др. Ціман з Лондину, педагогі як проф. Ферстер в своїй *Jugendlehre*, славний проф. Теобальд Ціллер з Штрасбурга в книжці *der deutsche Student* поручають цілковиту повздержність і уважають її не лиш можливою, але конечною для утриманя здорового кріпкого молодого покоління. Найлучший доказ того, що така повздержність аж до стану супружеского є можлива, дає нам наше чисте, добре селянство. Майже 70% сільских парубків приступає до супружества в стані дівичім. Що-ж їх утримує при чесноті любомудрія? Ото тяжка фізична праця і та глибока віра і сьвяте переконанє, що чужолюство, в якій оно там формі показує ся, є гріхом, є переступством закона Божого. Тримає їх при дівичтві також то, що не читають слизкої, брудної, змислової лектури, Мопасанів, Поль де коків, Золів, Декамеронів. Тримає їх се, що не знають міста з его проститутками, служницями, не знають цирків і варієтів з дівами, не знають міязматів шинкових. Много з сільских парубчаків псує ся, але аж при службі військовій, отже в місті. Ті отже дані повинен і катехит зужитковати і старати ся молодіж захоронити від тих наркотиків, що одурюють молодіж і ділають її неспосібною реагувати. Треба бачно глядіти на товариство молодіжи, на їх поступованє, на їх лектуру, на їх занятя, треба витрутити її з рук брукові романи, треба наглядати лекції танців, треба заказати молодіжи пити алькоголь, не треба зав-

часно давати буяти їх уяві, котра би дражнила їх змисли і нерви, а в многих случаях запобіжить ся лиху. Треба взбуджувати поданими висше средствами їх релігійність, треба постаратись о добрих, совісних сповідників, а буде се одним з найлучших наліятив против гнили моральної

А коли ті средства вже вичерпані, чому — можна ужити і того свѣтскими педагогами уживаного средства против розпусти, т. є. усвідомлюваня. Та лиш треба добре на се уважати: хто, кого, коли і як усвідомлювати. На питанє, хто має усвідомлювати відповім, що в першій мірі покликані до того родиті, особливо батьки, опісля єсть се задача сповідників, а в конець катехитів.

Кого освідомлювати? Того, хто того освідомлюваня вже потребує, а се підповість вже катехиті єго педагогічний, виховавчий інстинкт. Молодця, котрий вже потребує освідомлення пізнати по зміненім голосі, по засіянім вусі під носом, по прищах на тварі, по синцях під очима. Се все суть симптоми, по котрих можна заключати, що хлопчина вже перейшов з фази дитинства в літа юності, в літа молодця.

Коли і як освідомлювати? Абсолютно не на годині, не прилюдно, не жартами і кпинами; але поважно, серіозно, науково, зсилаючи ся на поваги лікарскі і виховавчі, притім з визумілостю і вітцівским серцем.

Взагалі єсть се предмет такий тяжкий до рішення і отеих моїх пару слів не мають на цілі рішити се питанє цілком вдоволяючи і вичерпуючо. А-дже се предмет, о котрім може як жаднім иншим дискутуєсь і по книжках, і по брошурах, і в пресі лікарській і педагогічній, се предмет, котрий обговорює ся і на приватних і на публичних зборах, се квестія, котра сушить голову неодному батькови, неодному доброму катехиті. Мої слова мали лиш на цілі звернути увагу виховавців на се, що полова розпуста єсть страшеним ворогом релігійности молодіжи, а противно, нічо так не повстримає молодіж від зіпеутя і зганґренованя тіла і душі, як власне віра і релігія.

(Дальше буде.)

Поясненє на відповідь.

До заміток в статі своїй п. з. „До нашої церковної термінології“ (Нива, 1907, ст. 394 сл.) не маю нічо сущного ані додати ані уняти мимо „Відповіді на статю до Ниви: до нашої церковної термінології“ (ст. 470 сл.). Справа названя нашої церкви не порішена ані повагою науки ані повагою церковної власти і тому полишена довільному пресвідченю одиниць.

На замітки особисті Вч. Автор статті „Відповідь на статтю“, не думаю багато давати пояснень. Позволю собі лиш зазначити, що на особисту мою думку — аргументи хочаці доказати, що у нас в Галичині сей прикметник „римський“ в полученю з „католик“ с. є. римокатолик мусить ся уживати завсїгди і всюди“, можуть бути всїм иньшим, лиш не науковими.

Здає ся, що Вч. Автор годить ся зі мною на то, що прикметник „руський“ взятий лиш в обрядовім змислі, а не в національно-територіяльнім, мігби бути додатком ближше опредїлюючим католицке віроісповіданє. Наші погляди розходять ся однак в тїм, що після Автор „Відповіді“ наш обряд є „руський“, єсли не „грекоруский“ з рускими примїшками, з легким забарвленєм рускості. Обрядова „рускість“ в нашїм богослуженю становить — після мене — лиш дрібні галузки на грекословянським пни обряду у нас уживаного. Пень той є спільний всїм Слов'янам не латинського обряду, а не є чимсь нам спеціальним. Рускі впливи в старословянським язиці, в обрядових напївах, в церковнім стилю, якими аргументує Автор „рускість“ обряду, видають ся за слабими, щоби затерти грекословянську основу нашого обряду.

Впрочім лиш вчений спеціалїст мігби категорично рішити питанє, о скілько грекословянський обряд зістав зрущений, та чи то зрущенє є так сильне, що може узасаднити вислів „руско-католицкий“ обряд. Поки то наступить полишають ся лиш суб'єктивні гіпотези, в яких рішає особистий смак. З огляду на тон, головню при кінці „Відповіді“, підношу з натиском управленє особистого пересвїдченя в тій нерішеній справі, особливо, єсли аргументи „Відповіді“ не суть переконуючі.

Покликує ся Автор на то, що церковна власть рішила в користь вислову „руско-католицкий“. Наперед замічу, що власть в цитованих текстах (ст. 473—4) могла лиш акомодувати ся хвилеве до ложно уживаного вислову, але з акомодациї не слїдує авторитне рішенє що до уживаня „руско-кат.“. Гадку законодавця треба доперва вчитати! Впрочім, хотяйби і така була гадка львівського синоду і римських кругів, що „руско катол.“ є узасаднений вислів, то церковна власть тепер не признає того вислову, отже давнїйший дозвіл відкликала.

Ані наука не рішила узасадненя вислову „руско католицкий“ ані власть церковна на разі зн. перед виданєм осуду наукою не признає сего висказу яко авторитетний, або инакше: моїй гадці в справі нашої церковної термінології (невмісність руско католицизму) наука певно не противить ся, церковна власть що найменше не противить ся, а мої особисті погляди (виложені на ст. 393 сл.) суть за тою гадкою позитивно.

„Велику загадку“ і „прикрі питання“, „длячого галицькі Русини так виглядають, якими вирїкали ся свого руского обряду“ з цілою стилістичною окрасою кінця „Відповіді“, о скілько би то мало відносити ся до мене, відкидаю яко реторичну фігуру, єсли вже не яко інсинуацію. Сумнів в рускість нашого обряду

є моїм науковим поглядом чи гіпотезою повисшими даними уза-сладненою і не потребує в нікого викликати сентиментальних жалів на псевдопатриотичну мельодию. То лиш ческа „наука“ в ім'я „патриотизму“ довгий час не хотіла прийняти гіпотези, нині вже певности, про неавтентичність короледвірської рукописи.

О. Онуфрій Волянський
сотрудник в Хмільні.

Справа Інституту для синів руских священників.

Переглянувши „Діло“ ч. 184., аж в двох місяцях подиба-в я натяк на мою статтю поміщену в 14 ч. „Ниви“ під заголовком „Найбільше пекуча справа“. З тих натяків пізнаю з одної сто-рони правдивість і потверджене моїх слів, що нам священникам доконче потрібний добрий Інститут для дітей, а з другої сто-рони пізнаю, що суть люди, котрі уважають священників як „*malum necessarium*“, котре конче треба винищити. Автор статі „Політичні гльоси“ назвав мене клерикалом з забитою якоїсь до-шками провінції. На підставі моєї статі виказав східність кле-рикалів з москвофілами і радби разом з москвофілами стерти їх з лица землі. На злобні замітки не думаю відповідати злобою, скажу кілька слів для добра загального.

П. Др. Остап Макарушка в своїй статі „Перед початком шкільного року“ закидує нам священникам брак любови до своєї інституції. Не буду хвалити ся, ані жаден з нас того не зробить, любовию до свого народу, до своїх інституцій, але варто при-гадати собі, що може в жаднім народі не працювали тільки священники для свого народу, як рускі. Хто як хто, але бідний священник відіймав собі від уст, майже ніколи не знав, що то значить випити шклянку пива, а лише старав ся, щоби щось доброго зробити для добра народу. Не для хвальби, не для ам-біції наражали ся они на волоченя по тюрмах, не для хвальби, не для амбіції залягають стоси подань по староствах, різних Дирекциях та Міністерствах в справі рускої мови. Белим ска-зав отже, що нам конче потрібно доброго інституту, то еказав я то само, що і п. др. Макарушка, котрий каже, що колиб була можливість помістити учеників в добрих бурсах і інститутах, то я промовляв бим за сим цілою душею. Нема чого дивувати ся, що „Нива“ помістила мої „жалі“, бо сподію ся, що і Хвальна Редакция „Діла“ булаб їх помістила, бо від кільканайцяти літ ніколи мені не приключило ся, щоб мого письма не помістила. Певний єсьм того, що кожда часопись помістила би, бо кождому Русинowi повинен бути дорогий кождий ученик, як і сам п. Др. Макарушка признає словами: „кождий з вас,

молодіже, має для нас вартість в десятеро більшу, ніж у сусідів, тож жаден не сьміє змарнуватися.“ Если жаль обіймає кожного, щож сказати о родичах, котрі видять, що їх син дістав двійку, если чує ся від господаря кляси, що дитина зовсім зіпсута. Не буду своїх дітей хвалити, але маю сьвідомство з першого року, як дитина вийшла з дому, котре посьвідчає, що була доброю, передомною лежить лист від інструктора, маю запевнене від настоятеля інституту в Перемишлі, як також запевнене від п. Зарицького, заступаючого п. директора Цеглинського, що дитина двійки не буде мати, а тут привезла двійку. Чи не єсть то звихнене дитини, чи то єсть любов? Дуже був бим вдячний п. Д-р. Макарушці, еслиб мені порадив, що я з дитиною маю робити? До школи давати не можу, бо заручаю, що другу клясу уміє, отже не учив би ся в школі жадним способом, бо вже его та наука не цікавилаб, а в дома тримати, чи не єсть то змарнований час? Зрештою даємо до школи, щоби діти там просьвічали ся і виховували ся, щоб школа усунула ті браки, котрі мають діти за для браку досьвіду родичів в вихованю дітей. Щож, питаю ся, в тім злого, що я завіззав священників, щоби постарали ся о добрий і таний інститут, до котрого з повним довірем віддало би ся дитину, в котрім би дитина і найгірша стала ся пожиточною для суспільности.

Дальше каже п. Д-р Макарушка, що „зв'язь між школою а домом повинна більше бути оживленою, ніж се доси діяло ся. Звідуватись і інформуватись часто ніколи не завадить“. Кожда мати радаби сидіти при дитині все, хотілаби дивитись все на своє житє, та ба, радаб душа до раю, та гріхи не пускають. Поминувши то, що ми сидимо на провінції „дошками забитій“, поминувши то, що дома суть другі діти, котрих густо часто нема з ким лишити, поминувши то, що желізниця за дурно не перевезе, а у Львові за дурно вікту і станції ніхто не дасть, але еслиби хто був в тій справі цікавий, то най роздумає над маленьким сим рахунком, а сподію ся, що не буде дивував ся, що священникови нема звідки часто розвідуватись за своїм сином.

Рахуймо:

Везу до Перемишля дві дівчинки.

Сама дорога не обійде ся без	.	30 К.
вписове по 7 К.	=	14 "
оплата шкільна 20 + 30	=	50 "
здатки на конечні потреби	.	20 "
за перший місяць оплата	.	80 "
книжки, прибори шкільні найменш	.	40 "
на убрание сяке таке бодай	.	50 "

Разом . 284 К.

а еслиб помістив сина в Інституті, то без 100 К. не обійде ся і так над 400 К. зараз в першім місяці треба видати, — а наша пенсія яка? — 1200 К. на рік. — А скаже не оден — а треба? Если дуже цікавий, то я покажу записник, а переконає ся, що

не переходять місячно квоти 60 К. Если прийдеш дати більше дітей до школи, то зрозумілим єсть, що ті рахунки побільшаються. Звідки нам взяти на оплату за удержане? А щож говорити о тім, щоби ми часто їздили? Чи ж вже і так не показують всі пальцями на нас, що „приїхав піп зі села“? А також здає ся мені, що то не належить до приемностей, що я видів священика, як стояв при дверох в канцелярії гімназії мов прошає і ніхто з пп. професорів не попросив єго уїсти.

Кожного мусить боліти, що сего року зголосило ся до вступного іспиту менше дітей, ніж минушого, але то нічого дивного. *Verba movent, exempla trahunt*. Через те, що сини священиків часто дістають двійки, мимоволі у кожного парохіянина мусить зродити ся гадка, що если священик свого сина не годе утримати в школі, то як они можуть, мусять собі парохіяни погадати, що если священик не годе свого сина виховати, то якже може їх виховувати, як може їх діти виховувати? Хтоби єго слухав? І так тратить священик довіре у парохіян, єго ніхто не послухає, а діти єго, що мають бути світлом для братів менших, котрим судьба несудилась побирати висших наук, стають ся розсадниками злих обичаїв.

Не хочу того виповідати, але з болем серця поглядаю все на. то число, на ту близько сотку учеників, що опустили гімназію в другім півроку шкільнім. Там здає ся мені, великий процент буде дітей священиків. Нічого дивного, що нині погорджують священиками, а згідно релігією, то іде з поступом часу, з модерною просвітою. В других краях так єсть, чомуж би і в нас мало бути інакше? Однак думаю, коли другі народи стоять на високім степені добробиту, то они мусять трошки побрикати, мусять вишаліти ся, а потому прийшовши над берег пропасти, навернуть ся на дорогу правди, пізнавши своє безглузде, але у нас іти тою дорогою, може троха завчасно. В нас, еслиб не було Бога, то ми самі повинні витворити одного Бога, узнавати єго авторитет, щобиємо могли жити в єдності, бо лише в єдності сила. Заручаю, що священики борби ніколи не розпочинали, разом трудили ся, працювали для добра одної Руси, на славу одного Бога і також братям новочасною просвітою перенятим не дивуємо ся, але кличем їх до роздумання сеї правди, що у нас борби зовсім не потрібно, бо если наша віра діло людске, то само від себе розлізе ся, а если діло Боже, то шкода марнувати сили надармо на борбу.

О. Николай Стисловский
сільський священик.

Про теологічний виділ в Інсбруці.

(Конець.)

З замилювання інсбруцького виділу до спекулятивної теології, слідує певного рода віддаленє від німецької позитивної теології, а зближенє до спекулятивної теології в Італії. Італія видала найлучші догматичні твори, на які мусіли опирати ся інсбруцькі догматисти. Ся обставина викликала против них зі сторони німецьких „патріотів“ закид ворожнечі против німецької науки. Ненависть протестанцько-німецьких елементів против італійсько-католицьких, ненависть і віроісповідна і національна, уділила ся і німецьким катол. теологам, які неузасаднено зачали противставити італійсько-реакційний напрям спекулятивної теології Інсбрука німецько поступовому напрямови позитивної теології Німеччини. А преці напрям і „реакційної“ і „поступової“ теології є і в Німеччині і в Італії.

Інсбруцький виділ займає ся головнo догматикою, яка найбільше розвинена в італійській теології. Характер догматичних студій є з природи більше консервативний, бож теології не може винаходити нових догм, а мусить обмежити ся на слідженє вже існуючих. В догматиці нема поля до витворювання „оригінальних думок“, але є поле до солідної, научної праці в цілі історичного виясненя догм і їх розумового узасадненя. Що на поли катол. догматики дасть ся зробити, не попадаючи в єреси, то всьо зробив інсбруцький виділ. Догматичний єго консерватизм є ціхою кожного католицького догматиста, а не якимсь спеціальним обскурантизмом інсбруцької теології.

Інсбруцький виділ є висловом т. з. консервативного напрям у в катол. церкві, єго консерватизм виявляє ся і в науках біблійних і історичних і правничих. В чім лежить той консерватизм?

В католицькій церкві, єї науці, політиці і приватнім життю були, суть і будуть різні, противні собі погляди і напрями, які так довго остають католицькими і в церкві рівнорядними, як довго остануть на основних принципах католицької церкви. В катол. теології все були горячі і нечувано пристрасні спори, нераз і за дрібниці. Розгорячковані теологи забували ся нераз так далеко, що кидали на себе найгірші інсинуації, підозріння о єресь і т. п. Не інакше має ся річ і в теперішній борбі між т. з. шкодою традиційною чи консервативною, а критичною чи поступовою. Борба веде ся головнo — хоть не виключно — о догматичні основи св. письма і догматичні межі біблійних дослідів. В тій справі різні виділи і різні теологи різно задиляють ся і мають свободу поглядів так довго, як довго їх погляди не будуть противні догматови вже існуючому або новим рішенням доктринальним Апостольської Столиці. В межах догма-

тично начеркнених, має теологія свободу рухів. Одна частина теологів в питаннях, не рішеннях догматично і нерозв'язаних з певністю науковою, придержує ся традиції. Ті теологи стоять у всіх питаннях так довго на становищі традиції, як довго таке становище не противить ся розумови або вірі. Інші теологи в того рода питаннях відбігають від традиції і опирають ся на ставлених собою, а з дня на день змінюючих ся гіпотезах. І традиційний і критичний напрям не є ані гірший, ані більше ані менше науковий. Если метод зістане науковий — а такий може мати і фактично має і одна і друга школа — то і школа чи напрям має повне право називати ся науковим, без взгляду, чи своїм методом дійде до результатів згідних з традицією чи її противних.

З того становища треба оцінювати і теол. виділ в Інсбруці. Той виділ, користаючи з засади: „in dubiis libertas“, придержує ся традиційних поглядів в питаннях науково чи догматично не рішеннях. А преці погляди витворені і прийняті попередниками, вже тим самим, що зістали тими попередниками прийняті, мають рацию бити, нераз і більшу, чим погляди, основувані на конектурах зарозумілих, жадних оригінальності вчених. О науковости чи ненауковости не рішає факт приналежности до школи традиційної або критичної, а лиш метод. Отже і теологічний виділ в Інсбруці може бути і є науковим, хотяй в спірних питаннях волиять доказану традицію, чим правдоподібну гіпотезу.

Закиди про обскурантизм, реакціонерство, денунциацию теологічного виділу в Інсбруці, суть так наївні і тенденційні, що над ними годі розводити ся. Висше наведена характеристика виділу розвіє ту пусту фразеологію. Фразеологія та в пресі „поступових“ католицьких теологів має своє жерело в упередженню до спекулятивної догматики, до ордена Бзуїтів, в подраженній амбіції сварливих теологів, що ще і люблять кокетувати з протестантизмом та їх псевдо-патріотизмом. Інсбруцький виділ схарактеризований ними з партійно-політичної точки т. з. реформованого католицизму, який перецінює теперішність, а недоцінює минувшини, який за багато рад би зробити концесий сучасному лібералізму, а за мало має пієтизму зглядом катол. церкви. А що за інтерес має в тій афері „Діло“? Е, за багато би говорити!

О. Онуфрій Волянський
студент інсбруцького універс.

Окраса церков жєнщинами. (Конець).

Тут, в такій дбалости о красу Божого дому, звершаєсь один з тяжких обовязків кожної жєнщини духовного дому, тут дасть ся найліпше виявити та вдячність і любов до Христа кожної жєнщини, як виявилась вдячність і любов до него тих еван-

гельських жінок, що спішили до Христового гробу з пахучими олійками і чистими простиралами. Коли вже висказом св. ап. Павла жінчина виключена від справовання всяких церковних функцій, так те своє поминене може між иншим як найліпше надолжити щирим і пильним старанем о окрасу церкви, а сею своєю роботою притягне до Бога не одно обоятне для него серце, яке не зворушилось ні упімненем ні проповідію сьвященика-муштини.

Що наші жінчини, головню жінчини сьвященичих домів, визначають ся дійсно такою дбалостію про окрасу Божих домів, се відомо загально, і се я вже в горі підніс. Побажатиб тільки, щоби не було тут жадних виїмків, коли такі де є, щоби всі наші церкви сьвітили однаковою чистотою і ладом, щоби всі пишались однаковою окрасою і були живим та прилюдним доказом дбалости нашого жіноцтва о славу Божу, доказом его любови до Христа, доказом его високого, морального значіня.

Вкінці зазначити еще мушу, що се все, що ми доси чули про окрасу церков жінчинами, відносить ся до всіх церков, не тільки по селах, але і містах та місточках. Ба навіть по містах дбалість про церкву, з цілком зрозумілих причин, мусить бути більша і сильніша. Чи так дійсно єсть, чи мійські церкви дають примір сільським, чи противно, не беру ся судити. Я тільки піднесу факт, для нас дуже сумний, що по містах люди воліють ходити до костела, чим до церкви. А прецінь по містах, хочби і не було там жінки або доньки місцевого душпастиря, то знайде ся намість того кількя инших жінок, що походять також з сьвященичих домів, чи то яко вдови чи яко замужні за сьвідцких людей. Чи ж бодай они, наколи вже не всі інтелігентні Русинки, не мали би зайнятись прикрасою Божого дому? Чейжеж бодай они не повинні стидатись вписатись до церковного брацтва і враз з своїми меншими посестрами статись ревнителками о красу Христового дому, а тим самим о честь і славу самого Христа!

Бодай они — кажу — бо тут по правді, при сій роботі, не повинно недоставати жадної жінчини. Місія християньскої церкви еще не скінчена. Як она вже одно добродійство жінчині зробила, так на сім еще не кінець. Честь і поважане і гідність і достоїнство, яке жінчині дала церков, може легко запропаститись. Сьвіт може легко вернутись, а вже навіть і вертаєсь до стану, в яким був перед Христом. Що таке саме може статись і з жінчиною, се цілком річ понятна. Річ також понятна, що нічо иншого не може жінчини уратувати від нового поганьблення і спідлення, як церков, котра вже раз ту роботу довершила. І чи ж в виду сего вже дізнаного добродійства, як також в виду сеї опіки і заборона жінчини на будуче — они, ті жінчини, не мали би і на дальше, головню в наших так критичних якраз часах, полюбити тої церкви, дбати про неї, жити для неї, посвятитись для неї?

Факти сей сумнів збивають і дай тільки Боже, щоби єго збивали на все і цілковито.

Я. Л.

В справі нашої організації.

(Відповідь О. Ю. Г.).

Дивує мене, що автор повисшої дописи в ч. 17 „Ниви“ взявши до „невправних“ рук перо накинув ся на деяких — як каже — апостолів нової християнсько-соціальної партії, хоть єї на разі формально нема, та в своїй смиренности і „свідомости за малого приготования“ збиває цілком несмирено мій погляд що до організації святих і вірних в одну могучу партію християнсько-соціалну, називаючи єго „ложною струною в хорі голосів за новою партією“, о котрій я мимохіть в моїй дописи („Нива“ 1907 ч. 15. ст. 457) висказав ся, що „є нині будь щобудь найсильнішою партією парламентарною“. Закидаючи мойому поглядові лож, висказує рівночасно автор свій осуд, на котрий я яко зачіплений уважаю за одвітне рівнож відповісти.

Передовсім, як мені здає ся, „логічні недорічности“, які завважав о. Ю. Г. в моїм висказі, неконче для всіх читачів „Ниви“ суть так великі, як видає ся авторови дописи. Неоконечно партія християнсько-соціална, що „торгує в парламенті правдою не гірше польського кола і правительства“ мусить бути для нас Русинів-католиків зовсім невідповідною і невідгідною. Що християнські соціали не стали по стороні Русинів, склались як раз на те важні причини, котрі не місце тут наводити. Щож остаточно могло християнських соціалів привязати до руского клубу, коли той в всіх справах давав ся поводити Трильовському et cons., що як раз волять і то в засаді лучити ся паце з соціалістами як з християнськими соціалами.

„Руські християнські соціали мусілиб стати в многих квестиях на пункті діаметрально противнім від теперішньої парламентарної партії тогож імени, хотайби навіть поруч соціальних демократів“. Мені здає ся, що о. дописуватель тут задалеко загнав ся. Християнські соціали в всіх справах а передовсім суспільно-економічних стоять а принайменше повинні стояти на основі енцикліки Льва XIII „*Reum novatum*“, що властиво дала почин до основанія тої партії, — та руководити ся в своїх постулатах християнською любовію і етикою — противно соціалісти стремлячи остаточно до знесення приватної власности не хотять мати нічо до діла з Богом і взагалі з релігією. Руські християнські соціали малиби в парламенті лучити ся з християнськими соціалами інших народів, через що як раз малиби случайність виступати против „несправедливого“ поступованя

партиї, ніколи однак не повинніби стояти поруч соціальних демократів, котрих явною цілею між иньшими є убитє християньского духа в народних масах.

Легковажить собі о. дописуватель ухристияненє суспільности. Доси про ту справу ми фактично за мало дбали, коли однак тепер на нашім виднокрузі зачали кристалізувати ся два табори, Христовий і против Христа, то мені здає ся, що так як віра без діл є мертва, так само діла без віри не принесуть християнинови остаточної вічної нагороди. На питанє автора: „Чим поглибимо наш вплив на маси, чи самим іменем християнина, чи виконуванєм християньского закона морального“, легка відповідь: і одно і друге потрібне, а передовсім перше; хто є добрим християнином, той виконує закон християньско-моральний. Коротко — як хто, але я з дописи автора бачу, що в ній помішана *quaestio iuris* з квестією *facti*. Та се тільки мій погляд в обороні ідеї. Чи у нас уформує ся фактично „материяльно“ християньско-соціальна партія — се покаже будучність. В сути річи, наколи наше свящєнство зрозуміло поклик своїх Владик що до солідарности, така партія, в якій формі она скристалізує ся, вже і є.

Вкінці поставмо до о. дописувателя мале запитанє, котре вправді не відноситься до оборони моєї дописи, але будь що будь є в звязи з „проектованою новою партією“. Де то о. дописуватель вичитав чи довідав ся, що у нас ширить ся клерикалізм? Може в „Ниві“, бо якось годі мені того там дочитати ся, а чейже „Нива“ є тепер, а властиво повинна бути речником цілого руско-кат. клиру. Може скорше з „Діла“ знає про се автор — если так, то ми того не повинні страхатись, лишім той страх „свящєеникови з „Діла“. „Клерикалізм“, хоть би він у нас мав місце, не є впрочім так страшний, хотьби ми себе клерикалами називали. Ми дійсно становимо оден стан — свящєенство-клир; а если так, то чим ми можемо бути иньшим як не свящєениками, як то наснажують наші приятелі „клерикалами“. Дух часу свідчить, що для кого є гидка назва клерикала, для того і немила назва християнина.

В. Антон.

ВСЯЧИНА.

Внутрішня сила французских католиків. Борба масонської кліки, що нині переходовє загарбала в свої руки керму Франції, вправді здєстигувала ряди духовєнства передовсім монашого, знесла католицькі інститути під управою Чинів, а саме монашєство прогнала з краю, та при тїм дуже підкопала цілу церкву у Франції материяльно, але за те подібно як за Неронів розбудила католицького духа на цілій лінії. Католицька ідея, як їй се з Божого призначєня завсїгди належить ся, сталась героєм побіди в цілїм того слова значіню. Над французькими католиками, завдяки масоньским оргіям, прапор Церкви пішов далеко

в гору. Слова найзнаменитшого критика і історика французкої літератури Brunetiér-a : „ми хочемо бути католиками, бо хочемо остатись Французами“ реалізують ся скорше і краще над его власне сподіване і бажане. Завязує ся „Центр католицьких мужів“, на якого чолі стоїть п. Pion і в „Action libérale populaire“ затыгає до згаданого товариства всіх тих, кому лиш лежить на серці введенє католицьких ідей до горожанського і політичного життя. Слово „libérale“ задержало тут своє правдиве значіне. Приклонники Pion-a хотять свободи не лиш для масонів і соціялістів, але для всіх горожан республіки. Вже Rampolla одобрив ту партію, а коли оден противник Pion-a запитував кардинала Merry del Val, що думає про сю партію, учув такі слова : „Проти „Action libérale“ не треба виступати. N'attaquez pas l'action libérale ; n'agissez pas contre elle“.

Становище католицького Центра заступають часописи „La Croix de Paris“ (150.000 примірн.), „Le Journal des Debats“, „L'Univers“, „La Liberté“, „L'Eclair“, „La Republique francaise“, а навіть часописи давнійше націоналістично-ліберальні як „Libre Parole“, „Presse“ і „Patrie“ нині належать до сего табору.

Що більше! Позитивісти, найревнійші ісповідники Августа де Комте'а йдуть нині рука в руку з найщиршими католиками (гл. Reichspost ч. 192. с. р.), а тога дивна злука опирає ся не лиш на спільних соціальних і політичних поглядах, але передовсім на взаємній почесі взглядом релігії, бо і позитивісти нині вертають до свого первісного переконання, що найтривкіішою основою держав є віра в Бога. На доказ своєї злуки з католиками позитивісти заложивши під проводом Charles Mauras-a інститут „Action francaise“, зажадали виразно, щоби при катедрі позитивістичної науки названій „катедрою Августа Комте'а“ креовано катедру Syllabus-a, котрої то книги п. Цегельський свого часу був так настрашив ся, як чорт сьвяченої води.

І отсе, славний католицький професор Montesquieu нині в Парижі, в тім (навіть після наших „пуступовців“) центрі просвіти і поступу, там нині викладає Апостольскою столицею ледви що виданий новий Syllabus, а викладає для позитивістів т. є. релігійних недовірків і то на їх власне жаданє. Чи п. Цегельський яко горячий „пуступовець“ не схотів би від них декого привчити ся?

Сьвітової слави часописи як „Le Gaubois“, „Le Soleil“, „La Gazette de France“, „Le Nouveliste de Lyon“, „L'Autorite“ під редакцією голосного публіциста і депутата Granier'a de Cassagnas служать цілим своїм могутним впливом також тій одній ідеї, що добро держави треба опирати на основах релігії.

Французькі католики не забули і про молодіж, котру згорнули в одно товариство в числі 60.000 членів, а часопис для молодіжи „La Vie Nouvelle“ уходить за оден з найсильніших елементів в „Action libérale“.

Партія робітнича так звана „Жовті“ (соціялісти) т. є. ті робітники, що під проводом ексосоціяліста Pierre Biétry-a виби-

ли ся з під тероризму Laure'a і Quesde'a належать тепер до католицького Центра. Vietry видає для робітників часопись „Le Jaune“, котра з кожним днем має що раз більший вплив на робітничі маси.

Ми бачимо добре, що війна, яку переходяче масонське правительство виповіло католицькій Церкві, ще зовсім не покінчена, але констатуємо дуже відрадний факт, що справа католицька у Франції стоїть тепер без порівняння ліпше як перед релігійною борбою. Сему потішачому стану дає вираз само правительство, коли нині зі соромом що раз більше покірніє і перечеркує свої попередні махіявельські закони. Тож можемо мати надію, що Франція скорше, як вороги віри припускають, отрясе ся з масонських кайдан і очищена в огні проб із ржі і бруду стане знов відновлена і скріплена в раді вірних доньок католицької Церкви.

(„Руслан“).

Заява. Заявляємо прилюдно, що від 17. вересня сего року покидаємо предплачувати часопись „Діло“. Ми не були ніколи приклонниками роздорів в нашій двигаючій ся суспільности. Однак вину мусить собі приписати само „Діло“ і ті, що мають на него який небудь вплив. Ми остерігали давно, чекали довго, щоби „Діло“ залишило пропаганду антицерковну і антирелігійну, бо прийде до розлому. Однак всі заходи зістали безуспішними. Нинішню заяву містимо не в тій цілі, щоби викликати оклик: „Vivant sequentes“, ми певні, що св'ященники від давна відчували несмак в читанню сеї часописи, але тільки з огляду на добро народне і ріжні важні хвилі в політичнім життю народу нашого сего не вчинили. Але міра терпеливості вичерпалась і у терпеливого Русина. Ми виділи, що „Діло“ було все виrozumілим і толерантним для всяких вір і сект, та для одної церкви католицької не могло бути, хотяй і читачі католики і самі редактори рахують ся за таких. Прикро нам се було чинити, бо і основателі „Діла“ то в великій части св'ященники і пренумератори так само. Та годували і вигодували — змию. Стало ся. Тепер лиш покинувши „Діло“ — се не булоби нічим. Ми рішили крім сего взятись кріпко до роботи в освідомленню народу, щоби его научити, хто его брат, а хто уважає сей нарід за орудіє своїх амбіцій. Ми доложимо всіх сил, а не в довзі удасть ся відкрити ту заслону, за якою криєсь суспільна гниль.

Св'ященники щирецького деканату.

Епархіяльні вісти.

Львівська Архієпархія.

Рукополаганє в президенти розпочалось д. 12. вересня с. р.

Конкурс до 16. листопада с. р. розписаний на парохії: Ілів, Кутище, Клецьківка, Лецьківка, Лукавиця нижня, Межирічє, Пліссянини, Сморежє, Хащованє, Черешин і Покровивна.

Конкуренція гімн. катихитур у Стрию розписаний до д. 30. вересня с. р., а на катихитурі виділові зглядно народні в Теревовлі і Галичи до д. 15. вересня с. р.

Канонічну інституцію отримав о. Йосиф Филипович на Урлев.

Сотрудництва отримали: о. Іван Пюрик в Стрілках, о. Іван Потерейко в Журавні, о. Іван Пелех в Яричеві і о. Мих. Романишин в Залізцях старих.

Церковний устав і календар.

- 8 (21). Рожд. Пр. Богород. — *Вечерня велика з Литією*. — *Утренья* Св. Луки зач. 4. — *Літургія* ев. Луки зач. 54. Вечерня велика.
- 9 (22). Неділя 13. по С. св. Д. — ев. Йоакима і Анни. — Гл. 4. — *Утренья* ев. 2. — *Літургія* ев. Йоана зач. 9 і Мат. зач. 97.
- 10 (23). Св. Муч. Мінодори, Мітродори і Німфодори.
- 11 (24). Преп. Теодори.
- 12 (25). Св. муч. Автонома. — Отданіє Рождества Пр. Д. М.
- 13 (26). Предпразденство Воздвиж. чест. Креста. Св. свящ. муч. Корнилія сотника. — Обновленіє храма.
- 14 (27). Воздвижене Ч. Креста. — Ризи багрянні. — *Вечерня велика з Литією*. — *Утренья* ев. Йоана зач. 42. — *Літургія* ев. Йоана зач. 60. — *Вечерня велика*. — В сей день приказаний піст.
- 15 (28). Св. муч. Никити.
- 16 (29). Св. велик. муч. Євфимії. Св. свящ. муч. Йосафата архієп. Полотеского — Неділя 14. по С. св. Д. — Гл. 5. *Утренья* ев. 3. — *Літургія* ев. Марка зач. 47 і Мат. зач. 89.
- 17 (30). Св. муч. Софії, Віри, Надії і Любови.
- 18 (1. жовтня). Преп. євменія.
- 19 (2) св. Муч. Трофима, Савватія і Доримедонта.
- 20 (3). св. велик. муч. Евстатія Плакиди.

